

**PРАВNA UREDITEV
IN PROGRAMSKI DOKUMENTI
O JEZIKOVNI RABI IN PRAKSAH
JEZIKOVNIH UPORABNIKOV
V REPUBLIKI SLOVENIJI IN
UPORABNIKOV SLOVENSKEGA JEZIKA
V SOSEDNJIH DRŽAVAH**

**ZALOŽBA
Z R C**

Pravna ureditev in programski dokumenti o jezikovni rabi in praksah jezikovnih uporabnikov v Republiki Sloveniji in uporabnikov slovenskega jezika v sosednjih državah in po svetu

© 2018 ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, Založba ZRC

Avtorji:

Kozma Ahačič, Helena Dobrovoljc, Marjeta Doupona Horvat, Nataša Gliha Komac, Janja Hojnik, Damjan Huber, Živa Jakšič Ivačič, Matjaž Juhart, Damjana Kogovšek, Polonca Kovač, Simona Kranjc, Erika Kržišnik, Nina Ledinek, Tina Lengar Verovnik, Mojca Lipec Stopar, Tanja Mirtič, Mojca Nidorfer Šiškovič, Matic Pavlič, Katarina Podbevšek, Mojca Poznanovič, Miro Romih, Vera Smole, Mojca Smolej, Marko Snoj, Mojca Šorli, Saška Štumberger, Hotimir Tivadar, Katja Vadnal, Marijanca Ajša Vižintin, Jerica Vogel, Mitja Žagar, Nina Žavbi Milojevič, Andreja Žele, Jerneja Žganec Gros in Ingrid Žolgar Jerković

Urednici:

Nataša Gliha Komac in Polonca Kovač

Recenzenta:

Mirko Pečarič in Zvone Vodovnik

Jezikovni pregled:

Domen Krvina

Oblikovanje:

Duša Race

Izdali in založili:

ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, Založba ZRC

Zanje:

Oto Luthar, Marko Snoj

Glavni urednik založbe:

Aleš Pogačnik

Prva e-izdaja (pdf)

Knjiga je prosto dostopna na naslovu <https://zalozba.zrc-sazu.si/p/1521>;
redakcija te različice je bila končana 25. 5. 2018.

<https://doi.org/10.3986/9789610500896>

Ljubljana 2018

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

[COBISS.SI](https://www.cobiss.si) -ID= 295180800

ISBN 978-961-05-0089-6 (pdf)

Strokovna monografija *Pravna ureditev in programski dokumenti o jezikovni rabi in praksah jezikovnih uporabnikov v Republiki Sloveniji in uporabnikov slovenskega jezika v sosednjih državah in po svetu* je zasnovana na empiričnih izsledkih CRP *Jezikovna politika Republike Slovenije in potrebe uporabnikov*, ki sta ga financirala Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije in Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije.

**Pravna ureditev in programski dokumenti
o jezikovni rabi in praksah
jezikovnih uporabnikov v Republiki Sloveniji in
uporabnikov slovenskega jezika v sosednjih državah in po svetu**

Uredili: Nataša Gliha Komac in Polonca Kovač

Ljubljana 2018

VSEBINA

UVOD (NATAŠA GLIHA KOMAC, POLONCA KOVAČ, MITJA ŽAGAR)	14
1 SLOVENŠČINA V REPUBLIKI SLOVENIJI	18
1.1 SLOVENŠČINA (IN DRUGI JEZIKI) V SLOVENSKI JAVNI UPRAVI (POLONCA KOVAČ)	19
1.1.1 O slovenski javni upravi in ureditvi njenega delovanja glede jezika	19
1.1.2 Programski dokumenti	22
1.1.3 Ustavna in zakonska ureditev o jeziku v upravnih postopkih	23
1.1.4 Odstopanja v praksi, komentar ureditve in predlogi sprememb zakonodaje	29
1.2 PRAVNA UREDITEV JEZIKA V SODNIH POSTOPKIH (JANJA HOJNIK)	32
1.2.1 Mednarodno pravo	32
1.2.1.1 Evropska konvencija o človekovih pravicah	32
1.2.2 Pravo Evropske unije	33
1.2.2.1 Listina Evropske unije o temeljnih pravicah	33
1.2.2.2 Direktiva 2010/64/EU o pravici do tolmačenja in prevajanja v kazenskih postopkih	33
1.2.2.3 Direktiva o pravicah žrtev kaznivih dejanj	36
1.2.2.4 Sodna praksa Sodišča Evropske unije	37
1.2.3 Slovenska zakonodaja o rabi jezika na sodiščih	38
1.2.3.1 Ustava Republike Slovenije	38
1.2.3.2 Zakon o sodiščih	39
1.2.3.3 Zakon o kazenskem postopku	40
1.2.3.3.1 Splošna pravica do uporabe jezika v kazenskem postopku	40
1.2.3.3.2 Bistvena kršitev postopka kot razlog za pritožbo zoper sodbo	41
1.2.3.3.3 Odpoved pravici do tolmačenja in prevajanja	41
1.2.3.3.4 Sodni tolmači	42
1.2.3.3.5 Stroški za prevajanje	43
1.2.3.4 Zakon o pravnem postopku	43
1.2.3.5 Gluhi in slepi v sodnih postopkih	45
1.3 SLOVENŠČINA (IN DRUGI JEZIKI) V VRTCIH, OSNOVNIH IN SREDNJIH ŠOLAH (KOZMA AHAČIČ, MARJETA DOUPONA HORVAT, SIMONA KRANJC, MOJCA POZNANOVIČ, MOJCA SMOLEJ, JERICA VOGEL)	48
1.3.1 Splošno	48
1.3.1.1 Predpisi	48
1.3.2 Vrtec	48
1.3.2.1 Področni predpisi	48
1.3.2.2 Programski dokumenti	48
1.3.3 Osnovna šola	48
1.3.3.1 Zakoni in drugi področni predpisi	48
1.3.3.2 Programski dokumenti	48
1.3.3.2.1 Učni načrti	48
1.3.3.2.2 Predmetniki	49
1.3.4 Srednja šola	49
1.3.4.1 Zakoni in drugi področni predpisi	49

1.3.4.2 Programski dokumenti	49
1.3.4.2.1 Učni načrti	49
1.3.4.2.1.1 Splošna, strokovna in klasična gimnazija	49
1.3.4.2.1.2 Poklicno in strokovno izobraževanje	49
1.3.4.2.2 Predmetniki	50
1.3.4.2.2.1 Gimnazija	50
1.3.4.2.2.1.1 Predmetniki za umetniško gimnazijo	50
1.3.4.2.2.1.2 Maturitetni tečaj	50
1.3.4.2.2.2 Poklicno, strokovno in poklicno-tehniško izobraževanje	50
1.3.5 Vprašanja in pomisleki	51
1.3.5.1 Pouk drugega tujega jezika v osnovnih šolah	51
1.3.5.1.1 Smernice	51
1.3.5.2 Upoštevanje določil učnih načrtov za slovenščino v osnovni in srednji šoli	52
1.3.5.2.1 Smernice	52
1.4 SLOVENŠČINA V VISOKEM ŠOLSTVU, ZNANOSTI IN LITERATURI	53
1.4.1 Dejavnost SAZU (MARKO SNOJ)	53
1.4.2 Visoko šolstvo (ANDREJA ŽELE)	54
1.4.2.1 Dejavnosti zvezi s predlaganimi spremembami Zakona o visokem šolstvu (ZviS)	54
1.4.2.1.1 Slavistično društvo Slovenije Zveza društev (ZD SdS) kot društvo v javnem družbenem interesu	54
1.4.2.1.1.1 Predlog amandmaja o učnem jeziku v visokem šolstvu	54
1.4.2.1.1.2 Peticija za vsestranski razvoj slovenskega jezika	55
1.4.2.1.2 Javno zasedanje v Državnem svetu: Javna raba slovenščine: stanje, zakonodajne rešitve in strategija	55
1.4.2.2 Smernice za nadaljnji razvoj in nacionalno jezikovno politiko	55
1.5 SLOVENŠČINA IN JAVNO GOVORNO IZRAŽANJE (TANJA MIRTič, DAMJAN HUBER, TINA LENGAR VEROVNIK, KATARINA PODBEVŠEK, HOTIMIR TIVADAR, NINA ŽAVBI MILOJEVIĆ)	56
1.5.1 Javno govorno izražanje na radiu, televiziji in v gledališču	56
1.5.1.1 Zakoni in drugi predpisi	56
1.5.1.1.1 Zakon o javni rabi slovenščine (ZJRS)	56
1.5.1.1.1.1 Predpostavljena vplivnost dokumenta	56
1.5.1.1.1.2 Določila, ki zadevajo izbrano področje, s podrobnejšim opisom	56
1.5.1.1.1.3 Odstopanja dejanskih praks oziroma rab od predpisanih določb	58
1.5.1.1.1.4 Predlog rešitev	59
1.5.1.1.1.5 Komentar	59
1.5.1.1.2 Zakon o medijih (ZMed)	59
1.5.1.1.2.1 Predpostavljena vplivnost dokumenta	59
1.5.1.1.2.2 Določila, ki zadevajo izbrano področje, s podrobnejšim opisom	60
1.5.1.1.2.3 Odstopanja dejanskih praks oziroma rab od predpisanih določb	60
1.5.1.1.2.3.1 Opis problema	60
1.5.1.1.2.3.1.1 Predlog morebitnih rešitev	61
1.5.1.1.2.3.2 Opis problema	61
1.5.1.1.2.3.2.1 Komentar	61
1.5.1.1.3 Prvotni predlog o spremembah in dopolnitvah Uredbe o samozaposlenih v kulturi, objavljen 14. 11. 2016	61
1.5.1.1.4 Pravilnik o programih posebnega pomena	61

1.5.1.2 Programski dokumenti	62
1.5.1.2.1 Resolucija o Nacionalnem programu za jezikovno politiko 2014–2018 (ReNPJP14–18)	62
1.5.1.2.1.1 Predpostavljena vplivnost dokumenta	62
1.5.1.2.1.2 Organi, ki dokument v največji meri uporabljajo oziroma se nanj sklicujejo	62
1.5.1.2.1.3 Določila, ki zadevajo izbrano področje, s podrobnejšim opisom	62
1.5.1.2.1.4 Programski dokumenti in dejanska raba oziroma prakse	62
1.5.1.2.1.4.1 Druge opombe k členu o jezikovni opremljenosti	62
1.5.1.2.2 Akcijski načrt za jezikovno opremljenost	62
1.5.1.2.2.1 Določila, ki zadevajo izbrano področje, s podrobnejšim opisom	63
1.5.1.2.2.2 Druge opombe k vsebini akcijskega načrta	63
1.5.1.2.3 Medijska strategija v pripravi	63
1.5.2 Javno govorno izražanje v gledališču	63
1.5.2.1 Področni predpisi	63
1.5.2.1.1 Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo (ZUJIK)	63
1.5.2.1.1.1 Predpostavljena vplivnost dokumenta	63
1.5.2.1.1.2 Organi, ki dokument v največji meri uporabljajo oziroma se nanj sklicujejo	64
1.5.2.1.1.3 Določila, ki zadevajo izbrano področje, s podrobnejšim opisom	64
1.5.2.1.1.4 Komentar	64
1.5.2.2 Programski dokumenti	64
1.5.2.2.1 Resolucija o nacionalnem programu za kulturo 2014–2017 (ReNPK14–17)	64
1.5.2.2.1.1 Predpostavljena vplivnost dokumenta	65
1.5.2.2.1.2 Organi, ki dokument v največji meri uporabljajo oziroma se nanj sklicujejo	65
1.5.2.2.1.3 Določila, ki zadevajo izbrano področje, s podrobnejšim opisom	65
1.5.2.2.1.4 Opis problema	65
1.5.2.2.1.5 Komentar	65
1.5.2.2.2 Katalogi informacij javnega značaja	65
1.5.2.2.2.1 Organi, ki dokument v največji meri uporabljajo oziroma se nanj sklicujejo	66
1.5.2.2.2.2 Določila, ki zadevajo izbrano področje, s podrobnejšim opisom	66
1.5.2.2.2.3 Komentar	67
1.5.3 Javno govorno izražanje na RTV Slovenija	68
1.5.3.1 Področni predpisi	68
1.5.3.1.1 Zakon o RTV Slovenija (ZRTVS-1)	68
1.5.3.1.1.1 Predpostavljena vplivnost	68
1.5.3.1.1.2 Organi, ki dokument v največji meri uporabljajo, se nanj sklicujejo	68
1.5.3.1.1.3 Določila, ki zadevajo izbrano področje, s podrobnejšim opisom	68
1.5.3.1.1.4 Komentar	68
1.5.3.2 Programski dokumenti	68
1.5.3.2.1 Poklicna merila in načela novinarske etike v programih RTV Slovenija	68
1.5.3.2.1.1 Predpostavljena vplivnost dokumenta	69
1.5.3.2.1.2 Organi, ki dokument v največji meri uporabljajo, se nanj sklicujejo	69
1.5.3.2.1.3 Določila, ki zadevajo izbrano področje, s podrobnejšim opisom	69
1.5.3.2.2 Programski standardi	69
1.5.3.2.2.1 Predpostavljena vplivnost dokumenta	69
1.5.3.2.2.2 Organi, ki dokument v največji meri uporabljajo oziroma se nanj sklicujejo	69
1.5.3.2.2.3 Določila, ki zadevajo izbrano področje, s podrobnejšim opisom	70

1.5.3.2.2.4 Komentar	70
1.5.3.2.3 Estetska in etična merila ter navodila glede predvajanja programskih vsebin, ki vključujejo prizore nasilja ali spolnosti	70
1.5.3.2.3.1 Predpostavljena vplivnost dokumenta	70
1.5.3.2.3.2 Organi, ki dokument v največji meri uporabljajo oziroma se nanj sklicujejo	71
1.5.3.2.3.3 Določila, ki zadevajo izbrano področje, s podrobnejšim opisom	71
1.5.3.2.3.4 Komentar	71
1.5.3.2.4 Strategija razvoja RTV Slovenija 2011–2015	71
1.5.3.2.4.1 Predpostavljena vplivnost dokumenta	71
1.5.3.2.4.2 Organi, ki dokument v največji meri uporabljajo oziroma se nanj sklicujejo	71
1.5.3.2.4.3 Določila, ki zadevajo izbrano področje, s podrobnejšim opisom	71
1.5.3.2.4.4 Komentar	72
1.5.4 Ključna spoznanja in smernice za nadaljnjo nacionalno jezikovno politiko	72
1.6 SLOVENSKI ZNAKOVNI JEZIK IN JEZIKOVNI UPORABNIKI S POSEBNIMI POTREBAMI (MATIC PAVLIČ, ŽIVA JAKŠIČ IVAČIČ, MATJAŽ JUHART, DAMJANA KOGOVŠEK, MOJCA LIPEC STOPAR, KATJA VADNAL, INGRID ŽOLGAR JERKOVIČ)	74
1.6.1 Opredelitev skupin jezikovnih uporabnikov	74
1.6.1.1 Slepi in slabovidni	75
1.6.1.2 Osebe z motnjami v duševnem razvoju (z intelektualnimi primanjkljaji)	80
1.6.1.2.1 Konvencija o pravicah invalidov	80
1.6.1.2.1.1 Predpostavljena vplivnost dokumenta	80
1.6.1.2.1.2 Organi, ki dokument v največji meri uporabljajo oziroma se nanj sklicujejo	80
1.6.1.2.1.3 Določila, ki zadevajo izbrano področje, s podrobnejšim opisom	81
1.6.1.2.1.3.1 Dostopnost (9. člen)	81
1.6.1.2.1.3.2 Kratka interpretacija	81
1.6.1.2.1.4 Odstopanja dejanskih praks oziroma rab	81
1.6.1.2.1.5 Komentar pravne ureditve področja	82
1.6.1.2.2 Zakon o izenačevanju možnosti invalidov	82
1.6.1.2.2.1 Predpostavljena vplivnost dokumenta	82
1.6.1.2.2.2 Organi, ki dokument v največji meri uporabljajo oziroma se nanj sklicujejo	82
1.6.1.2.2.3 Določila, ki zadevajo izbrano področje, s podrobnejšim opisom	82
1.6.1.2.2.3.1 Člen 8 (dostopnost do blaga in storitev, ki so na voljo javnosti)	82
1.6.1.2.2.3.1.1 Kratka interpretacija	83
1.6.1.2.2.3.1.2 Odstopanja dejanskih praks oziroma rab	83
1.6.1.2.2.3.1.3 Komentar pravne ureditve področja	83
1.6.1.2.2.3.2 Člen 14 (dostop do obveščenosti)	83
1.6.1.2.2.3.2.1 Kratka interpretacija	83
1.6.1.2.2.3.2.2 Odstopanja dejanskih praks oziroma rab	83
1.6.1.2.2.3.2.3 Komentar pravne ureditve področja	83
1.6.1.2.2.3.3 Člen 15 (dostop do kulturnih dobrin)	83
1.6.1.2.2.3.3.1 Odstopanja dejanskih praks oziroma rab	84
1.6.1.2.2.3.3.2 Komentar pravne ureditve področja	84
1.6.1.2.3 Resolucija o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2014–2018 (RENPI14–18)	84
1.6.1.2.3.1 Predpostavljena vplivnost dokumenta	84

1.6.1.2.3.2 Organi, ki dokument v največji meri uporabljajo oziroma se nanj sklicujejo	84
1.6.1.2.3.3 Določila, ki zadevajo izbrano področje, s podrobnejšim opisom	84
1.6.1.2.3.3.1 Kratka interpretacija	84
1.6.1.2.3.4 Odstopanja dejanskih praks oziroma rab	85
1.6.1.2.3.5 Komentar programskega dokumenta	85
1.6.1.2.4 Akcijski program za invalide 2013–2021 (API13–21)	85
1.6.1.2.4.1 Predpostavljena vplivnost dokumenta	85
1.6.1.2.4.2 Organi, ki dokument v največji meri uporabljajo oziroma se nanj sklicujejo	85
1.6.1.2.4.3 Določila, ki zadevajo izbrano področje, s podrobnejšim opisom	85
1.6.1.2.4.3.1 Kratka interpretacija	86
1.6.1.2.4.4 Odstopanja dejanskih praks oziroma rab	86
1.6.1.2.4.5 Komentar programskega dokumenta	86
1.6.1.3 Slovenski znakovni jezik in njegovi uporabniki	87
1.6.1.3.1 Ustava Republike Slovenije	87
1.6.1.3.2 Zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika	89
1.6.1.3.2.1 Določila, ki zadevajo izbrano področje, s podrobnejšim opisom	89

2 SLOVENŠČINA V SOSEDNJIH DRŽAVAH IN PO SVETU (MITJA ŽAGAR) 91

2.1 SLOVENŠČINA V SOSEDNJIH DRŽAVAH (NATAŠA GLIHA KOMAC) 93

2.1.1 Mednarodni dokumenti, ustava, zakoni in drugi predpisi ter politični dokumenti	93
2.1.1.1 Mednarodni dokumenti, zakoni in drugi predpisi	93
2.1.1.1.1 Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih, Ur. l. RS, št. 17/84, 1992	93
2.1.1.1.1.1 Zakon o ratifikaciji evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih (MELRJ)	93
2.1.1.1.2 Okvirna konvencija za varnost narodnih manjšin 1998	93
2.1.1.1.2.1 Zakon o ratifikaciji okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin (MKUNM)	93
2.1.1.2 Ustava in slovenska zakonodaja	93
2.1.1.2.1 Ustava RS	93
2.1.1.2.2 Zakon o odnosih Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja (ZORSSZNM)	93
2.1.1.2.3 Zakon o medijih (ZMed)	94
2.1.1.2.4 Zakon o RTV Slovenija (ZRTVS-1)	94
2.1.1.2.5 Drugo	95
2.1.2 Programski dokumenti	95
2.1.2.1 Resolucija o položaju slovenskih avtohtonih manjšin v sosednjih državah in s tem povezanimi nalogami državnih in drugih dejavnikov Republike Slovenije (RePASM)	95
2.1.2.2 Poklicna merila in načela novinarske etike v programih RTV Slovenija	96
2.1.2.3 Strategija razvoja Republike Slovenije: Nacionalna identiteta in kultura	96
2.1.2.4 Strategija odnosov Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja	96
2.1.2.5 Strategija sodelovanja med Republiko Slovenijo in avtohtono slovensko narodno skupnostjo v sosednjih državah na področju gospodarstva do leta 2020	96
2.1.3 Komentar	96
2.1.3.1 Pristojne službe in organi v Republiki Sloveniji	97

2.1.4 Slovenščina v Italiji	98
2.1.4.1 Predpisi v Republiki Italiji	98
2.1.4.1.1 Zakon 482/99	98
2.1.4.1.2 Zakon 38/01 – Zakonska določila za zaščito slovenske jezikovne manjšine v Italiji	99
2.1.4.1.3 Predsedniški odlok (DPR) 275/99	99
2.1.4.1.4 Zakon št. 107 o »dobri šoli« / La buona scuola, legge n. 107	100
2.1.4.2 Pristojne službe	100
2.1.5 Slovenščina v Avstriji	102
2.1.5.1 Predpisi v Republiki Avstriji	102
2.1.5.1.1 Evropska listina o regionalnih in manjšinskih jezikih, Ur. l. RS, št. 17/84, 1992	102
2.1.5.1.2 Zvezni ustavni zakon	102
2.1.5.1.3 Avstrijska državna pogodba, 1955, 7. člen	102
2.1.5.1.4 Zakon o naturalizaciji (sprejemu v državljanstvo), 1998	102
2.1.5.1.5 Zakon o organizaciji šolstva (Schulorganisationsgesetz), 1965	103
2.1.5.2 Pristojne službe	103
2.1.5.3 Komentar	103
2.1.6 Slovenščina na Madžarskem	105
2.1.6.1 Predpisi	105
2.1.6.1.1 Ustava – Temeljni zakon Madžarske iz leta 2011 (Magyarország Alaptörvénye)	105
2.1.6.1.2 Zakon o pravicah narodnosti (Törvény a nemzetiségek jogairól) iz leta 2011	106
2.1.6.1.3 Zakon o nacionalni vzgoji in izobraževanju iz leta 2011 (Törvény a nemzeti köznevelésről)	106
2.1.6.2 Komentar	106
2.1.6.3 Pristojne službe	106
2.1.7 Slovenščina na Hrvaškem	108
2.1.7.1 Predpisi v Republiki Hrvaški	108
2.1.7.1.1 Ustava Republike Hrvaške / Ustav Republike Hrvatske, 2010	108
2.1.7.1.2 Ustavni zakon o človekovih pravicah in svoboščinah ter pravicah narodnih in etničnih skupnosti v Republiki Hrvaški	108
2.1.7.1.3 Ustavni zakon o pravicah narodnih manjšin na Hrvaškem / Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina	108
2.1.7.1.3.1 Komentar	109
2.1.7.1.4 Zakon o vzgoji in izobraževanju v jeziku in pisavi narodnih manjšin / Zakon o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina	110
2.1.7.1.4.1 Komentar	111
2.1.7.1.5 Pristojne službe	112
2.2 SLOVENŠČINA PO SVETU	113
2.2.1 Slovenščina na tujih univerzah, v slovenskih skupnostih in za splošne uporabnike (MOJCA NIDORFER ŠIŠKOVIČ)	113
2.2.1.1 Področni predpisi	113
2.2.1.1.1 Odredba o sprejemu izobraževalnega programa za odrasle Slovenščina kot drugi in tuji jezik, Ur. l. RS, št. 6/15	113
2.2.1.1.1.1 Organi, ki dokument v največji meri uporabljajo oziroma se nanj sklicujejo	113
2.2.1.1.2 Pravilnik programa Slovenščina na tujih univerzah	113
2.2.1.2.3.1 Določbe, ki predstavljajo izhodišča za pripravo vprašalnikov	114

2.2.1.2 Programski dokumenti	114
2.2.1.2.1 Slovenščina kot drugi in tuji jezik, Izobraževalni program za odrasle (Program SDTJ)	115
2.2.1.2.1.1 Določbe, ki predstavljajo izhodišča za pripravo vprašalnikov	115
2.2.1.2.1.2 Komentar	116
2.2.1.2.2 Učni načrt. Dopolnilni pouk slovenščine v tujini	116
2.2.1.2.2.1 Določbe, ki predstavljajo izhodišča za pripravo vprašalnikov	116
2.2.1.2.2.2 Komentar	117
2.2.1.3 Komentar zakonskih in programskih dokumentov	118
2.2.1.4 Predpostavljena vplivnost predstavljenih dokumentov	118
2.2.1.2.5 Organi, ki predstavljene dokumente v največji meri uporabljajo oziroma se nanje sklicujejo	118
2.2.2 Slovenščina pri slovenskih izseljencih (npr. v Nemčiji) (MARIJANCA AJŠA VIŽINTIN, SAŠKA ŠTUMBERGER)	121
2.2.2.1 Predpisi	121
2.2.2.1.1 Ustava Republike Slovenije	121
2.2.2.1.1.1 Določila, ki zadevajo izbrano področje	121
2.2.2.1.1.2 Vplivnost dokumenta	121
2.2.2.1.1.3 Uporaba	121
2.2.2.1.1.4 Odstopanja dejanskih praks oziroma rab od predpisanih določb	121
2.2.2.1.2 Zakon o odnosih Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja	122
2.2.2.1.2.1 Določila, ki zadevajo izbrano področje	122
2.2.2.1.2.2 Vplivnost dokumenta	122
2.2.2.1.2.3 Uporaba	122
2.2.2.1.2.4 Odstopanja dejanskih praks oziroma rab od predpisanih določb – predlogi izboljšav	123
2.2.2.1.3 Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja	123
2.2.2.1.3.1 Določila, ki zadevajo izbrano področje	123
2.2.2.1.3.2 Vplivnost dokumenta	123
2.2.2.1.3.3 Uporaba	124
2.2.2.1.3.4 Odstopanja dejanskih praks oziroma rab od predpisanih določb – predlogi izboljšav	124
2.2.2.1.4 Zakon o osnovni šoli (ZOsn)	124
2.2.2.1.4.1 Določila, ki zadevajo izbrano področje	124
2.2.2.1.4.2 Vplivnost dokumenta	124
2.2.2.1.4.3 Uporaba	124
2.2.2.1.4.4 Odstopanja dejanskih praks oziroma rab od predpisanih določb – predlogi izboljšav	124
2.2.2.2 Programski dokumenti	125
2.2.2.2.1 Resolucija o odnosih s Slovenci po svetu (ReOSPS), 2002	125
2.2.2.2.2.1 Določila, ki zadevajo izbrano področje	125
2.2.2.2.2.2 Vplivnost dokumenta	125
2.2.2.2.2.3 Uporaba	126
2.2.2.2.2.4 Odstopanja dejanskih praks oziroma rab od predpisanih določb – predlogi izboljšav	126
3 DRUGI JEZIKI V REPUBLIKI SLOVENIJI	129
3.1 MANJŠINSKI JEZIKI (POLONCA KOVAČ)	130
3.1.1 Ustavna ureditev in zakonodaja v upravnih zadevah	130

3.1.2 Problemi v upravni in sodni praksi ter predlogi izboljšav	131
3.2 OTROCI PRISELJENCI IN NJIHOVO VKLJUČEVANJE V OSNOVNE IN SREDNJE ŠOLE (MARIJANCA AJŠA VIŽINTIN)	135
3.2.1 Zakoni in drugi področni predpisi	136
3.2.1.1 Zakon o osnovni šoli	136
3.2.1.1.1 Določila, ki zadevajo izbrano področje	136
3.2.1.1.2 Vplivnost	137
3.2.1.1.3 Uporaba	137
3.2.1.1.4 Odstopanja dejanskih praks oziroma rab od predpisanih določb	137
3.2.1.1.5 Predlogi izboljšav	139
3.2.1.2 Pravilnik o preverjanju in ocenjevanju znanja ter napredovanju učencev v osnovni šoli	140
3.2.1.2.1 Določila, ki zadevajo izbrano področje	140
3.2.1.2.2 Programski dokument in dejanska raba oziroma prakse – predlogi izboljšav	140
3.2.1.2.3 Predlogi izboljšav	141
3.2.1.3 Zakon o gimnazijah	142
3.2.1.3.1 Določila, ki zadevajo izbrano področje	142
3.2.1.3.2 Odstopanja dejanskih praks oziroma rab od predpisanih določb	143
3.2.1.3.3 Predlogi izboljšav	143
3.2.1.4 Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju	143
3.2.1.4.1 Določila, ki zadevajo izbrano področje	143
3.2.1.4.2 Odstopanja dejanskih praks oziroma rab od predpisanih določb – predlogi izboljšav	145
3.2.1.5 Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja	145
3.2.1.5.1 Določila, ki zadevajo izbrano področje	145
3.2.1.5.2 Odstopanja dejanskih praks oziroma rab od predpisanih določb – predlogi izboljšav	146
3.2.1.6 Pravilnik o normativih in standardih za izvajanje izobraževalnih programov in vzgojnega programa na področju srednjega šolstva	146
3.2.1.6.1 Določila, ki zadevajo izbrano področje	146
3.2.1.6.2 Vplivnost 16. člena	148
3.2.1.6.3 Uporaba	148
3.2.1.6.4 Odstopanja dejanskih praks oziroma rab od predpisanih določb – predlogi izboljšav	148
3.2.1.7 Pravilnik o šolskem redu v srednjih šolah	149
3.2.1.7.1 Določila, ki zadevajo izbrano področje	149
3.2.1.7.2 Vplivnost dokumenta	149
3.2.1.7.3 Uporaba	149
3.2.1.7.4 Odstopanja dejanskih praks oziroma rab od predpisanih določb	149
3.2.2 Programski dokumenti	150
3.2.2.1 Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji, 2011	150
3.2.2.1.1 Določila, ki zadevajo izbrano področje	150
3.2.2.1.2 Vplivnost dokumenta	151
3.2.2.1.3 Uporaba	151
3.2.2.1.3.1 Prednosti	151
3.2.2.1.3.2 Slabosti	151
3.2.2.1.4 Programski dokument in dejanska raba oziroma prakse – predlogi izboljšav	151

3.3 ODRASLI PRISELJENCI (MARIJANCA AJŠA VIŽINTIN)	153
3.3.1 Predpisi	153
3.3.1.1 Uredba o integraciji tujcev	153
3.3.1.1.1 Določila, ki zadevajo izbrano področje	153
3.3.1.1.2 Vplivnost, uporaba dokumenta	155
3.3.1.1.3 Uporabnost	155
3.3.1.1.4 Odstopanja dejanskih praks oziroma rab od predpisanih določb – predlogi izboljšav	155
3.3.1.1.5 Slabost sistema	155
3.3.1.1.6 Predlogi izboljšav	156
3.3.1.2 Zakon o tujcih	156
3.3.1.2.1 Določila, ki zadevajo izbrano področje	156
3.3.1.2.2 Vplivnost, uporaba dokumenta	158
3.3.1.2.3 Uporaba	158
3.3.1.2.4 Odstopanja dejanskih praks oziroma rab od predpisanih določb – predlogi izboljšav	159
3.3.1.3 Zakon o državljanstvu Republike Slovenije	159
3.3.1.3.1 Določila, ki zadevajo izbrano področje	159
3.3.1.3.2 Odstopanja dejanskih praks oziroma rab od predpisanih določb – predlogi izboljšav	160
3.3.2 Programski dokumenti	160
3.3.2.1 Resolucija o migracijski politiki Republike Slovenije (ReMPRS)	161
3.3.2.1.1 Določila, ki zadevajo izbrano področje	161
3.3.2.1.2 Vplivnost, uporaba dokumenta	162
3.3.2.1.3 Programski dokument in dejanska raba oziroma prakse – predlog izboljšav	163
4 JEZIKOVNI OPIS IN JEZIKOVNA OPREMLJENOST SLOVENŠČINE (NINA LEDINEK, HELENA DOBROVOLJC, ERIKA KRŽIŠNIK, MIRO ROMIH, VERA SMOLE, MOJCA ŠORLI, JERNEJA ŽGANEC GROS)	164
4.1 PREDPISI	165
4.1.1 Zakon o javni rabi slovenščine (ZJRS)	165
4.1.1.1 Vplivnost dokumenta	165
4.1.1.2 Organi, ki dokument v največji meri uporabljajo in se nanj sklicujejo	165
4.1.1.3 Odstopanja dejanskih rab oziroma rab od predpisanih določb: 4., 12., 13., 26., 27. in 28. člen	165
4.1.1.3.1 Problematika, povezana s 4., 26., 27. in 28. členom ZJRS	165
4.1.1.3.2 Problematika, povezana z 12. členom ZJRS	166
4.1.1.3.3 Problematika, povezana s 13. členom ZJRS	166
4.1.1.4 Neustrezna veljavna pravna ureditev: 15. in 19. člen ZJRS	167
4.1.1.4.1 Problematika, povezana s 15. in 19. členom ZJRS	167
4.1.2 Zakon o visokem šolstvu (ZViS)	167
4.1.2.1 Vplivnost dokumenta	167
4.1.2.2 Organi, ki dokument v največji meri uporabljajo oziroma se nanj sklicujejo	167
4.1.2.3 Določila, ki zadevajo izbrano področje: 8., 32.(a), 72.(l)	167
4.1.2.4 Neustrezna veljavna pravna ureditev in odstopanja dejanskih praks oziroma rab od predpisanih določb: 8. člen, 32.(a) člen, 72.(l) člen	168
4.1.2.4.1 Problematika, povezana z 8. členom ZviS	168
4.1.2.4.2 Problematika, povezana z 72.(l) členom ZviS	168

4.1.2.4.3 Problematika, povezana z 32.(a) členom ZViS	169
4.1.2.5 Komentar in predlog rešitev	169
4.1.3 Zakon o slovenski akademiji znanosti in umetnosti (ZSAZU)	169
4.1.3.1 Organ, ki dokument v največji meri uporablja, se nanj sklicuje	169
4.1.3.2 Določila, ki zadevajo izbrano področje	169
4.1.3.3 Komentar	170
4.2 PROGRAMSKI DOKUMENTI	171
4.2.1 Resolucija o Nacionalnem programu za jezikovno politiko 2014–2018 (ReNPJP14–18)	171
4.2.1.1 Vplivnost dokumenta	171
4.2.1.2 Organi, ki dokument v največji meri uporabljajo oziroma se nanj sklicujejo	171
4.2.1.3 Določila, ki zadevajo izbrano področje	171
4.2.1.4 Neustreznost oziroma neuresničevanje programskih dokumentov:	171
4.2.1.4.1 Problematika, povezana s poglavjem 1.3 – Jezikovnopolitična vizija	171
4.2.1.4.2 Problematika, povezana s poglavjem 2.2 – Jezikovna opremljenost	172
4.2.1.4.2.1 Predlog rešitev	173
4.2.1.4.3 Problematika, povezana z Resolucijo v celoti – slabosti, nevarnosti	173
4.2.1.4.4 Problematika, povezana s poglavjem 1.2 – Okvir nacionalnega programa za jezikovno politiko	173
4.2.1.4.4.1 Prednosti	173
4.2.1.4.4.2 Slabosti, nevarnosti	173
4.2.1.4.5 Problematika, povezana s poglavjem 1.4 – Nosilci jezikovne politike	174
4.2.1.4.5.1 Slabosti, nevarnosti	174
4.2.2 Akcijski načrt za jezikovno opremljenost (ANJO)	176
4.2.2.1 Vplivnost dokumenta	176
4.2.2.2 Organi, ki dokument v največji meri uporabljajo oziroma se nanj sklicujejo	176
4.2.2.3 Problematika, povezana s poglavjem Uvod	176
4.2.2.4 Problematika, povezana s poglavjem 2.3 – Opredelitev akcij ter njihova finančna ocena ter časovna umestitev	177
4.2.3 Poročila o uspešnosti izvajanja nacionalnega programa za jezikovno politiko	177
4.2.3.1 Poročilo o uspešnosti izvajanja Nacionalnega programa za jezikovno politiko 2014–2018 za leto 2014 (NPJP 2014)	177
4.2.3.2 Poročilo o uspešnosti izvajanja Nacionalnega programa za jezikovno politiko 2014–2018, Akcijskega načrta za jezikovno izobraževanje in Akcijskega načrta za jezikovno opremljenost za leto 2015 (NPJP 2015)	177
4.2.3.3 Vplivnost dokumentov	177
4.2.3.4 Organi, ki dokumenta v največji meri uporabljajo oziroma se nanj sklicujejo	177
4.2.3.5 Neustreznost oziroma neuresničevanje programskih dokumentov:	178
4.2.3.5.1 Komentar k poglavju 1 – Slovenska jezikovna politika 2014–2018	178
4.2.3.5.2 Komentar k poglavju 2 – Ustanovitev Medresorske delovne skupine za spremljanje izvajanja jezikovne politike Republike Slovenije	178
4.2.3.5.3 Komentar k poglavju 3 – Poročilo o izvajanju jezikovne politike	178
4.2.3.5.4 Komentar k besedilu kot celoti	180
4.2.4 Sklep o ustanovitvi, organizaciji in delovnem področju komisije Vlade Republike Slovenije za obravnavanje predlogov predpisov z vidika določb Zakona o javni rabi slovenščine ter ciljev jezikovne politike in jezikovnega načrtovanja (Sklep o ustanovitvi medresorske komisije)	181
4.2.4.1 Vplivnost dokumenta	181
4.2.4.2 Organi, ki dokument v največji meri uporabljajo oziroma se nanj sklicujejo	181
4.2.4.3 Člani, ki zadevajo izbrano področje	181

4.2.4.4 Neustreznost oziroma neuresničevanje programskih dokumentov.	181
4.2.4.4.1 Problematika, povezana z 2. členom Sklepa o ustanovitvi medresorske komisije	181
4.2.4.4.2 Problematika, povezana s 3. členom Sklepa o ustanovitvi medresorske komisije	182
4.2.4.4.3 Problematika, povezana Sklepom o ustanovitvi medresorske komisije v celoti	182
4.2.5 Digitalna Slovenija 2020 – Strategija razvoja informacijske družbe do 2020 (Digitalna Slovenija)	183
4.2.5.1 Vplivnost dokumenta	183
4.2.5.2 Organi, ki dokument v največji meri uporabljajo oziroma se nanj sklicujejo	183
4.2.5.3 Členi, ki zadevajo izbrano področje	183
4.2.5.4 Priložnosti	183
SKLEP (NATAŠA GLIHA KOMAC, POLONCA KOVAČ)	185
PRILOGE	187

UVOD

NATAŠA GLIHA KOMAC, POLONCA KOVAČ, MITJA ŽAGAR

Pravo je pomemben družbeni (pod)sistem, ki s svojimi pravili (normami) vzpostavlja formalne podlage in okvire sožitja in življenja v človeški skupnosti. Kot ključen dejavnik družbene stabilnosti zagotavlja posameznikom in skupnostim predvidljivost, red in varnost. Štejemo ga za eno ključnih stvaritev in pridobitev evolucije človeštva.

Čeprav pravil vedenja in življenja – tako instinktivnih kot v specifičnih okoljih in odnosih oblikovanih, ki se lahko prenašajo z generacije na generacijo – ne najdemo le pri človeku, je pravo kot abstrakten, relativno stabilen in v sodobnih družbah kodificiran sistem enkratno in posebno. Pravna pravila, ki jih po določenem postopku sprejme pristojno oblastno telo, so razglašena in objavljena na predpisan način, kar zagotavlja njihovo javnost in splošno dostopnost. Poleg materialnih (vsebinskih) pravil vključuje tudi postopkovna pravila, ki določajo njegovo kreacijo (sprejem) in uporabo (izvrševanje).

Pravo lahko opredelimo kot družbeni konsenz, razglašen v določenem okolju, saj uravnava – ali vsaj poskuša urediti in uravnavati – skoraj vsa področja življenja in človekove dejavnosti. Idealno tipsko si ga predstavljamo kot notranje skladen in uravnotežen hierarhično urejen in celovit, splošno veljaven sistem pravil. Splošna in abstraktna pravila, kodificirana v ustavi, zakonih in podzakonskih predpisih, je treba v konkretnih situacijah konkretizirati in individualizirati, kar vsi počnemo vsak dan. Posebej pomembno vlogo pri njihovi konkretizaciji in individualizaciji imajo sodišča, javna uprava in druge institucije, ki delujejo skladno s postopkovnimi in interpretacijskimi pravili. Pravo predstavlja tudi normativno podlago in okvir vseh politik v sodobnih pravno urejenih državah, ki uveljavljajo načelo vladavine prava. Za oblikovanje in razvoj prava je ključna politika, vsakokratno veljavno pravo pa je izraz družbene in politične situacije ter razmerja sil.

Realnost vsakdanjega življenja je drugačna od idealnih modelov in predstav. Pravo ne more popolnoma – celovito in zadovoljivo – urediti sleherne situacije, ravnanj in odnosov, kar pa v družbi svobodnih, avtonomnih in kreativnih enakopravnih posameznikov ter specifičnih skupin in skupnosti, ki imajo svoje različne interese, ni niti potrebno niti zaželeno. Poleg tega, da pravo ne more urediti vseh odnosov in situacij na posameznih področjih in v različnih kontekstih, obstaja – večji ali manjši – razkorak med pravom in dejansko situacijo, med pravom in vsakdanjim življenjem. Zastavlja se vprašanje, kaj je treba in je smiselno pravno urediti (regulirati), česa pa pravno ni treba urediti ali vsaj ne zacementirati. Posamezna področja kaže pravno urediti tako, da se veljavna ureditev lahko prilagodi specifičnim okoliščinam in potrebam jezikovnih uporabnikov.

Vse to velja tudi za pravno urejanje sporazumevanja ter zlasti jezika in njegove rabe v posameznem okolju. Pravo in politika s svojimi programskimi dokumenti lahko opredelita splošne temelje, izhodišča in okvire ter določita temeljne usmeritve,

nikakor pa ne moreta natančno in celovito urediti vseh konkretnih situacij in odnosov v komunikacijskih procesih na vseh področjih ter predvideti razvoja in potreb. Služiti morata funkciji in razvoju jezika in komunikacije ter ju ne smeta omejevati in zavirati, saj to pomeni le večanje prepada med normativnim in stvarnim. Zelo podrobna in rigidna pravna ureditev (npr. rabe jezikov in jezikovnih praks v RS; v nadaljevanju RS) – kadar predstavlja oviro dinamičnim praksam in razvoju ter ni skladna s specifično družbeno situacijo in odnosi – se lahko izkaže za neproduktivno ali celo škodljivo, predvsem pa ne more uresničiti usmerjevalne in razvojne funkcije. To je še toliko bolj pomembno, kadar država poskuša določena razmerja in procese – v našem primeru rabo in razvoj slovenskega jezika – usmerjati in urejati tudi zunaj svojih meja. Zato se sprašujemo, kaj, kdaj in kako urejati ter kakšni so učinki in dometi pravne ureditve.

Pripravljanje analize je potekalo po tematskih skupinah, sestavljenih iz poznavalcev posameznih področij jezikovnih praks in rab, ki jih ureja slovenska jezikovna politika, ter strokovnjakov s področja prava. Delovno gradivo smo zbirali in pregledovali v obdobju od novembra 2016 do februarja 2017, urejali, dopolnjevali in interpretirali smo ga v obdobju od marca do maja 2017, končno usklajevanje in pripravo smernic za nadaljnjo nacionalno jezikovno politiko (gl. Gliha Komac 2017) pa smo sklenili konec oktobra 2017.

Besedilo je razdeljeno na tri ključna področja naslovnikov slovenske jezikovne politike, in sicer: javna raba slovenščine na območju RS, javna raba slovenščine v sosednjih državah in po svetu ter raba drugih jezikov na območju RS. Posebno poglavje je namenjeno jezikovnemu opisu in jezikovni opremljenosti slovenščine.

Posamezniki, ki sicer niso pravni strokovnjaki, so pa poznavalci različnih jezikovnih praks in rab slovenskega jezika v RS in zunaj nje ter drugih jezikov v RS oziroma jezikovnega opisa in jezikovne opremljenosti slovenščine, so pregledali dokumente s svojega področja, identificirali problemske sklope ter navedli možne rešitve, ki so jih nato komentirali pravni strokovnjaki. Besedilo tako lahko služi kot strokovna podlaga oziroma izhodišče za nadaljnje raziskave, pa tudi kot sistematičen pregled pravne in programske ureditve po posameznih področjih.

Pri urejanju je bila ključna uvedba razlikovanja med predpisi oziroma zakonodajo (npr. zakon, uredba, pravilnik), ki imajo neposredne pravne posledice ter določajo zaveze in pravice, in programskimi, tj. vsebinskimi dokumenti (npr. resolucije, bele knjige idr.), ki niso pravno zavezujoči. Programske dokumente posledično komentiramo posebej oziroma nanje posebej opozarjamo. Delitev se kaže tudi v naslavljanju posameznih rubrik, npr. *Zakoni in drugi področni predpisi*, *Komentar veljavne pravne ureditve področja*, *Odstopanja dejanskih praks oziroma rab od predpisanih določb*.

Komentar posameznih predpisov in programskih dokumentov odpira tri možnosti interpretacije:

- veljavna pravna ureditev je neustrezna, zato strokovnjaki predlagajo ... (naslov *Neustrezna veljavna pravna ureditev*);
- veljavna zakonska ureditev je ustrezna, a se v določenih elementih oziroma ravneh ter iz različnih navedenih in opisanih razlogov v praksi ne uresničuje, zato

strokovnjaki predlagajo ... (naslov *Ustrezna veljavna pravna ureditev, ki se v praksi ne uresničuje*) in

- veljavni programski dokumenti niso ustrezni oziroma se ne uresničujejo (navajajo se razlogi), zato strokovnjaki predlagajo ... (naslov *Neustreznost oziroma neuresničevanje programskih dokumentov*).

Raziskovalci so bili pri tem pozorni zlasti na troje:

1. ali je iz besedila razvidno, za katero vrsto dokumentov gre (predpise ali programske dokumente);
2. na kateri ravni prihaja do težav: na ravni regulacije oziroma pravnega urejanja (neustrezna zakonodaja, nerazumljiva zakonska določila, izključevanje posameznih členov, določil med različni zakoni, težavo bi bilo treba zakonsko urediti ipd.) ali na ravni implementacije (zakonske oziroma druge predpisane določbe in/ali programske smernice se v praksi ne uresničujejo) – pri obojem mora biti razvidno, kdo je zavezanec oziroma nosilec sprememb;
3. da posamezno tematsko poglavje zaključuje komentar, ki služi kot izhodišče smernic za nadaljnje jezikovnopolično urejanje jezikovnih praks in rab.

Pravni strokovnjaki, specializirani za posamezna področja, so se posebej osredinili na področja javne uprave in sodstva, vpliv tržnih pravil Evropske unije (v nadaljevanju EU) na rabo slovenščine na področju gospodarstva ter ureditev javne rabe slovenščine v sosednjih državah in po svetu.

Izhajali so iz razumevanja jezika v pravnem kontekstu kot temeljnega komunikacijskega orodja, tako na ravni tvorbe predpisov in njihovega (ne)spoštovanja kot pri odločanju o pravicah in obveznostih strank v upravnih in sodnih postopkih ter pri izvajanju javnih služb ali v/pri javno pomembnih dejavnostih. Jezikovne prvine se poudarjeno izražajo tudi v odnosu med javno upravo kot oblastjo in naslovniki upravnopravnih norm in dejanj ter v/pri katerikoli za javne vrednote pomembni dejavnosti, s poudarkom na področjih kulture in šolstva. Zato je treba pri oblikovanju jezikovne politike v družbeni skupnosti upoštevati tudi pravne vidike problematike. Jezikovna politika je kot katerikoli tovrstna javna politika legitimna in učinkovita, če se njene prvine načrtujejo in udejanjajo tudi v pravnem smislu, skozi določena pravna načela in pravila.

Jezik prava ima za razliko od jezikov drugih strok deskriptivno in preskriptivno funkcijo. Da omogoča predvidljivo in enako pravno ravnanje, mora biti posebej jasen. Jezikovna vprašanja praviloma urejajo najvišji pravni akti. V EU so to temeljne pogodbe, na državni ravni pa ustave in sistemski zakoni. V RS je raba jezika ustavna kategorija, pri čemer Ustava RS določa kot uradni jezik slovenščino, na območjih občin z avtohtonimi narodnimi manjšinami še italijanščino oziroma madžarščino (11. člen). Varuje tudi pravice tujcev in invalidov, kar podrobneje razdeljujejo zlasti organizacijski in procesni zakoni (npr. Zakon o splošnem upravnem postopku) ter zakoni za jezikovna vprašanja (zlasti Zakon o javni rabi slovenščine ali Zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika). Vprašanja rabe jezika pa niso zgolj operativne narave. Zaradi izvrševanja temeljnih načel oblasti, kot so pravna varnost, enako varstvo pravic, spoštovanje dostojanstva ali učinkovito pravno varstvo, je

ključna njihova sistemskost.

V tem smislu gre razumeti tudi na jezik vezane pravne elemente Resolucije o Nacionalnem programu za jezikovno politiko 2014–2018 (ReNPJP14–18, Ur. l. RS, št. 62/13). Resolucija med drugim posebej obravnava položaj slovenščine kot uradnega jezika EU in posamezne vidike politike, npr. jezikovno izobraževanje in jezikovno opremljenost. V delu o jezikovnopolični viziji tako poudarja:

Republika Slovenija slovenščini zagotavlja prevladujočo vlogo v uradnem in javnem življenju znotraj države, hkrati pa omogoča sporazumevanje in obveščanje v drugih jezikih v skladu s pravno in demokratično legitimnimi sporazumevalnimi potrebami svojih državljanov, drugih prebivalcev in obiskovalcev.

Uravnoteženi pristop se kaže tudi kot glavno vodilo za pravne razsežnosti jezikovne tematike.

VIRI IN LITERATURA

GLIHA KOMAC, Nataša (ur.), 2017: [Ciljni raziskovalni projekt Jezikovna politika Republike Slovenije in potrebe uporabnikov](#), končno poročilo. Ljubljana: ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša – Geografski inštitut Antona Melika – Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije, Univerza v Ljubljani, Akademija za radio, gledališče, film in televizijo – Filozofska fakulteta – Fakulteta za upravo, Inštitut za narodnostna vprašanja, Alpineon, Zveza gluhih in naglušnih Slovenije, Zveza Sožitje; Kamnik: Amebis; Maribor: Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta – Pravna fakulteta; Nova Gorica: Univerza v Novi Gorici (dostop 11. 12. 2017).

1

SLOVENŠČINA
V REPUBLIKI
SLOVENIJI

1.1 SLOVENŠČINA (IN DRUGI JEZIKI) V SLOVENSKI JAVNI UPRAVI

POLONCA KOVAČ

1.1.1 O slovenski javni upravi in ureditvi njenega delovanja glede jezika

Javna uprava v RS je kompleksen sistem, definiran z vidika pooblastil in razmerij do strank predvsem funkcionalno (ne le statusno ali javnofinančno ipd.). V javno upravo štejemo vse institucije in posameznike, izvajajoče proces javnega upravljanja, ki poteka na operativni ravni. Javno upravo sestavljajo (sicer) različni upravni organi in organizacije, ki imajo prek systemske zakonodaje glede vprašanj rabe jezika v razmerjih s strankami oziroma uporabniki javnih storitev poenotena načela in pravila. To je pomembno, da siceršnja fragmentirana strukturiranost ne bi vplivala na praviloma enak način postopanja navzven, saj gre v vseh primerih za izvajanje javnih nalog. Tudi zasebni izvajalci javnih pooblastil oziroma javnih služb nastopajo do strank, kot da bi delovali v vlogi organa.

Slovensko javno upravo sestavljajo:

- državna uprava, ki jo tvori 11 ministrstev, organi v njihovi sestavi (okoli 40 uprav, inšpektoratov, agencij ipd.), vladne službe (okoli deset) in 58 upravnih enot, kjer je zaposlenih skupaj približno 33.000 javnih uslužbencev;
- občinske uprave 212 občin z okoli 3.000 javnimi uslužbenci;
- nosilci javnih pooblastil, pa tudi izvajalci javnih služb, pri čemer so ti subjekti zelo raznovrstni – nekateri javnopravni, drugi zasebnopravni, nekateri na državni ravni, drugi na občinski (npr. centri za socialno delo, zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje, družbe za izvajanje registrskih pregledov vozil, javne in zasebne šole z akreditiranim programom itd.) –, skupaj več kot 100.000 zaposlenih;
- v sklopu upravnih nalog tudi neupravni državni organi (npr. informacijski pooblaščenec).

Javna uprava ima raznovrstne naloge, (ki so) v grobem razvrščene v pripravo strokovnih podlag za oblikovanje javnih politik in skrb za izvrševanje predpisov. Skrb za izvrševanje predpisov se izvaja prek sprejema izvedbenih upravnih predpisov (npr. uredbe vlade ali pravilniki ministrstev ali šol) in odločanja v posamičnih upravnih zadevah v obliki upravnih postopkov. Poleg tega javna uprava izvaja materialna dejanja (npr. vodenje uradnih evidenc), izdaja interne akte in sklepa akte poslovanja (npr. pogodbe prek javnega naročanja), včasih pa v skladu s predpisi izvaja tudi druge naloge (npr. lekarne niso le izvajalci javne službe, pač pa izvajajo tudi tržno dejavnost).

Naloge in obseg dejavnosti kažejo na pomen javne uprave in upravnopravnih razmerij, pri čemer oboje s časom narašča, tako pri nas kot po svetu. Temu botrujejo različni procesi in trendi, kot so globalizacija poslovanja, evropeizacija upravljanja (večnivojsko upravljanje v EU, članicah, regionalno in lokalno), kompleksnost

življenja in novih nastajajočih razmerij med člani družbenih skupnosti, ki terjajo (u)pravno reguliranost, razvoj informacijske tehnologije ter posledično novih oblik in višje hitrosti komunikacije, prenos oblastnih in servisnih nalog uprave na druge subjekte (npr. v sklopu agenciizacije ali privatizacije) itd. V razmerju do ljudi, gospodarskih subjektov, nevladnih organizacij in drugih strank je najbolj opazna vloga uprave pri vodenju upravnih postopkov, zato se v nadaljevanju osredotočamo na ta proces.

Letno se v RS le na prvi stopnji izda okoli deset milijonov upravnih odločb, ob tem pa je trenutno v veljavi več kot 16.000 upravnih predpisov na temelju okoli 800 zakonov, ki urejajo različna sektorska upravna razmerja. Predpisi, ki sistemsko ali horizontalno opredeljujejo slovensko upravo, so raznovrstni. Z vidika vprašanja jezika velja naštetih naslednje:

- [Ustava RS](#),
- [Zakon o Vladi RS \(ZVRS\)](#), [Poslovnik Vlade RS](#) in navodila za njegovo izvajanje,
- [Zakon o državni upravi \(ZDU-1\)](#),
- [Zakon o lokalni samoupravi \(ZLS\)](#),
- [Zakon o javnih uslužbencih \(ZJU\)](#),
- [Zakon o splošnem upravnem postopku \(ZUP\)](#),
- [Uredba o upravnem poslovanju \(UUP\)](#), izvedbeni predpis po ZDU-1 in ZUP,
- [Zakon o izenačevanju možnosti invalidov \(ZIMI\)](#),
- [Zakon o javni rabi slovenščine \(ZJRS\)](#),
- [Zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika \(ZUSZJ\)](#).

Večina temeljnih (krovnih) predpisov jezik omenja z omejitvijo na določitev uradnega jezika, tj. slovenščine in italijanščine oziroma madžarščine na dvojezičnem območju oziroma v zvezi z njim. To določa že Ustava (11. člen, gl. spodaj) in ZDU-1 v 4. členu.

Uradni jezik v Sloveniji je slovenščina. Na območjih občin, v katerih živita italijanska ali madžarska narodna skupnost, je uradni jezik tudi italijanščina ali madžarščina.

Ustava sicer, prav tako poudarjeno procesno, navaja jezikovne razsežnosti še v drugih določbah, posebej v 62. členu:

Vsakdo ima pravico, da pri uresničevanju svojih pravic in dolžnosti ter v postopkih pred državnimi in drugimi organi, ki opravljajo javno službo, uporablja svoj jezik in pisavo na način, ki ga določa zakon.

Z jezikom povezane pravice je mogoče prepoznati še v 22. členu (enako varstvo pravic). Dodatno se ustavne garancije nanašajo na pravice pripadnikov narodnih manjšin (61. in 64. člen, tudi 5. člen). Ustava posredno opredeljuje jezikovne pravice tudi prek členov 14 (enakost pred zakonom), 19 (odvzem prostosti), 39 (svoboda izražanja), 48 (azil), 52 (invalidi), 73 (kulturna dediščina) in 74 (podjetništvo).

ZDU-1 kot nadgradnjo 11., 61. in 64. členu Ustave opredeljuje:

Uradni jezik v upravi je slovenščina. Na območjih občin, v katerih živita avtohtoni italijanska oziroma madžarska narodna skupnost, je uradni jezik v upravi tudi italijanščina oziroma

madžarščina. Na teh območjih uprava posluje tudi v jeziku narodne skupnosti. Če stranka v postopku uporablja jezik narodne skupnosti, uprava vodi postopek v jeziku narodne skupnosti in izdaja pravne in druge akte v postopku v slovenščini in v jeziku narodne skupnosti. Pred začetkom postopka mora organ seznaniti stranko s to pravico. Kadar je upravni organ na prvi stopnji vodil postopek v italijanščini oziroma madžarščini, mora biti tudi drugostopni akt izdan v istem jeziku.

Procesni del razdeljuje 62. člen ZUP, dodatno pa še ZIMI (prim. podpoglavje 1.6.1.2.2).¹

Jezikovno komunikacijo opredeljuje tudi UUP, ki podrobneje ureja zakonske določbe organizacije in delovanja državne uprave ter izvajanja upravnih postopkov. Pri tem sledi ZDU-1 in ZUP oziroma Ustavi, saj posebej poudarja poslovanje v jezikih italijanske in madžarske narodne skupnosti (1. in 223. člen). UUP sicer že v 1. členu navaja izjemo, da se določbe o uporabi uradnega jezika ne uporabljajo v diplomatskih odnosih.² Nadalje UUP določa notranja navodila glede uporabe informacijske komunikacijske opreme, pri čemer terja, da morajo organi zagotoviti navodila v slovenščini »v največji možni meri« (81. člen). 163. člen UUP poudarja pomen jasnosti, razumljivosti in pravopisne pravilnosti jezika, v katerem so sestavljeni katerikoli dokumenti organa. UUP določa tudi posebna upravna dejanja, kjer je jezikovni vidik omenjen v 172. in 180. členu glede vročanja in v 218. členu glede overitev. Določbe o vročanju sledijo pravilom o pravicah manjšinskih jezikovnih uporabnikov, češ da mora imeti predpisana ovojnica za vročanje (modra) na določenih območjih tudi italijansko oziroma madžarsko besedilo. 281. člen o overitvi določa za pomen dokazne vrednosti potrditve skladnosti kopije z izvirnikom, da uradna oseba, če ne razume jezika, v katerem je listina napisana, lahko odredi, da primerja prepis ali kopijo z izvirno listino sodni tolmač; sicer lahko overi le kopijo listine, ki jo je naredila sama.

Za občine določa v 5. členu ZLS:

Občine se na območjih, kjer živijo pripadniki madžarske in italijanske narodne skupnosti, oblikujejo tako, da je v njih zagotovljeno uresničevanje posebnih pravic narodnih skupnosti.

V tem sklopu so poudarjeni priprava predpisov, postopek njihovega sprejemanja in njihova objava.

Poslovník Vlade RS, ki je ključnega pomena za pripravo predpisov, omenja jezik v 8. členu (gradiva vlade). Določba terja, da mora predlagatelj (običajno resorno ministrstvo) predložiti gradivo, ki je »jezikovno in nomotehnično urejeno«, izrecno pa zahteva, da morajo biti predlogi predpisov in drugih splošnih aktov, ki se objavijo v Ur. l. RS, predlogi programskih in strateških dokumentov vlade ter predlogi dokumentov, ki jih vlada pošlje Ustavnemu sodišču in Računskemu sodišču, lektorirani (na vladnem generalnem sekretariatu).

1 Npr. analogno Poslovník Državnega zbora RS v 4. členu določa, da ta posluje v slovenskem jeziku. Poslanca italijanske in madžarske narodne skupnosti imata pravico govoriti in pisno vlagati predloge, pobude, vprašanja in druge vloge v italijanskem oziroma madžarskem jeziku, pri čemer se njuni govori in vloge prevajajo v slovenski jezik.

2 Tj. ko gre za poslovanje in komunikacijo s tujimi fizičnimi in pravnimi osebami, ki poteka v skladu s pravili tujega ali mednarodnega prava, ustaljenimi mednarodnimi običaji ali na ustaljen način v mednarodni skupnosti (npr. diplomatska korespondenca, diplomatski protokol).

Določbe o jeziku so večkrat predmet ZJU, ko ta predpis določa pogoje za delovna mesta javnih uslužbencev (17., 79. in 86. člen).³ Posebej gre izpostaviti 86. člen, ki za uradniška delovna mesta kot obvezni skupni pogoj zahteva znanje uradnega jezika (ali več teh, ko gre za manjšinska območja). Pri tem zahteva po znanju uradnega jezika v RS ne pomeni posega v notranji trg EU, saj si države članice v tem smislu lahko ohranijo izjemo oziroma del suverenosti. Uradniki namreč izvajajo upravne naloge, medtem ko za strokovno-tehnične uslužbence kot podporno osebje ta pogoj ni določen.

1.1.2 Programski dokumenti

Preden analiziramo predpise, ki urejajo najpogostejši proces v javni upravi, tj. upravni postopek, si oglejmo še nekaj programskih dokumentov, za katere se pričakuje, da se nanašajo na rabo jezika v slovenski javni upravi.

V [Strategiji razvoja javne uprave 2015–2020](#), ki jo je Vlada RS sprejela spomladi 2015, je povedno, da uradni jezik oziroma slovenščina ali drugi uradni jeziki sploh niso omenjeni, čeprav se akt nanaša na vsa systemska vprašanja javne uprave, kot so boljši predpisi, modernizacija upravnega procesnega prava, e-uprava, kompetenten uslužbenski sistem itd. Jezik je omenjen izključno na enem mestu (str. 104), v poglavju, ki naslavlja cilje in ukrepe razvoja e-uprave:

V ta namen bomo vzpostavili enotno državno spletno točko, prek katere bodo lahko državljani, tujci, poslovni subjekti, nevladne organizacije in javna uprava hitro in enostavno dostopali do informacij in postopkov, vezanih na državo. [...] Za tuje državljane bomo vzpostavili enotno državno spletno točko v tujem jeziku in upoštevali zakonske določbe uporabe jezika narodnostnih skupnosti.

Gre za izraz odprtosti in poenostavljanja upravnega delovanja, kar je zaradi globalizacije pozitivno, če bi bilo uravnoteženo z varstvom uradnih jezikov, jezikovnih uporabnikov s posebnimi potrebami itd.

[Strategija razvoja lokalne samouprave v Republiki Sloveniji do leta 2020](#)⁴ jezika ne omenja niti z besedico, čeprav se nanaša tudi na obmejne oziroma dvojezične občine.

Da bi odpravilo razkorak med predpisano in dejansko dvojezičnostjo, Ministrstvo za javno upravo na tem področju posebej skrbi za ozaveščanje ljudi, kar kažejo izvedeni strokovni posveti o dvojezičnosti, 12. 3. in 10. 9. 2015 ter 11. 4. 2017. Vlada

3 17. člen med drugim določa:

Za delovna mesta javnih uslužbencev, ki morajo na podlagi zakona kot uradni jezik uporabljati tudi jezik narodne skupnosti, se kot pogoj določi tudi znanje tega jezika.

79. člen to določbo nadgrajuje za uslužbence, zaposlene v državni upravi in drugih državnih organih:

Za uradniška delovna mesta v organih, ki morajo po zakonu uporabljati kot uradni jezik tudi jezik narodne skupnosti, se kot pogoj določi tudi znanje tega jezika. Za strokovno-tehnična delovna mesta se kot pogoji za opravljanje dela poleg splošnih pogojev, ki jih urejajo predpisi s področja delovnega prava, določijo stopnja in smer izobrazbe ter delovne izkušnje, lahko pa tudi znanje uradnega jezika, funkcionalna in specialna znanja ter posebne sposobnosti ali drugi pogoji, če tako določa zakon.

4 Več o manjšinskih občinah gl. na [povezavi](#).

RS je sprejela tudi poseben [Načrt ukrepov Vlade Republike Slovenije za izvajanje predpisov na področju dvojezičnosti 2015–2018](#).

V zvezi s pripravo predpisov je pomembna [Resolucija o normativni dejavnosti](#) (Ur. l. RS, št. 95/09).⁵ Dokument na več mestih poudarja pomen jezika kot orodja za jasnost in razumljivost pravnih aktov, s tem pa pravno varnost, predvidljivost in enakost pred zakonom. Posebej omenja pripravo predpisov v EU, češ da je treba skrbeti za verodostojno in strokovno pravilno pripravo slovenskega besedila. Več vodil je v [Nomotehničnih smernicah](#) (2. izdaja iz leta 2008),⁶ kjer se dve poglavji izdaje (str. 57–86) nanašata posebej na jezikovno izražanje v predpisih. Poudarjeni so pomen slovenske terminologije, posebnosti pisanja in stila pravnega jezika, določnost, formaliziranost, rabo časa, pasiva in tujk itd.

1.1.3 Ustavna in zakonska ureditev o jeziku v upravnih postopkih

Ustava RS ureja rabo jezika v več določbah. Gre za samostojno pravico ustavne ravni, ki je podrobneje razgrajena v okviru procesnega varstva. Temeljnega pomena je 11. člen Ustave, ki določa uradni jezik. Kot uradni jeziki štejejo: 1) slovenski jezik, 2) na območjih občin, kjer živita avtohtoni madžarska oziroma italijanska manjšina, tudi madžarščina oziroma italijanščina (gl. tudi poglavje o [manjšinskih jezikih](#)).

Uradni jezik pomeni, da morajo v tem jeziku oziroma teh jezikih poslovati vsi državni organi (upravni, sodni in drugi), organi samoupravnih lokalnih skupnosti ter izvajalci negospodarskih in gospodarskih javnih služb, kadar nastopajo kot javnopravni subjekt v oblasti in druga razmerja s posamezniki in pravnimi osebami. Uradni jezik je jezik, v katerem se vodijo normodajni postopki ter objavljajo predpisi in drugi splošni akti za izvrševanje javnih pooblastil, vodijo in izdajajo akti v posamičnih upravnih in sodnih ter drugih uradnih postopkih, objavljajo javni razpisi, objave, pozivi, vodijo uradne evidence in izvajajo materialna druga dejanja, izvajajo javnoveljavni programi v zdravstvu, šolstvu itd. Dolžnost poslovanja v uradnih jezikih je hkrati pravica vsakogar, ki jo lahko zahteva od državnih in drugih organov.

Analogno kaže navesti 41. člen Listine EU o temeljnih pravicah (Ur. l. EU, C 83/389, 30. 3. 2010), ki med drugim določa:

5 Resolucija navaja naslednja načela priprave predpisov: pravno urejanje, samoomejevanje, sorazmernost, odgovornost, določnost (to zahteva pripravo splošno razumljivih in jasnih predpisov, kar zagotavlja pravno varnost, zaupanje v pravo in enakost pred zakonom ter onemogoča različno tolmačenje oziroma uporabo predpisov v praksi) ter dostopnost, poenostavitve in transparentnost.

6 Izdala Služba Vlade RS za zakonodajo. Med drugim se poudarja (str. 57):

Pisna oblika predpisa pomeni pisno jezikovno podajo vsebine, neločljivo povezanost (jezikovne) oblike in vsebine; izražanju vsebine služi jezikovno izražanje v predpisih, ki je s tem (tudi) sestavni del nomotehnik. Jezikovno izražanje je sploh poglobitno sredstvo komunikacije med ljudmi; tudi v pravnih predpisih je jezik sredstvo za sporočanje misli – v tem primeru v obliki pravnih norm z vlogo, mestom in pomenom, kot ga imajo v pravnem redu.

Posebej so navedene smernice za določanje obveznosti, dovoljenosti, izjem, izražanja v novelah, uporabe spola, pisanja datumov, števil, valut, kratic idr.

4. Vsakdo se lahko na institucije Unije obrne v enem od jezikov Pogodb in mora prejeti odgovor v istem jeziku.

Na njeni podlagi je bil junija 2016 v Evropskem parlamentu sprejet osnutek »evropskega ZUP«, tj. predlog Uredbe Evropskega parlamenta in Sveta EU za odprto, učinkovito in neodvisno upravo EU.⁷ V preambuli je parlament navedel:

Državljeni Unije imajo pravico, da se na institucije, organe, urade in agencije Unije obrnejo v enem od jezikov Pogodb in prejmejo odgovor v istem jeziku. Uprava Unije bi morala spoštovati jezikovne pravice strank tako, da bi zagotovila, da se upravni postopek izvaja v enem od jezikov Pogodb, ki ga izbere stranka. V primeru, da je upravni postopek sprožila uprava Unije, bi moralo biti prvo obvestilo sestavljeno v enem od jezikov Pogodb, ki ustreza državi članici, v kateri se nahaja stranka.⁸

Ustava v 11. členu o uradnih jezikih ne omenja npr. (slovenskega) znakovnega jezika, kar pa na temelju ustavnih odločb o varstvu pravic invalidom razdeljuje horizontalni zakoni, to so ZUP, ZIMI in zlasti ZUSZJ.

Po Ustavi so posebej zaščiteni še tujci oziroma pripadniki drugih narodov, ki nimajo ustavnega položaja manjšin (62. člen Ustave). Pravica iz 62. člena Ustave izhaja iz civilizacijskega (demokratskega) standarda, po katerem lahko vsakdo pri uresničevanju svojih pravic in dolžnosti pred državnimi in drugimi organi uporablja svoj jezik in pisavo, ker lahko v tem jeziku najučinkoviteje brani svoje pravice in pravne koristi. Gre za »enakost orožij«, ki zagotavlja enakopraven položaj vseh udeležencev v postopku, zato pomeni ta pravica izraz 22. člena (enako varstvo pravic), 23. člena (sodno varstvo) in 25. člena Ustave (učinkovito pravno sredstvo). 62. člen Ustave tako zagotavlja, da bo vsakomur, torej tudi tistemu, ki ne razume ali ne govori uradnega jezika državnega organa, omogočeno, da spremlja postopek v jeziku, ki ga razume in tako v postopku ustrezno sodeluje. Tako lahko tudi tujci uporabljajo svoje narodne simbole ob različnih slovesnostih in miroljubnih manifestacijah; za ohranjanje svoje narodne identitete lahko ustanavljajo ustrezne organizacije, razvijajo kulturne dejavnosti, gojijo svoj jezik, gojijo (čezmejne) odnose s svojim narodom in s svojo (matično) državo, predvsem pa imajo posebne pravice v postopkih. Po ZUP (62. člen) in drugih zakonih (npr. Zakon o tujcih) imajo pravico

7 Na opredelitev uradnega jezika v RS članstvo v EU ne vpliva. V uradnem poslovanju v Sloveniji državljani EU oziroma držav članic EU ne morejo nastopati v njihovih uradnih jezikih, enako velja za zastopnike (predvsem tuje odvetnike); posebnosti so možne na podlagi zakonodaje EU (npr. v davčnem postopku je lahko zaprosilo za mednarodno pomoč v tujem jeziku). Kljub članstvu v EU se namreč država ne odpove suverenosti določitve uradnega jezika na svojem območju. Prim. OdlUS, Up-43/96, 30. 5. 2000, kjer je sodišče poudarilo 11. člen Ustave kot odraz narodne samobitnosti.

8 Ta predlog uredbe nadalje določa jezikovne pravice v členih 6, 7 in 8. Člen 6 določa, da se sklep o začetku upravnega postopka pripravi v jezikih Pogodb, ki ustrezajo državam članicam, v katerih so stranke. 7. člen analogno določa za vloge oziroma postopke na zahtevo strank. 8. člen (postopkovne pravice) med drugim določa, da imajo stranke v zvezi z upravljanjem upravnega postopka naslednje pravice: a) da prejmejo vse ustrezne informacije, povezane s postopkom, na jasn in razumljiv način; b) da komunicirajo in, kjer je mogoče in ustrezno, izpolnijo vse postopkovne formalnosti na daljavo in z elektronskimi sredstvi; c) da uporabljajo katerikoli jezik Pogodb in da prejmejo odgovor v jeziku Pogodb, ki so ga same izbrale; d) da so obveščene o vseh postopkovnih korakih in sklepih, ki bi lahko vplivali nanje.

uporabljati svoj jezik v (upravnih) postopkih, čeprav se jim za razliko od pripadnikov italijanske oziroma madžarske narodne skupnosti ali invalidov ne krijejo stroški tolmača iz proračunskih sredstev. Ureditev 62. člena Ustave ne narekuje le rabe jezika, ampak prek natančnejše regulacije v procesnih zakonih tudi (npr. po 7. členu ZUP) pomoč neuki stranki, ki zavezuje organe in uradne osebe v postopku, da omogočijo strankam čim lažje zavarovanje in uveljavljanje svojih pravic.

Pri tem je treba ustrezno razumeti hierarhijo različnih predpisov, ki urejajo jezikovne pravice v postopkih. Posebej pomembno je, da:

- je ZUP (čeprav sicer *lex generalis*) v razmerju do ZDU-1 specialen predpis. Glede na 4. člen ZDU-1 ima zato 62. člen ZUP nadrejeno vlogo, kar je pomembno, ker se zakona pri pravicah uporabnikov narodnih manjšin povsem ne ujemata;⁹
- sta ZUSZJ in ZIMI glede na ZUP specialna zakona. Enako tudi ZPP, ZKP, ZIZ itd. Določbe prvih dveh navedenih zakonov se morajo uporabljati kot dopolnilo splošnim procesnim predpisom.

Rabo jezika v upravnih postopkih v temelju ureja 62. člen ZUP. Podobno velja tudi v drugih državah.¹⁰ Uradni jezik v RS je slovenščina, po Ustavi RS in ZUP pa na območjih občin z avtohtonima italijansko in madžarsko narodno skupnostjo tudi italijanščina oziroma madžarščina. A na teh območjih gre za uporabo slovenščine in manjšinskega jezika in ne manjšinskega jezika namesto slovenskega. Vse določbe se uporabljajo tako za pisna kot ustna sporočila ter akte tako organov kot strank in njihovih zastopnikov. Vse določbe, ki veljajo za stranko, se uporabljajo za stranskega udeleženca in osebo s pravnim interesom, ki želi pregledati dokumente (spis).

Tudi ko gre za uporabo znakovnega jezika in sporazumevanje z invalidnimi osebami, imajo te pravico spremljati postopek po tolmaču na stroške proračuna, kot določata ZIMI in ZUSZJ (sedmi odstavek 62. člena ZUP).

Pravico uporabe svojega jezika imajo tudi osebe, ki ne znajo uradnega jezika/ov, ne glede na status državljanstva ali tujca, vendar je breme stroškov tolmača praviloma na njihovi strani. Vsaka stranka, državljan ali tujec in drug udeleženec postopka, lahko v postopku uporablja svoj jezik, če ne zna jezika, v katerem teče postopek. Taka oseba spremlja potek postopka po tolmaču.¹¹ Obrazci, ki so namenjeni strankam na narodnostno mešanem območju, morajo biti dvojezični v vseh primerih odločanja v upravnem postopku, tudi pri izdaji potrdil, skladno z zakonom.

Spoštovanje določb o slovenščini kot ustavno zaščitenem uradnem jeziku je strogo,

9 ZDU-1 določa, da se izda drugostopenjska odločba v italijanščini ali madžarščini, če je bil v tem jeziku voden prvostopenjski postopek (3. odstavek 4. člena, o nasprotju z ZUP gl. Jerovšek v Pirnat in dr., 2004, komentar k 4. členu ZDU-1). A pravica pripadnikov narodnih manjšin ni nad pravico pripadnikov večinskega naroda, saj v takem primeru postopek poteka dvojezično že, če druge stranke niso zahtevale postopka v jeziku narodne skupnosti, torej ob njihovi pasivnosti (3. odstavek 62. člena ZUP).

10 Določbe o jeziku oziroma jezikovnih pravicah najdemo npr. v ZUP v Avstriji, na Hrvaškem ali na Finskem.

11 Po statistiki notranjega ministrstva je v zadnjih letih v RS največ tolmačev imenovanih za albanski jezik.

saj se vloga v tujem jeziku obravnava kot nepopolna (gl. 67. člen ZUP). Vsaka vloga mora biti torej vložena v uradnem jeziku, to je v slovenščini oziroma madžarščini ali italijanščini. Če ni tako, se – ne glede na to, ali uradna oseba ta jezik razume – vložnika (v slovenščini) pozove, naj v določenem roku predloži vlogo v slovenščini, sicer se zavrže. Čeprav zakon zahteva predložitev overjenega prevoda, gre določbo razumeti ob bok ostalim načelom in pravilom tako, da zadostuje (kot sicer) vložitev v neoverjeni slovenščini. Stranka, ki ne zna slovenskega jezika, si mora torej prevod dopisov, vabil, pojasnil in izdanih aktov zagotoviti sama (razen če gre za uporabo uradnih jezikov italijanske in madžarske narodne skupnosti ali pravice invalidov).

Nekoliko drugače pa velja za dokazni postopek, ko gre za pridobivanje listin v tujem jeziku, kot določa ZUP v 177. členu. Tedaj se terja prevod, kot izhaja iz ustaljene sodne prakse in neposredno zakona le, »če je to potrebno«, ne vedno. Ravna se v skladu z načelom proste presoje dokazov (npr. če bi šlo za listine z le malo besedila, pretežno številke, rojstni list ali račun za nakup avtomobila, prevod ni potreben, zlasti ob včasih za celotno EU enotnih predpisanih obrazcih – npr. v carinskih postopkih).

Če določbe o jeziku niso spoštovane, gre za absolutno procesno kršitev, ko se lahko uporabi pritožba (237. člen ZUP), v povezavi s pravico biti slišan in sodelovanjem vseh legitimiranih oseb pa tudi obnova postopka (260. člen ZUP).

Ureditev splošnega upravnega postopka slepim in slabovidnim osebam pred uveljavitvijo ZIMI (Ur. l. RS, št. 94/10, na temelju odločbe Ustavnega sodišča, št. U-I-146/07, 13. 11. 2008)¹² ni zagotavljala potrebnih prilagoditev, ki bi jim omogočale enakopravno uresničevanje njihove pravice do poštenega obravnavanja v postopku. ZIMI velja kot dopolnilo k 62. členu ZUP. Zlasti v 7. členu določa, da imajo ne glede na tip postopka, kot ga sicer določa področno procesno pravo, slepi in slabovidni oziroma gluhoslepi pravico, da sami predložijo vsa pisanja oziroma se jim v vseh postopkih pred državnimi organi, organi samoupravne lokalne skupnosti, izvajalci javnih pooblastil oziroma izvajalci javne službe zagotovi dostop do vseh pisanih v postopku v njim razumljivi obliki, na njim optimalen način (npr. izdaja aktov v Braillovi pisavi). Pravica v postopkih se po ZIMI zagotovi na način, ki ga izbere slepi, slabovidni ali gluhoslepi, zlasti pa s prilagojenimi tehnikami pisanja in branja za slepe, slabovidne ali gluhoslepe, kot npr. brajico, povečanim črnim tiskom, zvokom, elektronsko obliko. Gre za zavezo organov, ki morajo tem osebam zagotoviti pravice pozitivne diskriminacije po uradni dolžnosti in iz proračuna RS.

12 Ustavno sodišče je v svoji odločbi navedlo naslednje argumente za nujno spremembo procesnih zakonov, kot je ZUP, oziroma sprejem novega zakona (potem ZMI). Pisne vloge naj bi le po ZUP slepe in slabovidne osebe razumele izključno s pomočjo tretjih oseb, torej prek pooblaščenecv. S tega vidika je bila invalidna stranka v postopku v neenakem položaju, saj ji institut pooblaščenega zastopanja ne more zagotoviti enakopravnega položaja pri uresničevanju pravic v postopku. Če bi se od slepe osebe zahtevalo, da uveljavlja svoje pravice po pooblaščenču, to namreč zanjo (tudi če bi ji bilo takšno zastopanje zagotovljeno na stroške države) ne bi pomenilo ugodnosti, ampak diskriminacijo, saj svojih pravic v postopku ne bi mogla uveljavljati pod enakimi pogoji kot drugi. Stranki je v vsakem upravnem postopku treba zagotoviti enake možnosti pri seznanitvi s procesnim gradivom, pri predstavitvi njenih stališč, vključno z dokazi, in pri obrambi pred navedbami nasprotne stranke ter aktivno vlogo v postopku. Načelo enakosti pa prepoveduje diskriminacijo pri zagotavljanju, uresničevanju oziroma varovanju človekovih pravic in temeljnih svoboščin ne glede na posameznikove osebne okoliščine.

V primeru gluhih in naglušnih oseb ZUP in ZUSZJ določata, kako je z uveljavitvijo jezikovnih pravic. Gluha oseba ima pravico uporabljati znakovni jezik pred državnimi organi, organi lokalne samouprave in nosilci javnih pooblastil oziroma izvajalci javnih služb. Ta pravica se uresničuje z uveljavljanjem pravice do tolmača za znakovni jezik, o kateri na prvi stopnji odloča center za socialno delo na podlagi mnenja strokovne komisije, na drugi stopnji pa ministrstvo, pristojno za invalidsko varstvo (10. in 17. člen ZUSZJ). Organi so dolžni gluhi osebi zagotoviti pravico uporabljati znakovni jezik v vseh primerih, ko sporazumevanje v prilagojenih tehnikah gluhi osebi ne omogoča enakopravnega sodelovanja v postopkih (11. člen ZUSZJ). Organi morajo zagotoviti gluhi osebi tolmača za znakovni jezik na njeno zahtevo ali po uradni dolžnosti takoj, ko gluha oseba predloži na vpogled dokument, s katerim ji je priznana pravica do tolmača (odločba ali izkaznica, ki jo izda CSD).¹³ Tolmača se postavi s sklepom. V skladu s 5. členom ZUSZJ je tolmač za znakovni jezik lahko le polnoletna oseba, ki ji je bil izdan certifikat in je vpisana v register tolmačev za znakovni jezik, ki ga vodi ministrstvo za invalidsko varstvo (6. člen ZUSZJ). V tem primeru ni dovolj, da organ pozna strokovno znanje osebe, da bi jo lahko postavil za tolmača za gluhe osebe, kot določa ZUP. Poleg tega je treba preveriti, da tolmač ni v takšnem razmerju s stranko ali organom, da bi ga bilo treba izločiti (35., 37., 192. in 192. člen ZUP). Pravica do tolmača se uveljavlja v obsegu in na način, ki omogoča uveljavljanje pravic po načelu enake dostopnosti. V primeru postopka pred organi obseg uporabe tolmača ni omejen – omejitev na 30 oziroma 100 ur (po sistemu vavčerjev) velja v drugih življenjskih situacijah, v katerih bi osebi gluhoti pomenila oviro pri zadovoljevanju njenih potreb (drugi odstavek 10. člena ZUSZJ v povezavi s 13. členom ZUSZJ).

Na nekaterih upravnih področjih v skladu s podrejeno rabo ZUP v posebnih upravnih postopkih (3. člen ZUP) področni zakoni določajo delno drugačno ureditev, pri kateri pa je zakonodajalec zavezan spoštovati 22. člen Ustave, tako da posebej ureja to postopkovno vprašanje le, če za tisto področje obstaja razumen razlog razlikovanja. Največ posebnosti glede jezika v upravno-procesnem smislu je na dveh področjih, davčnem in tujskem, tj. po

- [Zakonu o davčnem postopku](#) (ZDavP-2),
- [Zakonu o tujcih](#) (ZTuj-2) in drugih zakonih z upravno-notranjega področja, npr. o azilu.

ZDavP-2 določa v 32. členu pravila glede dokumentacije v dokaznem postopku, sicer skladno z 62. in 177. členom ZUP, a še natančneje. Dokumentacija se vodi v slovenskem jeziku, če pa ni vodena v slovenskem jeziku, morajo zavezanci za davek oziroma plačniki davka na zahtevo pristojnega davčnega organa v roku, ki ga ta določi, predložiti na lastne stroške overjene prevode zahtevane dokumentacije. V

13 Do plačila tolmačenja so upravičene tiste gluhe osebe, ki imajo odločbo oziroma izkaznico CSD, druge pa ne, razen v primeru postopka, uvedenega po uradni dolžnosti, kjer je to odvisno od uspeha postopka – v teh ostalih primerih torej veljajo pravila ZUP. Tolmač je za svoje delo plačan po tarifi za tolmače, ki jo sprejme minister za invalidsko varstvo. V drugih življenjskih situacijah (zunaj postopkov) stroške tolmača krijejo gluhe osebe z vavčerjem. Plačilo stroškov tolmača za znakovni jezik zagotovijo organi v letnih finančnih načrtih (12. člen ZUSZJ).

primeru, da tak zavezanec ne predloži prevedenega dokumenta v določenem roku, davčni organ naroči prevod na njegove stroške. Bolj specifične so določbe 217. člena ZDavP-2 glede medsebojne pomoči držav članic EU v davčnih zadevah. Tu zakon določa:

Zaprosilo za medsebojno pomoč in spremljajoči dokumenti morajo biti prevedeni v uradni jezik Republike Slovenije, razen če se v skladu s tem zakonom pristojni organ odpove prevodu. Če zaprosilu ni priložen prevod zaprosila in spremljajočih dokumentov, pristojni organ pozove organ države prosilke, da v določenem roku predloži prevod. Če prevoda tudi v tem roku ne prejme, naredi o tem uradni zaznamek na zaprosilu in obvesti organ države prosilke, da je zaprosilo zavrgel. Pristojni organ se lahko le izjemoma odpove prevodu, če gre za enostavno zadevo in oceni, da mu prevod ni potreben. Če se pristojni organ odpove prevodu, naredi o tem uradni zaznamek. Odpoved prevodu v skladu s tem odstavkom ne posega v pravico stranke glede uporabe jezika v postopku.

Gre za izjeme od pravil o uradnem jeziku RS po Ustavi in ZUP, pri čemer zgolj v komunikaciji med slovenskimi in tujimi upravnimi organi, ne pa v odnosu do strank. Če prevod odpove FURS, to pomeni, da bo moral pristojni organ za prevod, namenjen strankam, poskrbeti sam oziroma na lastne stroške.¹⁴ Velja tudi obratno (247. člen ZDavP-2), da slovenski organi zaprosijo za pomoč druge davčne organe držav članic EU, tj. v jeziku države prosilke z dodanim prevodom v jezik zaprosene države ali v uradni tretji jezik. V primeru nerazumljivosti so vsi prevodi obveza pristojnih organov države prosilke.

ZTuj-2 na primer vsebuje posebne določbe glede vlog in komunikacije s prosilci ter glede sestavin odločbe. Pravilnik o načinu izdaje dovoljenja za prebivanje, načinu zajemanja prstnih odtisov in načinu označitve prenehanja dovoljenja za prebivanje (Ur. l. RS, št. 85/11) in Pravilnik o vsebini, obliki, načinu izdaje ter prenehanja potrdil o prijavi prebivanja in dovoljenj za prebivanje za državljane držav članic EU in njihove družinske člane ter družinske člane slovenskih državljanov (Ur. l. RS, št. 99/2011) v svojih prilogah glede obrazcev prošenj za izdajo dovoljenj za prebivanje in potrdil vsebujeta opombo, da je besedilo obrazcev lahko napisano tudi v tujih jezikih – poleg slovenščine. Glede na ZUP gre torej za tujim strankam prilagojeno ureditev. Po 106. do 108. členu zakona se določa še integracija tujcev v RS v zvezi z učenjem slovenščine.

14 Dosedanje izkušnje so, da zaprosilo za pomoč in spremljajoče dokumente pristojni organi prevedejo v slovenski jezik, ostala komunikacija pa v večini primerov poteka v angleškem jeziku. Pri prejemu zaprosila za podatke lahko nastanejo problemi pri prevodu prilog, kot so dogovori, računi, pogodbe idr. Če država prosilka prevoda takih dokumentov ne zagotovi, mora opozoriti in prevesti bistvene dele prilog, ki so pomembni za izmenjavo. Npr. po sodbi Vrhovnega sodišča RS, X Ips 312/2011, 21. 6. 2012, s področja davčne izvršbe:

Prvi korak izvršitve izterjave v okviru vzajemne pomoči je prav to, da zaproseni organ naslovniku vroči vse akte in odločbe v zvezi s terjatvijo ali njeno izterjavo, ki jih izda država članica, v kateri ima sedež organ prosilec, v uradnem jeziku te države članice [...]

1.1.4 Odstopanja v praksi, komentar ureditve in predlogi sprememb zakonodaje

Glede izvajanja določb Ustave, ZUP ter področnih zakonov v upravnih postopkih in sorodnih aktivnostih javne uprave je največ posebnosti in težav v praksi na naslednjih upravnih področjih: tujci, davki in carine, varstvo intelektualne lastnine in šolstvo. To potrjuje pregled upravne in sodne prakse. Po analizah upravne inšpekcije, ki po ZUP preverja pravilnost postopanja upravnih organov in je v letu 2015 izvedla celoletni sistemski nadzor glede rabe jezika, je praksa sicer ustrezna.

Iz ustavnosodne prakse izhaja, da se v posamičnih primerih tehtajo določbe o zaščiti slovenščine oziroma uradnih jezikov v razmerju do pravic strank braniti se v postopku. Pod črto je slovenščina dokaj zaščiten, enako ustavno varovane pravice pripadnikov manjšin in invalidov, čeprav je največ sporov na področju (nemanjšinskih) tujcev. Med problemi izstopajo po vrsti jezikovnih vprašanj:

- diskriminacija (po narodnosti in jeziku), bodisi za uradne osebe¹⁵ bodisi stranke (tujce);
- pravice tujcev do uporabe lastnega jezika v ugotovitvenem in dokaznem postopku;
- pravice invalidov do njim prilagojene komunikacije;
- občasno tudi pravice pripadnikov ustavnih manjšin (gl. poglavje o [manjšinskih jezikih](#)).

Tako Ustavno sodišče npr. ne ugotavlja protiustavnosti, če stranka ni opozorjena na pravico vlagati vloge v svojem jeziku (npr. po Up-696/02-9, 5. 4. 2004). Toda kot navaja sodišče:

Namen pravice iz 62. člena Ustave izhaja iz ustavnih standardov poštenega sojenja, namreč zagotoviti, da bo vsakomur, torej tudi tistemu, ki ne razume ali ne govori jezika državnega organa, omogočeno, da spremlja postopek v jeziku, ki ga razume in tako lahko v njem tudi ustrezno sodeluje.

Tudi v zadevi Up-43/03, 20. 5. 2005, je sodišče presodilo, da ne gre za kršitev enakega varstva pravic, če sodnik stranki ni dovolil govoriti v maternem jeziku, ker je stranka izpovedala, kot je razvidno v spisu, da slovensko razume.

Kot posebej pomembna se kaže še sodba št. X Ips 362/2013, 8. 7. 2015, ker ne gre le za vprašanje rabe jezika v upravnem postopku pred državnim organom, temveč zadeva celotno delovanje javne uprave v širšem smislu. V zadevi je Vrhovno sodišče na temelju zavrženega prvotnega zahtevka študentke o priznanju pravice do tolmača za znakovni jezik v organiziranih oblikah študijskega dela po ZUSZJ in nadaljnjih pravnih sredstev odločilo njej v prid, med drugim pa argumentiralo, da

¹⁵ Npr. po OdlUS U-I-79/92, 5. 11. 1992, niso v neskladju z zakonom določbe pravilnika o strokovnem izpitu in izobraževanju delavcev v organih carinske službe, s katerimi je direktor carinske uprave v skladu s svojim zakonskim pooblastilom postopek preverjanja znanja omejil samo na tiste delavce, ki osemletnega osnovnega ali štiriletnega srednjega izobraževanja niso zaključili v slovenskem jeziku. V konkretnem primeru je pristojni organ ravnal v skladu s svojimi zakonskimi pooblastili, saj je z ustreznimi izvedbenimi normami le omogočil izvajanje obravnavanih zakonskih določb.

[je] ZUSZ] [...] po presoji Vrhovnega sodišča treba razumeti tako, da so visokošolski zavodi pri izvajanju storitev javne službe (kamor nesporno sodi tudi izvajanje študijskih programov in s tem študija kot celovitega procesa) dolžni v vsakem posamičnem primeru gluhemu študentu (glede na njegove specifične osebne okoliščine, njegove potrebe in zmožnosti) na podlagi individualiziranega načrta omogočiti sporazumevanje na način, ki je zanj sprejemljiv.

Zato mora zavod zagotoviti sredstva znotraj virov za študijsko dejavnost, čeprav ZUSJZ določa tudi omejitve.

Glede na zgoraj naveden seznam pristojnih aktov in dejanske prakse, ki urejajo rabo jezika v upravnih postopkih kot najpomembnejšem procesu javne uprave pri nas, je na prvi pogled očitno dvoje. Prvič, sistemski ali horizontalni predpisi že na ustavni in zakonski ravni celovito urejajo vprašanje jezika. Drugič, zakonov pod 1. točko je morda celo preveč oziroma ni jasno razmerje med njimi (npr. glede pravic gluhih). Dilema, izražena tudi po ReNPJP14–18 (točka 2.3), ali je ustrežnejše urejati rabo jezika s krovnim zakonom ali specialnimi določbami področne zakonodaje, je torej še vedno pereča.

Z vidika analize, kateri predpisi oziroma kako se (ne) uporabljajo v praksi, lahko iz več virov dobimo vtis, da večjih težav ni, se pa v posameznih dilemah primeri obravnavajo tudi na najvišjih sodnih instancah. Zaključimo lahko, da vsebinsko bistvenih sprememb naša sistemska zakonodaja ne terja. Zato sklepno predlagamo:

- redakcijsko uskladitev opredelitve uporabnikov s posebnimi potrebami, da bodo enotno obravnavani oziroma posebej le glede na vrsto posebnih potreb; to pomeni skupno ureditev zlasti invalidov, tj. slepih, slabovidnih, gluhih, naglušnih, slepogluhih in nemih oseb oziroma na splošno ljudi s posebnimi jezikovnimi potrebami, posebej pa npr. kot nadgradnjo splošni ureditvi – in ne vzporedno! – regulacijo potreb gluhih in naglušnih oseb;
- nomotehnično uskladitev glede pravic gluhih oseb po ZUP, ZIMI in ZUSZJ;
- premislek pri sprejemanju in spreminjanju posebnih zakonov, kot je ZTuj-2 – kdaj in v čem so upravičene in potrebne posebnosti glede na ZUP, da bi bilo teh za doseganje enotnosti ureditve čim manj, obenem pa bi zaradi globalizacije poslovanja pripoznali potrebo po uporabi tujih jezikov.

VIRI IN LITERATURA

ACETTO, Matej, 2013: The Meaning(s) in Law and Language. *Linguistica* 53/2. 237–252.

ANDROJNA, Vilko, in Erik KERŠEVAN, 2006: *Upravno procesno pravo*. Ljubljana: GV.

BARBIĆ, Jakša (ur.), 2013: *Jezik u pravu*. Zagreb: HAZU.

FERČIČ, Aleš, Nataša GLIHA KOMAC, Simona KLEMENČIČ, Rajko KNEZ, Nina LEDINEK in Matjaž TRATNIK, 2014: *Izbrani vidiki jezikovne situacije v RS v vlogi presoje učinkovitosti njene veljavne zakonske ureditve, končno poročilo projekta*. Ljubljana: SAZU (dostop 7. 7. 2017).

JEROVŠEK, Tone, in Polonca KOVAČ, 2017: *Upravni postopek in upravni spor*, 2. predelana in dopolnjena izdaja. Ljubljana: Fakulteta za upravo Univerze v Ljubljani.

JEROVŠEK, Tone, Ivo SIMIČ in Bojan ŠKOF (ur.), 2008: *Zakon o davčnem postopku s komentarjem*. Maribor, Ljubljana: Davčni izobraževalni inštitut, Davčno-finančni raziskovalni inštitut.

JEVTOVIČ, Alen, 2013: *Procesnopravna analiza Zakona o tujcih, mednarodna primerjava in upravna praksa*, magistrsko delo. Ljubljana: Fakulteta za upravo Univerze v Ljubljani.

KOVAČ, Polonca, 2017: Problematika rabe jezika v upravno-sodni praksi: priporočila za jezikovno politiko. *Teorija in praksa* 54/3. 531–551.

KOVAČ, Polonca, 2013: Pravica biti slišan v upravnem postopku po slovenski ustavnosodni praksi. *Pravnik* 68/3–4. 203–225.

KOVAČ, Polonca (ur.), 2012, 2015: *Upravno-procesne dileme o rabi ZUP 2, 3*. Ljubljana: Ur. l. RS.

KRANJC, Janez, 1998: Slovenščina kot uradni jezik (zgodovinski vidiki). *ZZR* LVIII. 167–188.

LALIČ, Gordana, 2015: *Jezik kot ustavnopravna kategorija*, doktorska disertacija. Ljubljana: Pravna fakulteta Univerze v Ljubljani.

PIRNAT, Rajko (gl. ur.), 2004: *Komentar zakonov s področja uprave*. Ljubljana: Inštitut za javno upravo pri Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani.

[Pravno-informacijski sistem RS](#), Služba Vlade RS za zakonodajo, 2017 (dostop 7. 7. 2017).

[Resolucija Evropskega parlamenta o odprti, učinkoviti in neodvisni upravi EU \(2016/2610\(RSP\)\)](#) (dostop 7. 7. 2017).

[Strategija razvoja javne uprave 2015–2020](#), Vlada RS, 2015 (dostop 7. 7. 2017).

ŠTURM, Lovro, in Franc ARHAR (ur.), 2011: *Komentar Ustave RS. Dopolnitev-A*. Brdo: Fakulteta za državne in evropske študije.

[Ustavno sodišče Republike Slovenije](#), 2017 (dostop 7. 7. 2017).

[Vrhovno sodišče RS, Sodna praksa](#), 2017 (dostop 7. 7. 2017).

1.2 PРАВNA UREDITEV JEZIKA V SODNIH POSTOPKIH

JANJA HOJNIK

Podobno kot z jezikom v upravnih postopkih je tudi z jezikom na sodiščih. Kot poudarja Novak (2006), pravni jezik združuje tri podvrste pravnega jezika: jezik pravne norme, jezik pravne znanosti in jezik pravne prakse. Slednji se deli na pravniški jezik, ki ga uporabljajo pri svojem delu pravniki (sodnik, tožilec, odvetnik ipd.), in jezik nepravnikov, ki vstopajo v pravne postopke oziroma sodelujejo v njih. Rabo jezika na sodiščih v obliki pravice do tolmačenja in prevajanja določajo ne le nacionalni pravni predpisi, ampak tudi mednarodni predpisi in predpisi EU. Ker slednji glede na določbe slovenske Ustave nadvladajo slovenski pravni red, rabo jezika v sodnih postopkih začnemo z njihovim kratkim prikazom.

1.2.1 Mednarodno pravo

1.2.1.1 Evropska konvencija o človekovih pravicah

5. člen Evropske konvencije o človekovih pravicah (v nadaljevanju EKČP), ki ureja pravico do svobode in varnosti, določa, da ima:

(1) Vsakdo pravico do svobode in osebne varnosti. Nikomur se ne sme odvzeti prostost, razen v naslednjih primerih in v skladu s postopkom, ki je predpisan z zakonom: [...]

(2) Ob odvzemu prostosti je treba vsakogar takoj poučiti v jeziku, ki ga razume, o vzrokih za odvzem prostosti in česa ga dolžijo.

6. člen EKČP, ki določa pravico do poštenega sojenja oziroma obravnave, na področju katere je daleč največ prakse tako Evropske komisije za človekove pravice kot tudi Evropskega sodišča za človekove pravice, v tretjem odstavku določa minimalno varstvo pravic v okviru razumevanja jezika, in sicer:

Kdor je obdolžen kaznivega dejanja, ima naslednje minimalne pravice:

a. da ga takoj in podrobno seznanijo v jeziku, ki ga razume, o bistvu in vzrokih obtožbe, ki ga bremeni; [...]

e. da ima brezplačno pomoč tolmača, če ne razume ali ne govori jezika, ki se uporablja pred sodiščem.

Cilj navedenih določb EKČP je splošno in učinkovito uveljavljanje procesnih pravic tistih oseb, ki se znajdejo v postopkih, ki potekajo v tujem jeziku oziroma jeziku, ki ga te osebe ne razumejo – kar pa je mogoče le z učinkovitim zagotavljanjem procesnih jamstev, ki jih predpisuje EKČP.

Poleg EKČP tudi Evropska listina o manjšinskih ali regionalnih jezikih kot akt Sveta Evrope RS kot pogodbenico zavezuje k upoštevanju vsebine določenih členov, ki si jih je RS sama izbrala (nazadnje leta 2007). Tako morajo nosilci sodne oblasti na podlagi te listine in slovenskega Zakona o ratifikaciji te listine (Zakon o ratifikaciji Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih, Ur.l. RS – Mednarodne pogodbe, št. 17/00, 7/07 in 8/14) omogočiti nediskriminatorno uporabo italijanščine in madžarščine (ki ju je RS določila kot uradna jezika) v sodnih

postopkih. Uporaba manjšinskega jezika je strankam omogočena brez dodatnih stroškov. V tem jeziku stranke lahko vlagajo dokaze in zahteve (pisne in ustne), ki bodo šteli kot veljavni. Pravica do uporabe manjšinskega ali regionalnega jezika v sodnih postopkih ne pripada le pripadnikom narodnih skupnosti, temveč vsem strankam v postopku. Eden izmed argumentov za to je, da državne oblasti nimajo izoblikovanih jasnih kriterijev o preverjanju narodne pripadnosti in da Ustava RS vsakomur omogoča, da se glede narodne pripadnosti svobodno odloča. Po drugi strani pa natančne in splošno priznane definicije naroda sploh ni, zato utegne biti ugotavljanje pripadnosti posameznika k določeni narodni skupnosti oteženo.

Posebej velja poudariti otrokom prijazen jezik v pravosodju, ki ga izpostavljajo Smernice Odbora ministrov Sveta Evrope za otrokom prijazno pravosodje. Te v 5. poglavju določajo, da bi bilo v vseh postopkih treba otroke obravnavati ob upoštevanju njihove starosti, posebnih potreb, zrelosti in stopnje razumevanja ter vseh težav pri komunikaciji, ki bi jih lahko imeli. Zadeve, v katerih so udeleženi otroci, bi bilo treba obravnavati v okolju, ki za otroke ni zastrašujoče in jim je prilagojeno. Pred začetkom postopkov bi bilo treba otrokom pokazati sodne ali druge prostore ter jih seznaniti z vlogo in identiteto uradnih oseb, vključenih v zadevo. Uporabiti bi bilo treba »*jezik, ki ustreza otrokovi starosti in stopnji razumevanja*«. Med zaslišanjem ali razgovori z otroki v okviru sodnih in izvensodnih postopkov ter drugih ukrepov bi morali sodniki in drugi strokovnjaki komunicirati z otroki na spoštljiv in obziren način.

1.2.2 Pravo Evropske unije

1.2.2.1 Listina EU o temeljnih pravicah

V skladu s pojasnili k Listini EU o temeljnih pravicah (Ur. l. EU C 83, 30. 3. 2010, str. 389), ki predstavlja primarno pravo EU, enakovredno obema pogodbama EU, je tretjemu (in drugemu) odstavku 6. člena EKČP enak 48. člen Listine EU o temeljnih pravicah, ki določa domnevo nedolžnosti in pravico do obrambe. Glede na člen 52(3) Listine ima ta pravica, izhajajoča iz 48. člena Listine, enako vsebino in obseg (tj. področje uporabe) kot pravica, ki jo zagotavlja EKČP v tretjem (in drugem) odstavku 6. člena, kar pomeni, da morebitne (legitimne) omejitve pravice ne smejo presežati omejitev iz 6. člena EKČP. Pri tem člen 52(3) tudi določa, da je varstvo po pravu EU lahko širše. Petemu členu EKČP ustreza 6. člen Listine – navedeni člen ima enak pomen in področje uporabe kot pravica, zagotovljena v 5. členu EKČP.

1.2.2.2 Direktiva 2010/64/EU o pravici do tolmačenja in prevajanja v kazenskih postopkih

Kmalu po Lizbonski pogodbi, ki je stopila v veljavo 1. decembra 2009 in okrepila pristojnosti institucij EU na področju pravosodnega sodelovanja v kazenskih zadevah, sta 20. oktobra 2010 Evropski parlament in Svet sprejela Direktivo 2010/64/EU o pravici do tolmačenja in prevajanja v kazenskih postopkih (Ur. l. EU L 280, 26. 10. 2010, p. 1–7). Direktiva 2010/64/EU o pravici do tolmačenja in prevajanja v kazenskih postopkih določa skupna minimalna pravila, ki se uporabljajo na področju tolmačenja in prevajanja v kazenskem postopku, z namenom krepitve

medsebojnega zaupanja med državami članicami EU. Cilj Direktive je predvsem zagotoviti, da osumljenci oziroma obdolženci, ki ne govorijo ali ne razumejo jezika kazenskega postopka, prejmejo ustrezno brezplačno jezikovno pomoč, saj je nujno, da se jim omogoči uveljavljanje pravice do obrambe »v polni meri« in da se pri tem zagotovi poštenost postopka. Pravica do uporabe svojega jezika v slovenskem pravnem redu je bila zagotovljena že pred implementacijo Direktive, a določbe niso bile opredeljene tako natančno, kot to določa Direktiva.

Direktiva 2010/64/EU je bila v Sloveniji implementirana s spremembo Zakona o kazenskem postopku (ZKP-M), relevantne spremembe pa so se začele uporabljati 20. marca 2015. S prenosom Direktive je izrecno določeno, da v kazenskih postopkih tolmačijo in prevajajo sodni tolmači, pravica do uporabe svojega jezika pa je postala del pouka o pravicah osebe, ki ji je odvzeta prostost. Osumljenci oziroma obdolženci imajo poleg pravice do uporabe svojega jezika tudi pravico do prevoda bistvenih dokumentov. Priprtemu obdolžencu je treba, na njegovo zahtevo ali zahtevo njegovega zagovornika, zagotoviti tolmačenje za zaupni pogovor obdolženca z odvetnikom. Če tolmačenje ali prevajanje ni ustrezno ali če to ni zagotovljeno, ker po oceni pristojnih organov ni potrebno, lahko osumljenec ali obdolženec vložiti ugovor, v določenih primerih pa je njegova pravica varovana s pritožbo zoper sodbo.

Osnovna ideja je, da se med kazenskim postopkom pred preiskovalnimi in sodnimi organi, med policijskim zaslišanjem, zaslišanjem pred sodiščem in drugimi zaslišanji, ki so potrebna za izvedbo kazenskega postopka, nemudoma zagotovi tolmačenje osumljencem in obdolžencem, ki ne govorijo ali ne razumejo jezika kazenskega postopka. Enako velja za komuniciranje med osumljenci ali obdolženci ter njihovim odvetnikom. Pravice iz direktive veljajo tako za Slovence, ki se znajdejo pred tujimi sodišči v EU, kot za tujce iz drugih držav članic EU, ki se znajdejo pred slovenskimi sodišči.

Če zaradi zagotovitve pravičnega postopka ni potrebna fizična navzočnost tolmača, se lahko, kadar je to primerno in potrebno, za tolmačenje uporabljajo sodobna komunikacijska sredstva (videokonferenca, računalnik, internet, telefon). V kazenskih postopkih v EU se uporaba videokonference izrazito povečuje, zlasti z namenom, da se pospeši postopke in zmanjša stroške, da se zasliši stranke, izvedence in priče, pa tudi, kadar se pojavijo posebni pogoji varnosti ali zasebnosti v kazenskih zadevah, da se omogoči žrtvam, pričam (zlasti tistim, ki spadajo v ranljivo skupino oseb), obtoženim in obsojenim osebam, ki so v priporu, da se varno udeležijo zaslišanju oziroma so zaslišane z varnih lokacij – in pa tudi, da se z njeno pomočjo zagotovi tolmačenje. Uporaba informacijske tehnologije, po kateri v sodnih postopkih vse pogosteje posegajo, je stroškovno ugodnejša alternativa zagotavljanju fizične navzočnosti tolmačev.

Direktiva zahteva, da države članice vzpostavijo postopek ali mehanizem za ugotavljanje, ali osumljenec oziroma obdolženi govori in razume jezik kazenskega postopka ter ali potrebuje pomoč tolmača (četrti odstavek 2. člena Direktive). Kakšen naj bi ta postopek bil, Direktiva podrobneje ne določa. Kljub temu v uvodni izjavi (odstavek 21) navaja, da takšen postopek ali mehanizem predvideva, da

pristojni organi na kakršenkoli ustrezen način preverijo, ali osumljenci oziroma obdolženci govorijo in razumejo jezik kazenskega postopka ter ali potrebujejo pomoč tolmača, in sicer tako da se z njimi pogovorijo.

Slovenski pravni red nima posebnega postopka ali mehanizma za ugotavljanje, ali osumljenec (obdolženec) slovenski jezik razume v zadostni meri. Za postavitev tolmača zadostuje, da osumljenec izjavi, da slovenskega jezika ne razume, ali da pristojni organ oziroma uradna oseba (policist, sodnik) ugotovi, da osumljenec (obdolženec) nima zadostnega znanja slovenskega jezika (*ad hoc* način določanja nujnosti tolmačenja). Ugotovitve Agencije EU za temeljne pravice (FRA) kažejo, da ni povsem jasno, kakšna je zahtevana minimalna raven razumevanja jezika – torej pod katero ravno je treba zagotoviti prevajalske storitve.

Direktiva se uporablja v kazenskih postopkih, svoj domet uporabe pa razširja tudi na postopke za izvrševanje evropskega naloga za prijetje. Uporaba Direktive v postopkih za izvrševanje evropskega naloga za prijetje je zelo pomembna, kar izhaja že iz Obrazložitvenega memoranduma (točka 19) k predlogu Direktive. Okvirni sklep o evropskem nalogu za prijetje in postopkih predaje med državami članicami ureja pravico do tolmačenja in prevajanja le na splošno.

Pravica do tolmačenja in prevajanja se po drugem odstavku 1. člena Direktive uporablja od tiste točke kazenskega postopka dalje, ko pristojni organ države članice z uradnim obvestilom ali kako drugače obvesti osebo, da je osumljena ali obdolžena izvršitve kaznivega dejanja, pa vse do točke, ki predstavlja zaključek postopka, kar po Direktivi pomeni končno ugotovitev, ali je oseba kaznivo dejanje storila. Pri tem Direktiva določa, da končna ugotovitev vključuje tudi izrek kazni (v primeru, da je obdolženi spoznan za krivega) in obravnavo vseh pritožb. Ugotovljeno je bilo, da so bili prevajalci na tem mestu nekoliko nenatančni: prevod besedne zveze »resolution of any appeal« (uradni slovenski prevod: »obravnavo vseh pritožb«) iz angleške verzije Direktive ob striktni in izključni uporabi jezikovne razlage določbe izključuje iz dometa uporabe postopek z izrednimi pravnimi sredstvi. V slovenskem kazenskem pravnem sistemu namreč poznamo le eno vrsto pritožbe, in sicer pritožbo kot dispozitivno in suspenzivno redno pravno sredstvo zoper sodbo sodišča prve stopnje. Ob takšni razlagi bi torej pravico do tolmačenja in prevajanja osumljencem in obdolžencem zagotavljali vse do trenutka pravnomočne odločitve sodišča, ne pa tudi v kasnejših fazah kazenskega postopka, to je v primeru obnove postopka ali postopka na podlagi vložene zahteve za varstvo zakonitosti. Glede na to, da evropski zakonodajalec ni želel iz dometa uporabe Direktive izključiti postopka z izrednimi pravnimi sredstvi, kar lahko sklepamo že na podlagi Predloga Direktive, kjer so prevajalci na istem mestu za prevod uporabili izraz »pravna sredstva«, bi bil tudi v Direktivi ustrežnejši in primernejši slednji prevod. S tem namreč zajamemo tako redna (npr. pritožba) kot izredna pravna sredstva (npr. obnova postopka in zahteva za varstvo zakonitosti) v našem pravnem sistemu, s čimer bi se izognili nepotrebnim dilemi, ki nastane ob izključni uporabi jezikovne razlage določbe drugega odstavka 1. člena Direktive.

Pravice do tolmačenja pa nimajo zgolj osebe, ki jezika zadevnega kazenskega postopka ne govorijo ali ne razumejo, temveč tudi osebe s slušnimi in govornimi motnjami – tem osebam mora biti namenjena posebna pozornost. V tem primeru

pridejo v poštev tolmači za znakovni jezik.

Direktiva pa se ne uporablja v postopkih določanja sankcije za manjše kršitve, za katere je pristojen organ, ki ni sodišče, pristojno za kazenske zadeve. Če se v nacionalnem pravu določene države članice neko ravnanje šteje za kaznivo in je zaradi narave kršitve (manjše kršitve) sankcioniranje pridržano organu, ki ni sodišče, pristojno za kazenske zadeve (kot na primer nemški Strafbefehl in slovenski kaznovalni nalog), se pravica do tolmačenja in prevajanja po Direktivi uporablja le, če takšen postopek pripelje do kazenskega sodišča. V postopku za izdajo kaznovalnega naloga slovenski zakonodajalec ne zagotavlja pravice do prevajanja in tolmačenja. Skladno z določbami Direktive in ureditvijo v RS pravice do uporabe svojega jezika torej ni treba zagotavljati v prekrškovnih postopkih, razen če ti pridejo pred sodišče, pristojno za kazenske zadeve (npr. ko oseba, ki je nepravilno parkirala in pri tem storila prekršek, vloži zoper prejeti plačilni nalog zahtevo za sodno varstvo).

Za potrebe zagotovitve kakovostnega tolmačenja je bil leta 2008 ustanovljen Forum za razmislek o večjezičnosti in usposabljanju tolmačev (European Commission, Reflection Forum on Multilingualism and Interpreter Training, final report, 2009), ki je sprejel vrsto priporočil za zagotovitev visoke kakovosti tolmačenja.

1.2.2.3 Direktiva o pravicah žrtev kaznivih dejanj

Nekaj določb o jeziku vsebuje tudi Direktiva 2012/29/EU Evropskega parlamenta in Sveta (25. 10. 2012) o določitvi minimalnih standardov na področju pravic, podpore in zaščite žrtev kaznivih dejanj (Ur. l. EU L 315, 14. 11. 2012, 57–73). Tako direktiva določa pravico žrtev do informacij in pomoči, v okvir katere sodi pravica razumeti in biti razumljen iz 3. člena direktive. Ta državam članicam nalaga obveznost sprejema ustreznih ukrepov za pomoč žrtvam, da razumejo in da jih drugi lahko razumejo od prvega stika dalje in med vsemi nadaljnjimi potrebnimi stiki, ki jih imajo s pristojnim organom v okviru kazenskega postopka, tudi kadar navedeni organ zagotavlja informacije. Države članice morajo zagotoviti, da komunikacija z žrtvami poteka v enostavnem in dostopnem jeziku, in sicer ustno ali pisno. Nadalje 5. člen direktive, ki določa pravice žrtev ob prijavi, v drugem odstavku določa, da morajo države članice zagotoviti, da se žrtvam, ki želijo prijaviti kaznivo dejanje in ne razumejo ali govorijo jezika pristojnega organa, omogoči prijava v jeziku, ki ga razumejo, ali pa se jim zagotovi potrebna jezikovna pomoč. V tretjem odstavku je določena tudi dolžnost držav članic zagotoviti, da se žrtvam, ki ne razumejo ali govorijo jezika pristojnega organa, če za to zaprosijo, zagotovi brezplačen prevod pisnega potrdila o njihovi prijavi v jezik, ki ga razumejo.

Končno je v 7. členu direktive določena še pravica žrtev do brezplačnega tolmačenja in prevajanja, in sicer med kakršnimkoli zaslišanjem ali izpraševanjem žrtve v kazenskem postopku pred preiskovalnimi in pravosodnimi organi, vključno s policijskim zaslišanjem, ter pravica do tolmačenja za njihovo dejavno sodelovanje na sodnih obravnavah in vseh potrebnih vmesnih zaslišanjih. Pravica do brezplačnega prevajanja se razteza na informacije, ki so bistvene za uveljavljanje pravic žrtev v kazenskem postopku, če so te informacije žrtvam na voljo, in sicer v jezik, ki ga žrtve razumejo. Prevajanje takšnih informacij vključuje vsaj informacije o kakršnikoli odločitvi o prenehanju kazenskega postopka v zvezi s kaznivim dejanjem zoper

žrtev, na zahtevo žrtve pa obrazložitev ali kratek povzetek obrazložitve odločitve, razen v primeru odločitve porote ali odločitve, katere razlogi so tajni, zaradi česar obrazložitev po nacionalnem pravu ni predvidena.

1.2.2.4 Sodna praksa Sodišča EU

Zelo pomembno vlogo pri določanju pravice do jezika v sodnih postopkih je imelo Sodišče EU. Tako je v svoji sodbi 24. novembra 1998 v zadevi Bickel in Franz (zadeva C-274/96) odločilo, da lahko vsak državljani članic EU uporablja tudi manjšinske jezike, če so ti v kaki članici EU priznani kot uradni jeziki. Bolj nedavno, 27. marca 2014, je v svoji sodbi v zadevi C-322/13, Ulrike Elfriede Grauel Ruffer proti Katerini Pokorni, Sodišče EU potrdilo in razširilo svojo sodbo iz zadeve Bickel in Franz, tako da je presodilo, da možnost uporabe nemščine pred civilnimi sodišči v pokrajini Bolzano ne sme biti pridržana le italijanskim državljanom, ki prebivajo v tej regiji, ampak morajo to možnost imeti vsi državljani EU. V zadevi Bickel in Franz je šlo za kazenski postopek, zato je pri nekaterih pravnih obstajal dvom, ali sodba v tej zadevi velja tudi za civilne postopke. Ta dvom je Sodišče EU razjasnilo v zadevi Ruffer. Pred italijanskimi civilnimi sodišči je namreč obvezna uporaba italijanščine. Vsak akt, napisan v drugem jeziku, je ničn. Vendar obstaja za sodišča v pokrajini Bolzano odstopanje: italijanski državljani, ki prebivajo v tej regiji, lahko uporabljajo nemščino. Namen tega odstopanja je varstvo etnično kulturne nemško govoreče manjšine v pokrajini Bolzano. Landesgericht Bozen (regionalno sodišče v Bolzanu) je posledično Sodišče EU vprašalo, ali pravo EU nasprotuje temu, da je možnost uporabe nemščine pred sodišči v pokrajini Bolzano pridržana le italijanskim državljanom, ki prebivajo v tej regiji. Šlo je za zadevo, pri kateri se je nemška smučarka poškodovala na progi v pokrajini Bolzano in zahtevala odškodnino od češke smučarke, ki naj bi povzročila nesrečo. Ker sta bila začetni procesni akt in odgovor na tožbo napisana v nemščini, naj bi moralo Landesgericht Bolzano na podlagi italijanske zakonodaje ta akta razglasiti za nična. Zato je sodišče dvomilo o združljivosti te ničnosti s pravom EU. Sodišče EU je odgovorilo, da pravo EU (natančneje prepoved vsakršne diskriminacije na podlagi državljanstva in prosto gibanje, zagotovljeno državljanom Unije) nasprotuje nacionalni ureditvi, ki pravico do uporabe jezika, ki ni uradni jezik, v civilnih postopkih, ki potekajo pred sodišči v določeni ozemeljski enoti zadevne države članice, priznavajo le njenim državljanom, ki prebivajo v tej ozemeljski enoti. Sodišče je menilo, da preudarki, na podlagi katerih je prišlo do tega sklepa, veljajo za vse sodne postopke, ki potekajo v zadevni ozemeljski enoti, vključno s civilnimi postopki. Zadevne ureditve ni mogoče utemeljiti na podlagi nobene trditve, ki jo je italijanska vlada podala v tej zadevi. V zvezi s trditvijo, da bi bil postopek otežen, če bi državljani Unije lahko uporabljali nemščino, Sodišče poudarja, da lahko ob upoštevanju informacij, ki jih je predložilo Landesgericht Bozen, sodišča pokrajine Bolzano vodijo sodne postopke v italijanščini in/ali nemščini. Glede dodatnih stroškov, ki bi jih Italiji povzročila uporaba te jezikovne ureditve za državljane EU, je Sodišče poudarilo, da popolnoma gospodarski razlogi ne morejo upravičiti omejitve temeljne svoboščine (tj. svobode gibanja), zagotovljene s pravom EU.

Jezikovne pravice iz sodne prakse Sodišča EU grede torej dlje od pravic iz 6. člena EKČP in Direktive o pravici do tolmačenja in prevajanja v kazenskih postopkih –

ker se nanašajo na civilne (in ne le kazenske postopke) in ker zadevajo glavni jezik postopka in ne le pravico do tolmačenja in prevajanja. Iz tega, da Sodišče EU ni želelo omejiti svojih sodb na kazenske postopke, je mogoče razbrati, da vse pravice (ne le tiste, ki so povezane s sodnimi postopki), ki jih države članice podeljujejo svojim jezikovnim manjšinam, pripadajo tudi državljanom drugih držav članic, četudi gre pri njih za glavni jezik države članice posameznikovega izvora – v drugih postopkih bi sicer upravne zaplete morda lahko bolj utemeljili kot v zadevi Ruffer. Iz te zadeve izhaja tudi, da pravica do uporabe jezika ni vezana na prebivališče v zadevni državi članici. Kljub vsemu pa je mogoče trditi, da bi drugi vidiki pravic, ki so povezane z manjšinskimi jeziki, denimo pravica do izobraževanja, bili odvisni od zadostne integracije posameznika na ozemlju države članice gostiteljice, v prvi vrsti v obliki prebivanja na tem območju. Navkljub pozitivnim vidikom obravnavane sodne prakse Sodišča EU obstaja bojazen, da bi nacionalni ali lokalni politiki tovrstno sodno prakso izkoristili kot argument za to, da je predrago razširjati ali morebiti celo ohranjati jezikovne pravice manjšin – upoštevajoč posledice njihovega razširjanja na državljane drugih držav članic.

1.2.3 Slovenska zakonodaja o rabi jezika na sodiščih

1.2.3.1 Ustava Republike Slovenije

Ustava RS vsebuje vrsto določb, ki posegajo na področje rabe jezika na sodiščih. Nekatere od teh določb so splošne (in ne zajemajo zgolj sodišč), druge pa bolj specifične. Vsakomur, tudi tistemu, ki jezika sodišča ne razume, mora biti dana možnost spremljanja postopka v jeziku, ki ga razume. Šele to mu omogoča, da v postopku sodeluje enakopravno z nasprotno stranko (kar je najpomembnejši izraz pravice do enakega varstva pravic iz 22. člena Ustave). Način, kako naj sodišče to zagotovi, Ustava prepušča zakonodajalcu.

11. člen tako določa, da je uradni jezik v Sloveniji slovenščina. Na območjih občin, v katerih živi italijanska ali madžarska narodna skupnost, je uradni jezik tudi italijanščina ali madžarščina. Nadalje 19. člen Ustave, ki se nanaša na varovanje osebne svobode, določa, da ima vsakdo pravico do osebne svobode. Posledično se ne sme nikomur vzeti prostosti, razen v primerih in po postopku, ki ga določa zakon. Vsakdo, ki mu je odvzeta prostost, mora biti v maternem jeziku ali v jeziku, ki ga razume, takoj obveščen o razlogih za odvzem prostosti. V čim krajšem času mu mora biti pisno sporočeno, zakaj mu je bila prostost odvzeta. Takoj mora biti poučen o tem, da ni dolžan ničesar izjaviti, da ima pravico do takojšnje pravne pomoči zagovornika, ki si ga svobodno izbere, in o tem, da je pristojni organ na njegovo zahtevo dolžan o odvzemu prostosti obvestiti njegove bližnje. 22. člen (enako varstvo pravic) določa, da je vsakomur zagotovljeno enako varstvo njegovih pravic v postopku pred sodiščem in pred drugimi državnimi organi, organi lokalnih skupnosti in nosilci javnih pooblastil, ki odločajo o njegovih pravicah, dolžnostih ali pravnih interesih. 61. člen (izražanje narodne pripadnosti) določa, da ima vsakdo pravico, da svobodno izraža pripadnost k svojemu narodu ali narodni skupnosti, da goji in izraža svojo kulturo in uporablja svoj jezik in pisavo. Skladno z 62. členom (pravica do uporabe svojega jezika in pisave) ima vsakdo pravico, da pri uresničevanju svojih pravic in dolžnosti ter v postopkih pred državnimi in drugimi organi, ki opravljajo javno

službo, uporablja svoj jezik in pisavo na način, ki ga določa zakon.

Končno 64. člen Ustave RS ureja posebne pravice avtohtone italijanske in madžarske narodne skupnosti v Sloveniji, vključno s pravico do rabe svojega jezika. 64. člen Ustave skladno z zavezo iz prvega odstavka 5. člena Ustave o varovanju in zagotavljanju pravic avtohtonih italijanske in madžarske narodne skupnosti določa posebne pravice, ki jih imata ti dve skupnosti ter njuni pripadniki poleg drugih človekovih pravic. Namen tega ustavnega varstva je ohranjanje identitete narodnih skupnosti. Vsebino 64. člena Ustave, v katerem sicer ni izrecno zapisana tudi pravica pripadnikov teh skupnosti do uporabe njihovega jezika v sodnih postopkih, ki tečejo na območjih teh skupnosti, je treba povezati z 11. členom Ustave (ki sam zase neposredno ne ureja človekovih pravic ali temeljnih svoboščin). Ta, prav tako izhajajoč iz prej navedene ustavne zaveze o varstvu in zagotavljanju pravic avtohtonih narodnih skupnosti, določa, da sta na območjih občin, kjer ti skupnosti živita, uradna jezika tudi italijanščina in madžarščina (gl. odločbo Ustavnega sodišča RS v zadevi U-404/05).

1.2.3.2 Zakon o sodiščih

Najbolj splošen pravni akt, ki ureja rabo jezika na slovenskih sodiščih, je [Zakon o sodiščih](#) (Ur. l. RS, št. 94/07 – uradno prečiščeno besedilo, 45/08, 96/09, 86/10 – ZJNepS, 33/11, 75/12 – ZSPDSL-A, 63/13, 17/15 in 23/17 – ZSSve). Ta v 5. členu določa, da sodišča poslujejo v slovenskem jeziku. Na območjih, kjer živita avtohtoni italijanska in madžarska narodna skupnost, sodišča poslujejo tudi v italijanskem oziroma madžarskem jeziku, če stranka, ki živi na tem območju, uporablja italijanski oziroma madžarski jezik. To določbo bo torej glede na sodno prakso Sodišča EU treba prilagoditi tako, da ne bo omejena na stranke, ki živijo na območju manjšin.

Podobno določa 15. člen [Zakona o državnem tožilstvu](#) (Ur. l. RS, št. 58/11, 21/12 – ZDU-1F, 47/12, 15/13 – ZODPol, 47/13 – ZDU-1G, 48/13 – ZSKZDČEU-1, 19/15 in 23/17 – ZSSve), da državna tožilstva poslujejo v slovenskem jeziku. Na območjih, kjer živita avtohtoni italijanska in madžarska narodna skupnost, poslujejo državna tožilstva tudi v italijanskem oziroma madžarskem jeziku, če stranka, ki živi na tem območju, uporablja ta jezik. Glede na sodno prakso Sodišča EU bo treba preveriti, ali je zahteva po prebivanju na dvojezičnem območju iz 15. člena Zakona o državnem tožilstvu še skladna s pravom EU.

Nadalje 5. člen Zakona o sodiščih določa, da kadar sodišče višje stopnje odloča o pravnih sredstvih v zadevah, v katerih je sodišče nižje stopnje vodilo postopek tudi v italijanskem oziroma madžarskem jeziku, izda odločbo tudi v prevodu v italijanski oziroma madžarski jezik. Če sodišče višje stopnje pri odločanju opravi obravnavo ali sejo senata, na kateri so navzoče stranke, mora spoštovati pravico strank do uporabe madžarskega in italijanskega jezika. Glede na Zakon o sodiščih stroške, povezane z uporabo jezika pripadnikov italijanske in madžarske narodnosti pred sodišči, krije RS.

Kar zadeva sodnike porotnike, Zakon o sodiščih v 42. členu določa, da je za sodnika porotnika lahko imenovan državljani RS, ki je dopolnil trideset let starosti, ki ni bil pravnomočno obsojen za kaznivo dejanje, ki se preganja po uradni dolžnosti, in ki

je zdravstveno ter osebno primeren za udeležbo pri izvajanju sodne oblasti ter *aktivno obvlada slovenski jezik*. Na območjih, kjer živita avtohtoni italijanska in madžarska narodna skupnost, imenuje predsednik višjega sodišča potrebno število sodnikov porotnikov, ki aktivno obvladajo italijanski oziroma madžarski jezik (45. člen). Ustrezne določbe v povezavi z jezikom vsebujejo tudi členi, ki se nanašajo na sodni red (80. člen) ter na imenovanje sodnih izvedencev, sodnih cenilcev in sodnih tolmačev (86. člen). Za sodnega izvedenca je med drugim lahko imenovan, kdor je državljan RS ali države članice EU ali države članice Evropskega gospodarskega prostora in aktivno obvlada slovenski jezik (89. člen), glede na 93. člen pa je za sodnega tolmača lahko imenovan, kdor je poleg ostalih pogojev, ki denimo veljajo za izvedence in cenilce, uspešno opravil preizkus znanja za sodnega tolmača. Izjemoma je lahko imenovana za sodnega tolmača oseba z izobrazbo, nižjo od zahtevane, če obvlada tuj jezik, za katerega primanjkuje sodnih tolmačev, ker gre za tuj jezik, ki se v postopkih pred državnimi organi RS redko uporablja.

1.2.3.3 Zakon o kazenskem postopku

Zelo pomemben zakonski akt, ki ureja rabo jezika na sodiščih, je [Zakon o kazenskem postopku](#) (ZKP, Ur. l. RS, št. 32/12 – uradno prečiščeno besedilo, 47/13, 87/14, 8/16 – odl. US, 64/16 – odl. US in 65/16 – odl. US). Spoštovanje teh določb je ključno zagotovilo temeljnih človekovih pravic, saj lahko izid kazenskega postopka najbolj intenzivno poseže v posameznikovo integriteto (upoštevajoč potencialen izrek zaporne kazni kot ukrepa omejitve posameznikove svobode).

1.2.3.3.1 Splošna pravica do uporabe jezika v kazenskem postopku

Zagotavljanje sporazumevanja v kazenskem postopku ureja 4. člen ZKP, ki določa, da mora biti oseba, ki ji je vzeta prostost, »v maternem jeziku ali jeziku, ki ga razume«, takoj obveščena o razlogih za odvzem prostosti. Dodatno je poudarjeno, da mora biti osumljenec, ki mu je vzeta prostost, o svojih pravicah poučen pisno, pri čemer mora biti pisno obvestilo sestavljeno »v maternem jeziku osumljenca ali v jeziku, ki ga osumljenec razume«. Če pisno obvestilo v ustreznem jeziku ni na voljo, se osumljenca, ki mu je vzeta prostost, o pravicah najprej pouči ustno v jeziku, ki ga razume, nato pa se brez nepotrebne odlašanja zagotovi tudi pisno obvestilo.

Nadalje ZKP v 6. členu določa, da kazenski postopek teče v slovenskem jeziku. Če je pri sodišču v skladu z ustavo v uradni rabi tudi jezik italijanske ali madžarske narodne skupnosti, lahko na način, določen z zakonom, kazenski postopek teče tudi v jeziku te narodne skupnosti. Skladno s 7. členom ZKP se tožbe, pritožbe in druge vloge podajajo sodišču v slovenskem jeziku. Na območjih, kjer živijo pripadniki italijanske ali madžarske narodne skupnosti, lahko pripadniki teh narodnih skupnosti podajajo vloge v italijanskem oziroma madžarskem jeziku, če je pri sodišču jezik te narodne skupnosti v uradni rabi. Tudi to določbo bo treba prilagoditi sodni praksi Sodišča EU in to pravico priznati tudi drugim državljanom EU. Drugačna ureditev velja za tujce: tujec, ki mu je vzeta prostost, ima pravico podajati sodišču vloge v svojem jeziku, v drugih primerih pa tuji državljani lahko podajajo vloge v svojem jeziku samo ob pogoju vzajemnosti (to pomeni, da tudi njegova domača država priznava to pravico slovenskim državljanom).

Upoštevajoč 8. člen ZKP imajo stranke, priče, osumljenci in drugi udeleženci v postopku pri preiskovalnih in drugih sodnih dejanjih ali na glavni obravnavi pravico uporabljati svoj jezik. Če sodno dejanje oziroma glavna obravnava ne teče v jeziku teh oseb, je treba zagotoviti ustno tolmačenje tistega, kar oni oziroma drugi govorijo, ter pisno prevajanje listin in drugega pisnega dokaznega gradiva, kar za obdolžence in osumljence vključuje bistvene dokumente, kot so: obtožni akti, vabila, vse odločbe o odvzemu prostosti, sodbe, odločbe sodišč o izločitvi dokazov, o zavrnitvi dokaznih predlogov in o izločitvi sodnikov. Sodišče lahko na predlog osumljencev ali obdolžencev odloči, da je glede na konkretne okoliščine primera treba zagotoviti tolmačenje ali prevajanje tudi v drugih primerih, tako da se zagotovi uresničevanje jamstev ali pravic v predkazenskem ali kazenskem postopku. Sodišče lahko izjemoma odloči, da se glede določenih delov bistvenih dokumentov, ki za osebe iz prvega stavka tega odstavka niso pomembni za razumevanje njihove kazenske zadeve ali za njihovo morebitno uporabo pravnih sredstev po tem zakonu, zagotovi le ustno tolmačenje. Prej omenjene osebe lahko pri opravljanju preiskovalnih in drugih sodnih dejanj ali na glavni obravnavi vložijo ugovor, če menijo, da tolmačenje ali prevajanje ni ustrezno, ker ne omogoča uresničevanja jamstev ali pravic v predkazenskem ali kazenskem postopku ali če zaradi potrebe njihovega spoštovanja menijo, da je glede na konkretne okoliščine primera treba zagotoviti tolmačenje ali prevajanje tudi v drugih primerih.

Zakon v petem odstavku 8. člena izrecno določa, da vse navedene pravice smiselno veljajo tudi za gluhe osebe.

Glede na 9. člen ZKP sodišče pošilja vabila, odločbe in druga pisanja v slovenskem jeziku. Sodišče, pri katerem je v uradni rabi tudi italijanski oziroma madžarski jezik, vroča vabila tudi v tem jeziku, odločbe in druga pisanja pa v tem jeziku le, kadar sodišče vodi postopek v obeh uradnih jezikih. Udeleženci v postopku se lahko odpovejo pravici do vročanja odločb in drugih pisanj v madžarskem in italijanskem jeziku. Odpoved je treba zapisati v zapisnik.

1.2.3.3.2 Bistvena kršitev postopka kot razlog za pritožbo zoper sodbo

Če določbe zakona v zvezi z ustrezno rabo jezika niso spoštovane, tako da je bil obdolženec, zagovornik, oškodovanec kot tožilec ali zasebni tožilec kljub svoji zahtevi prikrajšan za pravico uporabljati pri preiskovalnih in drugih sodnih dejanjih ali na glavni obravnavi svoj jezik in v svojem jeziku spremljati njen potek, je glede na 371. člen ZKP to eden od razlogov za pritožbo zaradi kršitve postopka, ki se naslovi na sodišče višje stopnje.

1.2.3.3.3 Odpoved pravici do tolmačenja in prevajanja

Zakon določa, da je o pravici do prevajanja in tolmačenja treba upravičene osebe poučiti; te se lahko odpovedo prevajanju ali tolmačenju določenega preiskovalnega in drugega sodnega dejanja ali dela glavne obravnave ali določenih sodnih ali drugih pisanj le prostovoljno in izrecno, če znajo jezik, v katerem teče postopek. V zapisnik je treba zapisati, da so bile poučene in kaj so izjavile.

Osumljenec (kot tudi stranka, priča in drugi udeleženci v postopku) se lahko pravici

do tolmačenja in prevajanja določenega preiskovalnega in drugega sodnega dejanja ali dela glavne obravnave ali določnih sodnih in drugih pisanj odpove, če zna jezik, v katerem teče postopek – torej če govori in razume slovenski jezik. Osumljenec (obdolženec) se ne more odpovedati pravici do prevajanja bistvenih dokumentov, ki so izrecno navedeni v prvem odstavku 8. člena ZKP. Prav tako se ni mogoče odpovedati pravici do prevajanja kakršnihkoli dokumentov, povezanih z odvzemom prostosti. Prevodu ostalih dokumentov se osumljenec (obdolženec) lahko odpove, če sodnik oceni, da prevod ni nujno potreben za zagotavljanje pravice do obrambe (ključni dokumenti o dokazih bodo vedno prevedeni, saj sodniki ne želijo, da bi bila sodba razveljavljena). Odpoved mora biti prostovoljna in izrecna. Morebitno odpoved pravici do prevajanja in tolmačenja je treba zabeležiti v zapisnik. Iz sodne prakse izhaja, da lahko obdolženec, kljub izrecni odpovedi predmetni pravici, kasneje v postopku, kadarkoli zahteva sodnega tolmača, če ugotovi, da jezika postopka ne obvladuje dovolj (VS Sodba I Ips 371/2004).

Vrhovno sodišče RS (zadeva VS Sodba I Ips 371/2004) poudarja, da odpoved pravici do prevajanja ni absolutna:

Odpoved pravici do tolmača pa ni absolutna, tako da je obdolženec v poznejši fazi postopka ne bi mogel uveljavljati. Če kasneje spozna, da jezika, v katerem teče postopek, ne pozna v zadostni meri, ima obdolženec ne glede na to, da se je tej pravici odpovedal, pravico zahtevati, da sodišče zagotovi prevajanje s pomočjo sodnega tolmača. Tudi če sodišče zazna, da obdolženec zaradi pomanjkljivega znanja jezika, v katerem teče postopek, še posebno takrat, ko nima zagovornika, v postopku kot subjekt ne more učinkovito sodelovati, je dolžno, tudi brez obdolženčeve zahteve, samo postaviti tolmača. Pred tem mora sodišče razjasniti, ali je obdolženčevo nerazumevanje posameznih besed posledica neznanja jezika, v takem primeru je treba takoj postaviti tolmača, ali pa gre za nerazumevanje, ki ga je pripisati posebnosti strokovnega izražanja v obtožnici, ki presega zmožnosti obdolženčevega razumevanja, tako da obtožbe ne bi razumel niti v svojem jeziku. V takem primeru mora sodišče zagotoviti, da bo obdolžencu obtožnica predstavljena tako, da jo bo lahko razumel, ne bo pa postavilo tolmača. Zato mora sodišče obdolženca v skladu z načelom poštenega in pravičnega postopka, takoj ko posumi, da obdolženec jezika, v katerem teče postopek, ne zna, zagotoviti tolmača.

In ne samo da obdolženec lahko, kljub predhodni odpovedi, kasneje v postopku zahteva prevajanje s pomočjo tolmača, sodišče ga je celo samo (samoiniciativno) dolžno postaviti, če med postopkom, ko z obdolžencem stopi v stik, ugotovi, da je zaradi pomanjkljivega znanja slovenščine obdolženca ogrožena njegova pravica do obrambe. Četudi se obdolženec odpove pravici do prevajanja in tolmačenja, ima sodišče še vedno odgovornost oziroma dolžnost, da po potrebi zagotovi prevajanje oziroma tolmačenje – naloga sodnika je namreč, da skrbi, da se zadeva vsestransko razčisti (drugi odstavek 299. člena ZKP). Če sodišče tega ne stori, gre lahko za bistveno kršitev določb kazenskega postopka po drugem odstavku 371. člena ZKP.

1.2.3.3.4 Sodni tolmači

Prevaja in tolmači sodni tolmač. Če za določen jezik ni na razpolago sodnega tolmača, lahko sodišče postavi za opravljanje prevajanja ali tolmačenja drugo ustrezno osebo, ki obvlada tuj jezik, za katerega sodnih tolmačev ni ali jih primanjkuje.

Za domnevnega storilca kaznivega dejanja je ključno, da tolmač pri opravljanju svojega dela ne »izkrivlja« jezika na način, ki bi dajal prednost sodnim organom (torej: da ni pristranski). V ta namen ZKP določa, da sodni tolmač ne sme opravljati

svojih nalog, če so podane določene okoliščine, ki vzbujajo dvom v njegovo (ne) pristranskost, in sicer:

- če je s kaznivim dejanjem oškodovan;
- če je ali je bil z obdolžencem, njegovim zagovornikom, tožilcem ali oškodovancem, njegovim zakonitim zastopnikom ali pooblaščenecem v zakonski zvezi ali zunajzakonski skupnosti ali v krvnem sorodstvu v ravni vrsti do kateregakoli kolena, v stranski vrsti do četrtega kolena ali v svaštvu do drugega kolena;
- če je ali je bil z obdolžencem, njegovim zagovornikom, tožilcem ali oškodovancem v razmerju skrbnika, oskrbovanca, posvojitelja, posvojenca, rejnika ali rejenca;
- če so podane okoliščine, ki vzbujajo dvom o njegovi nepristranskosti (prvi odstavek 39. člena ZKP).

Če je podana katera od navedenih okoliščin, sodni tolmač svoje funkcije ne sme opravljati. ZKP za te primere vzpostavlja poseben mehanizem, imenovan izločitev sodnega tolmača.

1.2.3.3.5 Stroški za prevajanje

Kar zadeva stroške za prevajanje, se po 92. členu ZKP stroški za prevajanje v slovenski, italijanski ali madžarski jezik, ki nastanejo z uporabo določb ustave in tega zakona o pravici pripadnikov italijanske in madžarske narodne skupnosti do uporabe svojega jezika, tistim, ki so po določbah zakona dolžni povrniti stroške kazenskega postopka, ne zaračunajo. Stroški za prevajanje se obdolžencu, če ne razume ali ne govori jezika, v katerem teče kazenski postopek, ne zaračunajo.

1.2.3.4 Zakon o pravnem postopku

Drugi osrednji procesni zakon za ZKP-jem, ki ga je treba obravnavati v okviru rabe jezika na sodiščih je [Zakon o pravnem postopku](#) (ZPP; Ur. l. RS, št. 73/07 – uradno prečiščeno besedilo, 45/08 – ZArbit, 45/08, 111/08 – odl. US, 57/09 – odl. US, 12/10 – odl. US, 50/10 – odl. US, 107/10 – odl. US, 75/12 – odl. US, 40/13 – odl. US, 92/13 – odl. US, 10/14 – odl. US, 48/15 – odl. US, 6/17 – odl. US in 10/17). Ta zakon se uporablja za velik del civilnih postopkov, določbe o rabi jezika pa so v nekaterih pogledih drugačne od tistih v ZKP, upoštevajoč razliko v naravi kazenskega in civilnega postopka. Ker [Zakon o upravnem sporu](#) (ZUS-1; Ur. l. RS, št. 105/06, 107/09 – odl. US, 62/10, 98/11 – odl. US, 109/12 in 10/17 – ZPP-E) in [Zakon o delovnih in socialnih sodiščih](#) (ZDDS-1; Ur. l. RS, št. 2/04, 10/04 – popr., 45/08 – ZArbit, 45/08 – ZPP-D, 47/10 – odl. US, 43/12 – odl. US in 10/17 – ZPP-E) ne vsebujeta določb glede rabe jezika, se na osnovi 22. člena ZUS-1 in 19. člena ZDSS-1 tudi v postopku upravnega spora in delovnih in socialnih sporov smiselno uporabljajo določbe o rabi jezika iz ZPP.

6. člen ZPP na splošno določa, da pravdni postopek teče v jeziku, ki je pri sodišču v uradni rabi. Stranke in drugi udeleženci v postopku imajo pravico, da uporabljajo svoj jezik v skladu z zakonom. Šesto poglavje zakona z naslovom Jezik v postopku vsebuje nekatere bolj podrobne določbe o rabi jezika. 102. člen ZPP tako določa, da smejo stranke in drugi udeleženci v postopku na narokih in ob drugih ustnih

procesnih dejanjih pred sodiščem uporabljati svoj jezik. Če postopek ne teče v jeziku stranke oziroma v jeziku drugih udeležencev v postopku, se jim na njihov predlog ali če sodišče ugotovi, da slovenskega jezika ne razumejo, zagotovi ustno prevajanje tistega, kar se navaja na naroku, v njihov jezik ter ustno prevajanje listin, ki se na naroku uporabljajo za dokazovanje. Stranke in drugi udeleženci morajo biti poučeni o tem, da imajo pravico spremljati ustni postopek pred sodiščem v svojem jeziku po tolmaču.

Pravici do prevajanja se lahko odpovedo, če izjavijo, da znajo jezik, v katerem teče postopek. V zapisnik se zapiše, da so bili poučeni in kaj so glede tega izjavili. Prevajajo sodni tolmači. Glede odpovedi pravici do rabe italijanskega oziroma madžarskega jezika je odločalo tudi Ustavno sodišče RS. V okviru postopka Ustavna pritožba zoper sklep Višjega sodišča v Kopru v zvezi s sklepom Okrajnega sodišča v Piranu iz leta 2004 je Ustavno sodišče v zadevi Up-404/05 (ECLI:SI:USRS:2007:Up.404.05) podalo naslednje pojasnilo:

8. Ustavno sodišče je [...] moralo odgovoriti na vprašanje, 1) ali je odpoved pripadnika avtohtone italijanske narodne skupnosti do vodenja sodnega postopka v italijanščini na območju, kjer ta skupnost živi, ustavno dopustna, in če je, 2) ali je sodišče to ustavno procesno jamstvo prekršilo, ko je ravnanje pritožnika med postopkom ocenilo kot odpoved tej pravici.

9. Pritožnik zmotno trdi, da se navedeni pravici ni mogoče odreči. To ustavno procesno jamstvo zavezuje sodišče, da stranki zagotovi možnost enakopravne udeležbe v postopku v svojem jeziku. Ne pomeni pa, da bi stranka (pripadnik narodne skupnosti) morala uporabljati svoj jezik (in da bi sodišče moralo voditi postopek v jeziku avtohtone narodne skupnosti) tudi v primeru, ko sama s tem ne soglaša. Neutemeljeno je pri tem sklicevanje na 16. člen Ustave. Ta namreč določa, v katerih primerih in pod katerimi pogoji sme zakonodajalec človekove pravice začasno razveljaviti ali jih omejiti.

10. Ugotovitev, da se je pritožnik vodenju postopka v italijanščini (in s tem uporabi svojega jezika v postopku) odpovedal, sta sodišči oprli na njegove izjave in ravnanja v postopku, katerega obnovo je zahteval. Iz sodnega spisa št. P 265/94 je razvidno, da je pritožnik po pooblaščenču vložil tožbo v slovenskem jeziku in da so v tem jeziku potekala vsa procesna dejanja sodišča in obeh strank. Na glavni obravnavi 21. 1. 1994, potem ko je bil poučen o pravici do uporabe svojega jezika, je pritožnik izjavil, da razume slovensko in da se odpoveduje tolmaču in vodenju postopka v italijanščini. Iz sodnega zapisnika ne izhaja, da bi odpoved veljala le začasno ali le pogojno. Pač pa je od tod razvidno, da je bil pritožnik tedaj v slovenskem jeziku zaslišan kot stranka. Pri tem je, prav tako v slovenščini, odgovarjal na vprašanja sodišča in nasprotne stranke. V slovenskem jeziku je potekal tudi narok, na katerem je pritožnik tožbo umaknil. Uporabi tega jezika tedaj ni oporekal. Še več, sam je predlagal, naj se narok opravi kljub pooblaščenčevi odsotnosti. Niti tedaj niti v nobenem drugem trenutku med rednim postopkom pritožnik ni (niti konkludentno) zahteval, naj sodišče vodi postopek v italijanščini. Trditev v ustavni pritožbi, da se pritožnik ni izrecno odpovedal pravici do vodenja postopka v italijanščini oziroma da odpoved velja le za primere, ko je na naroku navzoč njegov pooblaščenec, torej ne drži. Iz navedene človekove pravice pa ne izhaja dolžnost sodišča, da stranko, ki (celo izrecno) izrazi svojo voljo v zvezi z jezikom postopka, na vsakem kasnejšem naroku v okviru istega pravnega postopka vpraša, ali še vztraja pri izraženi volji. Glede na navedeno stališče v izpodbijanih sklepih, da stranki obravnavanje pred sodiščem ni onemogočeno, če se ta sama odpove uporabi svojega jezika, ker izjavi, da razume jezik, v katerem teče postopek, ni v neskladju s procesnim jamstvom iz 62. v zvezi s 64. členom Ustave.

11. Kršitev 22. člena Ustave poskuša pritožnik utemeljiti z zatrjevanjem, da stališče sodišč o nepreklicnosti umika tožbe meji na samovoljo. Vendar sta sodišči pritožnikov predlog za obnovo postopka zavrnila zato, ker sta presodili, da pritožniku z upoštevanjem njegove odpovedi pravici do vodenja postopka v italijanskem jeziku ni bila odvzeta možnost obravnavanja pred sodiščem. Vprašanje (ne)preklicljivosti izjave o umiku tožbe pri tej presoji ni pravno odločilno. Zato pritožnik

ustavne pritožbe niti s temi trditvami ne more utemeljiti.

12. Glede na to je Ustavno sodišče ustavno pritožbo zavrnilo.

Glede na 103. člen ZPP se vabila, odločbe in druga sodna pisanja pošiljajo strankam in drugim udeležencem v postopku v jeziku, ki je v uradni rabi pri sodišču. 104. člen ZPP določa, da stranke in drugi udeleženci v postopku tožbe, pritožbe in druge vloge na sodišču vlagajo v slovenskem jeziku ali v jeziku narodne skupnosti, ki je pri sodišču v uradni rabi. Če stranka vloži vlogo v jeziku, ki pri sodišču ni v uradni rabi, ravna sodišče po določbah zakona, ki veljajo za nerazumljive vloge.

146.a člen ZPP določa, da če je treba vlogo vročiti v tujino v tujem jeziku, sodišče pozove stranko, katere vloga se vroča, da založi stroške za prevod ali predloži overjeni prevod vloge v jezik, v katerem bo vloga lahko vročena. To velja tudi za priloge. Če stranka ne ravna v skladu s pozivom, se šteje, da je vloga umaknjena.

Poglavje ZPP, ki ureja pravno pomoč med sodišči v pravnem postopku, v 177. členu določa, da če ni z mednarodno pogodbo drugače določeno, vzame sodišče v postopek prošnjo tujega sodišča za pravno pomoč le tedaj, če je prošnja poslana po diplomatski poti in če so prošnja in priloge sestavljene v slovenskem jeziku ali je priložen overjen prevod v slovenskem jeziku. Če ni z mednarodno pogodbo določeno drugače, se pošiljajo prošnje domačih sodišč za pravno pomoč tujim sodiščem po diplomatski poti. Prošnje in priloge morajo biti sestavljene v jeziku zaprosene države ali pa mora biti priložen njihov overjeni prevod v tem jeziku (178. člen).

Glede na 226. člen ZPP mora stranka sama predložiti listino, na katero se sklicuje v dokaz svojih navedb. Listini, sestavljeni v tujem jeziku, mora biti priložen tudi overjeni prevod.

Med določbami glede prič 240. člen ZPP določa, da če priča ne zna jezika, ki se uporablja v postopku, se zasliši po tolmaču. Če je priča gluha, se ji postavljajo vprašanja pisno, če je nema, pa se zahteva od nje, naj odgovarja pisno. Če se ne more zaslišati na ta način, se povabi kot tolmač kdo, ki se zna s pričo sporazumeti. Sodišče opozori tolmača, da mora vprašanja, ki so postavljena priči, in izjave, ki jih bo dajala, natančno pretolmačiti.

Podobno kot ZKP za kazenski postopek tudi ZPP določa razloge, iz katerih se sme sodba izpodbijati. Med bistvenimi kršitvami določb pravnega postopka 339. člen ZPP navaja tudi kršitev, ko bi sodišče zavrnilo zahtevo stranke, da bi v postopku uporabljala svoj jezik in postopek spremljala v svojem jeziku.

1.2.3.5 Gluhi in slepi v sodnih postopkih

Gluhe in naglušne ter slepe in slabovidne osebe so zaradi specifičnih potreb na sodiščih glede uporabe jezika deležne posebnih pravic. Sodni postopek imajo pravico spremljati s pomočjo tolmača za znakovni jezik, s čimer jim je omogočeno enakopravno sodelovanje v postopkih.

Na spletnih straneh slovenskih sodišč je gluhim in naglušnim v obliki videopripravka v znakovnem jeziku na voljo pojasnilo, v katerem so predstavljene pravice oseb s posebnimi potrebami v sodnih postopkih. Zaradi specifičnih potreb so gluhi in naglušni, kot tudi slepi in slabovidni, na sodiščih glede uporabe jezika deležni

posebnih pravic, ki jim omogočajo enakopravno sodelovanje v sodnih postopkih. Posebne pravice se nanašajo tako na civilne in kazenske sodne postopke kot tudi na upravne in prekrškovne postopke.

V vseh omenjenih postopkih je sodišče, pred katerim teče postopek, dolžno opozoriti stranke in druge udeležence, da imajo pravico postopek spremljati s pomočjo tolmača za znakovni jezik, če slovenskega jezika ne razumejo. Načeloma sicer velja, da naj bi gluhemu udeležencu v postopku vprašanja postavljali v pisni obliki, medtem ko naj bi nemi udeleženci pisno odgovarjali na vprašanja. Če zaslišanja ni mogoče opraviti na ta način, se v postopek pritegne tolmača. Slednji mora osebam s posebnimi potrebami tolmačiti vse, kar stranke, priče, osumljenci in drugi udeleženci v postopku na sodnem naroku povedo.

Prav tako imajo pravico do ustnega prevajanja oziroma tolmačenja listin, ki se na sodnem naroku uporabljajo za dokazovanje, v kazenskem sodnem postopku pa tudi do pisnega prevajanja listin in drugega pisnega dokaznega gradiva v njim razumljivo obliko. Za obdolžence in osumljence v kazenskih postopkih to vključuje bistvene dokumente, na primer obtožne akte, vabila, odločbe o odvzemu prostosti, odločbe sodišč o izločitvi dokazov in sodbe.

Pravico do vseh pisanj v njim razumljivi obliki se osebam s posebnimi potrebami zagotovi na način, ki ga izberejo same, zlasti pa s prilagojenimi tehnikami pisanja in branja za slepe, slabovidne ali gluhoslepe, na primer z brajico, povečanim črnim tiskom, zvokom ali elektronsko obliko. V ta namen imajo sodišča možnost tiskanja v Braillovi pisavi, ki jo zagotavlja preko Center za informatiko pri Vrhovnem sodišču RS.

Stroški za tolmačenje ali prevajanje ali za zagotovitev pisanj v obliki, razumljivi gluhim in slepim osebam, ne bremenijo oseb s posebnimi potrebami, ampak jih krijejo sodišča iz proračuna.

VIRI IN LITERATURA

DEŽMAN, Zlatko, in Anže ERBEŽNIK, 2003: *Kazensko procesno pravo Republike Slovenije*. Ljubljana: GV Založba.

COE, 2012: [European Judicial Systems - Edition 2012](#) (2010 data). Efficiency and quality of Justice. CEPEJ *Studies* 18.

European Commission, 2009: [Reflection Forum on Multilingualism and Interpreter Training](#), final report.

European Union Agency for Fundamental Rights (FRA), 2016: [Rights of Suspected and Accused Persons Across the EU: Translation, Interpretation and Information](#). Dunaj (dostop 10. 7. 2017).

[Gluhi in slepi v sodnih postopkih](#) (dostop 10. 7. 2017).

GORKIČ, Primož, 2010: Presoja ustavnosti postopka s kaznovalnim nalogom: zamujena priložnost? *Pravna praksa* 16–17. 21–23.

HORVAT, Štefan, in Vid JAKULIN, 2004: *Zakon o kazenskem postopku s komentarjem*. Ljubljana: GV Založba.

KAJZER, Nežka, Sara KRAJNC, Barbara SMOGAVC in Sergeja SMOGAVC, 2015: Uporaba uradnih jezikov v sodnih postopkih na manjšinskih območjih v Republiki Sloveniji. *Lexonomica* 7/1. 103–109.

KEŽMAH, Urška, in Tjaša IVANC, 2009: *Zakon o pravnem postopku: s komentarjem in sodno prakso*. Maribor: De Vesta.

NOVAK, Nina, 2006: Komentar k vprašalniku o tvorjenju pravniških besedil. *Slavistična revija* 54/1. 61–73.

PEERS, Steve, 31. 3. 2014: *Minority languages and court proceedings: the possibilities and limits of EU law, EU law analysis blog* (dostop 10. 7. 2017).

Pisno poslansko vprašanje (dostop 10. 7. 2017).

Program Sveta Evrope »Gradimo Evropo za otroke in z njimi«, 2013: *Smernice Odbora ministrov Sveta Evrope za otrokom prijazno pravosodje* (dostop 10. 7. 2017).

STERLE, Petra, 2017: *Direktiva EU o pravici do tolmačenja in prevajanja in njena implementacija v slovensko kazensko pravno zakonodajo*, magistrsko delo. Ljubljana: Pravna fakulteta Univerze v Ljubljani.

UDE, Lojze, in Aleš GALIČ, 2010: *Pravni postopek, zakon s komentarjem*. Ljubljana: GV založba.

VARJU, Marton, 2014: *European Union Human Rights Law: The Dynamics of Interpretation and Context*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.

1.3 SLOVENŠČINA (IN DRUGI JEZIKI) V VRTCIH, OSNOVNIH IN SREDNJIH ŠOLAH

KOZMA AHAČIČ, MOJCA POZNANOVIČ, SIMONA KRANJC

1.3.1 Splošno

1.3.1.1 Predpisi

[Ustava RS](#)

[Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja \(ZOFVI\)](#)

[Pravilnik o potrjevanju učbenikov](#)

[Zakon o splošnem upravnem postopku](#)

Posamezni drugi splošni predpisi, ki se (lahko) nanašajo tudi na šolstvo.

1.3.2 Vrtec

1.3.2.1 Področni predpisi

[Zakon o vrtcih](#)

1.3.2.2 Programski dokumenti

[Kurikulum za vrtce](#)

1.3.3 Osnovna šola

1.3.3.1 Zakoni in drugi področni predpisi

[Zakon o osnovni šoli \(ZOsn\)](#)

[Pravilnik o nacionalnem preverjanju znanja v osnovni šoli](#)

[Pravilnik o normativih in standardih za izvajanje programa osnovne šole](#)

1.3.3.2 Programski dokumenti

1.3.3.2.1 Učni načrti

[Slovenščina v nacionalnem programu](#)

[Slovenščina kot drugi jezik v dvojezični osnovni šoli v Prekmurju](#)

[Slovenščina kot drugi jezik v osnovni šoli z italijanskim učnim jezikom](#)

[Izbirni predmeti v osnovni šoli, povezani s slovenskim jezikom: Gledališki klub, Šolsko novinarstvo, Literarni klub](#)

1.3.3.2.2 Predmetniki

Predmetnik osnovna šola

Prilagojeni predmetnik za osnovno šolo z italijanskim učnim jezikom na narodno mešanem območju slovenske Istre

Prilagojeni predmetnik za dvojezično osnovno šolo v Prekmurju

Prilagojeni predmetnik za DOŠ v Prekmurju

1.3.4 Srednja šola

1.3.4.1 Zakoni in drugi področni predpisi

Zakon o gimnazijah (ZGim)

Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju (ZPSI-1)

Zakon o maturi (ZMat),

Pravilnik o splošni maturi

Pravilnik o poklicni maturi

Pravilnik o zaključnem izpitu

Pravilnik o normativih in standardih za izvajanje izobraževalnih programov in vzgojnega programa na področju srednjega šolstva

Pravilnik o izvajanju izobraževalnega programa mednarodne mature

Pravilnik o izobraževalnem programu Maturitetni tečaj

1.3.4.2 Programski dokumenti

1.3.4.2.1 Učni načrti

1.3.4.2.1.1 Splošna, strokovna in klasična gimnazija

Slovenščina kot materinščina

Slovenščina v dvojezični slovensko-madžarski gimnaziji na narodno mešanem območju v Prekmurju

Slovenščina kot drugi jezik v gimnaziji z italijanskim učnim jezikom na narodno mešanem območju v slovenski Istri

Izbirni predmet Slovenska književnost in prevodi

1.3.4.2.1.2 Poklicno in strokovno izobraževanje¹⁶

Poklicno-tehniško izobraževanje: Katalog znanja: Slovenščina

¹⁶ Katalogi niso na voljo na spletu.

Srednje strokovno izobraževanje: Katalog znanja: Slovenščina

Nižje poklicno izobraževanje: Katalog znanja: Slovenščina

Srednje poklicno izobraževanje: Katalog znanja: Slovenščina

Katalog znanja: Slovenščina kot drugi jezik

1.3.4.2.2 Predmetniki

1.3.4.2.2.1 Gimnazija

[Predmetnik za splošno gimnazijo](#)

[Predmetnik za gimnazijo s slovenskim učnim jezikom na narodno mešanem območju slovenske Istre](#)

[Predmetnik za gimnazijo z italijanskim učnim jezikom na narodno mešanem območju slovenske Istre](#)

[Predmetnik za dvojezično slovensko-madžarsko gimnazijo na narodno mešanem območju v Prekmurju](#)

[Predmetnik za klasično gimnazijo](#)

[Predmetnik za ekonomsko gimnazijo](#)

[Predmetnik za tehniško gimnazijo](#)

1.3.4.2.2.1.1 Predmetniki za umetniško gimnazijo

[Glasba](#)

[Balet](#)

[Dramsko-gledališka umetnost](#)

[Likovna smer](#)

1.3.4.2.2.1.2 Maturitetni tečaj

[Maturitetni tečaj](#)

[Maturitetni tečaj za izvajanje v italijanskem učnem jeziku na narodno mešanem območju slovenske Istre](#)

[Maturitetni tečaj za izvajanje na narodno mešanem območju v Prekmurju](#)

1.3.4.2.2.2 Poklicno, strokovno in poklicno-tehniško izobraževanje¹⁷

[Predmetnik za nižje poklicno izobraževanje \(NPI\)](#)

[Predmetnik za srednje poklicno izobraževanje \(SPII\)](#)

[Predmetnik za srednje strokovno izobraževanje \(SSI\)](#)

¹⁷ Predmetniki veljajo za vse programe.

Predmetnik za poklicno-tehniško izobraževanje (PTI)

1.3.5 Vprašanja in pomisleki

1.3.5.1 Pouk drugega tujega jezika v osnovnih šolah

Vprašanje, ki ga usmerjevalci jezikovne politike prepoznavajo kot jezikovno-pravno vprašanje, dejansko pa gre za politično vprašanje, je dilema glede organizacije poučevanja drugega tujega jezika. Nerešen namreč ostaja naslednji problem, ki ga opisuje Resolucija o Nacionalnem programu za jezikovno politiko (ReNPJP) 2014–2018 (2013: 22; točka 2.1.6):

Načrtovanje politike tujejezikovnega izobraževanja postaja vse pomembnejši del nacionalnih jezikovnih politik v Evropski uniji. Trenutno stanje na tem področju v Republiki Sloveniji izkazuje neuskkljenost in pomanjkanje enotnih usmeritev na ravni države in posameznih regij. To se še posebej problematično odraža v obsegu izobraževanja za posamezne tuje jezike, kjer prihaja do zaskrbljujočih neravnovesij glede na kulturno-civilizacijsko in gospodarsko-politično vlogo posameznih jezikov ter možnosti za njihovo izobraževalno kontinuiteto. Odločanje o ponudbi tujih jezikov (v obveznih in izbirnih delih osnovno- in srednješolskih programov) je namreč v celoti prepuščeno šolam oziroma njihovim ravnateljem in zato pogosto podvrženo tudi zelo kratkoročnim interesom. [...] Slovenska jezikovna politika zato predvideva, da se v Akcijskem načrtu za jezikovno izobraževanje tej problematiki posveti poseben poudarek in da se oblikuje enotna politika poučevanja tujih jezikov v okviru vzgojno-izobraževalnega sistema. Ta naj na podlagi analize stanja na področju učenja in poučevanja tujih jezikov v celotni izobraževalni vertikali vsebuje tudi izhodišča in smernice: za ustrezno uveljavitev drugega tujega jezika v osnovne in srednje šole; za zagotovitev ustrezne in s strokovnimi argumenti utemeljene razmestitve in razpršenosti učenja tujih jezikov znotraj države in znotraj posameznih regij ter za zagotavljanje ustreznega razmerja med njimi, ki bo temeljilo na upoštevanju njihove kulturno-civilizacijske ter gospodarsko-politične vloge in mesta tako v širšem, to je evropskem in globalnem kontekstu, kot tudi v ožjem, to je neposredno lokalnem; motiviranje in usposabljanje ravnateljev ter svetovanje šolam in njihovim vodstvom za oblikovanje strokovno ustrezne in čim bolj stabilne ponudbe tujejezikovnega izobraževanja, ki bo smiselno umeščeno v celotno izobraževalno vertikalo tako, da bo učence spodbujalo k (sicer nujno neobvezni) kontinuiteti učenja in doseganju čim višje stopnje jezikovnih zmožnosti vsaj v dveh tujih jezikih; za vzpostavitev sistema ugotavljanja in priznavanja v šoli in zunaj šole pridobljenega jezikovnega znanja; za uvajanje sodobnih pristopov k načrtovanju in izvajanju tujejezikovnega izobraževanja v okviru šolskih izvedbenih kurikulov.

Na celotnem območju RS imamo v osnovnih šolah zagotovljeno možnost izbire učenja drugega tujega jezika kot izbirnega predmeta. Ker je kadrovsko nemogoče zagotoviti izvajanje poučevanja vseh tujih jezikov, ki bi se jih učenci želeli učiti, je odločitev o izvajanju (in ponudbi) tujih jezikov (in latinščine) najprej odvisna od ravnatelja in (nato) od števila prijavljenih učencev. To v praksi vodi v sistem, ki je zelo nestabilen in ki ne omogoča, da bi se na ravni RS in na ravni regij lahko zagotavljalo ustrezna razmerja med deležem posameznih tujih jezikov (in latinščine). Če kadra ni, ravnatelj določenega jezika ne ponudi, če kako leto za določen tuji jezik ni interesa, pa ravnatelj kader izgubi.

1.3.5.1.1 Smernice

Po pregledu zakonodaje smo ugotovili, da ne z zakonskega ne z ustavnopravnega vidika ni nobenih zadržkov proti sprejetju ustreznih dopolnil k zakonom in pravilnikom, ki bi omogočili, da bi država zagotavljala pouk manj zastopanih tujih jezikov (in latinščine) na *izbranih* osnovnih šolah v določeni regiji. Z izvajanjem

pouka teh jezikov ne glede na interes v posameznem letu bi namreč ravnatelj lažje zagotovili stalnost poučevanja tujih jezikov, ki se jih poučuje v manjši meri (npr. francoščina, ruščina, latinščina).

1.3.5.2 Upoštevanje določil učnih načrtov za slovenščino v osnovni in srednji šoli

Učni načrti za slovenščino predvidevajo enakomerno porazdelitev jezikovnega in književnega pouka (50 : 50). V praksi opažamo, da ni tako. Višje kot gremo po vertikali OŠ–SŠ, višji je delež pouka književnosti.

1.3.5.2.1 Smernice

Gre za vprašanje, ki ga lahko ureja samo inšpekcijski nadzor oziroma je lahko zgolj predmet individualne odgovornosti posameznih učiteljev. Edini smiselni ukrep je ozaveščanje učiteljev.

1.4 SLOVENŠČINA V VISOKEM ŠOLSTVU, ZNANOSTI IN LITERaturi

1.4.1 Dejavnost SAZU

MARKO SNOJ

Zakon o Slovenski akademiji znanosti in umetnosti v 3. členu določa:

SAZU neguje, spodbuja in pospešuje znanost in umetnost ter s svojo dejavnostjo prispeva k razvoju znanstvene misli in umetniške ustvarjalnosti s tem, da: [...] organizira raziskovalno delo, tudi v sodelovanju z univerzami in drugimi raziskovalnimi organizacijami, zlasti na področjih, ki so pomembna za poznavanje naravne in kulturne dediščine slovenskega naroda, za razvoj njegovega jezika in kulture [...]

SAZU si je ob ustanovitvi leta 1938 naložila dolžnost, da izdela temeljne slovarje slovenskega jezika in da skrbi za njegovo normativnost. Te naloge je v desetletjih po drugi svetovni vojni izpolnjeval njen Inštitut za slovenski jezik, ki je od leta 1982 z drugimi inštituti združen v Znanstvenoraziskovalnem centru SAZU, in sicer je izdelal in izdal preskriptivni *Slovenski pravopis* v treh izdajah (1950, 1962, 2001), informativno-normativni *Slovar slovenskega knjižnega jezika* v dveh izdajah (1970–91, 2014), *Etimološki slovar slovenskega jezika* in *Slovenski lingvistični atlas* (I, II, predvidenih je še osem zvezkov).

Leta 2013 je SAZU oživila delo *Pravopisne komisije* (njeno polno ime je od leta 2016 *Pravopisna komisija pri SAZU in ZRC SAZU*), ki jo sestavljajo strokovnjaki različnih pogledov in usmeritev iz vseh slovenističnih centrov v državi, ki imajo strokovnjake s pravopisnega področja. Komisija prenavlja in nadgrajuje pravopisna pravila, po katerih sodelavci pravopisne skupine sestavljajo novi pravopisni slovar. Slovar pod imenom *Slovar pravopisnih težav* od leta 2014 kot rastoči slovar izhaja na portalu www.fran.si.

Leta 2015 sta SAZU in ZRC SAZU po javni razpravi potrdila *Koncept za sestavo Novega slovarja slovenskega knjižnega jezika*. Slovar pod imenom *Slovar slovenskega knjižnega jezika, tretja izdaja* od leta 2016 izhaja kot rastoči slovar na portalu www.fran.si.

Leta 2016 je SAZU sprejela *Izjavo Slovenske akademije znanosti in umetnosti v zvezi s predlogom sprememb in dopolnitev zakona o visokem šolstvu – učni jezik na visokošolskih zavodih* (gl. Priloga 2):

Na Slovenski akademiji znanosti in umetnosti smo prepričani, da morajo študentje na slovenskih univerzah, financiranih iz javnih sredstev, obdržati pravico in imeti možnost opravljati študij v slovenskem jeziku.

Člani Slovenske akademije znanosti in umetnosti se zavzemamo za tako zakonsko rešitev vprašanja učnega jezika v javnem visokem šolstvu, ki bo ob spodbujanju mobilnosti visokošolskih učiteljev in študentov ter uporabe študijskih gradiv tudi v tujih jezikih vsakemu študentu v javnem visokošolskem sistemu omogočala, da svoje obveznosti v celoti opravlja v slovenskem jeziku. Vzporedni programi v tujih jezikih naj se financirajo izključno iz neproračunskih sredstev, kot so npr. šolnine.

Taka ureditev po našem mnenju utrjuje državotvorno vlogo slovenskega jezika in spodbuja odpiranje visokošolskega izobraževanja v mednarodni prostor.

V imenu Slovenske akademije znanosti in umetnosti

akad. Tadej Bajd, predsednik

V Ljubljani, 28. septembra 2016

Leta 2017 je SAZU oživila tudi [Komisijo za slovenski jezik v javnosti](#), ki obravnava vprašanja, povezana z rabo slovenskega jezika v različnih javnostih.

1.4.2 Visoko šolstvo

ANDREJA ŽELE

1.4.2.1 Dejavnosti zvezi s predlaganimi spremembami [Zakona o visokem šolstvu](#) (ZviS)

Trenutno aktualno stanje slovenščine kot učnega jezika v Zakonu o visokem šolstvu, upoštevaje zlasti novelo ZViS-K iz leta 2016.

1.4.2.1.1 Slavistično društvo Slovenije Zveza društev (ZD SdS) kot društvo v javnem družbenem interesu

1.4.2.1.1.1 Predlog amandmaja o učnem jeziku v visokem šolstvu

▪ 8. člen

(Učni jezik)

(1) Učni jezik je slovenski.

(2) Visokošolski zavodi lahko na vseh stopnjah v tujem jeziku izvajajo:

- študijske programe tujih jezikov;

- skupne študijske programe, ki se izvajajo s tujimi visokošolskimi ustanovami;

- študijske programe, ki jih visokošolski zavodi izvajajo v tujini;

- dele študijskih programov, ki jih izvajajo gostujoči visokošolski učitelji iz tujine; in

- študijske programe ali dele študijskih programov, če se vzporedno izvajajo tudi v slovenskem jeziku, vendar se izvajanje v tujih jezikih ne financira iz javnih sredstev.

(3) Študenti, ki so državljani Republike Slovenije, se lahko izobražujejo le po prvi in peti alineji predhodnega odstavka tega člena, po četrti pa le, če obseg vsebin v tujem jeziku na prvi stopnji ne presega deset odstotkov vseh kreditnih točk študijskega programa, na drugi dvajset in na tretji stopnji petdeset odstotkov vseh kreditnih točk študijskega programa.

(4) Študijske programe v tujem jeziku lahko izvajajo samo visokošolski učitelji s certifikatom o znanju tega jezika na ravni J1 ali C2.

▪ 8.a člen

(Skrb za razvoj in učenje slovenskega jezika)

(1) Pri oblikovanju in izvajanju visokošolskih dejavnosti morajo visokošolski zavodi skrbeti za razvoj in učenje slovenskega strokovnega in znanstvenega jezika.

(2) Visokošolski zavodi skrbijo za razvoj slovenskega strokovnega in znanstvenega jezika tako, da za vsako napredovanje visokošolskih učiteljev v višji habilitacijski naziv predpišejo vsaj dva znanstvena in vsaj dva strokovna članka v slovenskem jeziku.

(3) Visokošolski zavodi skozi vse študijsko leto prirejajo jezikovne tečaje slovenskega jezika. Za njihovo izvajanje država zagotovi javna sredstva.

(4) Podrobnejši način skrbi za razvoj in učenje slovenskega jezika določi minister, pristojen za visoko šolstvo, v soglasju z ministrom, pristojnim za kulturo, najkasneje v treh letih od sprejema tega zakona.

(5) Visokošolski zavodi avtonomno določajo jezikovno politiko, pri čemer morajo zagotoviti, da:

- slovenski visokošolski učitelji ne predavajo v tujem jeziku, razen v primerih, ko se študijski programi po drugem odstavku 8. člena tega zakona lahko izvajajo v tujem jeziku;
- je visokošolskim učiteljem, sodelavcem in študentom, ki so tujci ali Slovenci brez slovenskega državljanstva, omogočeno učenje slovenskega jezika; in
- je študentom zagotovljena pravica, da vse obveznosti pri visokošolskih učiteljih, ki so državljani Republike Slovenije, razen po študijskih programih iz prve in pete alineje drugega odstavka 8. člena, lahko opravijo v slovenskem jeziku.

1.4.2.1.1.2 Peticija za vsestranski razvoj slovenskega jezika

Peticija za vsestranski razvoj slovenskega jezika

1.4.2.1.2 Javno zasedanje v Državnem svetu: Javna raba slovenščine: stanje, zakonodajne rešitve in strategija

Javna raba slovenščine: stanje, zakonodajne rešitve in strategija

(Gl. Priloga 3.)

1.4.2.2 Smernice za nadaljnji razvoj in nacionalno jezikovno politiko

Predpisi (npr. zakon, uredba, pravilnik) o jezikih v terciarnem izobraževanju in izobraževanju nasploh obstajajo, vendar je ključno spoznanje, da v slovenski zakonodaji ni dovolj natančno opredeljena vloga slovenščine v izobraževanju, konkretno v visokem šolstvu, in tudi ne v raziskovanju, v javnem strokovnem, kulturnem in društvenem življenju ter delovanju. To se vse jasneje odraža v tem, da se nosilci lastnega jezika ne zavedajo dolžnosti in pravic, ki jih imajo pri rabi slovenščine, zlasti v javni rabi.

Trenutna ohlapnost zakonov o slovenščini kot predpisanem učnem jeziku in jeziku v izobraževanju v RS dopušča različna tolmačenja zlasti v smer postopnega izrinjanja slovenščine, in to predvsem s področij najvišje razvite funkcijskosti jezika – to je s področij znanstvenega dela in raziskav. Postopoma prihaja do nezavednega (ali pa že zavestnega) odstopanja dejanskih praks in rab od predpisanih določb:

- zmanjšanje rabe zlasti znanstvene slovenščine se kaže v zmanjšanju znanstvenih objav v slovenskem jeziku;
- posledično se postopno krčenje polnofunkcijskosti slovenščine odraža z zmanjšanjem potreb po prevodih najzahtevnejših intelektualnih vsebin (tako strokovnih kot leposlovnih) v slovenščino.

Glede na zapisano in zlasti zaradi neustreznosti obstoječega zakona o slovenščini kot učnem jeziku, ki omogoča različna tolmačenja in posledično različno, verjetno tudi neustrezno rabo v praksi, so v letu 2016 (od marca do decembra) najvišje državne znanstvene in pedagoške ustanove ter druge ugledne nevladne državne organizacije oziroma združenja pripravili pisne predloge z jasnejšo in natančnejšo opredelitvijo vloge slovenščine (prim. npr. 1.4.2.1.1 Slavistično društvo Slovenije Zveza društev).

1.5 SLOVENŠČINA IN JAVNO GOVORNO IZRAŽANJE

TANJA MIRTIC, DAMJAN HUBER, TINA LENGAR VEROVNIK, KATARINA PODBEVŠEK,
HOTIMIR TIVADAR, NINA ŽAVBI MILOJEVIĆ

1.5.1 Javno govorno izražanje na radiu, televiziji in v gledališču

1.5.1.1 Zakoni in drugi predpisi

1.5.1.1.1 Zakon o javni rabi slovenščine (ZJRS)

[Zakon o javni rabi slovenščine \(ZJRS\)](#), Ur. l. RS, št. 86/04, in 8/10.

Pregled dokumentov: november 2016–januar 2017.

1.5.1.1.1.1 Predpostavljena vplivnost dokumenta

ZJRS je krovni dokument o javni rabi slovenščine, ki ureja in vpliva na vsa glavna področja javne rabe slovenskega jezika. Na spletnih straneh večine slovenskih gledališč (pri t. i. informacijah javnega značaja) je dokument omenjen kot eden od tistih, ki urejajo področje delovanje gledališke dejavnosti.

Dokument v največji meri uporabljajo in se nanj sklicujejo vodstveni organi posameznih medijskih hiš in gledališč (lastniki, direktorji, umetniški vodje gledališč, dramaturgi – kot uredniki gledaliških listov), fonetiki, lektorji, novinarji, napovedovalci, voditelji, režiserji, organizatorji novinarskih konferenc, prireditve, gostovanj slovenskih gledališč v tujini in tujih gledališč v Sloveniji (skrb za prevode predstav in promocijskega materiala), uredniki gledaliških založb in inšpekcijske službe.

1.5.1.1.1.2 Določila, ki zadevajo izbrano področje, s podrobnejšim opisom

- 1., 2., 3. člen ZJRS in 1. člen ZJRS-A

Slovenski jezik (v nadaljnjem besedilu: slovenščina) je uradni jezik Republike Slovenije. V njem poteka govorno in pisno sporazumevanje na vseh področjih javnega življenja v Republiki Sloveniji [...] (1. člen ZJRS)

(4) Ta zakon ne velja za jezik verskih obredov in opravil in, razen izjem v tem zakonu, za jezik umetnostnih besedil. (1. člen ZJRS-A)

Na območjih občin, v katerih živita italijanska ali madžarska narodna skupnost, se javna raba italijanščine ali madžarščine kot uradnih jezikov zagotavlja na način, kot ta zakon ureja javno rabo slovenščine in v skladu z določbami posameznih področnih zakonov. (3. člen ZJRS)

V ZJRS, ki v uvodu opredeljuje slovenščino kot uradni jezik v RS, je poudarjeno tudi govorno sporazumevanje v slovenščini na vseh področjih javnega življenja. V ZJRS-A je bil leta 2010 dodan četrti odstavek, s katerim je izrecno ubesedeno, da je iz zakona izvzet jezik verskih obredov in opravil ter jezik umetnostnih besedil.

- 15. člen ZJRS (besedila ob prodajnih izdelkih), 2. člen ZJRS-A (besedila ob prodajnih

izdelkih in storitvah)

(1) Pri označevanju izdelkov morajo pravne osebe zasebnega prava in fizične osebe, ki opravljajo registrirano dejavnost, potrošniku v slovenskem jeziku posredovati potrebne informacije glede značilnosti, prodajnih pogojev, uporabe in namembnosti izdelka. Pri tem lahko uporabljajo tudi splošno razumljive simbole in slike. Ta določba se ne nanaša na tujejezična imena blagovnih in storitvenih znamk.

(2) Vsako živilo, zdravilo ali fitofarmacevtsko sredstvo, ki je v prodaji na območju Slovenije, mora imeti na ovojninii natisnjeno deklaracijo, navodilo za uporabo in vse druge potrebne podatke v slovenščini, dodatno pa lahko tudi v tujih jezikih.

(3) Vsa besedila iz prvega in drugega odstavka tega člena morajo biti napisana vidno, čitljivo, za uporabnika razumljivo in v slovenskem knjižnojezikovnem standardu. (15. člen ZJRS)

V prvem odstavku se prvi in drugi stavek spremenita tako, da se glasita:

Pri označevanju in predstavljanju izdelkov in storitev morajo ponudniki potrošniku potrebne informacije glede značilnosti, prodajnih pogojev, uporabe in namembnosti izdelka ali storitve posredovati v slovenščini oziroma v potrošniku na območju Republike Slovenije zlahka razumljivem jeziku. Namesto besednega sporočanja so dopustni tudi splošno razumljivi simboli in slike.

Tretji odstavek se spremeni tako, da se glasi:

(3) Besedila iz prvega in prejšnjega odstavka morajo biti napisana vidno, čitljivo, za uporabnika razumljivo in v knjižnojezikovnem standardu. (2. člen ZJRS-A)

Z novelacijo je bil spremenjen tako naslov obravnavanega člena (prvotnemu naslovu »besedila ob prodajnih izdelkih« je bilo dodano besedilo »in storitvah«) kot tudi njegova vsebina. V ZJRS je bilo navedeno samo označevanje izdelkov, z novelo zakona pa se obseg zakona poveča še na predstavljanje izdelkov in storitev, kar pa lahko poteka tudi v govorjenem jeziku. Besedilu je dodana ubeseditev »oziroma v potrošniku na območju RS zlahka razumljivem jeziku«. V tretjem odstavku novele zakona je izpuščen prilastek »slovenskem«, ostaja pa zahteva po knjižnojezikovnem standardu.

▪ 21. člen ZJRS (novinarske konference)

Novinarske konference v Republiki Sloveniji in pisne izjave, naslovljene na medije in drugo javnost v Republiki Sloveniji, so v slovenščini. Če se novinarskih konferenc udeležujejo tudi tuji novinarji, se izjave oziroma odgovori lahko prevajajo v tuji jezik.

V členu je navedeno, da morajo novinarske konference potekati v slovenščini, pri čemer knjižnost govornega izraza ni posebej izpostavljena. Kadar so na novinarskih konferencah prisotni tudi tuji novinarji, je predvideno prevajanje v tuji jezik.

▪ 22. člen ZJRS (mediji)

Jezik v medijih, registriranih v Republiki Sloveniji, je slovenski.

V 22. členu ZJRS je zapisano splošno določilo o slovenščini kot jeziku medijev, in sicer v medijih, ki so registrirani v RS.

▪ 23. člen ZJRS (oglaševanje), 3. člen ZJRS-A

Javno oglaševanje izdelkov in storitev, predstavitev dejavnosti ter druge oblike obveščanja javnosti na območju Republike Slovenije, so, skladno s področnim zakonom, v slovenščini. Če je oglaševanje posebej namenjeno tudi tujcem, se lahko uporabljajo tudi tuji jeziki, vendar tujejezične različice ne smejo biti izrazno bolj poudarjene kakor slovenska. (23. člen ZJRS)

(1) Javno oglaševanje izdelkov in storitev, predstavitev dejavnosti ter druge oblike obveščanja javnosti so skladno s področnim zakonom v slovenščini oziroma v potrošniku na območju Republike Slovenije zlahka razumljivem jeziku. Kadar koli se slovenščina pojavlja skupaj s tujim jezikom, ker gre za oglaševanje, predstavitev dejavnosti ter druge oblike obveščanja, ki je namenjeno tudi tujcem, različica v slovenščini ne sme biti manj poudarjena. (3. člen ZJRS-A)

Dopolnitev 23. člena ZJRS poleg oglaševanja izdelkov in storitev ter predstavitev dejavnosti v slovenščini dovoljuje tudi oglaševanje v »potrošniku na območju RS zlahka razumljivem jeziku«. ¹⁸ Člen je bil dodan zaradi zahtev Evropske komisije oziroma Evropske skupnosti (najprej Ur. l. RS, št. 112/07, [Pravilnik o izvajanju 15. in 23. člena Zakona o javni rabi slovenščine](#), 7. 12. 2007, kjer je bila uporabljena ubeseditev »v jeziku, ki je lahko razumljiv«).

▪ 24. člen ZJRS (javne prireditve)

(1) Poimenovanje, napovedovanje in predstavljanje kulturnih, strokovnih, izobraževalnih, gospodarskih, športnih, zabavnih in drugih javnih prireditev ali posameznih delov njihovega sporeda je v slovenščini, dodatno pa lahko tudi v tujem jeziku, če gre za mednarodne prireditve, namenjene predvsem tujim udeležencem.

(2) Tuji filmi se javno predvajajo s slovenskimi podnapisi ali pa so sinhronizirani v slovenščino. Tujejezični igrani ali risani filmi, namenjeni predšolskim otrokom, se lahko javno predvajajo samo, če so sinhronizirani v slovenščino.

(3) Predstave slovenskih gledališč se lahko izvajajo v tujem jeziku, če je zagotovljeno spremljanje v slovenščini.

(4) Minister ali ministrica, pristojna za kulturo, izda navodilo o načinu izvajanja javnih prireditev iz prvega odstavka tega člena, ki se izvajajo v tujem jeziku. (24. člen ZJRS)

Člen se osredotoča na jezik raznovrstnih prireditev, tujejezičnih filmov in gledaliških predstav. Relevanten je za konkretne gledališke predstave, ki se morajo zaradi različnih razlogov odigrati v tujem jeziku (npr. mednarodno občinstvo, festivali, gostovanja ipd.). Člen je pomemben tudi zaradi dopolnitve uvodnih členov zakona ZJRS-A, ki iz zakona izvzema jezik verskih in umetnostnih besedil, saj se denimo nekatera umetnostna besedila, izpostavljena v tem členu, lahko javno predvajajo le, če so zagotovljeni slovenski podnapisi ali sinhronizacija v slovenščino (npr. tujejezični filmi).

1.5.1.1.1.3 Odstopanja dejanskih praks oziroma rab od predpisanih določb

Dopolnitev določb 15. in 23. člena, ki dovoljuje označevanje, oglaševanje, predstavljanje izdelkov ipd. tudi »v potrošniku na območju RS zlahka razumljivem jeziku«, je – kljub temu da gre za rešitev, ki je z vidika ustaljenosti s pravom EU ustrežnejša in je bila dodana po kritiki Evropske komisije, da člen ni v skladu z 28. členom Pogodbe o ustanovitvi Evropske skupnosti oziroma s številnimi sodbami Sodišča Evropskih skupnosti – nejasna in težko preverljiva. Pojem »zlahka razumljiv jezik« je objektivno težko opredeljiv, posledično pa je tudi učinkovito izvajanje inšpekcijskega nadzora težje izvedljivo.

¹⁸ Gre za prevod zveze, ki jo Sodišče Evropskih skupnosti v vseh zadevnih sodbah ponavlja in se angleško glasi »a language easily understood by the consumer / by consumers / by purchasers« (gl. [povezavo](#)).

Kljub predpisom nekatera gledališča izvajajo svoje predstave v celoti v tujem jeziku, in sicer brez prevoda, sklicujoč se na tuje občinstvo.

1.5.1.1.1.4 Predlog rešitev

Ker je ubeseditvev »zlahka razumljiv jezik« nejasna in subjektivno pogojena (odvisna od jezikovnega čuta, izobrazbe, starosti ipd. govorcev slovenščine), je nadzor tržnega inšpektorata težje izvedljiv. Predlagamo izvedbo podrobne analize poročil o nadzorih tržnega inšpektorata in na osnovi izsledkov analize ustrezno ukrepanje v smeri dopolnitve ali preubeseditve člena.

V zvezi z gledališko dejavnostjo pa bi zakon morda lahko opredeljeval (izjemne) okoliščine, v katerih je mogoče oziroma dovoljeno izvajati predstave v celoti v tujem jeziku.

1.5.1.1.1.5 Komentar

V zvezi z gledališkim jezikom bi kazalo izpostaviti, da je to umetnostni jezik, ki ga je težko popolnoma uokviriti. Zakonodaja je v tem segmentu ohlapnejša, nenatančna. Natančnejša zamejitev gledališkega govora bi poleg svojih prednosti prinesla tudi slabosti, saj kodifikacija umetnostnega jezika lahko pomeni tudi omejevanje umetniške svobode in kreativnosti. Določila so potrebna glede promocije slovenske gledališke umetnosti v tujini (obvezen prevod promocijskega materiala v tuji jezik, npr. osnovni podatki o predstavi, vsebini, nastopajočih itd.) in glede tujih gostovanj pri nas (obvezno prevajanje – ne zgolj navedba vsebine v gledališkem listu in na izročkih, temveč tudi obvezno nadnaslavljanje v slovenščini).

1.5.1.1.2 Zakon o medijih (ZMed)

[Zakon o medijih](#) (ZMed), Ur. l. RS, št. 110/06, in spremembe.

Pregled dokumentov: november 2016–januar 2017.

1.5.1.1.2.1 Predpostavljena vplivnost dokumenta

Predpostavljamo veliko vplivnost dokumenta, saj dokument uravnava (in vpliva na) delovanje vseh komunikacijskih sredstev v Sloveniji (»določa pravice, obveznosti in odgovornosti pravnih in fizičnih oseb ter javni interes RS na področju medijev«). Dokument je vpliven zlasti na področju radia in televizije, deloma pa zadeva tudi gledališko dejavnost. Na spletnih straneh slovenskih gledališč pri t. i. informacijah javnega značaja je dokument naveden kot eden tistih, ki urejajo področje gledališke dejavnosti.

Dokument v največji meri uporabljajo oziroma se nanj sklicujejo organi radijskih in televizijskih hiš, časopisi, revije, elektronske publikacije, teletekst in vodstveni organi gledališč (direktorji, umetniški vodje gledališč ter ostali organizacijski delavci v gledališčih).

1.5.1.1.2.2 Določila, ki zadevajo izbrano področje, s podrobnejšim opisom

▪ 5. člen ZMed

Zaščita slovenskega jezika

(1) Ime medija in njegovih rubrik oziroma oddaj mora biti v slovenskem jeziku, razen kadar gre za medije ali njegove rubrike oziroma oddaje, ki so slovenske licenčne različice tujega medija ali rubrik oziroma oddaj z blagovnimi ali storitvenimi znamkami tega medija.

(2) Da je ime medija ali rubrike oziroma oddaje skladno z določbami tega zakona, se šteje tudi, ko gre za ime v mrtvem jeziku, esperantu ali v enem od slovenskih pokrajinskih narečij.

(3) Mnenje o skladnosti imena iz prvega odstavka tega člena s slovenskim jezikom v spornem primeru na podlagi predpisa, ki določa merila o skladnosti imena s slovenskim jezikom, izda pristojni minister.

(4) Izdajatelj, ki je ustanovljen oziroma registriran v Republiki Sloveniji, mora razširjati programske vsebine v slovenskem jeziku, ali pa morajo biti na ustrezen način prevedene v slovenščino, razen kadar so v prvi vrsti namenjene bralcem, poslušalcem oziroma gledalcem iz druge jezikovne skupine.

(5) Izdajatelj lahko v tujem jeziku razširja programske vsebine, namenjene jezikovnemu izobraževanju.

(6) Razlog oziroma namen razširjanja programskih vsebin v tujem jeziku mora biti posebej opredeljen na vidnem mestu nosilca teh vsebin z razvidnimi grafičnimi, optičnimi ali akustičnimi znaki v slovenskem jeziku.

(7) Če so programske vsebine namenjene madžarski oziroma italijanski narodni skupnosti, jih lahko izdajatelj razširja v jeziku narodne skupnosti.

(8) Kadar se programske vsebine, zaradi aktualnosti, neposrednosti in avtentičnosti obveščanja javnosti, ali zaradi neizogibnih časovnih, tehničnih ali drugih nepričakovanih ovir, izjemoma razširjajo v tujem jeziku, se uporabi določba tretjega odstavka tega člena.

(9) Določba prvega odstavka tega člena smiselno velja tudi za nosilce informacij iz tretjega odstavka 2. člena tega zakona.

Člen ščiti slovenski jezik v medijih in obenem opozarja, da lahko izdajatelj programske vsebine v tujem jeziku razširja samo v izobraževalne namene in v izjemnih situacijah, pri čemer mora biti na vidnem mestu opredeljen razlog oziroma namen razširjanja programskih vsebin v tujem jeziku. Zakon ne zaobjema vsebin, ki so namenjene madžarski oziroma italijanski narodni skupnosti. Člen podrobneje problematizira jezik medijev, gledališke dejavnosti se dotika le posredno (če je medijsko pokrita).

1.5.1.1.2.3 Odstopanja dejanskih praks oziroma rab od predpisanih določb

▪ 5. člen ZMed, osmi odstavek

Kadar se programske vsebine, zaradi aktualnosti, neposrednosti in avtentičnosti obveščanja javnosti ali zaradi neizogibnih časovnih, tehničnih ali drugih nepričakovanih ovir, izjemoma razširjajo v tujem jeziku, se uporabi določba tretjega odstavka tega člena.

(Določba tretjega odstavka: »Mnenje o skladnosti imena iz prvega odstavka tega člena s slovenskim jezikom v spornem primeru na podlagi predpisa, ki določa merila o skladnosti imena s slovenskim jezikom, izda pristojni minister.«)

1.5.1.1.2.3.1 Opis problema

Ni jasno opredeljeno, kako se dejansko ravna v takih primerih in kakšne so predvidene sankcije za morebitno predvajanje vsebine v tujem jeziku. Pogosto se namreč dogaja, da (kratki) prispevki oziroma izjave v tujem jeziku niso opremljeni s prevodom v slovenščino.

1.5.1.1.2.3.1.1 Predlog morebitnih rešitev

Treba bi bilo jasno predstaviti sistem nadzora in natančneje opredeliti vloge pristojnega ministra oziroma temelje, na osnovi katerih se izdaja mnenja o spornih primerih.

1.5.1.1.2.3.2 Opis problema

Ni povsem jasno, kako zakon opredeljuje medij: zdi se, da gre le za radio in televizijo – zakon namreč eksplicitno ne omenja gledališke dejavnosti, zato se zdi zgolj formalnost, da ga ima večina gledališč navedenega v predstavitvenem gradivu.

1.5.1.1.2.3.2.1 Komentar

Primerno bi bilo, da bi ZMed omenjal tudi gledališko dejavnost, čeprav gledališča niso registrirana kot medijski subjekt, vendar se pogosto povezujejo z mediji, npr. predstavitev gledališč v govorjenih medijih, predvajanje gledaliških predstav v medijih, uporaba posnetih odlomkov za raziskovalne namene.

V medijih se pogosto dogaja, da vsebina, predvajana v tujem jeziku, ni opremljena s slovenskimi podnapisi oziroma sinhronizirana v slovenski jezik. Za boljši sistem nadzora bi bilo treba analizirati poročila o doseganju prepoznavanju tovrstnih kršitev in (skladno s tretjim odstavkom petega člena ZMed) tudi mnenja pristojnega ministra o spornih primerih.

1.5.1.1.3 Prvotni predlog o spremembah in dopolnitvah Uredbe o samozaposlenih v kulturi, objavljen 14. 11. 2016

[Predlog Uredbe o spremembah in dopolnitvah Uredbe o samozaposlenih v kulturi](#)

Po prvotnem predlogu je bil predviden izbris poklica radijski in televizijski napovedovalec, s čimer so pristojni pokazali, da se ne zavedajo pomembne vloge govorcev, ki s svojim vrhunskim znanjem govorenega knjižnega jezika skrbijo za njegovo ohranjanje in razvoj. Po odzivu strokovne javnosti je prišlo do preklica te namere. Na poskus izbrisa tega poklica je opozorila tudi predsednica Društva poklicnih radijskih in televizijskih napovedovalcev Slovenije Eva Longyka Marušič na posvetu *Javna raba slovenščine v državnem svetu*.

1.5.1.1.4 Pravilnik o programih posebnega pomena

- [2. člen](#) (5. 10. 2002)

V pravilniku je zapisano, da so tudi programske vsebine lokalnih oziroma regionalnih, študentskih ter nepridobitnih radijskih in televizijskih programov namenjene »negovanju kulture govora in izražanja«.

1.5.1.2 Programski dokumenti

1.5.1.2.1 Resolucija o Nacionalnem programu za jezikovno politiko 2014–2018 (ReNPJP14–18)

[Resolucija o Nacionalnem programu za jezikovno politiko 2014–2018](#) (Ur. l. št. 62/13, 22. 7. 2013).

Pregled dokumenta: november 2016–januar 2017.

1.5.1.2.1.1 Predpostavljena vplivnost dokumenta

Predpostavljamo srednjo vplivnost dokumenta, saj prinaša nezavezujoča izhodišča za pripravo jezikovnih priročnikov in njihovo digitalizacijo. Na spletnih straneh slovenskih gledališč in javnega medija ta dokument ni omenjen, saj neposredno ne ureja delovanja gledališč oziroma javnega medija.

1.5.1.2.1.2 Organi, ki dokument v največji meri uporabljajo oziroma se nanj sklicujejo

Na področju radijske in televizijske dejavnosti ter gledališke umetnosti se na ta dokument ne sklicujejo.

1.5.1.2.1.3 Določila, ki zadevajo izbrano področje, s podrobnejšim opisom

▪ člen 2.2 Jezikovna opremljenost

Člen podrobneje problematizira pomembnost jezikovnih priročnikov in jezikovnotehnoloških aplikacij za slovenski jezik.

1.5.1.2.1.4 Programski dokumenti in dejanska raba oziroma prakse

1.5.1.2.1.4.1 Druge opombe k členu o jezikovni opremljenosti

Nikjer ni izpostavljena nujnost bazičnih raziskav slovenskega govornega knjižnega jezika, na temelju katerih bi lahko osnovali sodobni pravorečni priročnik, ki ga nujno potrebujemo. Pogrešajo ga vsi, ki se ukvarjajo z govornim knjižnim jezikom, denimo igralci, ustvarjalci gledališkega (odrskega) govora, učitelji, lektorji, radijski in televizijski napovedovalci, novinarji in voditelji. Temeljne raziskave sodobnega govornega knjižnega jezika so nujne tudi za oblikovanje sodobnih jezikovnotehnoloških orodij in aplikacij.

Pozdravljamo digitalizacijo priročnikov, ki strokovnjakom za jezik in ustvarjalcem olajšuje dostop do priročnikov, ki jih zato lahko pogosteje in lažje uporabljajo.

Pomembna je tudi skrb za razvijanje slovenske gledališke terminologije – priprava specialnih terminoloških priročnikov (npr. lutkovni, scenografski, kostumografski priročnik) – in nadgraditev obstoječega gledališkega terminološkega slovarja.

1.5.1.2.2 Akcijski načrt za jezikovno opremljenost

[Akcijski načrt za jezikovno opremljenost](#), 13. 11. 2015.

Pregled dokumenta: november 2016–januar 2017.

1.5.1.2.2.1 Določila, ki zadevajo izbrano področje, s podrobnejšim opisom

- Akcija L-12 Zbirka normativnih zadreg

Predvideni učinki [...] standardizacija zbirke normativnih zadreg z vidika pravopisa, pravorečja, oblikoslovja

V okviru Zbirke normativnih zadreg je predvideno »preverjanje realizacije in ustreznosti pravopisnih, pravorečnih, oblikoslovnih podatkov«.

- Akcija K-3: Govorni korpus in baza

[...] nadgradnja referenčnega govornega korpusa, večnamenski korpus in baza govorjenega jezika ter dialoški korpus.

1.5.1.2.2.2 Druge opombe k vsebini akcijskega načrta

V zvezi z akcijskim načrtom bi želeli poudariti zlasti vsebinska vprašanja. Za potrebe novega slovarskega in slovničnega opisa je predvidena nadgradnja korpusa GOS še za »nekaj 100 ur«. Za izdelavo novega slovarskega in slovničnega opisa je nadgradnja korpusa GOS manj pomembna, saj veliko bolj potrebujemo govorni korpus knjižnega jezika, ki bi bil lahko uporaben tudi za fonetičnopravorečne raziskave. V akcijskem načrtu so v celoti prezrte temeljne raziskave govorjenega knjižnega jezika, brez katerih ne moremo oblikovati kakovostnih priročnikov in jezikovnotehnoloških orodij.

1.5.1.2.3 Medijska strategija v pripravi

Na spletni strani Ministrstva za kulturo RS so dostopni [dokumenti](#) iz javne razprave o osnutku medijske strategije.

1.5.2 Javno govorno izražanje v gledališču

1.5.2.1 Področni predpisi

1.5.2.1.1 Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo (ZUJIK)

[Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo](#) (ZUJIK), Ur. l. RS, št. 77/07, in spremembe.

Pregled dokumentov: november 2016–januar 2017.

1.5.2.1.1.1 Predpostavljena vplivnost dokumenta

Vplivnost ZUJIK je velika, saj določa »javni interes na področju kulture, organe, ki so zanj pristojni, ter mehanizme za njegovo uresničevanje«, vendar je večinoma usmerjen bolj na druga področja, ne toliko na področje jezika oziroma jezikovne politike. Zakon ureja različna področja v kulturnem sektorju, tudi slovenski jezik. Na spletnih straneh slovenskih gledališč pri t. i. informacijah javnega značaja je dokument omenjen kot eden od tistih, ki urejajo področje gledališke dejavnosti.

1.5.2.1.1.2 Organi, ki dokument v največji meri uporabljajo oziroma se nanj sklicujejo

Dokument v največji meri uporabljajo ministrstva, organi lokalnih oblasti, javne agencije in skladi, vodstveni organi v gledališčih – direktorji, umetniški vodje gledališč, osebe za organizacijo programa in odnose z javnostmi ter zaposleni v kulturi.

1.5.2.1.1.3 Določila, ki zadevajo izbrano področje, s podrobnejšim opisom

▪ 6. člen ZUJIK

(spoštovanje jezika)

Kulturne prireditve se morajo najavljati, oglaševati in pojasnjevati v slovenščini.

Kulturne prireditve na območjih, ki so določena kot narodnostno mešana, pa se morajo najavljati (plakati, uradna vabila ipd.) tudi v italijanščini oziroma v madžarščini.

Filmi se predvajajo v slovenščini in s slovenskimi podnaslovi.

Izjeme od določb tega člena lahko dovoli minister. (6. člen ZUJIK)

V šestem členu ZUJIK so navedena splošna določila o spoštovanju jezika pri prirejanju kulturnih prireditev, pri čemer je predvidena tudi možnost izjem od te določbe, ki jih lahko določi minister.

▪ 8. člen ZUJIK (izhodišča), 1. člen ZUJIK-C

Javni interes za kulturo se uresničuje predvsem z zagotavljanjem pogojev za: [...] uveljavljanje in razvoj slovenskega jezika [...] (Četrta alineja 8. člena ZUJIK)

V ZUJIK-C je dodana nova sedma alineja, ki se glasi »mednarodna prepoznavnost in uveljavitev slovenske kulture in umetnosti v mednarodnem prostoru«.

V osmem členu ZUJIK je izpostavljena skrb za uveljavljanje in razvoj slovenskega jezika, pri čemer pa ni natančno določeno, kako se bo to udeleževalo v praksi. V ZUJIK-C je z novim določilom poudarjena pomembnost mednarodne prepoznavnosti in uveljavljanja slovenske kulture in umetnosti.

1.5.2.1.1.4 Komentar

Zapisane formulacije so načelne narave, problematična je njihova izvedba. S četrto alinejo osmega člena ZUJIK je določeno, da je treba zagotavljati pogoje za uveljavljanje in razvoj slovenskega jezika, vendar država za tovrstne namene daje premalo sredstev. Pogosto se javne prireditve ali posamezni deli teh prireditev ne prevajajo v slovenski jezik, kljub temu da imamo dovolj usposobljenih prevajalcev.

1.5.2.2 Programski dokumenti

1.5.2.2.1 Resolucija o nacionalnem programu za kulturo 2014–2017 (ReNPK14–17)

[Resolucija o nacionalnem programu za kulturo 2014–2017](#) (ReNPK14–17), Ur. l. št. 99/13; datum sprejetja: 3. 12. 2013, datum objave: 3. 12. 2013.

Pregled dokumenta: november 2016–januar 2017.

1.5.2.2.1.1 Predpostavljena vplivnost dokumenta

Menimo, da je vplivnost dokumenta velika, ker opredeljuje različna področja kulture, tudi uprizoritvene umetnosti, posebej pa tudi vlogo slovenskega jezika in razvoj ustvarjalnosti v slovenščini. Na spletnih straneh nekaterih slovenskih gledališč (npr. Mestno gledališče ljubljansko, SNG Drama Ljubljana, SNG Nova Gorica, SNG Drama Maribor) pri t. i. informacijah javnega značaja je dokument omenjen kot eden od tistih, ki urejajo področje gledališke dejavnosti.

1.5.2.2.1.2 Organi, ki dokument v največji meri uporabljajo oziroma se nanj sklicujejo

Dokument uporabljajo zlasti vodstveni organi – direktorji, umetniški vodje gledališč, lahko tudi uredniki gledaliških založb.

1.5.2.2.1.3 Določila, ki zadevajo izbrano področje, s podrobnejšim opisom

- 3. in predvsem 13. poglavje (uvrščeno med poglavja, ki zadevajo vsa področja kulture)

Razvoj kakovostne umetniške in kulturne ustvarjalnosti v slovenščini

Ukrepi:

- *podpirati produkcijo umetnostnih besedil v slovenščini,*
- *podpirati prevajanje tujih umetnostnih besedil v slovenščino in v različne tuje jezike,*
- *podpirati promocijo slovenske besedne umetnosti (knjiga, gledališče, film) v tujini.*

Člen se osredotoča na jezik v kulturi, pri čemer je omenjena tudi gledališka umetnost in prevajanje.

1.5.2.2.1.4 Opis problema

Ob podpiranju produkcije izvirnih umetnostnih (dramskih) besedil bi bilo primerno navesti tudi njihovo tiskanje oziroma izdajo, saj – če so prevedena po naročilu gledališča – pogosto ostanejo v gledališkem arhivu.

1.5.2.2.1.5 Komentar

Zapisane so načelne formulacije in izhodišča, ki niso pravno zavezujoča. Pogosto je problematična njihova izvedba. Kvalitetna produkcija in njena govorna izvedba v gledaliških trpita tudi zaradi finančnih težav, saj ponekod nimajo več stalno zaposlenega lektorja.

1.5.2.2.2 Katalogi informacij javnega značaja

[Katalog informacij javnega značaja Prešernovega gledališča Kranj, 2. 7. 2013](#)

[Informacije javnega značaja MGL, 5. 8. 2008](#)

[Katalog informacij javnega značaja SNG Drama Ljubljana, 29. 6. 2015](#)

[Katalog informacij javnega značaja javnega zavoda Slovensko narodno gledališče Nova Gorica, 12. 9. 2016](#)

[Statut SSG Trst](#)

[Informacije javnega značaja SNG Maribor \(Strateški načrt\)](#)

[Katalog informacij javnega značaja SMG](#)

[Informacije javnega značaja SLG Celje](#)

[Strategija Lutkovnega gledališča Ljubljana za obdobje 2016–2020, 6. 11. 2015](#)

Pregled dokumentov: november 2016–januar 2017.

1.5.2.2.2.1 Organi, ki dokument v največji meri uporabljajo oziroma se nanj sklicujejo

Informacije javnega značaja v posameznih gledališčih pretežno uporabljajo organi gledališč.

1.5.2.2.2.2 Določila, ki zadevajo izbrano področje, s podrobnejšim opisom

- Cilji Prešernovega gledališča Kranj

[N]ačrtno spodbujanje pisanja in predstavljanja novih slovenskih dramskih besedil, spodbujajo in aktivno sodelujejo pri prevajanju slovenske dramatike v tujini.

Poleg navedenih načelnih zavez se v svojih aktih sklicujejo tudi na krovne zakonske akte (ZJRS, ZUJIK, ZMed).

- Informacije javnega značaja MGL, naloge in cilji gledališča

[...] spodbujanje nastanjanja, omogočanja predstavljanja izvirne slovenske dramatike [...], skrb za razvoj gledališke umetnosti z iskanjem novih gledaliških izrazov [...], izvajanje vzgojno-pedagoške dejavnosti [...], izdajanje izvirne in prevodne literature. (V gledaliških listih.)

Poleg navedenih načelnih zavez se sklicujejo tudi na zakonska akta ZJRS in ZUJIK ter programski dokument ReNPK14–17.

- Kratak opis delovnega področja zavoda, SNG Drama Ljubljana

[...] z rednim uvrščanjem slovenskih dramskih novitet v letni program uprizoritev in naročanjem novih del načrtno spodbuja pisanje in predstavljanje novih slovenskih del [...] sodeluje z Akademijo za gledališče, radio, film in televizijo (AGRFT) ter javnim umetniškim šolam omogoča predstavitev njihove umetniške produkcije, izobražuje zaposlene ter organizira izobraževalne vsebine za zainteresirano javnost.

Na spletu se sklicujejo tudi na zakonska akta ZJRS in ZUJIK in programski dokument ReNPK14–17.

- Katalog informacij javnega značaja javnega zavoda Slovensko narodno gledališče Nova Gorica

Na spletu je zapisano, da je imelo gledališče v zgodovini pomembno vlogo, saj je bilo branik slovenskega jezika. Sklicujejo se tudi na ZMed in ReNPK14–17.

- Statut SSG Trst

Združenje bo [...] pripravljalo gledališke predstave in umetniške prireditve visoke kulturne ravni v Trstu in Furlaniji Julijski krajini, s turnejami drugod po Italiji, v Sloveniji in v tujini; podpiralo in širilo slovensko gledališko umetnost in izročilo predvsem v mestnem, deželnem in srednjeevropskem prostoru [...]

Nekateri dokumenti so objavljeni le v italijanščini. Sicer upoštevajo italijansko zakonodajo, saj gre za gledališče v Italiji. Če slovenske predstave uprizarjajo na

italijanskem območju, jih prevajajo z nadnapisi.

- Strateški načrt SNG Maribor za 2015–2019

V Strateškem načrtu SNG Maribor za 2015–2019 je zapisano, da je osnovna naloga skrb za slovenski jezik in njegovo negovanje (npr. skrb za promocijo slovenske umetnosti in slovenskih umetnikov, povezovanje z AGRFT, FF v Mariboru in drugimi visokošolskimi institucijami, izpolnjevanje ciljev iz Nacionalnega programa za kulturo 2014–2017). Za mariborsko Dramo je posebej poudarjena skrb za ohranjanje slovenskega jezika in njegovo negovanje. V ustanovnem aktu jezik ni niti omenjen.

- Gledališče Koper / Teatro Capodistria

Gledališče Koper / Teatro Capodistria na spletu nima objavljenih informacij javnega značaja niti odloka o ustanovitvi.

- Informacije javnega značaja, SMG (Slovensko mladinsko gledališče)

Na njihovi spletni strani so dostopne Informacije javnega značaja in Odlok o ustanovitvi. Na spletni strani se sklicujejo na ZUJIK.

- Informacije javnega značaja, SLG Celje

SLG Celje ima v svojih dokumentih izpostavljeno sodelovanje z AGRFT, gledališči v državi in zamejstvu ter gostovanja v tujini. Jezik ni posebej omenjen. Skrb za jezik ni izpostavljena niti v Odloku o ustanovitvi javnega zavoda Slovensko ljudsko gledališče Celje. Na njihovi spletni strani so navedeni različni pravni akti, ki urejajo področje delovanja gledališča (ZMed, ZJRS, ZUJIK).

- Strategija LGL za obdobje 2016–2020

Strategija med drugim izpostavlja festival Zlata paličica in posebne izdaje za pedagoške delavce (priprava otrok na predstavo). Našteti so različni pravni akti, ki urejajo področje delovanja gledališča, denimo ZUJIK, in programski dokument ReNPK.

1.5.2.2.2.3 Komentar

Gledališča v svojih strateških načrtih, ki so praviloma objavljeni na spletnih straneh med informacijami javnega značaja, omenjajo pomen jezika, sklicujejo pa se tudi na nekatere krovne predpise (ZJRS, ZMed, ZUJIK) in programski dokument (ReNPK). Večina zavez v povezavi z jezikom je zelo splošnih.

1.5.3 Javno govorno izražanje na RTV Slovenija

1.5.3.1 Področni predpisi

1.5.3.1.1 Zakon o RTV Slovenija (ZRTVS-1)

[Zakon o Radioteleviziji Slovenija](#) (ZRTVS-1), Ur. l. RS, št. 96/05, in spremembe.

Pregled dokumentov: november 2016–januar 2017.

1.5.3.1.1.1 Predpostavljena vplivnost

Ocenjujemo, da gre pri zakonu za srednjo vplivnost, saj krovno uravnava javno službo na področju radijske in televizijske dejavnosti.

1.5.3.1.1.2 Organi, ki dokument v največji meri uporabljajo, se nanj sklicujejo

Dokument uporabljajo organi RTV Slovenija (dva nacionalna televizijska programa, trije nacionalni radijski programi, radijski in televizijski programi regionalnih centrov v Kopru in Mariboru, teletekst, internetni in mobilni portal).

1.5.3.1.1.3 Določila, ki zadevajo izbrano področje, s podrobnejšim opisom

- 4. člen, 16. alineja

[P]osebno pozornost posveča razvijanju splošne, jezikovne in politične kulture [...]

V vseh programih, ki spadajo pod javno službo na področju radijske in televizijske dejavnosti, je treba posebno pozornost namenjati skrbi za jezikovno kulturo. Podrobnejše navedbe so prikazane znotraj Programskih standardov ter Poklicnih meril in načel novinarske etike v programih RTV Slovenija.

1.5.3.1.1.4 Komentar

Določilo o »razvijanju jezikovne kulture« je zelo splošno in povsem neoprijemljivo. Verjetno bi bilo smiselno v temeljni zakon javne televizije vključiti konkretna določila, ki bi zagotavljala skrb za razvijanje jezikovne kulture. Morda bi kazalo (po vzoru kodeksa češke javne televizije) v zakon dodati določbo o obveznem sodelovanju strokovnjakov za jezik z javne televizije z zunanjimi (od javne televizije neodvisnimi) strokovnjaki za jezik. Strokovnjaki bi tako lahko skupaj v določenih časovnih intervalih presojali jezikovno raven tamkajšnjih javnih govorcev.

1.5.3.2 Programski dokumenti

1.5.3.2.1 Poklicna merila in načela novinarske etike v programih RTV Slovenija

[Poklicna merila in načela novinarske etike v programih RTV Slovenija](#), junij 2000.

Pregled dokumenta: november 2016–januar 2017.

1.5.3.2.1.1 Predpostavljena vplivnost dokumenta

Predpostavljamo veliko vplivnost dokumenta, saj se zaradi pomanjkljive dikcije krovnega zakona (ZRTVS-1) na ta dokument kot ključni sklicujejo tako uredniki kot radijski in televizijski govorniki, ko gre za izbiranje posameznemu medijskemu diskurzu ustrezne jezikovne zvrsti.

1.5.3.2.1.2 Organi, ki dokument v največji meri uporabljajo, se nanj sklicujejo

Dokument uporabljajo organi RTV Slovenija (dva nacionalna televizijska programa, trije nacionalni radijski programi, radijski in televizijski programi regionalnih centrov v Kopru in Mariboru, teletekst, internetni in mobilni portal).

1.5.3.2.1.3 Določila, ki zadevajo izbrano področje, s podrobnejšim opisom

1.9 Jezik

RTV Slovenija namenja kot javna RTV-ustanova, ki ustvarja nacionalne programe, posebno skrb slovenskemu jeziku.

Jezik mora biti jasen, preprost, jedrnat in nedvoumen. Bralci, voditelji oddaj in novinarji (pa tudi redni in pogodbeni sodelavci) so dolžni dosledno uporabljati slovenski knjižni jezik ali knjižni jezik narodnih skupnosti; profesionalni bralci in novinarji pri branju uporabljajo zborni jezik, pri vodenju pogovorov pa je dopustno uporabljati splošni pogovorni jezik. Uporaba narečij je dopustna samo, če jih uporabljajo nastopajoči, ki niso zaposleni na RTV Slovenija, ali če to zahteva poseben družbeni interes (npr. ohranitev določenih narečij).

Zaželeno je, da so prispevki avtorjev italijanske in madžarske narodne skupnosti v Sloveniji v osrednjih informativnih oddajah vsaj občasno objavljeni v njihovem maternem jeziku in podnaslovljeni oziroma prevedeni v slovenščino.

V oddajah in programih RTV Slovenija praviloma ni dovoljeno uporabljati prostaških izrazov ali načina izražanja, ki ni v skladu s splošnimi družbenimi normami. Zavedati se moramo, da se javna sprejemljivost posameznih besed in drugih izrazov neprenehoma spreminja.

V določenih okoliščinah je jezikovno izražanje, ki sicer izziva pritožbe, v oddajah upravičeno. Taka raba jezika mora prispevati k sporočilnosti oddaje. Še več, očitno mora biti, da bi izogibanje takemu izražanju okrnilo celovitost določene oddaje.

1.5.3.2.2 Programski standardi

[Programski standardi](#), 28. 11. 2006.

Pregled dokumentov: november 2016–januar 2017.

1.5.3.2.2.1 Predpostavljena vplivnost dokumenta

Predpostavljamo srednjo vplivnost dokumenta, ker vsebuje načelne, splošne smernice glede zahtevane kakovosti vsebin (tudi jezikovne oziroma govorne).

1.5.3.2.2.2 Organi, ki dokument v največji meri uporabljajo oziroma se nanj sklicujejo

Dokument uporabljajo organi RTV Slovenija (dva nacionalna televizijska programa, trije nacionalni radijski programi, radijski in televizijski programi regionalnih

centrov v Kopru in Mariboru, teletekst, internetni in mobilni portal).

1.5.3.2.2.3 Določila, ki zadevajo izbrano področje, s podrobnejšim opisom

- 6., 7., 10., 12., 19., 20. in 24. alineja

V interesu javnosti RTV Slovenija deluje tako, da: [...]

- *skrbi za slovensko besedo, ki je temelj identitete Slovencev doma, v zamejstvu in po svetu*
- *ne dopušča izražanja, ki ni v skladu s splošnimi družbenimi normami, razen v nujnih primerih stilne zaznamovanosti govora v umetniških zvrsteh ob upoštevanju mere in dobrega okusa*
- *predvaja programe v ustreznem ravnotežju novic, kulturnih, umetniških, glasbenih, izobraževalnih, verskih, zabavnih, športnih vsebin, programe za otroke ter programe za avtohtone narodne skupnosti in Rome*
- *je kot javni medij in osrednja nacionalna kulturna ustanova dolžna spodbujati vsestransko slovensko ustvarjalnost in ustvarjalnost avtohtonih narodnih skupnosti ter razvoj njihovega jezika in kulture*
- *zagotavlja vrhunsko podobo svojih programov v skladu z estetskimi vrednotami v vsebinskem, slikovnem, jezikovno-govornem in glasbenem pogledu*
- *spodbuja vsestransko slovensko ustvarjalnost in ustvarjalnost avtohtonih narodnih skupnosti ter spodbuja razvoj njihovega jezika in kulture*
- *oblikuje svojo podobo tudi s plačanimi oglasi, zato uvršča v program le sporočila, ki so v skladu z zakonom, etičnimi merili, ki jih določajo Kodeks oglaševanja, Poklicna merila in načela novinarske etike v programih RTV Slovenija ter meje dobrega okusa, jezikovne kultiviranosti in programski kontekst.*

- 26. in 28. alineja

Ustvarjalci radijskih in televizijskih programov RTV Slovenija [...] namenjajo posebno skrb slovenskemu jeziku in jeziku avtohtonih narodnih skupnosti v narodnostnih programih.

- *[...] se izogibajo senzacionalističnemu slogu [...]*

1.5.3.2.2.4 Komentar

Navedbe v Programskih standardih so zelo splošne, vendar ne gre za pravno obvezujoč predpis, ki bi terjal večjo določnost.

1.5.3.2.3 Estetska in etična merila ter navodila glede predvajanja programskih vsebin, ki vključujejo prizore nasilja ali spolnosti

[Estetska in etična merila ter navodila glede predvajanja programskih vsebin, ki vključujejo prizore nasilja ali seksualnosti](#), 8. 1. 2010.

Pregled dokumenta: november 2016–januar 2017.

1.5.3.2.3.1 Predpostavljena vplivnost dokumenta

Predpostavljamo srednjo vplivnost dokumenta.

1.5.3.2.3.2 Organi, ki dokument v največji meri uporabljajo oziroma se nanj sklicujejo

Dokument uporabljajo organi RTV Slovenija (dva nacionalna televizijska programa, trije nacionalni radijski programi, radijski in televizijski programi regionalnih centrov v Kopru in Mariboru, teletekst, internetni in mobilni portal).

1.5.3.2.3.3 Določila, ki zadevajo izbrano področje, s podrobnejšim opisom

- 11. člen, Programske vsebine, ki jih je v medijih RTV Slovenija dovoljeno predvajati le pod določenimi pogoji

Programske vsebine, ki jih je v medijih RTV Slovenija dovoljeno predvajati le pod določenimi pogoji so programske vsebine, ki načeloma škodujejo psihičnemu, fizičnemu in moralnemu razvoju otrok in mladotnikov mlajših od osemnajst let in sicer zlasti: [...] – uporaba diskriminatornega pogovornega jezika [...]

1.5.3.2.3.4 Komentar

Ubeseditev »diskriminatorni pogovorni jezik« implicira, da je lahko diskriminatorna izjava ubesedena le v pogovornih oziroma neknjižnih zvrsteh, kar pa ni res. Člen bi bilo treba preubesediti.

1.5.3.2.4 Strategija razvoja RTV Slovenija 2011–2015

[Strategija razvoja RTV Slovenija 2011–2015](#), september 2011.

Pregled dokumenta: november 2016–januar 2017.

1.5.3.2.4.1 Predpostavljena vplivnost dokumenta

Predpostavljamo veliko vplivnost dokumenta, saj gre za načrt razvoja in delovanja osrednjega javnega medija.

1.5.3.2.4.2 Organi, ki dokument v največji meri uporabljajo oziroma se nanj sklicujejo

Dokument uporabljajo organi RTV Slovenija (dva nacionalna televizijska programa, trije nacionalni radijski programi, radijski in televizijski programi regionalnih centrov v Kopru in Mariboru, teletekst, internetni in mobilni portal).

1.5.3.2.4.3 Določila, ki zadevajo izbrano področje, s podrobnejšim opisom

- 1.2 Zgodovina in identiteta RTV Slovenija, str. 8

Kaj želimo biti? [...] Največji hram kulture in varuh jezika.

- 1.3 Poslanstvo RTV Slovenija, str. 10–11

Njeno osnovno poslanstvo je neodvisno in objektivno informiranje, izobraževanje in razvedrilo ter spodbujanje razvoja ustvarjalnosti, jezika, kulture in identitete slovenskega naroda v Republike Sloveniji in zunaj Republike Slovenije, avtohtonih narodnih manjšin in drugih prebivalcev Slovenije.

Izvajanje poslanstva v nacionalnem interesu: [...] skrb za zborna izreko in kulturo govora [...]

- 4.1 Neposredni strateški cilji – programski cilji, str. 29

Strateški programski cilji RTV Slovenija v nacionalnem interesu:

Skrbeli bomo za zbornu izreko in kulturo govora v vseh programih, za primerno rabo knjižnega in pogovornega jezika, pa tudi za bogatitev medijskega prostora z regionalnimi in lokalnimi značilnostmi pisane in govorjene besede.

- 5. Cilji programsko-produkcijskih in organizacijskih enot, 5.1 Radio Slovenija, str. 41

Upošteva je programsko distinkcijo moramo ohraniti specifiko Prvega, Drugega in Tretjega programa. Jasno moramo povedati, kaj, komu, kdaj in na kakšen način govorimo na Prvem in Drugem, če je za Tretjega to jasno in tradicionalno uveljavljeno.

1.5.3.2.4.4 Komentar

Tudi določbe v tem dokumentu so zelo splošne (npr. varuh jezika, skrb za zbornu izreko in kulturo govora). Verjetno bi bilo učinkoviteje, da bi v dokumentu navedli konkretna določila, kdo in na kakšen način bo skrbel za ustrezno zbornu izreko, kulturo govora ipd.

1.5.4 Ključna spoznanja in smernice za nadaljnjo nacionalno jezikovno politiko

Poglavitna opazka pri pregledu predpisov in programskih dokumentov v zvezi z javnim govornim izražanjem je nedoločnost oziroma splošnost posameznih določb. Zavedamo se, da ima lahko natančnejša opredelitev posameznih členov, ki obravnavajo javno govorno izražanje, nasproten učinek. Po drugi strani pa bi le konkretnjša ubeseditev pristojnim službam omogočala učinkovitejši nadzor in obenem lažjo določitev objektivnejših meril za posamezne kršitve, organom in posameznikom v gledališčih in medijskih ustanovah pa trdnejšo oporo pri njihovem delu, kar bi v končni fazi privedlo do višje kakovosti govornega izraza.

Pri pripravi zakonskih predpisov in programskih dokumentov v zvezi z govornim izražanjem je v osnovi treba ločevati jezik in govorno izražanje na radiu in televiziji od jezika umetniškega ustvarjanja, ki se uporablja v gledališču. Zlasti pri slednjem je kakršnokoli uokvirjanje jezika zelo težavno in obenem nevarno početje, saj lahko s tem osiromašimo njegovo izraznost. Dodatna določila v zvezi z jezikom v gledališki dejavnosti so potrebna zlasti glede promocije slovenske gledališke umetnosti v tujini in glede gostovanj tujih gledališč pri nas. Pomembno in smiselno se zdi, da bi gledališko dejavnost omenjal Zmed; gledališča sicer niso registrirana kot medijski subjekt, se pa znotraj svoje dejavnosti pogosto povezujejo z mediji (npr. predvajanje gledaliških predstav v medijih). V zvezi z govornim izražanjem na radiu in televiziji se zdi najbolj problematičen ZRTVS-1, ki navaja zgolj določilo o »razvijanju jezikovne kulture«, kar je za temeljni zakon javne RTV premalo določno in povsem neoprijemljivo. Večino določnejših členov v zvezi z (ustrezno) rabo govorjenega knjižnega jezika je mogoče najti v programskem dokumentu *Poklicna merila in načela novinarske etike v programih RTV Slovenija*, ki pa ni pravno zavezujoč. Predlagamo, da bi se v ZRTVS-1 dodala konkretna določila, in sicer kdo in na kakšen način mora skrbeti za ustrezno jezikovno raven govorcev. Kazalo bi dodati tudi določbo, ki bi javni zavod oziroma tamkajšnje strokovnjake za jezik zavezovala k sodelovanju z zunanjimi od javne televizije neodvisnimi jezikovnimi strokovnjaki. Nujna je tudi preubeseditev dela 11. člena dokumenta *Estetska in etična merila ter navodila glede*

predvajanja programskih vsebin, ki vključujejo prizore nasilja ali seksualnosti, saj ubeseditev »diskriminatorni pogovorni jezik« implicira, da je lahko diskriminatorna izjava ubesedena le v pogovornih oziroma neknjižnih zvrsteh.

VIRI IN LITERATURA

HUMAR, Marjeta, Barbara SUŠEC MICHIELI, Katarina PODBEVŠEK in Slavka LOKAR (ur.), 2007: *Gledališki terminološki slovar*. Ljubljana: Založba ZRC.

Kodex ČT: *Kodex České televize* (čl. 9, Jazykový projev) (dostop 3. 1. 2017).

LENGAR VEROVNIK, Tina, 2012: *Radijska dvogovornost: jezikovne izbire novinarjev*. Ljubljana: Založba FDV.

OREL, Barbara, Maja ŠORLI in Gašper TROHA (ur.), 2012: Hibridni prostori umetnosti. *Transformacije* 33. Ljubljana: Akademija za gledališče, radio, film in televizijo, Maska, zavod za založništvo, kulturo in producentstvo dejavnost.

PODBEVŠEK, Katja, in Tomaž GUBENŠEK (ur.), 2000: *Kolokvij o umetniškem govoru*. Ljubljana: Akademija za gledališče, radio, film in televizijo.

PODBEVŠEK, Katarina, in Tomaž GUBENŠEK (ur.), 2006: *Kolokvij o umetniškem govoru II*. Ljubljana: Akademija za gledališče, radio, film in televizijo.

PODBEVŠEK, Katarina, in Nina ŽAVBI MILOJEVIĆ (ur.), 2013: Govor med umetnostjo in znanostjo. *Dialogi* 14. Maribor: Aristej, Ljubljana: AGRFT.

SUŠEC MICHIELI Barbara, Blaž LUKAN in Maja ŠORLI (ur.), 2010: *Dinamika sprememb v slovenskem gledališču 20. stoletja*. Ljubljana: Akademija za gledališče, radio, film in televizijo, Maska.

ŠERUGA PREK, Cvetka, in Emica ANTONČIČ, 2007: *Slovenska zborna izreka: Priročnik z vajami za javne govorce*. Maribor: Aristej.

TIVADAR, Hotimir, 2016: Položaj pravorečja in retorike v sodobnem svetu. Slovenščina danes. *Dialogi: revija za kulturo in družbo* 52/7–8. 135–151.

1.6 SLOVENSKI ZNAKOVNI JEZIK IN JEZIKOVNI UPORABNIKI S POSEBNIMI POTREBAMI

MATIC PAVLIČ, ŽIVA JAKŠIČ IVAČIČ, MATJAŽ JUHART, DAMJANA KOGOVŠEK, MOJCA LIPEC STOPAR, KATJA VADNAL, INGRID ŽOLGAR JERKOVIČ

Znakovni jeziki so naravni jeziki s polno razvitimi slovniciami, ki namesto slušnega uporabljajo vidni prenosnik. Mednje sodi tudi slovenski znakovni jezik (SZJ), ki je avtohtoni jezik jezikovne skupnosti gluhih in nekaterih slišočih na območju Slovenije. Čeprav so poleg slovenščine kot uradni jeziki v Ustavi RS (Ur. l. RS, št. 33/91, 47/13) navedeni tudi nekateri drugi avtohtoni jeziki (italijanščina in madžarščina), SZJ v tem krovnem dokumentu ni omenjen. Status SZJ kot uradnega jezika v RS izhaja iz ustavnih določb o enakosti oziroma antidiskriminaciji (14. člen) in se konkretizira z dvema posebnima zakonoma – po eni strani z Zakonom o uporabi slovenskega znakovnega jezika (ZUSZJ; Ur. l. RS, št. 96/02), ki uporabnikom SZJ priznava status jezikovne manjšine, po drugi strani pa z Zakonom o izenačevanju možnosti invalidov (ZIMI; Ur. l. RS, št. 94/10), ki naglušnim, gluhim in gluhoslepim priznava status invalida. To pomeni, da so naglušni, gluhi in gluhoslepi uporabniki SZJ do tolmačenja upravičeni kot uporabniki uradnega jezika (po ZUSZJ) in kot invalidi (po ZIMI).

Poleg navedenih so v ZIMI kot invalidi (po 3. členu so to »osebe z dolgotrajnimi telesnimi, duševnimi in senzoričnimi okvarami ter motnjami v duševnem razvoju, ki jih v povezavi z različnimi ovirami lahko omejujejo, da bi enako kot drugi polno in učinkovito sodelovali v družbi«) neposredno imenovani tudi slepi in slabovidni ter osebe z motnjami v duševnem razvoju. Temeljni namen zakona povzema 14. člen, ki govori o dostopu do obveščnosti in nalaga omogočanje enakovrednega dostopa »do informacij, namenjenih javnosti, brez dodatnih stroškov za invalida, upoštevajoč pri tem načelo primerne oziroma razumne prilagoditve v invalidom dostopnih oblikah zapisov, jezikov in tehnologij, ki ustrezajo različnim vrstam invalidnosti«.

1.6.1 Opredelitev skupin jezikovnih uporabnikov

Zaradi heterogenosti skupine jezikovnih uporabnikov, ki so po ZIMI opredeljeni kot invalidi in se v dokumentih o jezikovni rabi in načrtovanju navadno obravnavajo kot uporabniki s posebnimi potrebami, v naslednjih vrsticah povzemamo značilne omejitve pri dostopanju do jezikovnih informacij oziroma širše glede na omejitve pri jezikovni rabi.

Slepi in slabovidni slovenščino normalno usvajajo kot svoj prvi (tj. materni jezik). Dostopna jim ni zapisana slovenščina – zaradi česar niso omejeni le pri dostopu do informacij in kulturno-jezikovnih dobrin (v tiskanih in spletnih medijih), ampak tudi v vsakdanjem življenju pri uporabi tehničnih pripomočkov, aparatov s prikazi, pri razumevanju pisnih navodil, znakov ter smerokazov na stavbah in v njih.

Osebe z motnjami v duševnem razvoju (z intelektualnimi primanjkljaji) slovenščino

usvajajo kot svoj prvi jezik. Odvisno od stopnje primanjkljaja se lahko pojavijo težave in/ali zamude pri usvajanju jezika, predvsem pri pridobivanju besedišča in pri pisnem jezikovnem sporočanju, kjer so skladenjske strukture daljše in bolj kompleksne. Načeloma jim niso dostopne kompleksnejše vsebine in forma (skladnja) v slovenskem jeziku.

Otroci gluhih uporabnikov SZJ usvajajo SZJ kot svoj prvi jezik, slovenščino pa običajno kot drugi (tj. tuji) jezik. Dostopna jim ni govorjena slovenščina, zapisana slovenščina pa zanje predstavlja drugi jezik in jim je lahko nedostopna v primeru slabega znanja tega jezika in/ali kompleksnejših vsebin/skladnje. Pri tolmačenju iz slovenščine v slovenski znakovni jezik jim lahko kompleksnejša vsebina postane težje dostopna zaradi splošnega nižjega izobrazbenega nivoja gluhe populacije in/ali nerazvitosti besedišča in terminologije v slovenskem znakovnem jeziku na specifičnih področjih.

Gluhi otroci slišočih uporabnikov slovenščine ne dobijo zadostnega jezikovnega izkustva ne v slovenščini ne v SZJ in običajno usvajajo SZJ in/ali slovenščino kot zakasnen prvi jezik. Dostopna jim ni govorjena slovenščina, jezikovna zmožnost tako v slovenskem znakovnem jeziku kot v zapisani slovenščini je omejena.

Poleg Ustave RS ter posebnih zakonov ZUSZJ in ZIMI področje jezikovnih uporabnikov s posebnimi potrebami urejajo tudi posamezni členi splošnih zakonov. Zato je nadaljevanje tega pregleda razdeljeno tako, da v prvem delu iz vseh treh vidikov (od najsplošnejše ustave prek splošnih zakonov – *leges generali* – do posebnih zakonov – *leges speciales* – in podzakonskih predpisov) obravnavamo slepe in slabovidne (1.6.1.1), v drugem osebe z motnjami v duševnem razvoju (1.6.1.2) ter v tretjem gluhe in naglušne uporabnike SZJ (1.6.1.3).

1.6.1.1 Slepi in slabovidni

Pregledani so bili naslednji krovni dokumenti, katerih vplivnost je velika, saj državo zavezujejo k sprejemanju ukrepov, s katerimi se osebam s posebnimi potrebami (invalidom) zagotavlja enak dostop do informacij:

- Ustava RS,
- Konvencija OZN o pravicah invalidov,
- Zakon o varstvu pred diskriminacijo in
- Zakon o izenačevanju možnosti invalidov.

Pomemben korak v tej smeri predstavlja Akcijski program za invalide 2014–2021, v katerem so navedeni ukrepi »za spodbujanje, varovanje in zagotavljanje polnopravnega in enakovrednega uživanja človekovih pravic invalidov in spodbujanja spoštovanja njihovega dostojanstva«. Program obsega 13 temeljnih ciljev in 91 ukrepov, ki celovito urejajo vsa področja življenja invalidov in se nanašajo na obdobje 2014–2021. Vplivnost tega dokumenta je velika, saj so v tem programu predvideni tudi ukrepi, ki se navezujejo na jezikovne rabe in prakse.

DOKUMENT	VPLIVNOST
Ustava Republike Slovenije	Velika vplivnost; zapisana splošno veljavna načela in pravila: – enakost pred zakonom (14. člen), – pravice invalidov (52. člen).
Konvencija OZN o pravicah invalidov	Velika vplivnost, ker ta konvencija državo zavezuje k sprejemanju ukrepov, s katerimi osebam s posebnimi potrebami (invalidom) zagotavljajo enak dostop do informacij.
Zakon o izenačevanju možnosti invalidov	Velika vplivnost, ker ta zakon zavezuje k sprejemanju ukrepov, s katerimi osebam s posebnimi potrebami (invalidom) zagotavljajo enake možnosti na vseh področjih življenja: – enakopravno sodelovanje v postopkih (7. člen), – dostopnost do blaga in storitev, ki so na voljo javnosti (8. člen), – uporaba in prilagoditev objektov v javni rabi (9. člen), – dostop do vključujočega izobraževanja (11. člen), – dostop do obveščenosti (14. člen), – dostop do kulturnih dobrin (15. člen).
Akcijski program za invalide 2014–2021	Velika vplivnost, ker so v tem programu predvideni (nekateri pa že izvedeni) tudi ukrepi, ki se navezujejo na jezikovne prakse in rabe.
Zakon o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju	Velika vplivnost, saj je namen zakona povečati zaposljivost invalidov in vzpostaviti pogoje za njihovo enakovredno udeležbo na trgu dela z odstranjevanjem ovir in ustvarjanjem enakih možnosti (ponovno poudarjena je dostopnost).

Dokumenti s področja izobraževanja, povezani z jezikovnimi praksami in rabami, ki imajo pomemben vpliv, so naslednji:

- Zakon o osnovni šoli,
- Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami,
- Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju,
- Zakon o gimnazijah,
- Zakon o maturi in
- Statut Univerze v Ljubljani.

Pomembni dokumenti, ki se nanašajo na jezikovne prakse in rabe v širšem družbenem okolju in poudarjajo dostopnost do informacij, so:

- Zakon o medijih in Uredba o posredovanju in ponovni uporabi informacij javnega značaja,
- Zakon o elektronskih komunikacijah in Uredba o ukrepih za končne uporabnike invalide.

DOKUMENT	E-POVEZAVE	SPREJETO	PREGLED
Ustava Republike Slovenije	povezava 1 povezava 2	Ur. l. RS, št. 33/91; Ur. l. RS, št. 47/13	november 2016
Zakon o varstvu pred diskriminacijo	povezava	Ur. l. RS, št. 33/16, 9. 5. 2016	november 2016
Konvencija OZN o pravicah invalidov	povezava	13. 12. 2006	november 2016
Zakon o izenačevanju možnosti invalidov	povezava	Ur. l. RS, št. 94/10, 26. 11. 2010	november 2016
Akcijski program za invalide	povezava	Vlada RS je 9. 1. 2014 sprejela Akcijski program za invalide 2014– 2021.	november 2016
Poročilo o uresničevanju Akcijskega programa za invalide 2014–2012 v letu 2015	povezava	2014–2021	november 2016
Resolucija o Nacionalnem programu za jezikovno politiko 2014–2018 (ReNPJP14–18)	povezava 1 povezava 2	Ur. l. RS, št. 62/13, 22. 7. 2013	november 2016
Vodnik po pravicah invalidov	povezava	september 2015	november 2016
EU projekt Spodbujanje enakosti in preprečevanje diskriminacije invalidov v družbi – ZMOREMO	povezava	do 15. 12. 2015	november 2016
Vodnik po pravicah in ugodnostih slepih in slabovidnih oseb, ki izhajajo iz slovenske zakonodaje do 15. 5. 2016	povezava	15. 5. 2016	november 2016
Nacionalne usmeritve za izboljšanje dostopnosti grajenega okolja, informacij in komunikacij za invalide	povezava	Ur. l. RS, št. 24/05	november 2016
Zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika	povezava	Ur. l. RS, št. 96/02, 29. 11. 2002	november 2016
Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (ZUOPP)	povezava	Ur. l. RS, št. 54/00, 16. 6. 2000	november 2016
Kriteriji za opredelitev vrste in stopnje primanjkljajev, ovir oziroma motenj otrok s posebnimi potrebami	povezava 1 povezava 2	2015 17. 7. 2015	november 2016
Pravilnik o organizaciji in načinu dela komisij za usmerjanje otrok s posebnimi potrebami	povezava	Ur. l. RS, št. 88/13, 25. 10. 2013	november 2016

DOKUMENT	E-POVEZAVE	SPREJETO	PREGLED
Pravilnik o dodatni strokovni in fizični pomoči za otroke s posebnimi potrebami	povezava	Ur. l. RS, št. 88/13, 25. 10. 2013	november 2016
Navodila h kurikulumu za vrtce v programu s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo za otroke s posebnimi potrebami	povezava	april 2003	november 2016
Kurikulum za vrtce v prilagojenem programu za predšolske otroke	povezava	92. seja Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, 22. 6. 2006, Ur. l. RS, št. 96/06	november 2016
Smernice za delo v oddelkih za predšolske otroke z motnjami avtističnega spektra (MAS)	povezava	Strokovni svet RS za splošno izobraževanje, 22. 6. 2006	november 2016
Navodila za izobraževalne programe s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo za devetletno osnovno šolo	povezava	2003	november 2016
Prilagojeni program devetletne osnovne šole z enakovrednim izobrazbenim standardom za gluhe in naglušne	povezava	Ur. l. RS, št. 100/03, 17/13 in 14/14	november 2016
Prilagojeni program devetletne osnovne šole z enakovrednim izobrazbenim standardom za slepe in slabovidne	povezava	Ur. l. RS, št. 100/03, 17/13 in 14/14	november 2016
Prilagojeni program devetletne osnovne šole z enakovrednim izobrazbenim standardom za otroke z avtističnimi motnjami z govorno-jezikovnimi motnjami	povezava	Ur. l. RS, št. 100/03, 17/13 in 14/14	november 2016
Prilagojeni program osnovne šole z enakovrednim izobrazbenim standardom za otroke z avtističnimi motnjami (AM)	povezava	163. seja Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje 27. 3. 2014	november 2016
Navodila za delo z otroki z avtističnimi motnjami v prilagojenem programu z nižjim izobrazbenim standardom	povezava	163. seja Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, 27. 3. 2014	november 2016
Prilagojeni izobraževalni program devetletne osnovne šole z nižjim izobrazbenim standardom	povezava	Ur. l. RS, št. 100/03 in 17/13	november 2016

DOKUMENT	E-POVEZAVE	SPREJETO	PREGLED
Prilagojeni izobraževalni program z nižjim izobrazbenim standardom za devetletno dvojezično osnovno šolo na narodno in jezikovno mešanem območju Prekmurja	povezava	Ur. l. RS, št. 100/03 in 17/13	november 2016
Izvedbena navodila za izvajanje prilagojenega izobraževalnega programa z nižjim izobrazbenim standardom za dvojezično osnovno šolo	povezava	Ur. l. RS, št. 15/14, sprejeto na 162. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje 13. 2. 2014	november 2016
Posebni program vzgoje in izobraževanja	povezava	161. seja Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, 19. 12. 2013	november 2016
Posebni program vzgoje in izobraževanja	povezava	(do 1. 8. 2014), Ur. l. RS, št. 102/05	november 2016
Evropska agencija za izobraževanje oseb s posebnimi potrebami	povezava		november 2016
Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji	povezava 1 povezava 2	januar 2011	november 2016
Letni javni razpis Ministrstva za kulturo za izbor kulturnih projektov za razširjanje programskih vsebin, namenjenih senzorno oviranim v njim prilagojenih tehnikah, ter za razvoj tehnične infrastrukture, namenjene senzorno oviranim	povezava		november 2017

1.6.1.2 Osebe z motnjami v duševnem razvoju (z intelektualnimi primanjkljaji)

Pregled normativne ureditve uporabe lahko berljive in razumljive slovenščine za potrebe vključevanja ljudi z zmernimi, težjimi, težkimi in kombiniranimi motnjami v duševnem razvoju (»intelektualna dostopnost«). Pregledani so bili naslednji dokumenti:

- Zakon o ratifikaciji Konvencije o pravicah invalidov in Izbirnega protokola h Konvenciji o pravicah invalidov (MKPI) (Ur. l. RS – Mednarodne pogodbe, št. 10/08);
- Zakon o izenačevanju možnosti invalidov (ZIMI) (Ur. l. RS, št. 94/10 in 50/14);
- Resolucija o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2014–2018 (ReNPJP14–18), Ministrstvo za kulturo;
- Akcijski program za invalide 2013–2021, Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti.

Intelektualno dostopnost, ki jo omogoča t. i. lahko branje oziroma lahko čitljiva in razumljiva slovenščina, vsebujejo praktično vsi dokumenti, ki zadevajo nediskriminacijo invalidov, torej tudi ljudi z zmernimi, težjimi, težkimi in kombiniranimi motnjami v duševnem razvoju. Vendar pa je obravnava sporazumevalno-informacijskih in kulturnih potreb oziroma zahtev te skupine invalidov v primerjavi z enako problematiko pri telesnih in senzornih invalidih bistveno manj dorečena in zato na izvedbeni ravni spregledana. Najbolj zgovoren primer tega je Zakon o izenačevanju možnosti invalidov (ZIMI). Glede na ugotovljeno zapostavljenost »lahkega branja« bi veljalo opozoriti, da bi bilo treba pri vseh zakonih s ciljnega področja izenačiti obravnavo invalidov z motnjami v duševnem razvoju z obravnavo telesnih in senzornih invalidov ter pripraviti rešitve za ljudi s kombiniranimi motnjami v duševnem razvoju (gluhi, slepi, gluhoslepi ipd.). Zato je najprej treba standardizirati (tipizacija) lahko čitljivo in razumljivo slovenščino, kar naj bi bila naloga predvsem Ministrstva za kulturo, Službe za slovenski jezik in pa Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti ter Direktorata za invalide, vojne veterane in žrtve vojnega nasilja.

1.6.1.2.1 Konvencija o pravicah invalidov

[Zakon o ratifikaciji Konvencije o pravicah invalidov in Izbirnega protokola h Konvenciji o pravicah invalidov \(MKPI\)](#), Ur. l. RS – Mednarodne pogodbe, št. 10/08, 24. 5. 2008.

Pregled dokumentov: 5. november 2016.

1.6.1.2.1.1 Predpostavljena vplivnost dokumenta

Vplivnost dokumenta je velika, saj gre za mednarodni pravni akt, zato zahteva od države implementacijo določil Konvencije v nacionalno zakonodajo.

1.6.1.2.1.2 Organi, ki dokument v največji meri uporabljajo oziroma se nanj sklicujejo

Dokument v največji meri uporabljata oziroma se nanj sklicujeta Ministrstvo za delo,

družino, socialne zadeve in enake možnosti ter Direktorat za invalide, vojne veterane in žrtve vojnega nasilja.

1.6.1.2.1.3 Določila, ki zadevajo izbrano področje, s podrobnejšim opisom

1.6.1.2.1.3.1 Dostopnost (9. člen)

Da države pogodbenice invalidom omogočijo neodvisno življenje in polno sodelovanje na vseh področjih življenja, sprejmejo ustrezne ukrepe, s katerimi invalidom zagotovijo, da imajo enako kot drugi dostop do fizičnega okolja, prevoza, informacij in komunikacij, vključno z informacijskimi in komunikacijskimi tehnologijami in sistemi, ter do drugih objektov, naprav in storitev, ki so namenjene javnosti ali se zanjo opravljajo v mestu in na podeželju. Ti ukrepi, ki zajemajo prepoznavanje in odpravljanje ovir pri dostopnosti, se med drugim nanašajo na:

a) stavbe, ceste, prevozna sredstva ter druge notranje in zunanje prilagoditve ter opremo, tudi v šolah, stanovanjskih zgradbah, zdravstvenih ustanovah in na delovnih mestih;

b) informacijske, komunikacijske in druge storitve, tudi elektronske storitve in pomoč v nujnih primerih.

Države pogodbenice sprejmejo tudi ustrezne ukrepe, s katerimi:

a) razvijajo, širijo in spremljajo uveljavljanje minimalnih standardov in smernic za dostopnost objektov, naprav in storitev, ki so namenjeni javnosti ali se zanjo opravljajo;

b) zagotovijo, da zasebni subjekti, ki ponujajo objekte, naprave in storitve, ki so namenjeni javnosti ali se zanjo opravljajo, upoštevajo vse vidike njihove dostopnosti za invalide;

c) omogočijo izobraževanje vseh, ki jih zadeva urejanje dostopnosti, s katero se srečujejo invalidi;

d) v javnih zgradbah in drugje zagotovijo oznake v brajici ter v lahko čitljivi in razumljivi obliki;

e) zagotovijo pomoč človeka ali živali in posrednike, tudi vodnike, bralce in poklicne tolmače za znakovni jezik, s čimer olajšajo dostop do zgradb in drugih javnih objektov, površin in naprav;

f) spodbujajo druge primerne oblike pomoči in podpore, ki invalidom zagotavljajo dostop do informacij;

g) spodbujajo dostop invalidov do novih informacijskih in komunikacijskih tehnologij ter sistemov, vključno z internetom;

h) spodbujajo oblikovanje, razvoj, proizvodnjo in razširjanje dostopnih informacijskih in komunikacijskih tehnologij in sistemov v zgodnji razvojni fazi, da so stroški tehnologij in sistemov čim nižji.

1.6.1.2.1.3.2 Kratka interpretacija

Člen opozarja na intelektualno dostopnost, ki je praviloma spregledana; taksativno zahteva, da se v javnih zgradbah in drugje zagotovijo oznake v lahko čitljivi in razumljivi obliki.

1.6.1.2.1.4 Odstopanja dejanskih praks oziroma rab

V javnih zgradbah in tudi drugje ni zapisov v lahko čitljivi in razumljivi obliki, zato bi bilo treba pripraviti seznam relevantnih tipičnih zapisov, in sicer najprej za javne zgradbe, jih prilagoditi v lažje čitljivo in razumljivo obliko ter jih izdati v »lahko uporabni« obliki (nalepke).

1.6.1.2.1.5 Komentar pravne ureditve področja

Prednosti: spoštovanje pravic ljudi z motnjami v duševnem razvoju, večja splošna dostopnost; priložnosti: sprejem zavezujoče mednarodne obveznosti s strani države.

1.6.1.2.2 Zakon o izenačevanju možnosti invalidov

[Zakon o izenačevanju možnosti invalidov](#) (ZIMI), Ur. l. RS, št. 94/10 in 50/14, 11. 12. 2010.

Pregled dokumentov: 5. november 2016.

1.6.1.2.2.1 Predpostavljena vplivnost dokumenta

Predpostavljena vplivnost dokumenta je velika, ker daje pravno podlago preprečevanju in odpravljanju diskriminacije invalidov oziroma uzakonja pravice invalidov.

1.6.1.2.2.2 Organi, ki dokument v največji meri uporabljajo oziroma se nanj sklicujejo

Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti in Direktorat za invalide, vojne veterane in žrtve vojnega nasilja.

1.6.1.2.2.3 Določila, ki zadevajo izbrano področje, s podrobnejšim opisom

1.6.1.2.2.3.1 Člen 8 (dostopnost do blaga in storitev, ki so na voljo javnosti)

(1) Prepovedana je diskriminacija zaradi invalidnosti pri dostopnosti do blaga in storitev, ki so na voljo javnosti.

(2) Diskriminacija v smislu dostopnosti blaga in storitev, ki so na voljo javnosti, pomeni predvsem opustitev ponujanja blaga in storitev, ki so na voljo javnosti, invalidu ali njihovo ponujanje invalidu pod drugačnimi in slabšimi pogoji kot drugim.

(3) Ukrepi za odpravljanje ovir pri dostopnosti do blaga in storitev, ki so na voljo javnosti, se nanašajo predvsem:

- na dostopnost do informacijskih, komunikacijskih in drugih storitev ter pomoč v nujnih primerih,*
- na odstranitev grajenih ovir v objektih, v katerih ponujajo blago in storitve, ki so na voljo javnosti,*
- na zagotovilo, da javni in zasebni subjekti, ki ponujajo blago in storitve, ki so na voljo javnosti, upoštevajo vse vidike njihove dostopnosti za invalide,*
- na to, da se pri ponujanju blaga in storitev, ki so na voljo javnosti, če je to potrebno, zagotovijo primerna podpora, zlasti z drugo osebo (bralci, tolmači slovenskega znakovnega jezika, tolmači za gluhoslepe), oznake v brajici ter podatki v lahko čitljivi in razumljivi obliki.*

(4) Ukrepe iz prejšnjega odstavka je treba zagotoviti, razen če javnim in zasebnim subjektom, ki ponujajo blago in storitve, ki so na voljo javnosti, ne nalagajo nesorazmernega bremena. Pri presoji, ali ukrep pomeni nesorazmerno breme, se upoštevajo zlasti velikost in viri javnega ali zasebnega subjekta, njegova narava, ocenjeni stroški, mogoče koristi od boljšega dostopa za invalide ter zgodovinske, kulturne, umetniške in arhitekturne vrednosti premožnin oziroma nepremičnin.

(8) Minister, pristojen za invalidsko varstvo, predpiše minimalne zahteve za dostopnost do blaga in storitev, ki so na voljo javnosti.

1.6.1.2.2.3.1.1 Kratka interpretacija

Odprava diskriminacije invalidov zaradi motenj v duševnem razvoju na trgu blaga in storitev.

1.6.1.2.2.3.1.2 Odstopanja dejanskih praks oziroma rab

Minister, pristojen za invalidsko varstvo, še ni predpisal minimalnih zahtev za dostopnost do blaga in storitev, ki so na voljo javnosti. Gre za necelovitost zakonodajnih rešitev, saj podzakonski akti, ki konkretizirajo rešitve, zamujajo ali pa jih sploh ni.

1.6.1.2.2.3.1.3 Komentar pravne ureditve področja

Prednosti: načelna podpora nediskriminaciji na trgu blaga in storitev zaradi invalidnosti; slabosti: ni izvedbenih aktov, ki bi prinesli konkretne rešitve; priložnosti: večja dostopnost pomeni večji trg – ekonomski interes ponudnikov.

1.6.1.2.2.3.2 Člen 14 (dostop do obveščnosti)

Diskriminacija zaradi invalidnosti vključuje tudi onemogočanje sprotnega in enakovrednega dostopa do informacij, namenjenih javnosti, brez dodatnih stroškov za invalida, upoštevajoč pri tem načelo primerne oziroma razumne prilagoditve v invalidom dostopnih oblikah zapisov, jezikov in tehnologij, ki ustrezajo različnim vrstam invalidnosti.

1.6.1.2.2.3.2.1 Kratka interpretacija

Odprava diskriminacije invalidov zaradi motenj v duševnem razvoju na področju informiranja.

1.6.1.2.2.3.2.2 Odstopanja dejanskih praks oziroma rab

Invalidom z motnjami v duševnem razvoju dostopnih oblik zapisov, jezikov in tehnologij praktično ni v rabi. Navajamo primer dobre prakse: lahko čitljiva in razumljiva oblika [Vodnika po pravicah invalidov](#).

1.6.1.2.2.3.2.3 Komentar pravne ureditve področja

Prednosti: načelna podpora nediskriminaciji invalidov z motnjami v duševnem razvoju na področju informiranja; slabosti: ni izvedbenih aktov, ki bi prinesli konkretne rešitve; priložnosti: prispevek k demokratizaciji.

1.6.1.2.2.3.3 Člen 15 (dostop do kulturnih dobrin)

(1) Invalidom je ne glede na njihovo invalidnost treba omogočati dostop do kulturnih dobrin in jim zagotoviti možnosti za lastno ustvarjalnost.

(2) Treba jim je omogočati:

dostop do kulturnih dobrin v obliki, pri kateri se upoštevajo posebne potrebe invalidov, dostopnost do javnih kulturnih prireditev z zagotovitvijo premagovanja komunikacijskih in grajenih ovir, dostop do kulturne dediščine ali do informacij o njej.

1.6.1.2.2.3.3.1 Odstopanja dejanskih praks oziroma rab

Opis problema: kulturne dobrine praviloma niso dostopne v obliki, pri kateri se upoštevajo posebne potrebe invalidov z motnjami v duševnem razvoju; navajamo primer dobre prakse: LIPEC STOPAR, Mojca, Rajka BRAČUN SOVA in Vlasta VODEB, 2009: *Dostopen muzej: smernice za dobro prakso*. Skupnost muzejev Slovenije.

Predlog morebitnih rešitev: enako kot v primeru člena 14.

1.6.1.2.2.3.3.2 Komentar pravne ureditve področja

Prednosti: dostopnost kulture invalidom z motnjami v duševnem razvoju; priložnosti: intenzivno izobraževanje ljudi z motnjami v duševnem razvoju, vključno s vseživljenjskim učenjem. Velja omeniti tudi vsakoletni javni razpis Ministrstva za kulturo za izbor kulturnih projektov za razširjanje programskih vsebin, namenjenih senzorno oviranim v njim prilagojenih tehnikah, in za razvoj tehnične infrastrukture, namenjene senzorno oviranim. To financiranje je posebej pomembno za zagotavljanje tehnične opremljenosti in infrastrukture za kulturno dejavnost in informiranje senzorno oviranih (in posameznikov z možganskimi poškodbami).

1.6.1.2.3 Resolucija o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2014–2018 (RENJP14–18)

[Resolucija o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2014–2018](#) (RENJP14–18), 22. 7. 2013.

Pregled dokumenta: 10. november 2016.

1.6.2.2.3.1 Predpostavljena vplivnost dokumenta

Predpostavljena vplivnost dokumenta je majhna, saj gre za programski dokument oziroma, kot je pisalo na spletnem portalu, ker »resolucija ni zakon in se ministrstva nanje požvižgajo« ([MMC RTV SLO](#), 28. februar 2010 ob 10:26 (dostop 28. 11. 2016)).

1.6.1.2.3.2 Organi, ki dokument v največji meri uporabljajo oziroma se nanj sklicujejo

Uporabljati bi ga morala ministrstva, ki so v Resoluciji navedena kot nosilci ukrepov: Ministrstvo za kulturo, Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti.

1.6.1.2.3.3 Določila, ki zadevajo izbrano področje, s podrobnejšim opisom

Točka 1.1.7 Govorci s posebnimi potrebami

1.6.1.2.3.3.1 Kratka interpretacija

Ukrepi so ustrezno strukturirani, sredstva za njihovo izvajanje, navedena med Kazalniki, pa so simbolična, kar se bo posledično izkazalo pri rezultatu, vsaj kar zadeva ljudi z motnjami v duševnem razvoju.

1.6.1.2.3.4 Odstopanja dejanskih praks oziroma rab

Opis problema: kar zadeva potrebe ljudi z motnjami v duševnem razvoju, se resolucija ne izvaja; predlog morebitnih rešitev: večja vloga in angažma Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti ter Direktorata za invalide, vojne veterane in žrtve vojnega nasilja.

1.6.1.2.3.5 Komentar programskega dokumenta

Prednosti: ustrezno naravnani in strukturirani dokumenti; slabosti: finančna sredstva za izvedbo so podcenjena oziroma ne omogočajo doseganja sprememb na ciljnem področju; nevarnosti: ‚nenavaden‘ odnos do uradnega jezika države, deslovenizacija javne/znanstvene besede.

1.6.1.2.4 Akcijski program za invalide 2013–2021 (API13–21)

[Akcijski program za invalide 2013–2021 \(API13–21\)](#), 9. 1. 2014.

Pregled dokumenta: 15. november 2016.

1.6.1.2.4.1 Predpostavljena vplivnost dokumenta

Predpostavljena vplivnost dokumenta je velika, ker konkretizira posamezne dejavnosti in nosilce na področju spodbujanja, varovanja in zagotavljanja polnopravnega in enakovrednega uživanja človekovih pravic pri invalidih ter spodbuja spoštovanje njihovega dostojanstva.

1.6.1.2.4.2 Organi, ki dokument v največji meri uporabljajo oziroma se nanj sklicujejo

Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, Direktorat za invalide, vojne veterane in žrtve vojnega nasilja.

1.6.1.2.4.3 Določila, ki zadevajo izbrano področje, s podrobnejšim opisom

- Cilj 4: dostopnost (str. 12–13)

3.3. zagotavljanje dostopnosti do informacij in komunikacij (prilagoditev gradiva v zvezi z odločanjem na državni in lokalni ravni v lahko berljivo tehniko; uporaba slovenskega znakovnega jezika za gluhe ter zagotavljanje branja podnapisov in opisovanja dogajanja na zaslonu za slepe, vsaj pri dnevnoinformativnih, znanstvenih in drugih izobraževalnih televizijskih oddajah; spodbujanje e-dostopnosti in uporabe druge informacijsko-komunikacijske tehnologije; spodbujanje proizvajalcev, da svoje izdelke opremijo z Braillovo pisavo; ohranjanje relednih centrov za senzorno in komunikacijsko ovirane invalide, to je centrov, ki skrbijo za posredovanje informacij med gluhih/naglušnim in drugimi osebami).

Nosilci: Ministrstvo za kulturo (direktorati in službe, kot izhaja iz [preglednice](#), ter vse javne kulturne ustanove), Ministrstvo za infrastrukturo (MZIP) (vsi sektorji), Nacionalni svet invalidskih organizacij (NSIOS).

- Cilj 8: kulturno udejstvovanje (str. 18)

8.3. spodbujanje splošnih knjižnic k zagotavljanju knjig in časopisov ter avdiovizualnega in elektronskega gradiva, prilagojenega slepim in slabovidnim, gluhih in naglušnim ter osebam z motnjo v duševnem razvoju;

8.5 sistemsko zagotavljanje financiranja in izdajanja prilagojenih časopisov (za slepe in slabovidne ter za osebe z motnjo v duševnem razvoju);

8.7 zagotavljanje knjig in časopisov ter avdiovizualnega in elektronskega gradiva, prilagojenega slepim in slabovidnim, gluhim in naglušnim ter osebam z motnjo v duševnem razvoju, v splošnih knjižnicah.

Nosilci: Ministrstvo za kulturo (notranje organizacijske enote MK, vse javne kulturne ustanove), invalidske organizacije (NSIOS, YHD, Zveza Sonček).

1.6.1.2.4.3.1 Kratka interpretacija

Dokument obravnava dvoje, dostopnost do informacij in kulturno udejstvovanje, s čimer operacionalizira obveznosti iz Konvencije o pravicah invalidov in Zakona o izenačevanju možnosti.

1.6.1.2.4.4 Odstopanja dejanskih praks oziroma rab

Opis problema: ciljni izvajalci opozarjajo, da ni dovolj sredstev za korenitejše premike na vseh področjih dostopnosti; predlog morebitnih rešitev: opredelitev prednostnih naloge in oblikovanje učinkovitejših upravljavskih in izvedbenih postopkov.

1.6.1.2.4.5 Komentar programskega dokumenta

Prednosti: osredotočenost na problematiko invalidov, redno in multilateralno poročanje; slabosti: zelo splošna obravnava, ki je ne podpirajo niti ustrezni gmotni niti kadrovski viri; nevarnosti: nenaklonjenost družbe k vključevanju, nizka finančna sredstva, namenjena izvajanju.

VIRI IN LITERATURA

MDDSZ. 2015. *Poročilo o uresničevanju Akcijskega programa za invalide 2014–2021 v letu 2014*. Ljubljana: MDDSZ (dostop 16. 11. 2016).

MDDSZ. 2016. Spremljanje izvajanja Akcijskega programa za invalide 2014–2021. *Poročilo o uresničevanju Akcijskega programa za invalide 2014–2021 v letu 2015*. Ljubljana: MDDSZ (dostop 17. 11. 2016).

1.6.1.3 Slovenski znakovni jezik in njegovi uporabniki

Ta del je razdeljen v tri sklope; v [1.6.1.3.1](#) obravnavamo Ustavo RS, ki je podlaga dvema področnima zakonoma, opisanimi v [1.6.1.3.2](#). Uveljavljanje področnih zakonov se odraža tudi v določenih členih splošnih zakonov, ki so zgolj navedeni v [1.6.1.3.2.1](#).

1.6.1.3.1 Ustava Republike Slovenije

[Ustava RS](#), Ur. l. RS, št. 33/1991; Ur. l. RS, št. 47/2013. ([Ilustrirana Ustava](#).)

Pregled: november 2016.

Ustava RS je dokument z največjim vplivom, saj državo zavezuje k sprejemanju ukrepov (zakonov), s katerimi vsem osebam zagotavlja človekove pravice in enake možnosti. Vsebuje štiri člene (za njihov osnovni opis in komentarje gl. uvodna poglavja), ki neposredno zadevajo slovenski znakovni jezik oziroma njegove uporabnike ter govorce s posebnimi potrebami: 11., 14., 61. in 62. člen.

- 11. člen (uradni jezik)

Uradni jezik v Sloveniji je slovenščina. Na območjih občin, v katerih živita italijanska ali madžarska narodna skupnost, je uradni jezik tudi italijanščina ali madžarščina.

SZJ v tem krovnem dokumentu ni naveden. Status SZJ kot uradnega jezika v RS izhaja iz ustavnih določb o enakosti oziroma antidiskriminaciji (14. člen) in se konkretizira po eni strani z Zakonom o uporabi slovenskega znakovnega jezika (ZUSZJ; Ur. l. RS, št. 96/2002), po drugi strani pa z Zakonom o izenačevanju možnosti invalidov (ZIMI; Ur. l. RS, št. 94/2010), ki naglušnim, gluhim in gluhoslepim priznava status invalida. Čeprav sprememba ustave v bližnji prihodnosti ni verjetna, velja imeti v mislih opredelitev SZJ kot uradnega jezika tudi na ustavni ravni, ko/če bo prihajalo do sprememb. Zdi se namreč, da bi to pomembno vplivalo na status tega manjšinskega jezika in njegovih uporabnikov.

- 14. člen (enakost pred zakonom)

V Sloveniji so vsakomur zagotovljene enake človekove pravice in temeljne svoboščine, ne glede na narodnost, raso, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, gmotno stanje, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj, invalidnost ali katero koli drugo osebno okoliščino.

Ta člen je osnova, da zakonodajalec uporabnikov SZJ in invalidov ne sme obravnavati diskriminatorno. V povezavi z 11. členom to pomeni, da so naglušni, gluhi in gluhoslepi uporabniki SZJ do uporabe SZJ in s tem do tolmačenja upravičeni kot uporabniki uradnega jezika (po ZUSZJ) in kot invalidi (po ZIMI). Kljub temu se iz posameznih ubeseditev zdi, da večina splošnih zakonov in uredb gluhe, ki so uporabniki slovenskega znakovnega jezika, antidiskriminatorno obravnava na osnovi njihovega statusa invalida, ne pa na osnovi njihovega statusa jezikovne manjšine. To ni zanemarljivo, saj je posledično le malo sredstev namenjenih neposredno jezikovnim raziskavam in načrtovanju jezikovne politike za SZJ. Majhna in občutljiva jezikovna skupnost pri jezikovnem raziskovanju nedvomno potrebuje zelo intenzivno delo, ki je osnova za dvig jezikovnega statusa, znanja in posledično sporazumevalne kompetence uporabnikov.

▪ 61. člen (izražanje narodne pripadnosti)

Vsakdo ima pravico, da svobodno izraža pripadnost k svojemu narodu ali narodni skupnosti, da goji in izraža svojo kulturo in uporablja svoj jezik in pisavo.

Gojenje in izražanje kulture ter uporaba jezika in pisave slovenščine se sistemsko spodbujajo, med drugim z Zakonom o javni rabi slovenščine (ZJRS, Ur. l. RS, št. 86/04 in 8/10). Tako kot je razumljivo, da je na primer promocija jezika z omenjenim zakonom omejena na slovenščino (izključujoč madžarščino in italijanščino, za kateri naj bi skrbeli odgovarjajoči matični državi/jezikovni skupnosti), je samo po sebi razumljivo tudi, da je SZJ navzoč le na območju Slovenije, in sicer kot avtohton jezik, za katerega bi moralo biti poskrbljeno na državni ravni. In res je Vlada RS na podlagi 25. člena ZUSZJ ustanovila Svet za slovenski znakovni jezik, katerega vloga je, da skrbi za razvoj, uveljavljanje in enakopravnost slovenskega znakovnega jezika, spremlja izobraževanje, usposabljanje in delo tolmačev za slovenski znakovni jezik ter dinamiko pridobivanja certifikatov, predlaga spremembo kataloga standardov strokovnih znanj in spretnosti za tolmača znakovnega jezika, sodeluje z ustreznimi organi na področju vzgoje in izobraževanja, informiranja, zdravstvenega varstva in zdravstvenega zavarovanja, socialnega varstva, sodstva, pokojninskega in invalidskega zavarovanja, zaposlovanja, športa in kulture ter organi na drugih področjih, predlaga pristojnim organom uskladitev vprašanj, pomembnih za izvajanje tega zakona, se seznanja z reševanjem ugovorov v zvezi s kakovostjo izvajanja storitve tolmačenja, obravnava druga vprašanja ter zagotavlja pomoč pri uresničevanju nalog, ki se nanašajo na uporabo znakovnega jezika. Čeprav je prva naloga Sveta »skrb za razvoj znakovnega jezika«, je že iz trenutne sestave Sveta razvidno, da je dejavnost, ki jo ta organ opravlja, bolj kot na primarne raziskave usmerjena na načrtovanje in izvajanje operativnih nalog v zvezi z uporabo jezika v različnih življenjskih situacijah. V prihodnje velja nameniti večji poudarek spodbujanju raziskav, na katere bi se izvajanje operativnih nalog lahko naslonilo.

▪ 62. člen (pravica do uporabe svojega jezika in pisave)

Vsakdo ima pravico, da pri uresničevanju svojih pravic in dolžnosti ter v postopkih pred državnimi in drugimi organi, ki opravljajo javno službo, uporablja svoj jezik in pisavo na način, ki ga določí zakon.

Ta pravica uporabnikov SZJ se uresničuje na način, kot ga določajo specialni in splošni zakoni, ki določajo poslovanje v upravnih, sodnih in kazenskih postopkih. Čeprav posebni zakon prevlada nad splošnim, se omembe uporabnikov s posebnimi potrebami v splošnih zakonih pojavljajo le sporadično. Zakon o lokalni samoupravi, na primer jezika ne omenja. Zakon o državni upravi, ki v 4. členu opredeljuje jezik državne uprave (slovenščina oziroma madžarščina in italijanščina na dvojezičnih območjih), ne omenja SZJ. Zakon o splošnem upravnem postopku v 62. členu podeljuje strankam in drugim udeležencem postopka, ki ne znajo jezika, v katerem teče postopek, ali ga ne morejo uporabljati zaradi invalidnosti, pravico spremljati potek postopka po tolmaču. Zakon o pravnem postopku je v 240. členu dober primer, kako je SZJ že v zakonu, podobno pa tudi v vsakodnevnem poslovanju upravnih, sodnih, izobraževalnih ustanov in organov pregona, šele zadnja možnost, ki se gluhim ponudi, čeprav bi – izhajajoč iz Ustave RS – morala biti prva. Ta zakon namreč določa, da »če priča ne zna jezika, ki se uporablja v postopku, se zasliši po tolmaču«,

nato pa dodaja, da »če je priča gluha, se ji postavljajo vprašanja pisno, če je nema, pa se zahteva od nje, naj pisno odgovarja«. Šele nato nazadnje le dodaja: »Če se ne more zaslišati na ta način, se povabi kot tolmač kdo, ki se zna s pričo sporazumeti.« Opozoriti je torej treba, da določene invalidne osebe, med njimi predvsem gluhi, zaradi jezikovnih preprek niso sposobne brati in razumeti slovenščine, kadar komunikacija v upravnih, sodnih in kazenskih postopkih (odločbe, odpravki itd.) poteka v pisni obliki.

Sledi pregled pravnih dokumentov, ki temeljijo na Ustavi RS in na osnovi katerih zakonodajalec uravnava jezikovno rabo v vidikih, ki zadevajo SZJ kot avtohtoni jezik na območju Slovenije in govorce s posebnimi potrebami.

1.6.1.3.2 Zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika

[Zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika](#), Ur. l. RS, št. 96/02.

Pregled dokumenta: november 2016.

Ker slovenski znakovni jezik ustavno ni opredeljen ne kot uradni ne kot manjšinski jezik na območju Slovenije, njegovo uporabo uravnava zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika, na osnovi katerega se posebej opredeljujejo pravice uporabnikov slovenskega znakovnega jezika na vseh življenjskih področjih (človekove pravice, pravice v postopkih pred državnimi organi, vzgoja in izobraževanje ter dostopnost do informacij).

1.6.1.3.2.1 Določila, ki zadevajo izbrano področje, s podrobnejšim opisom

▪ 10. člen

Gluhi, ki se sporazumevajo v slovenskem znakovnem jeziku, imajo po 10. členu Zakona o uporabi slovenskega znakovnega jezika (Ur. l. RS 96/02, 2002) pravico uporabljati slovenski znakovni jezik v postopkih pred državnimi organi, organi lokalne samouprave, izvajalci javnih pooblastil oziroma izvajalci javne službe. Ta pravica se uresničuje z uveljavljanjem pravice do tolmača za znakovni jezik. Poleg tega ima gluha oseba po 13. členu istega zakona pravico, da uveljavlja zagotovitev tolmačenja po lastni presoji v obsegu 30 ur letno, gluha oseba, ki ima status dijaka ali študenta, pa zaradi dodatnih potreb, povezanih z izobraževanjem, lahko tudi več, vendar skupaj največ 100 ur letno. Plačilo stroškov tolmača za znakovni jezik iz tega člena krije ministrstvo, pristojno za invalidsko varstvo. Gluhim in naglušnim otrokom, ki se sporazumevajo v slovenskem znakovnem jeziku in so usmerjeni v izobraževalne programe s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo, se na podlagi zgoraj predstavljenega zakona in strokovnega mnenja z odločbo o usmeritvi prizna tudi pravica do tolmača slovenskega znakovnega jezika v okviru dodatne strokovne pomoči za premagovanje primanjkljajev, ovir oziroma motenj.

▪ 11. člen

Državni organi, organi lokalne samouprave, izvajalci javnih pooblastil oziroma izvajalci javne službe so pravico do uporabe slovenskega znakovnega jezika v postopkih pred državnimi organi, organi lokalne samouprave, izvajalci javnih pooblastil oziroma izvajalci javne službe po 11. členu istega zakona dolžni tudi zagotoviti. Problem: nesistemsko izvajanje zakona.

- 12. člen

Po 12. členu istega zakona so dolžni zagotoviti tudi plačilo stroškov tolmača za znakovni jezik. Problem: nesistemska izvajanje zakona.

SLOVENŠČINA
V SOSEDNJIH
DRŽAVAH
IN PO SVETU

Prebivalstvo na ozemlju RS in celotnem tradicionalnem slovenskem etničnem poselitvenem ozemlju je bilo in je jezikovno, etnično in kulturno pluralno raznoliko. Na njegovo strukturo so pomembno vplivale migracije v različnih zgodovinskih obdobjih (v devetnajstem in dvajsetem stoletju so bili to pretežno emigracijski tokovi, v nekaterih obdobjih tudi imigracijski tokovi), sodobne migracije pa to raznolikost še povečujejo in bogatijo. Posledica migracij, dinamičnega zgodovinskega razvoja in pogostih administrativno-političnih sprememb na tem območju je, da velik del etničnih Slovencev živi zunaj meja slovenske države – kot narodne manjšine v sosednjih državah, manjšinske skupnosti v drugih državah naslednicah nekdanje skupne jugoslovanske države in v številnih državah po svetu, kamor so se razselili kot izseljenci. Zato ne preseneča, da slovenska ustava, zakoni, podzakonski akti, predpisi lokalnih skupnosti in politični ali programski dokumenti večjo pozornost namenjajo posebnemu varstvu in celoviti integraciji italijanske in madžarske narodne manjšine in njihovih pripadnikov (ki jim poleg individualnega varstva zagotavljajo tudi kolektivno, jezika manjšin pa sta na območjih njune tradicionalne poselitve ob slovenščini opredeljena kot uradna jezika) ter romske skupnosti in njenih pripadnikov. Ureditev pravic in varstva pripadnikov drugih manjšinskih skupnosti in migrantov v RS ni tako razdelana in celovita, se pa vsaj v posameznih segmentih (npr. kultura) postopoma izboljšuje. Slovenska država posebno pozornost in skrb namenja tudi slovenskim narodnim manjšinam v sosednjih državah, manjšinskim skupnostim v drugih državah naslednicah SFRJ in izseljencem po svetu.

Raziskava se ukvarja s pravno ureditvijo položaja in rabe slovenskega jezika ter politiko (upo)rabe in promocije slovenskega jezika in manjšinskih jezikov v Sloveniji ter slovenščine v sosednjih državah in po svetu. Gre za izjemno kompleksna in večplastna vprašanja, ki terjajo obširno in poglobljeno dolgoročno raziskovanje, da bi bilo mogoče dati celovite in kar najbolj učinkovite predloge za razvoj pravne ureditve in politik ter njihovo kar najuspešnejše uresničevanje. Upamo, da bo slovenska država dolgoročno zagotovila potrebna sredstva in pogoje za ta namen – tudi zato, da bo lahko v prihodnje uspešno uresničevala svoj pravni red in politike na tem področju ter tako prispevala k razvoju multikulturalizma oziroma interkulturalizma ter uspešnega urejanja in upravljanja različnosti tako v Sloveniji kot širše v Evropi in globalno. Slednje opredeljujemo kot slovenski nacionalni interes ne le zaradi zagotavljanja dolgoročnega razvoja in stabilnosti pluralne slovenske družbe, ampak tudi zaradi skrbi za slovenske manjšine in izseljence zunaj meja RS.

2.1 SLOVENŠČINA V SOSEDNJIH DRŽAVAH¹⁹

NATAŠA GLIHA KOMAC

2.1.1 Mednarodni dokumenti, ustava, zakoni in drugi predpisi ter politični dokumenti

2.1.1.1 Mednarodni dokumenti, zakoni in drugi predpisi

2.1.1.1.1 Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih, Ur. l. RS, št. 17/84, 1992

[Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih](#) (dostop 9. 2. 2017).

2.1.1.1.1.1 Zakon o ratifikaciji evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih (MELRJ)

[Ur. l. RS, št. 69/00, 4. 8. 2000.](#)

2.1.1.1.2 Okvirna konvencija za varnost narodnih manjšin 1998

2.1.1.1.2.1 Zakon o ratifikaciji okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin (MKUNM)

[Ur. l. RS, št. 20/98, 13. 3. 1998.](#)

2.1.1.2 Ustava in slovenska zakonodaja

2.1.1.2.1 Ustava Republike Slovenije

Ur. l. RS, št. 33/91, 1373, 28. december 1991

5. člen

Država [...] skrbi za avtohtone slovenske narodne manjšine v sosednjih državah [...] ter pospešuje njihove stike z domovino.

2.1.1.2.2 Zakon o odnosih Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja (ZORSSZNM)

[Ur. l. RS, št. 43/06, 76/10, 4605, 21. 4. 2006](#) (dostop 18. 1. 2017).

- 2., 6. in 30. člen

2. člen: Slovenci v zamejstvu so »pripadniki avtohtone slovenske narodne skupnosti v sosednjih državah«, kot slovensko zamejstvo pa so opredeljena »obmejna območja

¹⁹ Poglavje prinaša zgolj seznam in kratek komentar okvirnih dokumentov, podrobnejši vpogled in argumentacija bi lahko bila nova samostojna raziskava.

vseh štirih sosednjih držav, kjer prebiva avtohtono slovensko prebivalstvo».

V 6. členu sta skupnemu slovenskemu kulturnemu prostoru namenjeni dve točki: (1) Območja sosednjih držav, kjer prebiva avtohtona slovenska narodna skupnost, in RS tvorijo skupni slovenski kulturni prostor. (2) Prizadevanje za ohranitev in okrepitev slovenstva v skupnem slovenskem kulturnem prostoru sodi med poglavitne naloge RS.

30. člen določa, da naj bi pomembno vlogo pri vzpostavljanju t. i. skupnega slovenskega kulturnega prostora odigral javni zavod RTV Slovenija, posebej pa so opredeljene tudi naloge zavoda. Določa tudi naloge RTV Slovenija:

(1) Javni zavod Radiotelevizija Slovenija je dolžan v okviru svojih, s področno zakonodajo opredeljenih nalog, skrbeti za ustrezno obveščanje Slovencev v zamejstvu in obveščanje javnosti v Republiki Sloveniji o problematiki Slovencev v zamejstvu in po svetu.

(2) Vsem zainteresiranim Slovincem zunaj Republike Slovenije, ki živijo na območju dosega satelitskega oddajanja oziroma sprejemanja signalov Radiotelevizije Slovenije, je ta dolžna omogočiti sprejemanje svojih programov brez vsakršnih odškodnin, naročnin ali drugih oblik plačevanja.

2.1.1.2.3 Zakon o medijih (ZMed)

Ur. l. RS, št. 35/01, 4017, 11. maj 2001.

▪ 4. člen

(1) Republika Slovenija podpira medije pri ustvarjanju in razširjanju programskih vsebin, ki so pomembne:

– za uresničevanje pravice državljanov oziroma državljanek Republike Slovenije, Slovencev po svetu, pripadnikov oziroma pripadnic slovenskih narodnih manjšin v Italiji, Avstriji in Madžarski, italijanske in madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji ter romske skupnosti, ki živi v Sloveniji, do javnega obveščanja in obveščenosti;

– za zagotavljanje pluralnosti in raznolikosti medijev;

– za ohranjanje slovenske nacionalne in kulturne identitete [...]

2.1.1.2.4 Zakon o RTV Slovenija (ZRTVS-1)

Ur. l. RS, št. 96/2005, 9945, 28. 10. 2005.

▪ 1. člen

RTV Slovenija [o]pravlja javno službo na področju radijske in televizijske dejavnosti, določeno s tem zakonom, z namenom zagotavljanja demokratičnih, socialnih in kulturnih potreb državljanov in državljanov Republike Slovenije, Slovenk in Slovencev po svetu, pripadnic in pripadnikov slovenskih narodnih manjšin v Italiji, Avstriji in na Madžarskem, italijanske in madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji, ter druge dejavnosti v skladu s tem zakonom in Statutom RTV Slovenija ter zakonom, ki ureja področje medijev.

▪ 3. člen

Delovanje RTV Slovenija med drugim obsega »ustvarjanje, pripravljanje, arhiviranje in oddajanje radijskih in televizijskih programov za slovenske narodne manjšine v sosednjih državah ter za izseljence in zdomce«.

▪ 4. člen

Zagotavlja verodostojne in nepristranske informativne oddaje, s katerimi celovito obvešča o političnem dogajanju doma in v zamejstvu, o pomembnih dogodkih v preostalih evropskih državah, zlasti članicah Evropske unije, in o pomembnih svetovnih temah tako, da posredovane vsebine omogočajo objektivno javno obveščenost državljanov Republike Slovenije, Slovencev po svetu ter pripadnikov narodnih manjšin v Italiji, Avstriji in Madžarski [...]

Zagotavlja oddaje, ki odražajo življenje in probleme različnih struktur prebivalstva, pri čemer izhaja iz načela enakopravnega obveščanja o dogajanjih v vseh delih Slovenije in zamejstva [...] [v] sodelovanju z javnimi radiotelevizijami sosednjih in drugih držav podpira nastanek in razvoj čezmejnih radijskih in televizijskih projektov.

Obvešča slovenske narodne skupnosti v sosednjih državah [...] o dogajanjih in dosežkih na kulturnem in drugih področjih v Republiki Sloveniji.

- 13. člen

RTV Slovenija mora kot javna služba zagotavljati vidnost in slišnost programov RTV Slovenija, »zlasti na območjih v zamejstvu, kjer živi slovenska narodna skupnost, skladno z meddržavnimi pogodbami.

2.1.1.2.5 Drugo

[Odlok o organizaciji in delovnem področju Urada Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu](#)

[Uredba o izvajanju finančne podpore za ohranjanje in razvijanje slovenske identitete zunaj Republike Slovenije](#)

[Uredba o trajnih priznavalninah učiteljem slovenskega dopolnilnega pouka](#)

[Sklep o ustanovitvi, sestavi, organizaciji in nalogah Sveta Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu](#)

[Poslovnik Sveta Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu](#)

2.1.2 Programski dokumenti

2.1.2.1 Resolucija o položaju slovenskih avtohtonih manjšin v sosednjih državah in s tem povezanimi nalogami državnih in drugih dejavnikov Republike Slovenije (RePASM)

[Ur. l. RS, št. 35-2280/96, 2946-2948](#) (dostop 18. 1. 2017).

- 1. člen

[o]bmočja sosednjih držav, na katerih živijo avtohtone slovenske manjšine, sestavljajo skupaj z RS skupni slovenski prostor.

- 2. člen

V Republiki Avstriji živi avtohtona slovenska manjšina v deželah Koroški in Štajerski, v Republiki Italiji v deželi Furlaniji - Julijski krajini, na Madžarskem v Porabju, v Republiki Hrvaški pa na področjih vzdolž hrvaško-slovenske državne meje, zlasti v Istri, Gorskem Kotarju in Medmurju.

- 5. člen

Republika Slovenija poudarja pomen medijev, posebej elektronskih, za obstoj in razvoj nacionalne zavesti pripadnikov slovenskih avtohtonih manjšin v sosednjih državah. Zato je potrebno

zagotoviti sprejem televizijskih in radijskih signalov iz Republike Slovenije na območjih, kjer avtohtona manjšina živi. Potrebno je povečati obseg in kakovost obveščanja o avtohtoni manjšini v slovenskem medijskem prostoru [...]

2.1.2.2 Poklicna merila in načela novinarske etike v programih RTV Slovenija

[Poklicna merila in načela novinarske etike v programih RTV Slovenija](#), 2000. Ljubljana: RTV Slovenija.

Dokument uravnava delovanje RTV Slovenija oziroma njenih novinarjev. 11. točka je namenjena programom posebnega pomena, med drugim v njej piše, da so:

Slovinci v zamejstvu deležni stalne skrbi novinarjev in urednikov RTV Slovenija. Njihovo življenje in delo spremljajo vsi programi. Njihovim posebnim potrebam in stikom z njimi pa so namenjeni posebni programi RTV Slovenija.

2.1.2.3 Strategija razvoja Republike Slovenije: Nacionalna identiteta in kultura

[Nacionalna identiteta in kultura](#).

Vlada RS, 2008

Polnopravno članstvo Slovenije v Evropski uniji je prineslo še večje možnosti za vsestransko povezovanje Slovencev v sosednjih državah Italiji, Avstriji in na Madžarskem s Slovenci, ki živijo znotraj meja Republike Slovenije. S tem se odpira priložnost, da idejo skupnega slovenskega kulturnega prostora, ki ji zgodovina doslej ni bila naklonjena, uresničimo v novih razmerah, na nov, inovativen način. Da bi v kar največji meri izkoristili dano priložnost, mora Republika Slovenija oblikovati proaktivno politiko za vključevanje teh Slovencev v skupni slovenski kulturni prostor, ne le na področju kulture, ampak tudi na drugih področjih, kot so gospodarstvo, znanost, izobraževanje, komunikacije.

2.1.2.4 Strategija odnosov Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja

[Strategija odnosov Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja](#), 5. 5. 2016 (dostop 12. 7. 2017).

2.1.2.5 Strategija sodelovanja med Republiko Slovenijo in avtohtono slovensko narodno skupnostjo v sosednjih državah na področju gospodarstva do leta 2020

[Strategija sodelovanja med Republiko Slovenijo in avtohtono slovensko narodno skupnostjo v sosednjih državah na področju gospodarstva do leta 2020](#), 5. 5. 2011 (dostop 12. 7. 2017).

2.1.3 Komentar

Neusklajenost predpisov in programskih dokumentov, pa tudi neusklajenost znotraj posamezne vrste dokumentov. Slovenska manjšina na Hrvaškem npr. v ZRTVS-1 ni posebej omenjena, pri čemer gre za očitno neusklajenost z RePASM, ki med avtohtonimi slovenskimi manjšinami eksplicitno navaja tudi Slovence na Hrvaškem. Podobno je problematična opredelitev skupnega slovenskega kulturnega prostora v Strategiji razvoja RS – manjkajo Slovenci na Hrvaškem in izseljenci.

Kot ugotavlja Ermenc (2015), osrednji slovenski mediji o slovenskih manjšinah v

sosednjih državah poročajo pomanjkljivo. Odnos slovenskih medijev temelji na (zamejenem) pojmovanju slovenske nacije ter vloge slovenske države kot »obrambe« slovenskega naroda v celoti s pogostim negativnim opisom lastnosti sosednjega večinskega naroda. Mediji v Sloveniji še vedno niso uveljavili pozitivno naravnane koncepta, v katerem bi imele manjšine vlogo spodbujanja medsebojnega sodelovanja na vseh družbenih področjih. Ostajajo tudi nedorečenosti pri opredeljevanju skupnega slovenskega kulturnega prostora.

RS v skladu z RePASM 1996 obravnava Slovence na Hrvaškem kot avtohtono slovensko narodno skupnost (tiste, ki živijo v obmejnem pasu) in kot izseljensko skupnost (tiste, ki živijo drugod po Republiki Hrvaški). Posledično se uporabljata dva različna modela financiranja.

2.1.3.1 Pristojne službe in organi v RS

Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu – spremljanje društvene dejavnosti, Svet Vlade RS za Slovence v zamejstvu, Ministrstvo za vzgojo, izobraževanje in šport RS – spremljanje in skrb za izvajanje pouka slovenskega jezika in lektorje na fakultetah, Zavod RS za šolstvo, Projektni odbor za pripravo celovitega učenja slovenščine na Hrvaškem (2015–).

VIRI IN LITERATURA

ERMENC, Blaž, 2015: *Vloga RTV Slovenija pri oblikovanju skupnega slovenskega kulturnega prostora: zamejski prostor v informativnih oddajah RTV Slovenija*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede Univerze v Ljubljani (dostop 20. februar 2017).

Pobuda Slovenske manjšinske koordinacije za vzpostavitev skupnega slovenskega kulturnega prostora. Celovec, 10. oktober 2008.

ROTER, Petra, 2009: *Narodne manjšine v mednarodnih odnosih*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Slovenska manjšinska koordinacija. 2008. *Dokument slovenske manjšinske koordinacije* (26. julij 2015).

Statut javnega zavoda Radiotelevizija Slovenija. 2006. Ur. l. RS, št. 106/06, 10745.

2.1.4 Slovenščina v Italiji

2.1.4.1 Predpisi v Republiki Italiji

Država Italija se je k zaščiti manjšinskih skupnosti opredelila že s 3. (načelo nediskriminacije glede na spol, raso, jezik, religijo ali politično prepričanje) in 6. členom (Republika Italija naj bi z ustreznimi normami ščitila jezikovne manjšine na svojem območju) ustave, ki je bila sprejeta 22. 12. 1942, veljavna pa je postala s 1. 1. 1948. Za italijansko državo je ključen kriterij tradicionalna naselitev manjšine, povezan z jezikom, ki ga skupnost govori. Oba navedena člena sta dokaj nenatančna, 6. člen pa predvideva tudi sprejem ustrezne zakonodaje. Po 116. členu naj bi na območjih, kjer so zgodovinsko naseljene manjšine, ustanovili avtonomne dežele, tj. Furlanijo - Julijsko krajino, Dolino Aoste, Trentinsko - Zgornje Poadižje, Sicilijo in Sardinijo, in s posebnimi statuti zagotovili manjšinam ustrezne pravice.

Ozemlje, kjer danes živi slovenska manjšina v Italiji, je bilo po 2. svetovni vojni razdeljeno na Videmsko in Goriško znotraj Italijanske republike in cono A Svobodnega tržaškega ozemlja (STO). Slednje je vse do leta 1954 upravljala Zavezniška vojaška uprava, katere delovanje je zaznamovalo nespoštovanje slovenske manjšine, po informbirojevski krizi leta 1948 pa delitev na »titoiste« in »vidaliste«, ki je povzročila razkol znotraj levega dela slovenske manjšine. Pomemben pravni dokument, ki bi moral urejati zaščito slovenske manjšine v Italiji (vezan le na tržaško ozemlje) in italijanske manjšine na ozemlju Jugoslavije, je bil Posebni statut Londonskega memoranduma (1954), ki so ga ob razpadu STO sklenile ZDA, VB, Italija in Jugoslavija, a ga je ratificirala in v svoj notranji pravni red vključila le Jugoslavija.

Avtonomna dežela Furlanija - Julijska krajina je bila ustanovljena leta 1963, a statut ni predvidel nobene posebne zaščite za pripadnike slovenske manjšine.

Leta 1975 sta Italija in Jugoslavija podpisali Osimske sporazume, s katerimi je bila dokončno določena meja med Italijo in Jugoslavijo, urejali pa naj bi tudi varstvo manjšin (na italijanski strani predvsem slovenske manjšine na Tržaškem in Goriškem). Najpomembnejša sta Preambula in 8. člen, po katerem naj bi se državi zavzeli za najvišjo možno raven varstva nacionalnih (jezikovnih) manjšin, v veljavi pa ostanejo vsi že sklenjeni ukrepi in mednarodni dogovori. Republika Italija je sicer Osimske sporazume leta 1977 ratificirala, a pri njihovem konkretnem izvajanju se je zatikalo vso do sprejema zakona 38/01.

2.1.4.1.1 Zakon 482/99

Norme in materia di tutela delle minoranze linguistiche storiche n. 482, v parlamentu sprejet 15. 12. 1999 in 20. 12. 1999 objavljen v Ur. l.

Italijanski državni zakon za zaščito zgodovinskih jezikovnih manjšin je prvi italijanski zakon, ki obravnava zaščito vseh jezikovnih manjšin v državi, tudi slovenske. Gre za okvirni zakon, ki določa principe varovanja pravic jezikovnih manjšin in temelj, na podlagi katerega naj bi oblikovali zakone za posamezne manjšine, tako državne kot deželne.

2.1.4.1.2 Zakon 38/01 – Zakonska določila za zaščito slovenske jezikovne manjšine v Italiji

Norme per la tutela della minoranza linguistica slovena della Friuli Venezia Giulia, v poslanski zbornici sprejet julija 2000, v senatu pa februarja 2001.

Levosredinska italijanska vlada je – verjetno tudi zaradi sicer v širšem evropskem prostoru naklonjene klime, v sodelovanju s predstavniki slovenske manjšine po dolgoletnih usklajevanjih in prizadevanjih oblikovala zaščitni model slovenske manjšine v deželi Furlaniji - Julijski krajini in sprejela zakon o zaščiti slovenske jezikovne manjšine v Italiji. Zakon 38/01 pomeni pomemben korak v prid zaščite slovenske manjšine, saj gre za prvi normativni ukrep italijanske države, ki enakopravno obravnava pripadnike slovenske jezikovne manjšine v vseh treh pokrajinah, tj. na Tržaškem, Goriškem in v Videmski pokrajini. Predvideva ukrepe za vsa področja javnega življenja pripadnikov manjšine; vključuje zaščito kulturnih dejavnosti in ustanov, javnih glasil v slovenskem jeziku, uporabe slovenskega jezika v sodstvu in javni upravi, slovenskih imen in priimkov, vzgoje in izobraževanja v slovenskem jeziku, participacijo v javnih zadevah in čezmejno sodelovanje.

Po letu 2001 sicer uresničevanje zakona za nekaj let obstane in paritetni odbor, tj. organ, ki naj bi določil območje veljavnosti zakona, začne s polnopravnim delovanjem leta 2006. Leta 2007 najprej italijanska vlada, potem pa tudi predsednik Giorgio Napolitano s posebnim odlokom potrdi seznam občin, kjer naj bi se izvajal zakon.

Udejanjanje zakonskih določil je v veliki meri odvisno od aktualnih družbeno-političnih razmer, pa tudi od siceršnjega delovanja in prizadevanj slovenske manjšinske skupnosti. Trenutno so verjetno največji izzivi na področju izobraževanja v slovenskem jeziku (v šole s slovenskim učnim jezikom se vključuje vedno več otrok brez vsakršnega znanja slovenskega jezika, povečuje se zanimanje za učenje slovenskega jezika na šolah z italijanskim učnim jezikom, v Videmski pokrajini se kaže želja po uvedbi izobraževanja v slovenskem jeziku tudi v Terskih dolinah in v Kanalski dolini), vsekakor pa si bo morala v prihodnje tudi slovenska skupnost v Italiji zastaviti jasne cilje – pri čemer naj ji bo slovenska nacionalna jezikovna politika v oporo in pomoč.

2.1.4.1.3 Predsedniški odlok (DPR) 275/99

- 8. 3. 1999, 3. in 8. člen

Gre za normativni vir, ki ureja področje t. i. šolske avtonomije.

V navedenih členih je poudarjen pomen, ki ga ima ovrednotenje prostora, v katerem šola deluje, in sicer: a) tam, kjer se navaja, da morajo vzgojno-izobraževalni načrti odražati »potrebe kulturnega, družbenega in ekonomskega konteksta lokalne stvarnosti« (3. člen) in b) tam, kjer so pri definiciji učnih načrtov eksplicitno omenjene tudi »potrebe in pričakovanja družin, krajevnih uprav ter kulturnih, družbenih in gospodarskih kontekstov prostora, v katerem deluje šola« (8. člen). Poznavanje lastnega prostora je torej izhodišče za učinkovito spoznavanje dinamike družbenega, kulturnega in političnega razvoja na lokalni in globalni ravni.

Procesi čezmejnega načrtovanja in sodelovanja med Italijo in Slovenijo so privedli do

pozitivnih učinkov in pripomogli k razvoju novih možnosti ovrednotenja jezikovne in kulturne raznolikosti Dežele Furlanije - Julijske krajine. Z vse bolj intenzivnimi stiki med italijansko in slovensko skupnostjo se je med italijansko govorečim prebivalstvom pojavila potreba po poznavanju zgodovinske in kulturne specifik slovenskega naroda. Od tod vse večje povpraševanje po dejavnostih, ki so povezane z didaktiko slovenskega jezika, kar se odraža tudi v izjavah staršev učencev in dijakov nekaterih tržaških šol z italijanskim učnim jezikom. Predlog, da se slovenščina vključi v paket temeljnih kompetenc v kontekstu konstruktivne kulturne interakcije, ne bi smel več ustvarjati nelagodja ali nasprotovanj. Učenje lokalnih jezikov v večjezičnih okoljih spodbuja celostno spoznavanje prostora v vseh njegovih družbenih in kulturnih vidikih na deželni in na čezmejni ravni. Nekaterim to omogoča, da ponovno odkrivajo zgodovino lastne družine in vezi z izvornim jezikom, rabo katerega so iz različnih razlogov hote ali nehote opustili.

2.1.4.1.4 Zakon št. 107 o »dobri šoli« / La buona scuola, legge n. 107

[Gazzetta Ufficiale della Repubblica, Serie Generale](#), 13. 7. 2015 (dostop 9. 2. 2017).

Nadaljnje izobraževanje in usposabljanje šolnikov je odslej obvezno. Temeljna pravica vsakega šolnika je sodelovanje pri projektih, na delavnicah, seminarjih in drugih dejavnostih, ki jih predlaga ne le italijansko ministrstvo za šolstvo, temveč tudi izobraževalne ustanove (ravnateljstva in agencije). S tem zakon naj bi bila uvedena tudi t. i. e-kartica za učitelje z naloženimi 500 evri (učitelj lahko tako samostojno poskrbi za lasten profesionalni razvoj, npr. za nakup učbenikov, knjig, različne dejavnosti, izobraževanja ...).

2.1.4.2 Pristojne službe

Ministrstvo za šolstvo, univerzo in izobraževanje, Deželni šolski urad za Furlanijo - Julijsko krajino (usklajevanje in načrtovanje upravnih in pedagoških dejavnosti šole v FJK; pristojen je tudi za vprašanja, ki zadevajo izobraževanje v slovenskem jeziku ter razporeditev osebja po šolah in zavodih s slovenskim učnim jezikom; deluje pod italijanskim šolskim ministrstvom), SSO, SKGZ.

VIRI IN LITERATURA

BAJC, Gorazd, Devan JAGODIC, Borut KLABJAN, Maja MEZGEC in Zaira VIDAU, 2008: *Premisliti manjšino. Pogledi predstavnikov Slovencev v Italiji in pravno-politični okvir*. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Založba Annales; Trst: Slovenski raziskovalni inštitut.

BOGATEC, Norina in Zaira VIDAU (ur.), 2017: *Skupnost v središču Evrope*. Trst: Slovenski raziskovalni inštitut in Založništvo tržaškega tiska.

BREZIGAR, Bojan, 2010: *Pravno stanje zaščite slovenske manjšine v Italiji*, projektna naloga. Ljubljana: INV.

BREZIGAR, Bojan, 2012: *Dvojno poslanstvo manjšinskih novinarjev*. V: Klopčič, Luka, in Nina Furlan (ur.), *1. Konferenca slovenskih novinarjev iz sveta in Slovenije*, zbornik, 43–44. Ljubljana: Svetovni slovenski kongres.

Council of Europe, 1996. *Framework convention for the protection of national minorities and explanatory report* (dostop 9. 2. 2017).

ČERNIC, Andrej, 2012: Odpraviti je potrebno komunikacijski šum. V: Klopčič, Luka, in Nina Furlan (ur.), *1. Konferenca slovenskih novinarjev iz sveta in Slovenije*, zbornik, 110–112. Ljubljana: Svetovni slovenski kongres.

RACMAN, Valentina, 2016: *Izzivi in praksa vključevanja neslovensko govorečih v vrtce s slovenskim učnim jezikom v Italiji*, magistrsko delo. Koper: Pedagoška fakulteta Univerze na Primorskem.

STERNAD, Nicole, 2016: *Nadaljnje izobraževanje in usposabljanje učiteljev osnovnih šol s slovenskim učnim jezikom na Tržaškem*, magistrsko delo. Koper: Pedagoška fakulteta Univerze na Primorskem.

[Urad Vlade Republike za Slovence v zamejstvu in po svetu](#) (dostop 18. 1. 2017).

VIDAU, Zaira, 2015: *Upravljanje jezikovne različnosti v javni upravi: primer slovenske, furlanske in nemške skupnosti v deželi Furlaniji – Julijski krajini*. Koper: Univerzitetna založba Annales.

2.1.5 Slovenščina v Avstriji

2.1.5.1 Predpisi v Republiki Avstriji

2.1.5.1.1 Evropska listina o regionalnih in manjšinskih jezikih, Ur. l. RS, št. 17/84, 1992

[Evropska listina o regionalnih in manjšinskih jezikih](#) (dostop 9. 2. 2017).

Republika Avstrija je listino ratificirala leta 2001 in z njo uradno priznala hrvaški, slovenski, madžarski, češki, slovaški in romski jezik kot manjšinske jezike. Poleg jezikov etničnih manjšin (gradiščanska hrvaščina, slovenščina, madžarščina, češčina, slovaščina in romščina) ima od 1. septembra 2005 tak status tudi avstrijski znakovni jezik.

Čeprav je v Avstriji zelo visoko število govorcev drugih jezikov (predvsem turškega in jezikov nekdanje Jugoslavije) in so govorci teh jezikov tudi avstrijski državljani, njihovi jeziki ne spadajo v sklop manjšinske zaščite in se ne upoštevajo v šolah.

2.1.5.1.2 Zvezni ustavni zakon

- 8. člen

Vodilo avstrijske državne politike v zvezi s pravicami avtohtonih in z zakonom priznanih narodnih skupnosti v Avstriji.

(1) Nemški jezik je uradni jezik republike, ne glede na pravice, ki jih jezikovnim manjšinam zagotavlja zvezna zakonodaja.

(2) Republika (zveza, dežele in občine) se opredeljuje kot jezikovno in kulturno raznolika, kar se odraža v avtohtonih narodnih skupnostih. Jezik in kulturo, obstoj in razvoj teh narodnih skupnosti je treba spoštovati, varovati in spodbujati.

(3) Avstrijski znakovni jezik se priznava kot samostojni jezik. Podrobnosti so določene z zakoni.

2.1.5.1.3 Avstrijska državna pogodba, 1955, 7. člen

V 7. členu Avstrijske državne pogodbe iz leta 1955 so zapisane in s tem priznane pravice gradiščanskih Hrvatov, koroških Slovencev in Slovencev na Štajerskem (s tem tudi pravice njihovih jezikov). Slovenščina je torej manjšinski jezik (Sprache der Minderheit), v skladu s 7. členom ADP pa je v upravnih in sodnih okrajih Koroške in Štajerske s slovenskim jezikom tudi »uradni jezik dodatno k nemškemu«, pogosto ga imenujejo drugi deželni jezik (zweite Landessprache) oziroma jezik narodne manjšine (Volksgruppensprache).

2.1.5.1.4 Zakon o naturalizaciji (sprejemu v državljanstvo), 1998

Redno čakalno obdobje za sprejem v državljanstvo je 10 let. Priseljenc mora dokazati, da je dovolj vključen v avstrijsko družbo, da je gospodarsko samostojen (da ne potrebuje socialne pomoči) in dovolj usposobljen v nemščini. Priseljenc v Avstriji lahko dobi državljanstvo po preteku 15 let, in sicer na podlagi uspešne

integracije. Od leta 1998 dalje število sprejemov v avstrijsko državljanstvo stalno narašča.

2.1.5.1.5 Zakon o organizaciji šolstva (Schulorganisationsgesetz), 1965

Zakon je nadomestil predpise, ki so veljali še iz časov Habsburške monarhije (do leta 1918) in Prve republike (1919–1938). Opredelil je normativne temelje šol in jasno definiral pravice učencev, učiteljev in vseh drugih. Sprejeta je bila že vrsta dopolnil, temeljna struktura pa je ostala nespremenjena.

2.1.5.2 Pristojne službe

Zvezno ministrstvo za izobraževanje in ženske zadeve, Deželni šolski sveti, Deželni šolski svet za Koroško v Celovcu, Kulturno društvo člen 7, Komisija za pripravo avstrijske standardizirane mature iz maternega jezika, Komisija za izbor jezikovnih asistentov na avstrijskem Koroškem.

Zaradi zvezne ureditve Republike Avstrije si pristojnosti v šolstvu²⁰ poleg zveznega ministrstva delijo tudi deželne vlade (deželni šolski sveti). Zvezno ministrstvo za izobraževanje in ženske zadeve ima nedvomno avtoriteto in je neodvisno tako pri odločanju o izobraževalni strukturi in organizaciji skoraj vseh zornih kotov poučevanja, trajanju programov, vsebini, spričevalih, izpitih ... kot pri odločanju o učbenikih itd. Ministrstvo skrbi za pedagoške akademije, deželni sveti pa za višje splošnoizobraževalne in poklicne šole, pedagoške inštitute ter imenovanja ravnateljev. Ljudske šole sodijo pod okrilje okrajnih šolskih svetov (dežele so namreč razdeljene na okraje).

2.1.5.3 Komentar

V letu 2017 odmeva razprava o omembi slovenske manjšine v koroški deželni ustavi. Slovenska narodna skupnost je prvič po letu 1918 zapisana v deželni ustavi, a nova ustava kot deželni jezik navaja le nemščino. Predlog krovnih organizacij koroških Slovencev, da se odlomek o nemščini kot deželnem jeziku dopolni, da sta na dvojezičnem ozemlju avstrijske Koroške deželna jezika nemščina in slovenščina,

²⁰ V Avstriji velja za vse otroke, ki stalno prebivajo v državi, obvezno devetletno šolanje. Precejšen del otrok je od tretjega do šestega leta vpisan v vrtce (t. i. predšolska stopnja), od šestega do desetega leta so v osnovni šoli (t. i. primarna stopnja), od desetega do štirinajstega hodijo v nižjo srednjo šolo (t. i. sekundarna stopnja I), od štirinajstega do osemnajstega ali devetnajstega pa v višjo srednjo šolo (t. i. sekundarna stopnja II). Imajo tudi možnost, da že po 15. letu končajo šolanje, če opravijo še enoletno predpoklicno usposabljanje. V tem primeru, jih čakajo še dodatna tri leta usposabljanja z nepolnim delovnim časom, t. i. doba vajeništva, ki poteka hkrati s poklicnim usposabljanjem v podjetju (t. i. dualni sistem). Varstvo in vzgoja predšolskih otrok sistemsko in vsebinsko nista del avstrijskega vzgojno-izobraževalnega sistema in zato nista obvezna. Do tretjega leta starosti so otroci v jaslih, od tretjega leta pa do vstopa v šolo pa so vključeni v t. i. edukacijske vrtce, kjer je poudarek na učenju in pripravi otrok na šolo. Jasli in vrtce dopolnjujejo alternativne oblike varstva, kot so otroške skupine, skupine starši – malček in vzgojno-varstvene družine. Od šolskega leta 2010/2011 dalje je obisk otroškega vrtca zadnje leto pred vstopom v šolo obvezen. Splošna šolska obveznost se v Avstriji začne po dopolnjenem šestem letu starosti.

ni bil uvrščen v končno besedilo.

Zapleti na Koroškem so v ospredje postavili tudi vprašanje Avstrijske državne pogodbe (1955), saj Slovenija po osamosvojitvi še vedno ni poskrbela za njeno notifikacijo.

VIRI IN LITERATURA

KERN, Damjana, 2016: *Ohranjanje identitete s poučevanjem slovenščine med Slovenci v Avstriji*, doktorsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.

NOVAK, Anton, 2005: *Pravno varstvo slovenske manjšine v Avstriji v luči novejšega mednarodnopravnega manjšinskega varstva*. Celovec: Mohorjeva družba.

2.1.6 Slovenščina na Madžarskem

2.1.6.1 Predpisi

V mednarodni Trianonski mirovni pogodbi (1920), s katero so Porabske Slovence ločili od preostalih prekmurskih Slovencev in jih vključili v madžarsko državo, so bile zapisane tudi mednarodne obveze do varovanja manjšin, a je bila njihova realizacija skromna.

Odnos Madžarske do narodnih manjšin se je pozitivno spremenil šele po volitvah leta 1990, z vstopom v Svet Evrope ter v procesu prizadevanja za vključitev v EU. Pravna zaščita slovenske manjšine se je izboljšala z novo ustavo l. 1989, posebej pa z ratifikacijo Sporazuma o zagotavljanju posebnih pravic slovenske narodne manjšine v Republiki Madžarski in madžarske narodne skupnosti v RS (1992), kjer sta se državi podpisnici zavezali, da bosta zagotavljali možnosti za ohranjanje, razvoj in izražanje narodne identitete obeh manjšin. Prvi člen tako npr. narekuje, da »bosta sprejeli in uveljavljali ustrezne ukrepe in mehanizme na področju izobraževanja, kulture, javnega obveščanja, založniške in znanstveno-raziskovalne dejavnosti, gospodarstva in na drugih področjih, ki bodo prispevala k vsestranskemu razvoju manjšin«. V 5. členu »podpisnici priznavata pravico manjšin do informiranja v maternem jeziku v tisku, radiu in televiziji. V ta namen zagotavljata lastno informacijsko dejavnost manjšin in njen razvoj. Podpirata svoboden pretok informacij v jezikih manjšin ter sodelovanje med množičnimi občili manjšin in večinskih narodov«. Prav tako se obe državi zavezujeta, da »bosta skrbeli za možnost sprejemanja domačih radijskih in televizijskih programov, kakor tudi radijskih in televizijskih programov matičnega naroda ter za redne in ustrezne programske termine radijskih in televizijskih oddaj v maternem jeziku«.

Pomemben korak je bilo že sprejetje Zakona o pravicah narodnih in etničnih manjšin na Madžarskem (1993), ki priznava 13 narodnih in etničnih manjšin, tj. Armence, Bolgare, Hrvate, Nemce, Grke, Poljake, Rome, Romune, Rusine, Srbe, Slovake, Slovence in Ukrajince.

Ključno vlogo so odigrali mednarodnopravni dokumenti, ki jih je podpisala tudi Madžarska, npr. Konvencija Združenih narodov o odpravi vse oblik rasne diskriminacije, Evropska listina o regionalnih in manjšinskih jezikih, Deklaracija Združenih narodov o pravicah pripadnikov narodnih ali etničnih, verskih in jezikovnih manjšin idr.

2.1.6.1.1 Ustava – Temeljni zakon Madžarske iz leta 2011 ([Magyarország Alaptörvénye](#))

V Preambuli piše, da [n]arodnosti in narodne skupnosti, ki živijo na Madžarskem, štejejo za del madžarske politične skupnosti in so državotvorni dejavniki« in da »Madžarska ščiti jezik in kulturo narodnosti«. V 29. členu je poudarjeno, da so narodnosti na Madžarskem državotvoren dejavnik, da imajo pravico do svobodnega izražanja svoje identitete, rabe svojega maternega jezika, pisanja lastnih imen in imena skupnosti v svojem jeziku, da lahko ohranjajo svojo kulturo in se izobražujejo v maternem jeziku ter da lahko ustanavljajo lokalne in državne samouprave.

2.1.6.1.2 Zakon o pravicah narodnosti ([Törvény a nemzetiségek jogairól](#)) iz leta 2011

Z vidika rabe slovenskega jezika je posebej pomemben paragraf 5, kjer med drugim piše, da mora pogoje za rabo jezika pripadnikov narodnosti – v določenih primerih s posebnim zakonom – zagotoviti država. Raba maternega jezika naj bi bila zagotovljena tudi v postopkih civilnega prava, upravnih postopkih ter v javnih nastopih od skupščine lokalne samouprave vse do parlamenta.

2.1.6.1.3 Zakon o nacionalni vzgoji in izobraževanju iz leta 2011 ([Törvény a nemzeti köznevelésről](#))

Zakon v 3. in 72. členu poleg madžarščine omogoča tudi izobraževanje v jeziku manjšine ter staršem zagotavlja izbiro šole glede na narodnostno pripadnost.

2.1.6.2 Komentar

Na začetku tretjega tisočletja je na Madžarskem z normativnega vidika relativno dobro poskrbljeno za ohranjanje 13 narodnosti in zagotavljanje njihovih pravic. Vprašanje je, ali se uporabniki slovenskega jezika na Madžarskem, še posebej pripadniki teh narodnosti na narodnostno mešanih območjih teh pravic sploh zavedajo ter se nanje tudi sklicujejo in jih uporabljajo. Ali je zanje to sploh še aktualno?

2.1.6.3 Pristojne službe

[Zveza Slovencev na Madžarskem](#); slovenske narodnostne samouprave: Gornji Senik, Števanovci, Sakalovci, Monošter (kamor spada tudi Slovenska ves), Verica-Ritkarovci, Andovci, Dolnji Senik, Sombotel, Budimpešta in Mosonmagyaróvár.

VIRI IN LITERATURA

BAJZEK LUKAČ, Marija, 2014: Priložnosti za slovenščino na Madžarskem. V: Tivadar, Hotimir (ur.), *Prihodnost v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi : zbornik predavanj*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 165–170.

[Državna slovenska samouprava.](#)

JUST, Franci, 2009: *Porabje*. Murska Sobota: Franc-Franc: Društvo Argo.

MUKIČ, Francek, 2000: Narečje smo opustili, knjižne slovenščine se nismo naučili. V: Klopčič, Vera (ur.), *Živeti z mejo, Materinščina, dejavnik osebne in skupnostne narodnostne identitete*, zbornik referatov na znanstveno-kulturnem srečanju v Murski Soboti, 5.-6. junija 1998. Ljubljana: INV, SAZU, Zveza Slovencev na Madžarskem, 244–257.

MUNDA HIRNÖK, Katalin, 2007: Institucionalna podpora slovenske manjšine na Madžarskem – na

primeru Slovencev v Sombotelu, Budimpešti in Mosonmagyaróváru / A magyarországi szlovének intézményi támogatottsága – a szombathelyi, budapesti és mosonmagyaróvári szlovének esetében. *Etnologija Slovencev na Madžarskem* 5, 75–89, 91–105.

MUNDA HIRNÖK, Katalin, in Sonja NOVAK LUKANOVIĆ, 2016: Slovenščina v Porabju: stopnja vitalnosti. V: Grafenauer, Danijel in Katalin Munda Hirnök (ur.), *Raznolikost v raziskovanju etničnosti: izbrani pogledi*. Ljubljana, Inštitut za narodnostna vprašanja, 192–219.

NEČAK LÜK, Albina, 1998: Jezik in etnična pripadnost v Porabju. V: Nečak Lük, Albina in Boris Jesih (ur.), *Medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru. Izsledki projekta Inštituta za narodnostna vprašanja*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 231–252.

PERGER, Valerija, 2009: Vloga porabskega narečja pri ohranjanju narodnostne identitete v Porabju na Madžarskem. V: Novak Popov, Irena (ur.), *Slovenski mikrokozmosi – medetnični in medkulturni odnosi. 20. Slovenski slavistični kongres: zbornik predavanj*. Ljubljana: Zveza društev Slavistično društvo Slovenije, 343–356.

2.1.7 Slovenščina na Hrvaškem

2.1.7.1 Predpisi v Republiki Hrvaški

2.1.7.1.1 Ustava Republike Hrvaške / Ustav Republike Hrvatske, 2010

[Ustava Republike Hrvaške](#) (dostop 16. 1. 2017).

- Preambula, 15. člen

Od leta 2010 dalje je v Preambuli Ustave Republike Hrvaške med 22 skupinami, ki jim je priznan status narodne manjšine, po sedemletni odsotnosti zopet tudi slovenska narodna skupnost. V skladu s 15. členom Ustave Republike Hrvaška zagotavlja enakopravnost vseh naštetih manjšin, pri čemer krovno pravno ureditev ustrezno dopolnjujejo področni predpisi.

2.1.7.1.2 Ustavni zakon o človekovih pravicah in svoboščinah ter pravicah narodnih in etničnih skupnosti v Republiki Hrvaški

[Ustavni zakon o človekovih pravicah in svoboščinah ter pravicah narodnih in etničnih skupnosti v Republiki Hrvaški](#), sprejet 1992, zadnje spremembe v saboru 11. 5. 2000 (dostop 18. 1. 2017).

Zadnje spremembe zakona iz leta 2000 so bile za slovensko narodno skupnost na Hrvaškem zelo pomembne, saj je bila slovenska narodna manjšina v tem dokumentu poimenovana, medtem ko je bila iz hrvaške ustave v obdobju 1997–2010 izbrisana.

2.1.7.1.3 Ustavni zakon o pravicah narodnih manjšin na Hrvaškem / Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina

[NN 155/02, 47/10, 80/10, 93/11](#) (dostop 18. 1. 2017).

Zakon je nadomestil prejšnji Ustavni zakon o človekovih pravicah in svoboščinah ter pravicah narodnih in etničnih skupnosti v Republiki Hrvaški. Gre za prelomnico pri normativni ureditvi varstva manjšin in manjšinskih pravic v Republiki Hrvaški.

- 6. člen – opredelitev narodne manjšine:

[S]kupina hrvaških državljanov, katere pripadniki so tradicionalno naseljeni na ozemlju Republike Hrvaške in imajo etnične, jezikovne, kulturne in/ali verske značilnosti, po katerih se razlikujejo od drugih državljanov ter jih ter jih vodi želja po ohranitvi teh značilnosti.

- 11. člen

[V]zgoja in izobraževanje pripadnikov narodnih manjšin se mora izvajati v predšolskih ustanovah, osnovnih in srednjih šolah v svojem jeziku in pisavi.

Na podlagi tega ustavnega zakona je bila sprejeta področna šolska zakonodaja, ki ureja izobraževanje v jezikih manjšin.

- 15. člen

[P]ripadniki manjšin imajo možnost ustanovitve kulturnih društev, knjižnične, arhivske in znanstvene aktivnosti z namenom ohranjanja, razvoja in izkazovanja svoje kulturne identitete.

Slovenci na Hrvaškem so bili na tem področju dobro organizirani že pred sprejetjem zakona.

- 19. člen – še ena pomembna novost – govori o zastopanosti narodnih manjšin v predstavniških organih:

Republika Hrvaška jamči pripadnikom narodnih manjšin pravico do zastopanja v hrvaškem saboru. Pripadniki manjšin izvolijo najmanj pet in najmanj osem svojih zastopnikov na posebnih volitvah. Pripadnikom narodnih manjšin, ki imajo v skupnem prebivalstvu Hrvaške delež višji od 1,5 odstotka, pripada najmanj eno in največ tri zastopniška mesta. Pripadniki tistih narodnih skupnosti, ki pa imajo delež manjši od 1,5 odstotka celotnega hrvaškega prebivalstva, imajo pravico izbirati najmanj štiri zastopnike narodne manjšine.

- 20. člen – pravica pripadnikov narodnih manjšin do zastopanosti v predstavniških organih enot lokalne samouprave in predstavniških organih enot regionalne samouprave.

Pripadnikom tistih manjšin, ki predstavljajo več kot 5 in manj kot 15 odstotkov prebivalstva v lokalni skupnosti, je zagotovljeno eno predstavniško mesto. Če pa je predstavnikov manjšine več kot 15 odstotkov prebivalcev v enoti lokalne samouprave (občini), se ustanovi svet nacionalnih manjšin. Podrobneje se zastopanost manjšin v organih samouprave določa s področno zakonodajo.

- 23., 24. člen – pravica do delovanja predstavnikov manjšin v svetih narodnih manjšin, kamor izvolijo svoje predstavnike.

Svete narodnih manjšin lahko izvolijo predstavniki narodnih manjšin v lokalni skupnosti, kjer predstavljajo najmanj 1,5 odstotka prebivalstva v enoti samouprave (občine) oziroma na območju, kjer v enoti lokalne samouprave živi več kot 200 pripadnikov narodne skupnosti, ter v enotah območne (regionalne) samouprave na območju, kjer živi več kot 500 predstavnikov ene narodne skupnosti. Kandidate za člane svetov nacionalnih manjšin lahko predlagajo društva ali najmanj 20 predstavnikov narodnih manjšin v občini, 30 z območja mesta in 50 z območja županije. Člani svetov se volijo s tajnim glasovanjem za obdobje štirih let.

- 35. člen – določa delovanje vladnega Sveta za narodne manjšine na državni ravni.

Svet naj bi bil glavni sogovornik predstavnikov manjšin z državnimi oblastmi in spremljevalec uresničevanja obvez države do manjšin in varstva ter svoboščin narodnih manjšin. Člane sveta imenuje vlada za obdobje štirih let, in sicer sedem članov pripadnikov narodnih manjšin, ki jih predlagajo (lokalni) sveti narodnih manjšin, pet iz vrst oseb, aktivnih na kulturnem, znanstvenem, strokovnem ali verskem področju, ki jih predlagajo društva narodnih skupnosti, druge organizacije manjšin, pripadniki manjšin in verske skupnosti. Člani sveta so tudi poslanci narodnih skupnosti. Zelo pomembna naloga sveta je, da odloča o razdelitvi sredstev, ki jih Republika Hrvaška namenja za manjšinske organizacije.

2.1.7.1.3.1 Komentar

Do težav prihaja pri organiziranem delovanju slovenske narodne manjšine, ki ga ta zakon omogoča: sodelovanju v saboru (19. člen), sodelovanju v Svetu za narodne manjšine Republike Hrvaške na državni ravni (35. člen) in sodelovanju v svetih narodnih manjšin (občin, mest in županij; 23. in 24. člen).

Predstavniki slovenske manjšine si možnost prisotnosti predstavnika v saboru delijo s črnogorsko, albansko, makedonsko in bošnjaško narodno manjšino. Slovenci na Hrvaškem želijo drugačno ureditev pravice do zastopanosti v parlamentu, in sicer

z zagotovitvijo poslanskega mandata, ki bo namenjen izključno slovenski manjšini (za kar pa je potrebna sprememba ustavnega zakona, kar je malo verjetno), in s spremembo pravil znotraj obstoječe ureditve, da se npr. določi rotacijo poslancev v skupini manjšinskih narodov, ki si delijo poslanski mandat.

Slovenska manjšina na Hrvaškem tudi svojih pravic za izvolitev v svete narodnih manjšin občin, mest in županij v nobenem mandatu – teče četrti mandat – ni izrabila v celoti; na zadnjih volitvah v svete narodnih manjšin je bilo izvoljenih 9 svetov slovenskih narodnih manjšin (od možnih 11) in 14 predstavnikov slovenske narodne manjšine v Republiki Hrvaški (od možnih 22).

2.1.7.1.4 Zakon o vzgoji in izobraževanju v jeziku in pisavi narodnih manjšin / Zakon o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina

[NN 51/00, 56/00](#) (dostop 18. 1. 2017).

Po tem zakonu imajo vsi pripadniki narodnih manjšin pravico do izobraževanja v svojem jeziku, in sicer po celotni vertikali, tj. od predšolske vzgoje do osnovnih in srednjih šol.

▪ 1.-5. člen

Izobraževanje pripadnikov narodnih manjšin se izvaja v posebnih (manjšinskih) šolskih ustanovah, če je učencev dovolj za ustanovitev nove šole. Za manjše število učencev se v okviru šol s hrvaškim učnim jezikom oblikujejo posebne skupine (razrede) za pouk v jeziku in pisavi narodnih manjšin. Tudi če učencev pripadnikov narodnih manjšin po predpisanih državnih pedagoških standardih za oblikovanje novega razreda (najmanj 14 učencev) ni dovolj, se lahko oblikuje skupina z manjšim številom učencev. Naziv šolske ustanove, v kateri poteka pouk v jeziku in pisavi nacionalne manjšine, in njen pečat morata biti dvojezična, v hrvaškem jeziku in jeziku manjšine, ter zapisana v latinici in pisavi narodne manjšine (če gre za drugo pisavo).

▪ 6-9. člen

Učni načrt ter program vzgoje in izobraževanja v jeziku in pisavi manjšin, ki se uporablja v manjšinskih ustanovah oziroma oddelkih, mora poleg splošnih predmetov obvezno vsebovati še vsebine, ki so vezane na jezik in kulturo narodne manjšine (manjšinski jezik, književnost, zgodovina naroda, geografija in kulturna dediščina narodne manjšine). Del učnega načrta, ki je povezan s posebnostmi narodnih manjšin, sprejme ministrstvo, pristojno za izobraževanje, po pridobitvi mnenja predstavnikov narodnih manjšin. Učenci se poleg svojega maternega jezika in pisave obvezno učijo tudi hrvaški jezik in pisavo. Vpis v manjšinsko šolsko ustanovo oziroma skupino se izvaja pod istimi pogoji, kot veljajo za vpis v šolske ustanove s hrvaškim učnim jezikom. Če se prijavi več kandidatov, kot je razpisanih mest, imajo prednost učenci, ki so pripadniki narodne manjšine.

▪ 10.-14. člen

Vzgojno-izobraževalno delo v šolski ustanovi s poukom v jeziku in pisavi narodne manjšine izvajajo učitelji iz vrst narodne manjšine ali drugi, če popolnoma obvladajo jezik ali pisavo narodne manjšine. Ravno tako je za ravnatelja šole

lahko izbran pripadnik narodne manjšine ali kdo drug, če obvlada jezik in pisavo narodne manjšine. Najmanj polovica članov v upravnem organu (svetu) šole mora biti iz vrst manjšinskih predstavnikov. Ministrstvo Republike Hrvaške, pristojno za izobraževanje, je dolžno zagotoviti tudi ustrezno število svetovalcev in strokovnih nadzornikov, ki obvladajo jezik in pisavo manjšine.

- 15. člen

Glede izdajanja učbenikov v pisavi in jeziku manjšin veljajo splošni predpisi o izdajanju učbenikov. Šolske ustanove s poukom v jeziku in pisavi nacionalne manjšine lahko uporabljajo tudi učbenike iz matične države narodne manjšine ob predhodni odobritvi hrvaškega ministrstva, pristojnega za izobraževanje.

- 16. člen

Sredstva za delovanje manjšinske ustanove so zagotovljena v državnem proračunu, skladno z zakonodajo pa lahko šole pridobijo dodatna sredstva, ki so namenjena specifikam delovanja šol s poukom v jeziku in pisavi manjšin.

2.1.7.1.4.1 Komentar

Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport Republike Hrvaške je skladno z zakonodajo razvilo tri modele in oblike izobraževanja za narodne manjšine: model A – učni jezik v jeziku manjšine, model B – dvojezični pouk in model C – poleg rednega pouka v hrvaškem jeziku je 2–5 ur pouka tedensko namenjenih jeziku in kulturi narodnih manjšin. Poleg naštetih modelov poteka izobraževanje v jezikih manjšin še na poletnih in zimskih šolah ter na daljavo. Sredstva za opisane modele izobraževanja se zagotavljajo iz proračuna Republike Hrvaške, pri čemer pripadniki manjšine model izobraževanja predlagajo in izberejo sami. Model mora biti v skladu z zakonodajo in možnostmi manjšinske skupnosti za zagotavljanje interesa in udeležbe pri programu.

V skladu z Ustavo Republike Hrvaške ter manjšinsko in šolsko zakonodajo ima slovenska narodna skupnost na Hrvaškem v okviru integralnega šolskega sistema možnost vzgoje in izobraževanja na vseh ravneh (od predšolske vzgoje do srednje šole). Ta možnost se kljub številčnosti izjavljenih pripadnikov slovenske narodne skupnosti ob zadnjem popisu leta 2011 (10.517) uresničuje v zelo skromnem obsegu in precej nedosledno – npr. v šolskem letu 2015/16 zgolj nekaj šol v Kvarnerju, Pulju in Varaždinski županiji – poseben projekt; izobraževanja po t. i. manjšinskem modelu C se je udeleževalo 158 učencev. Odprto ostaja vprašanje, zakaj kljub relativno dobri pravni ureditvi v okviru hrvaškega šolskega sistema možnost učenja slovenskega jezika ostaja relativno neizkoriščena.

Republika Hrvaška je pogodbenica Okvirne konvencije Sveta Evrope za varstvo narodnih manjšin, zato je varstvo pravic slovenske manjšine zagotovljeno tudi z njenimi določbami.

2.1.7.1.5 Pristojne službe

Svet za narodne manjšine Republike Hrvaške, sabor, sveti manjšinskih samouprav, slovenska kulturna društva, združena v Zvezo kulturnih društev na Hrvaškem (1992–).

VIRI IN LITERATURA

[Dopolnilni pouk slovenščine v tujini](#) (učni načrt), 2016 (dostop 24. 1. 2017).

KOPRIVEC, Marko, 2016: [Analiza možnosti in izvajanja učenja slovenskega jezika v slovenski skupnosti na Hrvaškem](#), magistrsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede Univerze v Ljubljani.

LOKAR, Metka, 2013: Zelen kot Slovenija in rdeč kot ljubezen: slovenski jezik med Slovenci v prostoru nekdanje Jugoslavije. *Dve domovini: razprave o izseljenstvu* 38. 141–151.

Ministarstvo uprave Republike Hrvatske, 2017: [Dokumenti](#) (dostop 18. 1. 2017).

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske: [Obrazovanje na jeziku i pismu nacionalnih manjina](#) (dostop 17. 1. 2017).

[Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport](#) (dostop 18. 1. 2017).

MIRKOVIĆ, Marjana, 2015: [Hrvaška zakonodaja omogoča marsikaj, treba se je le organizirati](#) (dostop 16. 1. 2016).

MIRKOVIĆ, Marjana, 2010: Slovenski jezik na Hrvaškem danes. *Uporabno jezikoslovje: revija društva Uporabno jezikoslovje Slovenije* 1/1. 177–188.

RIMAN, Barbara, 2010: *Slovenci v Gorskem Kotarju, Kvarnerju in Istri od leta 1918 do 1991*, doktorska disertacija. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.

[Savjet za nacionalne manjine Republike Hrvatske](#) (dostop 18. 1. 2017).

[Slovenščina za Slovence po svetu](#) (dostop 18. 1. 2017).

[Urad Vlade Republike za Slovence v zamejstvu in po svetu](#) (dostop 18. 1. 2017).

Vlada Republike Hrvatske, Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, 2015: [Izvešće o provedbi Akcijskog plana za provedbu Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina za razdoblje od 2013.–2014., za 2014. godinu](#) (dostop 18. 1. 2017).

Vlada Republike Hrvatske, Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, 2014: [Izvešće o provedbi Akcijskog plana za provedbu Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina za razdoblje od 2011.–2013., za 2013. godinu](#) (dostop 18. 1. 2017).

Vlada Republike Hrvatske, Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, 2013: [Izvešće o provedbi Akcijskog plana za provedbu Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina za razdoblje od 2011.–2013., za 2012. godinu](#) (dostop 18. 1. 2017).

Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 2015: [Slovenščina za Slovence po svetu: Dopolnilni pouk](#) (dostop 24. 1. 2017).

[Zveza slovenskih društev na Hrvaškem](#) (dostop 18. 1. 2017).

ŽITNIK SERAFIN, Janja, 2013: Organiziranost, delovanje in prihodnji izzivi slovenskih društev v drugih delih nekdanje Jugoslavije. *Dve domovini: razprave o izseljenstvu* 37. 41–52.

2.2 SLOVENŠČINA PO SVETU

2.2.1 Slovenščina na tujih univerzah, v slovenskih skupnostih in za splošne uporabnike

MOJCA NIDORFER ŠIŠKOVIČ

2.2.1.1 Področni predpisi

2.2.1.1.1 Odredba o sprejemu izobraževalnega programa za odrasle Slovenščina kot drugi in tuji jezik, Ur. l. RS, št. 6/15

[Odredba o sprejemu izobraževalnega programa za odrasle Slovenščina kot drugi in tuji jezik](#) uokvirja izobraževalni program kot pravno podlago, ki jo navajajo in uporabljajo organizacije za vpis v seznam izvajalcev javnoveljavnih izobraževalnih programov za odrasle pri Ministrstvu za izobraževanje, znanost in šport, kot pravno podlago v Pravilih Filozofske fakultete, in sicer [Pravilnika o izvajanju izpitov iz znanja slovenščine kot drugega in tujega jezika](#), za katere se izdaja javno veljavne listine o znanju slovenščine kot drugega in tujega jezika, in [Pravilnika Centra za slovenščino kot drugi ali tuji jezik](#), pooblaščenega za izvajanje izpitov. Program, ki opredeljuje različne ravni znanja slovenščine kot drugega in tujega jezika, je podlaga za izražene jezikovne potrebe in zahteve

v različnih pravnih aktih v RS in so primerljive tudi v mednarodnih okvirih (na primer: akademske jezikovne potrebe študentov je mogoče opredeliti s četrto od šestih ravni SEJO oziroma z ravnjo B2). Poleg tega razdelitev na osnovno in višjo raven prinaša večjo usklajenost z drugimi javno veljavnimi jezikovnimi programi za odrasle v Sloveniji, npr. Angleščina za odrasle, Francoščina za odrasle, Italijanščina za odrasle idr. (2014: 4–5)

Program

na enak način zastavlja tudi izpitne cilje, omogoča pa tudi večjo prožnost samega testiranja: javno veljavna listina o znanju slovenščine na osnovni ravni bo tako na primer lahko prikazovala posameznikov jezikovni profil tako, da bo njegovo znanje pri posameznih dejavnosti opisano na različnih ravneh (na primer: izpitni rezultati bodo posameznika pri poslušanju razvrstili na raven A2, pri branju na raven B1, pri pisanju na raven A2, pri govorjenju na B1 in podobno, kar bo prikazano tudi na potrdilu). Taka praksa je v skladu z zahtevami številnih dokumentov, s katerimi posameznik izkazuje svoje jezikovno znanje (npr. življenjepis Europass, jezikovna izkaznica Europass ipd., gl. [povezavo](#)). (2014: 5)

2.2.1.1.1.1 Organi, ki dokument v največji meri uporabljajo oziroma se nanj sklicujejo

Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport.

2.2.1.1.2 Pravilnik programa Slovenščina na tujih univerzah

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani: [Pravilnik programa Slovenščina na tujih univerzah](#), 2016.

Pregled: 29. 1. 2017.

2.2.1.2.3.1 Določbe, ki predstavljajo izhodišča za pripravo vprašalnikov

▪ 1. člen

(Vsebina programa)

Izvajanje programa obsega naslednje dejavnosti:

- *poučevanje slovenščine kot drugega in/ali tujega jezika na univerzitetni ravni v tujih državah;*
- *uveljavljanje in promocijo védenja o slovenskem jeziku, književnosti in kulturi v tujini;*
- *spodbujanje znanstvenega in aplikativnega raziskovanja na univerzah v tujini na področju slovenistike in interdisciplinarno;*
- *krepitev sodelovanja v okviru slovenistik na univerzah v tujini;*
- *zavzemanje za povečanje števila slovenistik in sodelovanje z univerzami v tujini;*
- *spodbujanje izmenjav študentov in učiteljev;*
- *zagotavljanje celovite podpore učiteljem: organizacija delovnih srečanj za učitelje;*
- *spodbujanje komuniciranja in sodelovanja med učitelji, skrb za izobraževanje ter*
- *stalno strokovno izpopolnjevanje in usposabljanje učiteljev;*
- *sodelovanje pri Seminarju slovenskega jezika, literature in kulture, tečajih slovenskega jezika za študente in drugih podobnih univerzitetnih dejavnostih.*

▪ 9. člen

(Naloge učiteljev)

Učitelji v okviru programa:

- *poučujejo slovenščino kot tuji jezik na univerzah v tujini in na določenih območjih (zamejstvo, izseljenstvo) tudi kot drugi ali prvi jezik od 12 do 16 ur tedensko (dolžina ure je 45 minut), v skladu s programom univerze gostiteljice in z ustreznim javnoveljavnim programom za področje slovenščine kot drugega in tujega jezika;*
- *opravljajo mentorsko delo za študente, preverjajo znanje študentov;*
- *sodelujejo pri pripravi in izvedbi študijskih programov na univerzah v tujini;*
- *organizirajo predavanja, kulturne dogodke, izvajajo druge projekte in promovirajo slovenski jezik, literaturo in kulturo;*
- *skrbijo za razvoj lektorata na univerzi gostiteljici, pripravijo letni delovni načrt in letno poročilo o delovanju lektorata;*
- *komunicirajo in sodelujejo z nosilcem programa, FF UL in univerzo gostiteljico;*
- *se stalno strokovno izpopolnjujejo na področju poučevanja slovenščine kot drugega in/ali tujega jezika in dvakrat letno udeležujejo delovnih srečanj ter izobraževanj programa;*
- *poučujejo na Seminarju slovenskega jezika, literature in kulture enkrat v treh letih oziroma, če to ni možno, na drugih tečajih slovenščine kot tujega jezika za študente v organizaciji nosilca programa;*
- *se povezujejo z diplomatsko-konzularnimi predstavništvi Republike Slovenije ter visokoškolskimi in drugimi institucijami glede mednarodnega sodelovanja in študija v Republiki Sloveniji;*
- *posredujejo informacije o možnostih študija v Republiki Sloveniji.*

2.2.1.2 Programski dokumenti

Cilj na področju jezikovnega izobraževanja so vsebine, zajete v Skupnem evropskem jezikovnem okviru (2011). V skladu z njim je bil pripravljen in leta 2015 sprejet nov javno veljavni izobraževalni program za odrasle Slovenščina kot drugi in tuji jezik. Leta 2016 je bil prenovljen tudi Učni načrt za dopolnilni pouk, ki opisuje in ureja poučevanje slovenščine in povezanih dejavnosti za otroke, mladostnike in odrasle. Obenem je bil leta 2014 prvič sprejet in leta 2016 posodobljen Pravilnik programa Slovenščina na tujih univerzah, ki poleg celostnega poslanstva programa obravnava delo učiteljev na tujih univerzah – poučevanje in druge dejavnosti.

2.2.1.2.1 Slovenščina kot drugi in tuji jezik, Izobraževalni program za odrasle (Program SDTJ)

Program SDTJ, Izobraževalni program za odrasle.

Pregled: 28. 1. 2017.

2.2.1.2.1.1 Določbe, ki predstavljajo izhodišča za pripravo vprašalnikov

Program Slovenščina kot drugi in tuji jezik pomeni prenovo in nadgradnjo javno veljavnega programa za odrasle Slovenščina za tujce, ki je bil s posebno odredbo ministra za šolstvo in šport sprejet decembra 2000 (Ur. l. RS 113/2000). Program Slovenščina za tujce je bil dobro izhodišče za razvijanje dejavnosti na področju slovenščine kot drugega in tujega jezika (poudarek na stopenjskosti jezikovne zmožnosti in njenega testiranja, usmeritev v poučevanje, izdelavo učbenikov in testiranje jezikovnega znanja v skladu s komunikacijskim pristopom), vendar pa so izkušnje in hiter razvoj stroke na tem področju pokazali potrebo po temeljiti vsebinski nadgradnji programa Slovenščina za tujce. (2014: 3)

Ena od glavnih podlag za pripravo novega izobraževalnega programa za slovenščino kot drugi in tuji jezik, namenjenega odraslim, je bil dokument Skupni evropski jezikovni okvir: učenje, poučevanje, ocenjevanje (SEJO 2011), ki ga je leta 2001 izdal Svet Evrope in je bil preveden ter strokovno prilagojen za slovenščino kot tuji jezik. Dokument

določa in opisuje jezikovno zmožnost na šestih ravneh (od najnižje A1 do najvišje C2, gl. v nadaljevanju) in pomeni pomembno izhodišče za jezikovne izobraževalne programe v mednarodnem, še posebej evropskem prostoru. Omogoča namreč primerljivost programov jezikovnega izobraževanja ter preverjanja in certificiranja jezikovnega znanja v neprvih jezikih. Prav zato ga – čeprav ne gre za predpis, temveč le za priporočilo – večina evropskih držav zadnja leta intenzivno vključuje v svoje jezikovne kurikule ter sisteme preverjanja in certificiranja jezikovnega znanja. (2014: 3)

[P]rogram Slovenščina kot drugi in tuji jezik smo skušali zastaviti bolj prožno, tako da bolj ustreza realnosti in omogoča oblikovanje posameznikovega jezikovnega profila tako pri pridobivanju jezikovne zmožnosti v slovenščini kot pri preverjanju te zmožnosti in njenem certificiranju. Pri tem je zmožnost pisnega izražanja predvidena na nekoliko nižji ravni kot npr. zmožnost razumevanja zapisanih in govorjenih besedil ter zmožnost govornega sporazumevanja; podatki manjše interne raziskave so namreč pokazali, da tuji govorci slovenščino precej manj uporabljajo za pisanje kot pa za druge sporazumevalne dejavnosti. (2014: 5)

Potreba po preverjanju in ustreznem certificiranju znanja slovenščine na zelo visoki ravni pa se je pokazala tudi ob delu z učitelji, ki poučujejo znotraj (manjšinskih) sistemov šolstva v zamejstvu. Predstavniki manjšinskih šolskih oblasti iz sosednjih držav so se v zadnjem obdobju s prošnjo po sodelovanju pri pripravi ustreznih instrumentov za preverjanje jezikovnega znanja kandidatov za pedagoški kader na omenjenih izobraževalnih ustanovah že večkrat obrnili na Center za slovenščino. Možnost za pridobitev ustreznega certifikata o znanju slovenščine na najvišji ravni pa bodo s tem programom dobile tudi osebe, ki si želijo le simbolnega dokaza o svojem znanju. (2014: 6)

Program Slovenščina kot drugi in tuji jezik je zastavljen tako pregledno, da ga bodo na eni strani lahko uporabljali izvajalci programa (organizatorji jezikovnih tečajev, učitelji slovenščine kot drugega in tujega jezika, oblikovalci učnih načrtov, avtorji učnih gradiv, avtorji izpitnih gradiv in izvajalci izpitov), na drugi pa tudi tisti deležniki (osebe in ustanove), ki se v Sloveniji ukvarjajo z jezikovnim načrtovanjem in jezikovno politiko. Program ponuja jasne opredelitve posameznih ravni, ki so tudi mednarodno primerljive, in je tako lahko med drugim v pomoč pri (formalnopravnem) določanju jezikovnih zahtev in načinov preverjanja znanja slovenščine. S tem programom smo želeli pripraviti dobro izhodišče za izvajanje jezikovnoizobraževalnih

programov, tj. ponuditi standarde znanja v obliki jasnih opisnikov, ki bodo olajšali izdelavo učnih načrtov za konkretne jezikovne tečaje, pripravo učnih gradiv in izdelavo jezikovnih testov (za uvrščanje v skupine, teste napredovanja ter predvsem za preverjanje znanja za pridobitev javno veljavne listine), pa tudi drugo podporo pri razvijanju sporazumevalne zmožnosti udeležencev programa *Slovenščina kot drugi in tuji jezik*. Pri tem izvajalcem programa priporočamo vzporedno uporabo drugih virov, kot so *Sporazumevalni prag za slovenščino*, *Opisi ravni jezikovnega znanja in Skupni evropski jezikovni okvir*. Jezikovnim načrtovalcem in oblikovalcem jezikovne politike pa ta program ponuja kratko in jasno opredelitev oziroma opis posameznih ravni jezikovnega znanja. (2014: 7–8)

2.2.1.2.1.2 Komentar

Program predstavlja podlago za delo učiteljev slovenščine kot drugega in tujega jezika pri vseh ciljnih skupinah. Implementacija vsebin v delo učiteljev je bila doslej omejena na izobraževanja in se je izvajala z učnimi gradivi, ki so pripravljena v skladu z navedenimi dokumenti (SEJO) in novim izobraževalnim programom. Predvidevamo, da bo treba okrepiti znanje in razlago o posodobljenih dokumentih, obenem pa preveriti njihovo poznavanje in razumevanje pri izvajalcih poučevanja, organizatorjih tečajev in izobraževalnih programov ter pri jezikovnih uporabnikih.

2.2.1.2.2 Učni načrt za dopolnilni pouk slovenščine v tujini

KNEZ, Mihaela, Nataša PIRIH SVETINA, Dragica MOTIK in Melita STEINER, 2016: *Dopolnilni pouk slovenščine v tujini, učni načrt*. Ur. Jurman, Eva, in Tatjana Jurkovič. Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, Zavod RS za šolstvo.

Pregled: 30. 1. 2017.

2.2.1.2.2.1 Določbe, ki predstavljajo izhodišča za pripravo vprašalnikov

O dopolnilnem pouku slovenščine govorimo predvsem v kontekstu zahodnoevropskih držav in v zadnjih desetletjih tudi na področju nekdanje Jugoslavije. Slovenščino se organizirano učijo tudi v čezmorskih državah (Argentina, Kanada, ZDA, Avstralija, Urugvaj, Brazilija). Od leta 2004 je slovenščina tudi učni predmet v okviru rednega programa v evropskih šolah. (Motik, Steiner 2016: 5–6)

Dopolnilni pouk slovenščine poteka enkrat tedensko od dve do štiri ure v popoldanskem času po končanem rednem pouku ali ob koncu tedna. Organiziran je v prostorih, ki jih za ta namen po navadi dajo na razpolago javne šole države gostiteljice. Velikokrat poteka tudi v prostorih slovenskih skupnosti v tujini, to je v prostorih slovenskih društev ali v prostorih slovenskih katoliških misij, izjemoma tudi v prostorih slovenskih diplomatskih predstavništev v tujini. (Motik, Steiner 2016: 6)

Vse informacije o pouku so objavljene tudi na spletnih straneh slovenskih skupnosti v tujini, slovenskih diplomatsko-konzularnih predstavništev in na osrednji spletni strani za učenje slovenščine v tujini, to je na [Stičišču Zavoda RS za šolstvo](#). (Motik, Steiner 2016: 7)

Ker so Slovenci v tujini zelo razpršeni in je njihovo število razmeroma majhno, so v oddelkih dopolnilnega pouka običajno starostno različni učenci, od predšolskih otrok do mladostnikov. Tudi glede na sporazumevalne zmožnosti v slovenskem jeziku so v takšni skupini največkrat skupaj začetniki, nadaljevalci in izpopolnjevalci. (Motik, Steiner 2016: 7)

Učitelji vodijo evidenco o obiskovanju pouka. Učenci na koncu šolskega leta prejmejo potrdilo o udeležbi, če je bila njihova prisotnost pri pouku v šolskem letu vsaj 60-odstotna. Nekatere tuje šolske oblasti dopuščajo možnost, da se učencem, ki obiskujejo dopolnilni pouk slovenščine

v tujini, vpiše ocena v spričevalo ali pa da priložijo spričevalu prevedeno slovensko potrdilo o obiskovanju pouka. Učencem, ki so se pri pouku ali dejavnostih ob njem posebno izkazali (redni obisk, aktivno sodelovanje na kulturnih prireditvah slovenskih skupnosti, sodelovanje v teh skupnostih ipd.), lahko učitelji na koncu šolskega leta podelijo pohvale in knjižna darila. (Motik, Steiner 2016: 7)

Dopolnilni pouk slovenščine v tujini večinoma izvajajo učitelji slovenščine ali učitelji razrednega pouka. Vsi učitelji morajo imeti znanje in izkušnje tudi za delo pri dejavnostih ob pouku, saj so te njegov sestavni del (pevske zbori, dramske predstave, vsebinska priprava in vodenje ekskurzij v Slovenijo, različne športne dejavnosti ipd.). (Motik, Steiner 2016: 7)

Učitelji v okviru usposabljanja pred odhodom v tujino »spoznajo učbenike in druga didaktična gradiva za delo pri dopolnilnem pouku slovenščine«. (Motik, Steiner 2016: 7)

Opažanja učiteljev, ki poučujejo dopolnilni pouk slovenščine v tujini, kažejo, da večini naslovnikov slovenščina ni več njihov prvi jezik – vsaj ne v smislu primarnega sredstva oziroma prve izbire pri sporazumevanju. Jezika svojih staršev (ali enega od njih) se učenci na dopolnilnem pouku slovenščine učijo kot dodatnega jezika, ki pa ni del njihovega šolskega kurikula (Knez, Pirih Svetina 2016: 12).

Vsebina je usklajena s sodobnimi evropskimi smernicami na področju poučevanja jezikov, predvsem s skupnim evropskim jezikovnim okvirom in evropskimi jezikovnimi listovniki za različne starostne skupine. (Knez, Pirih Svetina 2016: 11–12)

Učni načrt je

namenjen predvsem učencem, ki so se v svojih družinah slovenščine naučili kot prvega jezika (ali pa tudi ne), vendar je zaradi okoliščin bivanja in šolanja v jeziku okolja in države, v kateri živijo, slovenščina zanje postala drugi jezik. (Knez, Pirih Svetina 2016: 11–12)

Ob ekonomsko-socialnih spremembah v zadnjih letih opazamo vedno večje migracije mladih Slovencev v tujino, kar pomeni, da lahko v prihodnosti spet pričakujemo večje število udeležencev, za katere je slovenščina tako po izvoru kot po sporazumevalnih zmožnostih njihov prvi jezik (J1). Pri izvedbi pouka za te učence naj si učitelji pomagajo s prilagojenim programom in učnimi načrti predmeta slovenščina v osnovni in srednji šoli, 5 posebna skrb pa naj bo namenjena tudi razvijanju strokovnega jezika. V pouk naj vključujejo učbenike in druga gradiva za slovenščino in tudi učna gradiva za druge predmete, ki se uporabljajo v slovenskih šolah. Ob tem naj upoštevajo tudi potrebe in interese učencev. (Knez, Pirih Svetina 2016: 12–13)

Kot izhodišče delitve so uporabljene različne starostne skupine učencev, ki obiskujejo dopolnilni pouk. V prvi starostni skupini so otroci v predpisnem obdobju oziroma v fazi opismenjevanja. Stari so od 5 do 8 let. Razlika v opismenjenosti je odvisna od šolskega sistema v posamezni državi. V drugi starostni skupini so otroci, stari od 9 do 11 let. V tretjo starostno skupino spadajo mladostniki od 12. do 17. leta. Za vsako od teh treh starostnih skupin je narejen učni načrt na treh ravneh jezikovnega znanja. To pomeni, da starostnih stopenj v novem učnem načrtu ne enačimo več s stopnjami jezikovnega znanja. Ravni jezikovnega znanja oziroma težavnostne stopnje učenja so poimenovane kot ravni A1, A2 in B1 (v skladu s poimenovanji ravni v Skupnem evropskem jezikovnem okviru). (Knez, Pirih Svetina 2016: 16)

2.2.1.2.2.2 Komentar

V raziskavi bomo preverili, kako poteka implementacija novih oziroma posodobljenih dokumentov v praksi ter kakšne so potrebe učiteljev in izvajalcev izobraževalnih programov ter metodike poučevanja. Zanimalo nas bo, katere nove metode in pristope k poučevanju so uporabljali v zadnjih letih.

2.2.1.3 Komentar zakonskih in programskih dokumentov

Pravne podlage in programske dokumente so pripravili strokovnjaki na podlagi izkušenj in podlag, pripravljenih v okviru EU, v skladu z dobro razvito metodiko poučevanja slovenščine kot drugega in tujega jezika. Predstavljajo sodobna izhodišča za izvedbo pouka, niso pa bili pripravljene na podlagi raziskav pri izvajalcih in uporabnikih. To je treba izvesti za uspešno implementacijo in uporabo v praksi ter dokumente v skladu z rezultati po potrebi prilagoditi.

2.2.1.4 Predpostavljena vplivnost predstavljenih dokumentov

Predpostavljena vplivnost dokumentov je velika, ker gre za dokumente, ki so ključni na področju izvedbe poučevanja slovenščine kot drugega in tujega jezika pri vseh ciljnih skupinah: dopolnilnem pouku za otroke, mladostnike in odrasle, študentih na tujih univerzah in na splošnih tečajih, ki udeležence pripravljajo tudi za pridobitev javno veljavnega potrdila o znanju slovenščine kot tujega jezika, ki ga potrebujejo za državljanstvo, zaposlitev, študij itn. Ti dokumenti najbolj neposredno vplivajo in usmerjajo prakse učiteljev v organiziranih oblikah pouka in pri izvajanju drugih dejavnosti s ciljem ohranjanja in krepitve znanja slovenščine, promocije učenja slovenščine ter spodbujanja sodelovanja in povezanosti s Slovenijo. Poučevanje, ki ga opredeljujeta dokumenta II in III, tj. dopolnilni pouk ter delo učiteljev na lektoratih in študijih slovenščine na tujih univerzah, pouk v sosednjih in čezmorskih državah ter v evropskih šolah, v veliki meri financira RS. V skladu z omenjenimi dokumenti poučujejo tudi učitelji na različnih tečajih slovenščine kot drugega in tujega jezika v Sloveniji, zamejstvu in po svetu.

2.2.1.2.5 Organi, ki predstavljene dokumente v največji meri uporabljajo oziroma se nanje sklicujejo

Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, Zavod RS za šolstvo in Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani (nosilka programa lektoratov in študijev po svetu Slovenščina na tujih univerzah).

Navedeni dokumenti vplivajo na prakse na področju slovenščine kot tujega jezika, ki imajo podlago v drugih, splošnejših pravnih podlagah, s katerimi je urejeno področje ohranjanja in razvoja slovenščine med Slovenci v zamejstvu in po svetu ter spodbujanje učenja slovenščine kot drugega in tujega jezika na tujih univerzah in širše – z namenom pridobitve potrdila o znanju za zaposlitev in študij v Sloveniji, pridobitev državljanstva itn.

Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport s sodelovanjem Zavoda RS za šolstvo:

Slovinci izven meja

http://www.zrssi.si/slovenscina/dopolnilni_ucni_nacrt.html

Izobraževalni program za odrasle Slovenščina kot drugi in tuji jezik. Odredba o sprejemu izobraževalnega programa za odrasle Slovenščina kot drugi in tuji jezik; Ur. l. RS, št. 6/15.

Ministrstvo za kulturo RS:

Zakon o javni rabi slovenščine (ZJRS)

Resolucija o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2014–2018 in akcijska načrta

Sklep o ustanovitvi, organizaciji in delovnem področju komisije Vlade Republike Slovenije za obravnavanje predlogov predpisov z vidika določb Zakona o javni rabi slovenščine ter ciljev jezikovne politike in jezikovnega načrtovanja

Uredba o potrebnem znanju slovenščine za posamezne poklice oziroma delovna mesta v državnih organih in organih samoupravnih lokalnih skupnosti ter pri izvajalcih javnih služb in nosilcih javnih pooblastil

Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu:

5. člen *Ustave RS*

Resolucija o odnosih s Slovenci po svetu

Resolucija o položaju slovenskih avtohtonih manjšin v sosednjih državah in s tem povezanimi nalogami državnih in drugih dejavnikov RS

Strategija odnosov Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja

Strategija vlade Republike Slovenije o sodelovanju med Slovenijo in avtohtono slovensko narodno skupnostjo v sosednjih državah na področju gospodarstva do leta 2020 (Vlada RS, 5. 5. 2011)

Zakon o odnosih Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja (Ur. l. RS, št. 43/06, 76/10)

Odlok o organizaciji in delovnem področju Urada Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu

Uredba o izvajanju finančne podpore za ohranjanje in razvijanje slovenske identitete zunaj Republike Slovenije

Uredba o trajnih priznavalninah učiteljem slovenskega dopolnilnega pouka

Sklep o ustanovitvi, sestavi, organizaciji in nalogah Sveta Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu

Sklep o ustanovitvi, sestavi, organizaciji in nalogah Sveta Vlade Republike Slovenije za Slovence po svetu

Poslovník Sveta Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu

Poslovník Sveta Vlade Republike Slovenije za Slovence po svetu

Zakon o ratifikaciji evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih

Zakon o ratifikaciji okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin

Sporazum o zagotavljanju posebnih pravic slovenske narodne manjšine v Republiki Madžarski in madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji

Akcijski načrt sodelovanja s slovenskimi znanstveniki in drugimi vrhunskimi strokovnjaki v tujini, 7. 12. 2009

Dopolnjen Akcijski načrt sodelovanja s slovenskimi znanstveniki in drugimi vrhunskimi strokovnjaki v tujini, 31. 1. 2011 (z dopolnitvijo so bile izvedene manjše dopolnitve, ki v vsebino akcijskega načrta, sprejetega 7. 12. 2009, bistveno ne posegajo)

Akcijski načrt sodelovanja in podpore mladim Slovincem v zamejstvu in po svetu, 2010

Dopolnjen Akcijski načrt sodelovanja in podpore mladim Slovincem v zamejstvu in po svetu, 28. 1. 2011 (dopolnjena verzija je bila pripravljena na osnovi javne razprave o ukrepih Urada za okrepitev sodelovanja in podpore mladim Slovincem v zamejstvu in po svetu)

Priloga k akcijskemu načrtu MLADI

Ministrstvo za zunanje zadeve RS:

Deklaracija o zunanji politiki RS

Strategija zunanje politike RS

Društva v javnem interesu na področju zunanjih zadev (na dan 1. 6. 2016) in akti o njihovem delovanju:

Združenje Slovenska izseljenska matica (status za nedoločen čas)

Izseljensko društvo Slovenija v svetu (status za nedoločen čas)

Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko, Center za slovenščino kot drugi in tuji jezik:

Pravila Filozofske fakultete

Pravilnik Centra za slovenščino kot drugi in tuji jezik

Pravilnik programa Slovenščina na tujih univerzah – Priloga: Seznam slovenistik

Priročniki in učbeniki Centra za slovenščino kot drugi in tuji jezik

2.2.2 Slovenščina pri slovenskih izseljencih (npr. v Nemčiji)

MARIJANCA AJŠA VIŽINTIN, SAŠKA ŠTUMBERGER

2.2.2.1 Predpisi

[Ustava Republike Slovenije](#), Ur. l. RS, št. 33/91-I, 42/97 – UZS68, 66/00 – UZ80, 24/03 – UZ3a, 47, 68, 69/04 – UZ14, 69/04 – UZ43, 69/04 – UZ50, 68/06 – UZ 121, 140, 143, 47/13 – UZ1 48, 47/13 – UZ 90, 97, 99 in 75/16 – UZ 70a) (5. člen)

[Zakon o odnosih RS s Slovenci zunaj njenih meja](#), Ur. l. RS, št. 43/06 in 76/10 (9., 32., 33. člen)

[Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja \(ZOFVI\)](#), Ur. l. RS, št. 12/96, 29. 2. 1996, do – [Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja \(ZOFVI-F\)](#), Ur. l. RS, št. 129/06, 12. 12. 2006. Št. 411-01/90-16/76, Ljubljana, 1. februarja 2007 (81. člen)

[Zakon o osnovni šoli \(ZOsn\)](#), Ur. l. RS, št. 12/96, 29. 2. 1996, [Popravek Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o osnovni šoli \(ZOsn-E\)](#), Ur. l. RS, št. 63/06, 16. 6. 2006, št. 602-02/90-1/32, Ljubljana, 14. julija 2006 (8. člen, prvi odstavek)

Bilateralni dokumenti, sporazumi med državami

2.2.2.1.1 Ustava Republike Slovenije

2.2.2.1.1.1 Določila, ki zadevajo izbrano področje

▪ 5. člen

Država na svojem ozemlju varuje človekove pravice in temeljne svoboščine. Varuje in zagotavlja pravice avtohtone italijanske in madžarske narodne skupnosti. Skrbi za avtohtone slovenske narodne manjšine v sosednjih državah, za slovenske izseljence in zdomce, ter pospešuje njihove stike z domovino. Skrbi za ohranjanje naravnega bogastva in kulturne dediščine ter ustvarja možnosti za skladen civilizacijski in kulturni razvoj Slovenije. Slovenci brez slovenskega državljanstva lahko uživajo v Sloveniji posebne pravice in ugodnosti. Vrsto in obseg teh pravic in ugodnosti določa zakon.

2.2.2.1.1.2 Vplivnost dokumenta

Vplivnost dokumenta je načelno velika, ker je temelj za sprejem nadaljnjih pravilnikov in zakonskih določil.

2.2.2.1.1.3 Uporaba

Urad RS za Slovence v zamejstvu in po svetu, Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport RS.

2.2.2.1.1.4 Odstopanja dejanskih praks oziroma rab od predpisanih določb

Cilji so opredeljeni zelo splošno, kaj zapisano pomeni v praksi oziroma v katerih oblikah in na kakšen način se izvaja, npr. kako se pospešujejo stiki z domovino.

2.2.2.1.2 Zakon o odnosih Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja

Ur. l. RS, št. 43/06 in 76/10.

2.2.2.1.2.1 Določila, ki zadevajo izbrano področje

▪ 9. člen

Republika Slovenija skrbi za ohranjanje in razvoj slovenskega jezika in kulture, za ohranitev kulturne dediščine in narodne identitete med Slovenci v zamejstvu in po svetu.

▪ 32. člen – Ohranjanje slovenskega jezika in izobraževanje

(1) Republika Slovenija zagotavlja Slovincem v zamejstvu in po svetu pogoje za ohranjanje in učenje slovenskega jezika. V ta namen:

1. organizira v evropskih državah, kjer živijo slovenski izseljenci in zdomci, dopolnilni pouk slovenskega jezika in kulture za otroke, mladostnike in odrasle ter omogoča štipendije za njihovo udeležbo na tistih šolah slovenskega jezika v Sloveniji, ki so namenjene poučevanju slovenskega jezika za Slovence zunaj Republike Slovenije;

2. zagotavlja finančna sredstva za plačevanje najemnin za učne prostore v krajih, kjer izvajanje slovenskega dopolnilnega pouka ni mogoče v javnih izobraževalnih ustanovah;

3. nudi v izvenevropskih državah pomoč pri pouku slovenskega jezika za otroke, mladostnike in odrasle:

– v obliki strokovnega izpopolnjevanja učiteljev v Sloveniji in v tujini,

– pošiljanja učbenikov in drugih učnih sredstev ter

– delnega kritja materialnih stroškov, ki nastajajo pri pouku,

– zagotavljanja štipendij za udeležbo na tistih šolah slovenskega jezika v Sloveniji, ki so namenjene poučevanju slovenskega jezika za Slovence zunaj Republike Slovenije;

4. zagotavlja dodatno strokovno in jezikovno izpopolnjevanje učiteljev in vzgojiteljev, ki delujejo na slovenskih oziroma dvojezičnih vzgojno-izobraževalnih zavodih v zamejstvu in štipendije za udeležbo zamejskih otrok, mladostnikov ter odraslih na šolah slovenskega jezika v Sloveniji, ki so namenjene poučevanju slovenskega jezika za Slovence zunaj Republike Slovenije;

5. organizira strokovno poučne ekskurzije za učence in dijake;

6. vključuje zamejske šole v šolska tekmovanja in druge aktivnosti v Sloveniji;

7. podpira razvoj učenja slovenskega jezika na daljavo z uporabo sodobnih informacijsko komunikacijskih tehnologij.

(2) Za uresničevanje nalog iz prejšnjega odstavka tega člena je zadolženo ministrstvo, pristojno za šolstvo in šport, ter ministrstvo, pristojno za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo. Pri uresničevanju nalog iz tretje in četrte alineje prejšnjega odstavka tega člena sodeluje tudi urad. Izvajalci so javne in zasebne vzgojne inštitucije rednih izobraževalnih programov.

▪ 33. člen

Ministrstvo, pristojno za šolstvo in šport, preverja stanje in spodbuja mlajše generacije k učenju ter ohranjanju slovenskega jezika preko staršev, učiteljev in diplomatsko-konzularnih predstavništev Republike Slovenije.

2.2.2.1.2.2 Vplivnost dokumenta

Vplivnost dokumenta je zelo velika, saj zagotavlja t. i. dopolnilni pouk za slovenske izseljence in njihove potomce po Evropi, usposabljanje učiteljev, brezplačno gradivo, štipendiranje za učenje slovenščine v Sloveniji ter ohranjanje slovenskega jezika in kulture v zamejstvu in po svetu.

2.2.2.1.2.3 Uporaba

MIZŠ, Zavod RS za šolstvo, učitelji t. i. dopolnilnega pouka slovenščine, Center za slovenščino kot drugi in tuji jezik, Urad RS za Slovence v zamejstvu in po svetu.

2.2.2.1.2.4 Odstopanja dejanskih praks oziroma rab od predpisanih določb – predlogi izboljšav

▪ 32. člen

[O]rganizira v evropskih državah, kjer živijo slovenski izseljenci in zdomci, dopolnilni pouk slovenskega jezika in kulture za otroke, mladostnike in odrasle ter omogoča štipendije za njihovo udeležbo na tistih šolah slovenskega jezika v Sloveniji, ki so namenjene poučevanju slovenskega jezika za Slovence zunaj Republike Slovenije.

Smiselno bi bilo z vsebino predpisov seznaniti generacije, rojene v sprejemnih državah, stare okoli 40 let, ki se kot odrasle osebe ne čutijo dovolj suvereni za govorjenje in/ali pisanje v slovenskem jeziku in izražajo potrebo po pouku slovenščine. V Nemčiji se je npr. že oblikovalo nekaj mešanih in odraslih skupin, ki pa bi jih lahko bilo še več. Čeprav 32. člen določa, da se pouk slovenskega jezika organizira tudi za odrasle, je tradicionalno težišče izvedbe še vedno omejeno na otroke oziroma osnovno šolo. Veljalo bi razmisliti tudi o izvajanju pouka slovenščine, prilagojenem srednješolcem in odraslim.

2.2.2.1.3 Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja

[Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja](#) (ZOFVI), Ur. l. RS, št. 12/96, 29. 2. 1996, Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (ZOFVI-F), Ur. l. RS, št. 129/06, 12. 12. 2006, št. 411-01/90-16/76, Ljubljana, 1. 2. 2007.

2.2.2.1.3.1 Določila, ki zadevajo izbrano področje

▪ 81. člen

Iz sredstev državnega proračuna se zagotavljajo plače s prispevki in davki ter drugi osebni prejemki na podlagi sistemizacije in zasedbe delovnih mest v skladu z zakonom, normativi in standardi ter s kolektivno pogodbo ter plače s prispevki in davki in drugi osebni prejemki za pripravnike:

- sredstva za pripravo in za subvencioniranje cene učbenikov in učil za osnovno šolo, za šolstvo narodne skupnosti in za izobraževanje pripadnikov slovenskega naroda v zamejstvu in zdomstvu ter Romov,
- sredstva za dopolnilni pouk slovenskega jezika za otroke slovenskih delavcev na začasnem delu v tujini,
- sredstva za podporo izobraževalni dejavnosti v zamejstvu.

2.2.2.1.3.2 Vplivnost dokumenta

Vplivnost dokumenta je velika, saj zagotavlja finančna sredstva za učna gradiva, usposabljanje učiteljev »za dopolnilni pouk slovenskega jezika za otroke slovenskih delavcev na začasnem delu v tujini«.

2.2.2.1.3.3 Uporaba

MIZŠ, Zavod RS za šolstvo.

2.2.2.1.3.4 Odstopanja dejanskih praks oziroma rab od predpisanih določb – predlogi izboljšav

Zakon se osredinja na otroke »slovenskih delavcev na začasnem delu v tujini«.

Migracijske raziskave kažejo, da se veliko t. i. »začasnih« migracij spremeni v trajne, zato bi bilo zaradi nedoločnosti tega pravnega pojma primerneje umakniti izraz »začasne«.

Začasnost ni omejena na otroštvo, zato bi bilo izobraževanje smiselno ohranjati tudi v odrasli dobi in ga ne omejevati na osnovno šolo. Med Slovenci v Nemčiji je npr. pogosto, da začnejo mladi o slovenskem jeziku razmišljati, ko postanejo starši. Takrat nekateri začutijo dolžnost prenesti znanje jezika na otroke, pri tem pa se zavedo, da je njihovo znanje pomanjkljivo. Z izobraževanjem odraslih bi se izboljšal pouk otrok (če je ta omejen le na dopolnilni pouk in zato manj učinkovit, kot bi lahko bil, če bi to možnost ponudili tudi staršem in jih poučili o večjezični vzgoji).

2.2.2.1.4 Zakon o osnovni šoli (ZOsn)

Ur. l. RS, št. 12/96, 29. 2. 1996, Popravek Zakona o spremembah in dopolnitvah [Zakona o osnovni šoli](#) (ZOsn-E), Ur. l. RS, št. 63/06, 16. 6. 2006, št. 602-02/90-1/32, Ljubljana, 14. julija 2006.

2.2.2.1.4.1 Določila, ki zadevajo izbrano področje

▪ 8. člen

(dopolnilno izobraževanje)

Za otroke slovenskih izseljencev in zdomcev se v državah, kjer prebivajo, v skladu z mednarodnimi pogodbami organizira pouk maternega jezika in kulture.

2.2.2.1.4.2 Vplivnost dokumenta

Vplivnost dokumenta je velika, ker določa organizacijo t. i. dopolnilnega pouka slovenščine oziroma pouka maternega jezika in kulture v tujini.

2.2.2.1.4.3 Uporaba

MIZŠ, Zavod RS za šolstvo, Center za slovenščino kot drugi in tuji jezik.

2.2.2.1.4.4 Odstopanja dejanskih praks oziroma rab od predpisanih določb – predlogi izboljšav

V tem zakonu imenovan »pouk maternega jezika in kulture« »za otroke slovenskih izseljencev in zdomcev« se sicer imenuje t. i. dopolnilni pouk slovenščine; kot že predlagano, bi bil ustrežnejši izraz »pouk slovenščine« / »dodatni pouk slovenščine«, vsekakor pa priporočamo poenotenje poimenovanj v različnih zakonih in učnih

načrtih.

2.2.2.2 Programski dokumenti

2.2.2.2.1 Resolucija o odnosih s Slovenci po svetu (ReOSPS), 2002

Resolucija o odnosih s Slovenci po svetu (ReOSPS), 2002, (točka 4.1.), št. 007-05/90-2/20, Ljubljana, 23. januarja 2002, sprejel Državni zbor RS na podlagi 166. člena v zvezi s 170. členom poslovnika Državnega zbora.

2.2.2.2.2.1 Določila, ki zadevajo izbrano področje

4.1. Ohranjanje slovenskega jezika in izobraževanje

Republika Slovenija se zavzema za ohranjanje in učenje slovenskega jezika med Slovenci po svetu, tako v Evropi kot na drugih kontinentih, v vseh obdobjih, od predšolskega, osnovnošolskega ter srednješolskega do visokošolskega ter za odrasle.

V ta namen Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport v sodelovanju s strokovnimi službami Centra za slovenščino kot drugi/tuji jezik na Filozofski fakulteti v Ljubljani in Zavoda Republike Slovenije za šolstvo ter Uradom za Slovence v zamejstvu in po svetu ter univerzama in raziskovalnimi organizacijami v Sloveniji:

- zagotavlja učbenike za učenje slovenščine, leposlovne, zlasti mladinske knjige v slovenskem jeziku in druge učne pripomočke,*
- izdela in izvaja programe za učenje slovenščine na daljavo (medmrežje),*
- izdela program in pripomočke za samostojno učenje slovenščine (priročniki, avdiokasete in CD),*
- po potrebi ustrezno prenove učne načrte za učenje slovenščine v tujini,*
- skrbi za usposabljanje učiteljev na strokovnih seminarjih,*
- nudi finančno pomoč učiteljem,*
- zagotavlja štipendije za udeležbo Slovencev po svetu na poletnih šolah slovenskega jezika in na celoletni šoli slovenskega jezika v Sloveniji in s štipendijami omogoča tudi celotni študij v Sloveniji,*
- podpira ustanavljanje lektoratov slovenskega jezika na univerzah v državah, kjer živijo Slovenci, in sodelovanje med univerzami tudi glede gostujočih profesorjev za slovenski jezik,*
- vključuje slovenske raziskovalce iz tujine v uresničevanje nacionalnega raziskovalnega programa.*

Republika Slovenija se zavzema za vzpostavitev ustreznih mednarodnih sporazumov in iz tega izhajajočih izvedbenih programov o podpori ohranjanju slovenskega jezika in kulture ter za sodelovanje drugih institucij na tem področju v državah, kjer tovrstnih sporazumov še ni, a te možnosti obstajajo.

Spoznavanje slovenskega izseljenstva in zdomstva mora biti v ustrezni meri vključeno v osnovnošolske in srednješolske učne vsebine v Republiki Sloveniji.

2.2.2.2.2.2 Vplivnost dokumenta

Dokument je zelo pomemben pri organizaciji t. i. dopolnilnega pouka slovenščine po svetu za MIZŠ in Zavod RS za šolstvo, za Center za slovenščino kot drugi in tuji jezik na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani pri razvoju učnih gradiv, za usposabljanje učiteljev, lektorate. Za Urad RS za Slovence v zamejstvu in po svetu ter Državni zbor je to temelj za sodelovanje z društvi, obiskovanje slovenskih prireditev v tujini in zagotavljanje virov financiranja za podporo tem dejavnostim.

2.2.2.2.3 Uporaba

MIZŠ, učitelji dopolnilnega pouka slovenščine v Evropi, ki jih iz Slovenije v druge države napoti MIZŠ, Urad RS za Slovence v zamejstvu in po svetu, Državni zbor RS, Center za slovenščino kot drugi in tuji jezik na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani, Zavod RS za šolstvo, raziskovalci, slovenske univerze.

2.2.2.2.4 Odstopanja dejanskih praks oziroma rab od predpisanih določb – predlogi izboljšav

1. Potrebna bi bilo več sodelovanja med učitelji dopolnilnega pouka slovenščine, ki jih pošilja MIZŠ/Zavod RS za šolstvo, in lektorji po univerzah. Ciljna publika je zelo različna in oboji so (pre)obremenjeni s svojimi dejavnostmi – npr. nekateri učitelji na jugu Nemčije tedensko prevozijo okoli 1500 km, vsak dan v drug kraj, da izvajajo pouk, poleg tega sodelujejo s slovenskimi društvi in na njihovih kulturnih prireditvah –, a občasna srečanja in skupne prireditve z udeležbo učiteljev in lektorjev bi bila dobrodošla.

2. Za učitelje dopolnilnega pouka slovenščine naj bi bil določen 4-letni mandat poučevanja v tujini (z možnostjo podaljšave 4 + 1). Praksa na terenu kaže, da so nekateri učitelji (npr. v Nemčiji) v tujini že veliko let. Za njihovo znanje slovenskega jezika ter spoznavanje sodobne slovenske kulture in sodobnega slovenskega dogajanja bi bilo koristno, da se po dveh mandatih, preden gredo poučevat drugam, vsaj za eno leto vrnejo v Slovenijo – še posebej, ker jih v Sloveniji čaka delovno mesto.

Delo učiteljev t. i. dopolnilnega pouka slovenščine je izjemno naporno. Pomembno je za ohranjanje slovenske kulture in razvoj slovenskega jezika; učitelji so vez s Slovenijo, MIZŠ, velikokrat so vezni člen med otroki, starši, društvi – in pogosto so otroci, ki obiskujejo dopolnilni pouk slovenščine, (kasneje) dejavni v slovenskih društvih.

3. Zakaj poimenovanje »dopolnilni pouk slovenščine«? To je kvečjemu »dodatni pouk slovenščine« – poleg rednih obveznostih v državi sprejemnici. Predlagamo spremembo v »dodatni pouk slovenščine« ali »pouk slovenščine«.

Uradni naziv je dopolnilni pouk slovenskega jezika in kulture, tako piše tudi v spričevalu otrok, medtem ko je v naslovu učnega načrta iz leta 1992 to »pouk maternega jezika in kulture v tujini, iz leta 1998 pa pouk slovenskega jezika in kulture s slovenskimi otroki v tujini«. Tako kot v pravnih dokumentih bi bilo tudi tukaj dobrodošlo poenotenje poimenovanj.

4. »Spoznavanje slovenskega izseljenstva in zdomstva mora biti v ustrezni meri vključeno v osnovnošolske in srednješolske učne vsebine v Republiki Sloveniji« (npr. o več kot 20 slovenskih društvih v Nemčiji, o več kot 40 slovenskih društvih v državah naslednicah nekdanje skupne države Jugoslavije ipd.). – Vedenje o Slovencih zunaj Slovenije in njihovih kulturnih, gospodarskih, športnih, znanstvenih idr. dosežkih je v Sloveniji zelo slabo. Po osamosvojitvi so npr. v berilih bolj zastopani predvsem t. i. zamejski avtorji, počasi tudi nekateri izseljenski (raziskave Janje Žitnik Serafin) – vedenje o slovenskem izseljevanju (večinoma kot ekonomski migranti, občasno kot begunci) bi bilo nujno vključiti v slovenska učna gradiva, in sicer kot vedno

prisoten proces. Učna gradiva za družbo, zgodovino, geografijo in slovenščino bi morala vključevati vsebine o stalnem slovenskem izseljevanju in življenju, dosežkih slovenskih izseljencev v zamejstvu in po svetu (npr. za zadnjih 150 let).

5. Po letu 2000, predvsem pa po letu 2010, se je izseljevanje Slovencev v Nemčijo ponovno povečalo. V letih 2013–2014 se je iz Slovenije letno izselilo okoli 14.000 ljudi (od tega okoli 8000 slovenskih državljanov), približno toliko ljudi se je v Slovenijo tudi priselilo. Polovica izseljenih slovenskih državljanov je odšla v Avstrijo ali Nemčijo. Za leto 2015 so številke, kot navajajo uradni statistični podatki, podobne, pri čemer je bil selitveni prirast v nasprotju z letom prej pozitiven: leta 2015 se je v Slovenijo priselilo 15.420 prebivalcev, iz države pa se jih je odselilo 14.913. Izseljeni slovenski državljani so se leta 2015 odselili iz Slovenije v 92 različnih držav po vsem svetu. Več kot četrtina teh oseb (26 %) je odšla v Avstrijo, za največ preostalih pa so postale države njihovega prihodnjega prebivališča Nemčija (21 %), Švica in Hrvaška (Selitveno gibanje 2014, 2015). Leta 2015 je bilo v Nemčiji prijavljenih 27.222 slovenskih državljanov, kar pomeni, da se je njihovo število v primerjavi z letom 2014 povečalo za 6,3 odstotka oziroma za 1609 slovenskih državljanov, v primerjavi z letom 2010 pa za več kot 35 odstotkov oziroma za 7188 slovenskih državljanov. Po prihodu v Nemčijo se vključujejo v nemško družbo in učijo nemškega jezika. Naselitev Slovencev v Nemčiji je razpršena, se pa slovenski izseljenci v Nemčiji povezujejo v več kot 20 društev. Leta 2015 je v Nemčiji delovalo 26 slovenskih društev (Vižintin 2016), MIŽŠ pa je zaposlovalo šest učiteljev dopolnilnega pouka slovenskega jezika in kulture.

Vedno pomembnejšo vlogo pri povezovanju imajo družbena omrežja, npr. na Facebooku so dejavne naslednje skupine: skupina Slovenci v Nemčiji, ki jo ureja Koordinacijski odbor za južno Nemčijo, Slovenci v Berlinu, Slovenci v Münchnu, Slovenci v Münchnu in okolici, Slovenci v Stuttgartu in Študenti v Tübingenu, Slovenci v Tübingenu, Reutlingenu in okolici. Značilnost novejših migracij je, da je čas njihovega trajanja nedoločen in odvisen od različnih dejavnikov. Zelo verjetna je tudi selitev v katero drugo (evropsko) državo – spremenjenim razmeram bi se morala prilagoditi tudi slovenska jezikovna politika.

Na spletu bi morali ponuditi več možnosti za učenje jezika ter več informacij za tiste, ki razmišljajo o študiju v Sloveniji ali vrnitvi v Slovenijo. Predvideti bi morali možnosti izobraževanja odraslih in poučevanje na daljavo, ki jih ponuja splet.

6. Na ravni visokošolskega študija Pravilnik o študiju tujcev in Slovencev brez slovenskega državljanstva v RS izključuje Slovence po svetu, ki imajo slovensko državljanstvo.

Zagotoviti je potrebno vključevanje Slovencev po svetu v kulturno, znanstveno, informacijsko, gospodarsko, izobraževalno, športno in druga področja delovanja slovenske družbe.

Tako izključevanje je v nasprotju z besedilom resolucije o odnosih s Slovenci po svetu, zato bi bilo treba pravilnik smiselno dopolniti, da bi bili vključeni tudi slovenski državljani, ki so srednjo šolo opravili v tujini. Po 3. členu lahko visokošolski zavodi za tujce in Slovence brez slovenskega državljanstva, ki ne izpolnjujejo vseh pogojev za vključitev, omogočijo in organizirajo pripravljeno študijsko leto. Tudi tukaj so tisti s slovenskim državljanstvom v slabšem položaju. Če se slovenski državljani iz tujine

vpišejo na univerzo, so prikrajšani za tečaje slovenščine, ki so namenjeni (samo) tujcem in Slovencem brez slovenskega državljanstva.

Slovenci smo se tradicionalno izseljevali, z vključitvijo v EU in večjo mobilnostjo so se spremenile možnosti za ohranjanje slovenskega jezika. Študij v Sloveniji za Slovence po svetu in poučevanje Slovencev iz tujine na slovenskih visokošolskih ustanovah je vsekakor možnost, ki doslej ni bila dovolj izkoriščena.

DRUGI JEZIKI
V REPUBLIKI
SLOVENIJI

3.1 MANJŠINSKI JEZIKI

POLONCA KOVAČ

V tem poglavju glede na že prej podana izhodišča posebej obravnavamo izbrane sistemske in normativne vidike o manjšinskih jezikih v RS.

3.1.1 Ustavna ureditev in zakonodaja v upravnih zadevah

Že Ustava RS v 11. členu določa, da sta italijanski in madžarski jezik na območjih občin, kjer živita italijanska oziroma madžarska narodna skupnost, poleg slovenščine (oziroma slovenščine kot edinega uradnega jezika v preostalem delu RS) uradna jezika. Neposredno na podlagi Ustave RS imamo v RS torej tri uradne jezike, od tega dva na omejenem določenem območju. Vse akte na teh območjih se izdaja dvojezično, obe različici (slovenska in italijanska oziroma slovenska in madžarska) sta izvirnika. Postopek je treba voditi dvojezično oziroma izdati odločbo v obeh jezikih tudi v skrajšanem ugotovitvenem postopku in pri ustni odločbi (144. in 211. člen ZUP).

64. člen Ustave RS pravice italijanske in madžarske narodne skupnosti opredeljuje podrobneje, pri čemer npr. izpostavlja dolžnost ne le države in občin, ampak tudi drugih nosilcev oblasti, da določbe ustave o rabi italijanščine oziroma madžarščine (in denimo soglasja predstavnikov narodnih skupnosti pri sprejemu aktov, ki zadevajo uresničevanje v ustavi določenih pravic in položaja zgolj narodnih skupnosti) upoštevajo pri izdaji splošnih in posamičnih aktov oziroma drugih oblikah izvajanja pristojnosti. Ti skupnosti imata torej pravico uporabljati svoj jezik in pisavo pred državnimi organi na območjih občin, v katerih živita. Sklop pravic glede izražanja pripadnosti narodni skupnosti temelji na mednarodnih dokumentih, kot so Konvencija za varstvo narodnih manjšin (Ur. l. RS, št. 4/1998), Evropska listina o regionalnih in manjšinskih jezikih (Ur. l. RS, št. 17/00) ali bilateralni sporazumi med RS in drugimi državami.

Temu sledijo sistemski zakoni, kot so Zakon o državni upravi, Zakon o splošnem upravnem postopku itd.

V RS je devet dvojezičnih občin (od 212), in sicer poleg slovenščine štiri z italijanščino, npr. Mestna občina Koper,²¹ in pet z madžarščino.

Pri uporabi jezikov z Ustavo RS zaščitene manjšin velja, da jezikovni uporabniki med postopkom lahko izmenično uporabljajo svoj materni jezik (italijanščino ali madžarščino) in slovenščino. To velja za osnovni postopek in vsa pravna sredstva, pa tudi podajanje vlog na območjih zunaj teritorija avtohtonih manjšin. Stroške prevajanja se primerih plača iz javnih sredstev (proračuna organa, ki vodi postopek), saj večina uradnih oseb na institucijah s sedežem v Ljubljani ali drugod po Sloveniji

21 MOK ima npr. spletne strani zelo izčrpno urejene, enako v slovenskem kot italijanskem jeziku – glede vsega, kar zadeva bodisi splošne informacije bodisi izvajanje pristojnosti občine oziroma uveljavljanje pravic v MOK.

teh jezikov ne govori. Določbe o rabi italijanščine oziroma madžarščine segajo tudi zunaj območja navedenih občin, kadar se postopki začnejo na njihovem območju, a se zaradi uporabe pravnih sredstev oziroma sodnega varstva nadaljujejo npr. na sedežu ministrstev ali sodišč (v Ljubljani ali npr. na Upravnem sodišču v Mariboru, Celju ali Novi Gorici). Italijanščino oziroma madžarščino morajo upoštevati tudi organi, ki na območju občin z italijansko oziroma madžarsko manjšino niso teritorialno organizirani – zaradi raztega krajevne pristojnosti po 19. členu ZUP in po UUP pa tudi vsi drugi organi, če pripadniki narodne manjšine uveljavljajo to svojo pravico. Tedaj se uporabi tolmač v breme organa.

Niti Ustava RS niti zakoni pa kot uradnih jezikov ne določajo jezikov drugih manjšin, naj bodo to sicer številčni pripadniki narodov nekdanje Jugoslavije (Hrvati, Srbi itd.) ali Romi. Glede slednjih Ustava v 65. členu določa položaj in posebne pravice romske skupnosti v Sloveniji, a jezik Romov ni izenačen npr. z italijanskim ali madžarskim. Sprejet je tudi poseben Zakon o romski skupnosti v RS (ZRomS-1).²² Glede Romov je posebna skrb npr. MJU (SLS) posvečena vključevanju predstavnikov Romov v občinske svete.²³

3.1.2 Problemi v upravni in sodni praksi ter predlogi izboljšav

Ustavno sodišče RS je že nekajkrat obravnavalo vprašanje jezikovnih pravic manjšin, kar kaže na določeno, čeprav razmeroma majhno spornost navedenega področja. Npr. po OdlUS, U-I-380/06-11, 11. 9. 2008, se zagotavljajo vsem, tudi pripadnikom teh skupnosti, enake človekove pravice in temeljne svoboščine ne glede na narodnost (prvi odstavek 14. člena Ustave), na drugi strani pa se jim dajejo nekatere posebne (dodatne) pravice (po 64. členu Ustave); pri tem je ustavno skladno tudi, da zakonodajalec avtohtonima narodnima skupnostma in njunim pripadnikom zagotovi posebno (dodatno) varstvo (prim. enako OdlUS, U-I-283/94, 12. 2. 1998, Ur. l. RS, št. 20/98). S to pozitivno diskriminacijo se posameznikom, ki imajo v primerjavi s pripadniki večine določene primanjkljaje, priznavajo posebne pravice, s čimer se kaže na demokratičnost družbe oziroma se tako neposredno uresničuje 2. člen Ustave o pravni in socialni državi.

Pomen jezikovnih vezi narodne manjšine z lastnim jezikom je opredeljen tudi v OdlUS VIII, 21, UI296/94, 28. 1. 1999, Ur. l. RS, št. 14/99. Gre za pravico do individualne svobode v razmerju do vseh, z omejitvami, ki izhajajo iz drugih ustavnih določb (npr.

22 [Zakon o romski skupnosti v RS](#) je bil sprejet leta 2007.

23 Ustavno sodišče je na primer v OdlUS, U-I-15/10, 16. 6. 2010, Ur. l. RS, št. 54/10, glede tega v eni od zadev odločilo:

Odločitev zakonodajalca, po kateri dve tretjini članov Sveta romske skupnosti Republike Slovenije, ki predstavlja interese romske skupnosti v razmerju do državnih organov, predlaga Zveza Romov Slovenije kot trenutno reprezentativno telo romske skupnosti, je razumen ukrep za doseganje zasledovanega cilja – ustrezne ureditve oziroma izboljšanja položaja romske skupnosti v Republiki Sloveniji.

Očitki predlagateljice, da bi morale biti v Svetu romske skupnosti RS po ZRomS-1 zastopane vse romske skupnosti iz posameznih občin, v katerih je zagotovljeno njihovo interesno predstavništvo in so že konstituirane kot politični subjekti, pomenijo vprašanje ustreznosti določitev načina zastopnosti v Svetu, kar je stvar zakonodajalca.

v povezavi z enakopravno obravnavo po kriterijih rase, spola itd. ali določb o uradnem jeziku, ker bi bile v tem primeru lahko prizadete pravice drugih, katerih jezik je v RS uradni jezik, če se postopek pred državnimi organi ne bi vodil v njihovem jeziku). Pri izvajanju načina uresničevanja te pravice je treba izhajati iz ustavnega načela, da je v Sloveniji uradni jezik slovenščina oziroma na določenih območjih tudi italijanščina in madžarščina, prek zakonske ureditve pa je raba vseh jezikov tako ustavno skladno omejena, npr. pri oglaševanju poslovnih ponudnikov.

Glede varstva manjšin je v ustavnosodni praksi posebej pomembna odločba Ustavnega sodišča v zadevi U-I-380/06-11, 11. 9. 2008, o presoji Zakona o društvih (ZDru-1) v povezavi z ZJRS. ZDru-1 je Ustavno sodišče presodilo kot neustavno, ker je neustavno obravnaval italijanščino in madžarščino kot tuja jezika (tudi) na območjih, kjer živita italijanska in madžarska avtohtona narodna skupnost. Dalje, iz zadeve UI-205/07-10, 12. 3. 2009, posredno izhaja, da je ustavno skladno, če zakon določi posebne pravice pripadnikov narodnih skupnosti, čeprav posledično sledijo za državo ali občino oziroma njun proračun višje finančne obveznosti. Tako velja npr. po Zakonu o vrtcih, po katerem je med drugim določeno plačilo višjih stroškov za oddelke vrtcev, kjer vzgojno delo poteka dvojezično, ter za oddelke romskih otrok.

Po odločbi U-I-218/04, 20. 4. 2006, v zvezi z Zakonom o varstvu potrošnikov je sodišče zavezalo gospodarstvo, da mora spoštovati pravice manjšin tako, da poslujejo tudi v njihovem jeziku, a ne brez prehodnega obdobja. Podobno velja za zadevo U-I-299/94, 13. 4. 1995, o občinskem pravilniku glede posvetil na spominskih obeležjih in nagrobnih spomenikih na pokopališču, češ da je z določbo 61. in 35. člena Ustave RS opredeljena individualna svoboda omejena le pri posegu v pravice drugih ali v 11. členu Ustave.

Zadeva U-I-94/96, 22. 10. 1998, glede Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja prinaša nauk, da v skladu z zakonom na območjih zaščitenih manjšin šole, ki izvajajo pouk dvojezično, ne pomenijo posega niti v pravice manjšin niti ostalih učencev. Zaščita pravic manjšin oziroma rabe jezika ne velja za zasebni sektor, kot izhaja iz zadeve U-I-234/04-06, 14. 9. 2006, in za področje spletnega oglaševanja po 23. členu ZJRS, ki določa, da mora slovenska oseba pri spletnem predstavljanju in oglaševanju obvezno uporabljati slovenščino, a hkrati dopušča, da se spletno predstavlja in oglašuje tudi v tujem jeziku.

Glede sodne prakse v zvezi z jezikovnimi pravicami manjšin je v širšem prostoru EU zelo pomembna odločitev Sodišča EU v zadevi C322/13, *Grauel Rüffer proti Pokorná*, 27. 3. 2014 (v civilnem postopku, a gre za črpanje pravic zdravstvenega zavarovanja, ki je v RS upravno področje). Sodišče EU je odločilo, da stališča tožene države Italije glede dodatnih stroškov, ki bi državi nastali z upoštevanjem pravice do uporabe lastnega jezika nemške tožnice v Bolzanu, kjer je po nacionalnih predpisih italijansko-nemško območje, niso utemeljena. Italija je navajala, da nudi opcijo uporabe nemščine v Bolzanu le svojim državljanom, pripadnikom avstrijske manjšine, saj bi širše tolmačenje državo preveč stalo. A sodišče je odločilo, da »povsem ekonomski razlogi ne morejo biti nujni razlogi v splošnem interesu, ki bi lahko upravičili omejevanje temeljne svoboščine«, kot je uporaba jezika, ki je v EU uradni jezik in z italijansko zakonodajo kot tak že določen. Ta primer za Slovenijo prinaša dva zaključka. Prvič, kljub sojenju na podlagi temeljnih pravic EU v smislu enotnega trga in svobodnega

pretoka ljudi, kapitala, storitev itd. se pravice strank lahko omejijo le uravnoteženo. Drugič, ker ima RS določeno italijanščino oziroma madžarščino kot uradni jezik (čeprav na omejenih območjih), lahko tudi drugi državljani EU, ne le slovenski kot pripadniki italijanske oziroma madžarske manjšine v RS, v slovenskih dvojezičnih občinah uveljavljajo pravice v italijanskem ali madžarskem jeziku (npr. italijanski državljan iz Rima v Kopru).

Ministrstvo za javno upravo, v katerem deluje Služba za lokalno samoupravo, redno skrbi za ozaveščanje o pomenu zakonskih zahtev in priporočil oziroma dobrih praks glede dvojezičnosti, npr. z dvema nacionalnima posvetoma v letu 2015 in posvetom 11. 4. 2017. Tako predstavniki občin in narodnih skupnosti z izmenjavo dobrih praks in izkušenj iščejo pragmatične rešitve za uporabo dvojezičnosti v vsakodnevni praksi pri pripravi predpisov, razvoju spletnih strani in v upravnih postopkih.²⁴

Po zgoraj navedenem in več analizah o izvajanju dvojezičnosti v javni upravi v Sloveniji (2014) o uporabi uradnih jezikov v sodnih postopkih na manjšinskih območjih v RS (2015) ali po raziskavi med načelniki upravnih enot (2017) lahko z vidika prakse zaključimo, da je stanje glede ustrezne uporabe manjšinskih jezikov pri nas ustrezno, saj ni večjega razkoraka med predpisanim in realnim. To velja zlasti glede upoštevanja pravice do dvojezičnosti oziroma uporabe manjšinskega jezika pri pripravi predpisov in v upravnih postopkih ter glede pogojev za delovna mesta v upravnih organih (npr. UE, občinske uprave, FURS) na dvojezičnih občinah (gl. določbe zakona o javnih uslužbencih).

Vlada RS je na temelju zaznanih težav potrdila dokument [Načrt ukrepov Vlade Republike Slovenije za izvajanje predpisov na področju dvojezičnosti 2015–2018](#), ki v določenih elementih ni povsem usklajen niti v istem aktu niti s prej navedenimi predpisi (npr. po točki 5.6 se ministrstvom trajno nalaga zagotavljanje prevajanja oziroma zagotavljanje dvojezičnih obrazcev, kar je v točkah 5.4, 5.8 ali 5.14 določeno nekoliko drugače), vendar je pomembna krovna usmeritev k varstvu pravic pripadnikov zaščitenih manjšin.

Pripadnikom manjšin se v RS zagotavlja ustrezna raven varstva, čeprav praksa kaže nekaj odstopanj iz kulturno-socioloških razlogov. Sklepi za nadaljnjo jezikovno politiko so naslednji:

1. glede jezikovnih pravic pripadnikov italijanske in madžarske narodne skupnosti:
 - normativno stanje glede italijanščine in madžarščine je vzorno tudi v primerjalnem pogledu;
 - pri rabi italijanščine in madžarščine v praksi kaže več poudarkov dajati nadaljnjemu ozaveščanju javnih uslužbencev v zadevnih občinah, tj. tako v občinskih uradih kot drugih organih na teh območjih (finančni uradi, UE itd.);
2. glede jezikovnih pravic drugih manjšin: normativno, še bolj pa praktično, bi kazalo premisliti in okrepiti položaj Romov in pripadnikov narodov nekdanje Jugoslavije.

²⁴ Za več o posvetih in gradivih ter udeležencih gl. [povezavo](#).

VIRI IN LITERATURA

JEROVŠEK, Tone, in Polonca KOVAČ, 2017: *Upravni postopek in upravni spor*, 2. predelana in dopolnjena izdaja. Ljubljana: Fakulteta za upravo Univerze v Ljubljani.

KAJZER, Nežka, Sara KRANJC, Barbara SMOGAVC in Sergeja SMOGAVC, 2015: Uporaba uradnih jezikov v sodnih postopkih na manjšinskih območjih v RS. *LeXonomica* 7/1. 103–109.

KOVAČ, Polonca, 2017: Problematika rabe jezika v upravno-sodni praksi: priporočila za jezikovno politiko. *Teorija in praksa* 54/3. 531–551.

[Ministrstvo za javno upravo](#), 2017.

NOVAK LUKANOVIČ, Sonja, in Breda MULEC, 2014: Izvajanje dvojezičnosti v javni upravi v Sloveniji. *Mednarodna revija za javno upravo* XII/1. 95–108.

ŠTURM, Lovro, in Franc ARHAR (ur.), 2011: *Komentar Ustave RS. Dopolnitev-A*. Brdo: Fakulteta za državne in evropske študije.

3.2 OTROCI PRISELJENCI IN NJIHOVO VKLJUČEVANJE V OSNOVNE IN SREDNJE ŠOLE

MARIJANCA AJŠA VIŽINTIN

Otroci priseljenci so v slovenski osnovnošolski vzgojno-izobraževalni sistem vključeni takoj po priselitvi v Sloveniji in vpisu, ne glede na državljanstvo in pravni položaj staršev priseljencev (osebe z začasno zaščito, begunci, prosilci za azil, prebivalci z dovoljenjem za začasno ali stalno bivanje, državljani drugih držav EU, slovenski izseljenci in zdomci po vrnitvi v Slovenijo) ali njihovo znanje slovenščine kot jezika okolja.

Izobraževanje otrok priseljencev v Republiki Sloveniji uresničuje načelo Deklaracije Združenih narodov o otrokovih pravicah glede izobraževanja in pravici do izobraževanja v skladu s Konvencijo Združenih narodov o otrokovih pravicah. (Smernice za vključevanje otrok priseljencev v vrtce in šole 2011: 6)

In sicer upoštevajoč direktive Sveta EU, na podlagi katerih so se spreminjali tudi slovenski zakoni in drugi področni predpisi.

Pravico do vključevanja otrok priseljencev v slovenski vzgojno-izobraževalni sistem urejajo Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja za osnovno šolo (2016), podrobneje za osnovno šolo Zakon o osnovni šoli (2016) in Pravilnik o preverjanju in ocenjevanju znanja ter napredovanju učencev v osnovni šoli (2013). Zakon o osnovni šoli je od leta 1996 do leta 2016 doživel številne spremembe in dopolnitve besedila: 1997, 2000, 2001, 2004, 2005 (trikrat), 2006 (trikrat), 2007, 2010, 2011, 2012, 2013, 2016, prav tako drugi dokumenti. Za srednjo šolo so izhodiščni zakoni Zakon o gimnazijah (2007), Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju (2006), za možnost prilagajanja pri vključevanju Pravilnik o šolskem redu v srednjih šolah (2010).

Dokumenti, kot so Strategija vključevanja otrok, učencev in dijakov migrantov v sistem vzgoje in izobraževanja v RS (Strategija 2007), Smernice za izobraževanje otrok tujcev v vrtcih in šolah (Smernice 2008, 2009), Smernice za vključevanje otrok priseljencev v vrtce in šole (Smernice 2011), Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v RS (2011) in Resolucija o nacionalnem programu za jezikovno politiko (2014–2018), nimajo konkretnih pravnih učinkov, ki bi obvezovali k dejavnostim. V njih so zapisane zgolj analize, izhodišča in predlogi za izboljšave.

Organizaciji, ki pomembno vplivata na slovenski vzgojno-izobraževalni sistem in ga določata, sta Zavod RS za šolstvo in Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport RS (MIZŠ).

3.2.1 Zakoni in drugi področni predpisi

- Predpisi

[Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja](#), Ur. l. RS, št. 16/07 – uradno prečiščeno besedilo, 36/08, 58/09, 64/09 – popr., 65/09 – popr., 20/11, 40/12 – ZUJF, 57/12 – ZPCP-2D, 47/15, 46/16 in 49/16 – popr.

[Zakon o osnovni šoli](#), Ur. l. RS, št. 81/06 – uradno prečiščeno besedilo, 102/07, 107/10, 87/11, 40/12 – ZUJF, 63/13 in 46/16 – ZOFVI-K

[Pravilnik o preverjanju in ocenjevanju znanja ter napredovanju učencev v osnovni šoli](#), Ur. l. RS, št. 52/13.

[Zakon o gimnazijah](#), Ur. l. RS, št. 1/07 – uradno prečiščeno besedilo

[Pravilnik o šolskem redu v srednjih šolah](#), Ur. l. RS, št. 60/10, 23. 7. 2010

[Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju](#), Ur. l. RS, št. 79/06

[Zakon o tujcih](#), Ur. l. RS, št. 45/14 – uradno prečiščeno besedilo, 90/14, 19/15 in 47/15 – ZZSDT

[Zakon o mednarodni zaščiti](#), Ur. l. RS, št. 11/11 – uradno prečiščeno besedilo, 98/11 – odl. US, 83/12, 111/13, 114/13 – odl. US, 82/15 – odl. US in 22/16 – ZMZ-1

[Pravilnik o normativih in standardih za izvajanje izobraževalnih programov in vzgojnega programa na področju srednjega šolstva](#), Ur. l. RS, št. 62/10 in 99/10

- Programski dokumenti

[Strategija vključevanja otrok, učencev in dijakov migrantov v sistem vzgoje in izobraževanja v RS](#) (maj 2007). Ministrstvo za šolstvo in šport RS.

[Smernice za vključevanje otrok priseljencev v vrtce in šole](#), 2012. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

3.2.1.1 Zakon o osnovni šoli

[Ur. l. RS, št. 81/06 – uradno prečiščeno besedilo, 102/07, 107/10, 87/11, 40/12 – ZUJF, 63/13 in 46/16 – ZOFVI-K\)](#)

3.2.1.1.1 Določila, ki zadevajo izbrano področje

Najpomembnejša sta 8. in 10. člen, vpliva pa tudi 12.a člen idr.

Osnovnošolska zakonodaja omogoča otrokom priseljencem takojšnjo vključitev v vzgojnoizobraževalni proces. Zagotovljen jim je »pouk slovenskega jezika in kulture, ob sodelovanju z državami izvora pa tudi pouk njihovega maternega jezika in kulture« (Zakon o osnovni šoli, 8. člen) ter dveletno prilagojeno preverjanje in ocenjevanje (Pravilnik o preverjanju in ocenjevanju znanja ter napredovanju učencev v osnovni šoli 2008, 2013).

- 8. člen (dopolnilno izobraževanje), drugi odstavek

Za otroke, ki prebivajo v Republiki Sloveniji in katerih materni jezik ni slovenski jezik, se ob

vključitvi v osnovno šolo organizira pouk slovenskega jezika in kulture, s sodelovanjem z državami izvora pa tudi pouk njihovega maternega jezika in kulture.

▪ 10. člen

(tuji državljani)

Otroci, ki so tuji državljani oziroma osebe brez državljanstva in prebivajo v Republiki Sloveniji, imajo pravico do obveznega osnovnošolskega izobraževanja pod enakimi pogoji kot državljani Republike Slovenije.

▪ 12.a člen

(izobraževanje učencev z učnimi težavami)

Učenci z učnimi težavami so učenci, ki brez prilagoditev metod in oblik dela pri pouku težko dosegajo standarde znanja. Šole tem učencem prilagodijo metode in oblike dela pri pouku ter jim omogočijo vključitev v dopolnilni pouk in druge oblike individualne in skupinske pomoči.

▪ 64. člen, 10. odstavek

(nacionalno preverjanje znanja)

Učenci priseljenci iz drugih držav, katerih materni jezik ni slovenski in se prvič vključijo v osnovno šolo v Republiki Sloveniji v 6. in 9. razredu, opravljajo v tem šolskem letu nacionalno preverjanje znanja prostovoljno.

▪ 69. člen, 7. odstavek

(napredovanje)

Učenci priseljencev iz drugih držav so lahko ob koncu pouka v šolskem letu, v katerem so prvič vključeni v osnovno šolo v Republiki Sloveniji, neocenjeni iz posameznih predmetov in napredujejo v naslednji razred. O napredovanju odloči na predlog razrednika učiteljski zbor.

▪ 72. člen

(uspešno dokončanje devetega razreda)

Učenec uspešno konča 9. razred, če ima pozitivne ocene iz vseh predmetov 9. razreda.

Učenci s posebnimi potrebami, ki so usmerjeni v posebni program vzgoje in izobraževanja, uspešno končajo izobraževanje na način, kot je določeno s tem programom.

3.2.1.1.2 Vplivnost

Vplivnost dokumenta je velika, ker gre za moč predpisov, se pa vsi člani ne izvajajo oziroma se po različnih šolah različno izvajajo. Edini člen, ki se res izvaja, je 10. člen, torej sama vključitev oziroma pravica do obveznega osnovnošolskega izobraževanja pod enakimi pogoji kot za državljane RS.

3.2.1.1.3 Uporaba

Osnovne šole, MIZŠ, Zavod RS za šolstvo.

3.2.1.1.4 Odstopanja dejanskih praks oziroma rab od predpisanih določb

Naštete določbe se uresničujejo in omogočajo vsem otrokom vstop v osnovno šolo (10. člen), in sicer ne glede na državljanstvo.

12.a člen je podlaga za individualni program in vključitev v razširjeni program. Gre za podporo pri vključevanju in hitrejšem, uspešnejšem usvajanju slovenskega jezika,

vendar ni nikjer podrobneje opredeljeno, v katerih oblikah naj bi bile prilagoditve izvedene, in nihče ne preverja, ali pedagoški delavci kakršnekoli prilagoditve dejansko izvajajo.

72. člen (uspešno dokončanje devetega razreda) navaja, da učenec uspešno konča 9. razred, če ima pozitivne ocene iz vseh predmetov. To pomeni, da dveletno prilagojeno preverjanje in ocenjevanje ne more veljati za otroke priseljence, če pridejo v 9. razred. Ocenjeni pa morajo biti, saj lahko le tako zaključijo osnovno šolo.

Podobno učenci priseljenci, ki so prišli v 8. razred, v skladu z 28. členom (neocenjenost in napredovanje učenca priseljenca iz druge države) Pravilnika o preverjanju in ocenjevanju znanja ter napredovanju učencev v osnovni šoli niso bili ocenjeni, kar povzroča težave pri vpisu v srednjo šolo (če je vpis omejen, se učence sprejema na podlagi točk, ki temeljijo na ocenah).

Največja odstopanja in razlike so pri 8. členu (dopolnilno izobraževanje), drugi odstavek:

Za otroke, ki prebivajo v Republiki Sloveniji in katerih materni jezik ni slovenski jezik, se ob vključitvi v osnovno šolo organizira pouk slovenskega jezika in kulture, s sodelovanjem z državami izvora pa tudi pouk njihovega maternega jezika in kulture.

Pouk slovenskega jezika in kulture se organizira po šolah predvsem tako, da šola zaprosi MIZŠ za dodatne ure slovenščine. Navadno dobi šola okoli 35 ur na šolsko leto, če ima več otrok priseljencev, pa do 120. Organizacija pouka se od šole do šole razlikuje: nekatere šole izvajajo ure dodatne slovenščine eno uro na teden po pouku, druge v preduri, nekatere med poukom – preizkušajo se različni sistemi. Vsekakor ena ura na teden ni dovolj za učenje jezika novega okolja, zato se spodbuja učitelje, da uporabijo druge možnosti, ki jih ponuja slovenski šolski sistem, tj. vključitev v razširjeni program, tutorstvo, sodelovanje z organizacijami v okolju itd. Za učitelje je pomembno je tudi dodatno usposabljanje na področju poučevanja slovenščine kot drugega jezika. Učitelji se premalo zavedajo, da so vsi učitelji strokovnega jezika, vsak pri svojem učnem predmetu. Dodatno podporo pri učenju slovenščine imajo na šolah, ki so v letih 2016–2021 vključene v projekt *Za medkulturno sobivanje*. Možnost brezplačnega usposabljanja (tudi) na področju slovenščine kot drugega jezika in vključevanja imajo vsi pedagoški delavci v Sloveniji v projektu *Le z drugimi smo* (2016–2021), predvsem v prvem od petih seminarjev.

Še bolj nesistematično je organiziran pouk (neslovenskega oziroma nemanjšinskega) maternega jezika in kulture, ki ga prav tako določa 8. člen. V Sloveniji se sicer zaznava podpora pouku slehernega maternega jezika in kulture, vendar ni nobenih obveznosti ali sankcij, če se ta ne izvaja. Po podatkih MIZŠ je pouk maternega jezika in kulture v šolskem letu 2010/11 obiskovalo 140 učencev, v šolskem letu 2015/16 pa je število naraslo na 420. Največ učencev obiskuje pouk ruščine, nemščine in hrvaščine; drugi materni jeziki, ki so se poučevali v šolskem letu 2015/16, so bili nizozemščina, albanščina, makedonščina, bosanščina, kitajščina, ukrajinščina in madžarščina.

Pouk maternih jezikov finančno podpira MIZŠ; vsako jesen objavi sklep ministrice o dodelitvi sredstev, na katerega se lahko šole prijavijo. Če se prijavi vsaj 5 otrok, dobi šola 45 € nadomestila za uporabo prostorov, fotokopije, učne pripomočke ipd., od

izvirne države (staršev) društev pa se pričakuje financiranje učiteljev maternega jezika in plačilo njihovih potnih stroškov. V Slovenijo sta iz izvirne države napotena dva učitelja (za makedonščino in hrvaščino), medtem ko si učitelji drugih maternih jezikov iščejo finančne vire sami (projekti, društva, starši ipd.) ali pa so prostovoljci. Posledično to pomeni, da se pouk maternih jezikov izvaja nestalno/neredno, medtem ko stalna napotenost učiteljev iz izvirne države zagotavlja trajnejše izvajanje pouka maternih jezikov otrok priseljencev.

3.2.1.1.5 Predlogi izboljšav

1. Uvedba izbirnih predmetov na do- in podiplomskem študiju na vseh pedagoških in filozofskih fakultetah, in sicer na področju vključevanja otrok priseljencev, poučevanja slovenščine kot drugega jezika (pri vseh učnih predmetih), individualnega programa in spremljanja napredka otrok kot pomembne oblike podpore za dveletno prilagojeno preverjanje in ocenjevanje znanja.
2. Sprejeti večjezičnost in večkulturnost učencev v RS kot dejstvo in ustrezno preoblikovati šolski sistem, konkretno: vnesti tovrstne vsebine v učne načrte.
3. Sistematizirati delovno mesto za učitelja, ki poučuje slovenščino kot drugi jezik in je usposobljen tudi na področju vključevanja, medkulturne vzgoje in izobraževanja (namesto začasnih, nekajletnih projektnih rešitev).
4. Uvesti trajno in sistemsko obliko začetnega intenzivnega učenja slovenščine za otroke priseljence (in begunce) po vpisu v šolo, razmisliti o začetnem obdobju intenzivnega učenja slovenščine (predlog: fleksibilno od šest mesecev do največ dveh šolskih let, odvisno od jezikovne zmožnosti posameznika). Ker MIZŠ RS zagovarja takojšnjo vključitev v vzgojno-izobraževalni proces, bi bilo treba v začetnem obdobju nameniti večino časa učenju jezika okolja oziroma učnega jezika, npr. vsak dan zjutraj dve ali tri prve šolske ure učenje slovenščine vsaj šest mesecev, po dveh ali treh urah vključitev k rednemu pouku – vsaj prvih šest mesecev takoj po vpisu.
5. Učni načrt za učenje slovenščine kot drugega jezika v osnovni šoli ni potrjen (je izdelan, a ni potrjen na MIZŠ); treba bi ga bilo sprejeti in potrditi, da bi bil smernica učiteljem. Nekateri učitelji uporabljajo učni načrt [Tečaj slovenščine za dijake tujce](#) (2010).
6. Stimulacija MIZŠ, da se čim več učiteljev udeleži usposabljanja pri projektu *Le z drugimi smo* (ki ga financira MIZŠ), z namenom razvoja medkulturne zmožnosti pedagoških delavcev in pridobivanja novih znanj, ki jih pedagoški delavci potrebujejo pri vključevanju otrok priseljencev v redni vzgojno-izobraževalni proces (in jih v času rednega izobraževanja niso dobili).
7. Izbor gradiv in primerov dobrih praks na področju poučevanja slovenščine kot drugega jezika (kot sestavni del vključevanja ter medkulturne vzgoje in izobraževanja), širjenje primerov dobrih praks.
8. Jasna in uradna podpora pouku maternih jezikov in kultur otrok priseljencev, najti sistemsko (in finančno) rešitev pri državah izvora, ki svojih učiteljev ne napotujejo.
9. Sistematizirati pouk maternega jezika in kulture kot izbirni predmet v osnovni (in srednji) šoli, s čimer bi spodbudili otroke, da bi jih še več obiskovalo tovrstni pouk,

ocenjevati in zapisati ta predmet v spričevalo kot enakovreden izbirni predmet.

3.2.1.2 Pravilnik o preverjanju in ocenjevanju znanja ter napredovanju učencev v osnovni šoli

Ur. l. RS, št. 52/13.

3.2.1.2.1 Določila, ki zadevajo izbrano področje

- 15. člen

(prilagoditve ocenjevanja med šolskim letom)

Za učenca priseljenca iz druge države se lahko v dogovoru s starši med šolskim letom prilagodijo načini in roki za ocenjevanje znanja, število ocen ter drugo. Znanje učenca priseljenca iz druge države se lahko ocenjuje glede na njegov napredek pri doseganju ciljev oziroma standardov znanja, opredeljenih v učnih načrtih.

Če se učenec zaradi preselitve vključi na šolo, ki izvaja program osnovne šole po prilagojenem predmetniku za osnovno šolo na narodno mešanem območju, se znanje učenca pri pouku italijanščine in madžarščine kot drugega jezika lahko ocenjuje glede na njegov napredek pri doseganju ciljev oziroma standardov znanja, opredeljenih v učnih načrtih.

O prilagoditvah ocenjevanja med šolskim letom iz tega člena odloči učiteljski zbor. Prilagoditve ocenjevanja med šolskim letom se učencu priseljencu iz druge države upoštevajo največ dve šolski leti po vključitvi v osnovno šolo v Republiki Sloveniji.

- 28. člen

(neocenjenost in napredovanje učenca priseljenca iz druge države)

Učenec priseljenec iz druge države je lahko ob koncu pouka v šolskem letu, v katerem je prvič vključen v osnovno šolo v Republiki Sloveniji, neocenjen iz posameznih predmetov in napreduje v naslednji razred.

O napredovanju odloči na predlog razrednika učiteljski zbor.

V naslednjih letih šolanja za učenca priseljenca iz druge države veljajo enaka določila glede napredovanja v naslednji razred kot za vse druge učence.

3.2.1.2.2 Programski dokument in dejanska raba oziroma prakse – predlogi izboljšav

- 15. člen (prilagoditve ocenjevanja med šolskim letom)

Dveletno prilagojeno preverjanje in ocenjevanje je s predpisi omogočeno od septembra 2008 naprej.

Prihaja do neizvajanja predpisanega. Učitelji so bili zaradi dilem, kako ocenjevati standarde znanja pri otroku, ki ne zna učnega jezika, zelo obremenjeni. Mnogi so se zatekali k doseganju minimalnih standardov znanja in k zniževanju učnih zahtev, namesto da bi se poslužili drugačnega pristopa v poučevanju. (Peček, Lesar 2006)

Težava je, da še vedno veliko šol zgoraj opisane možnosti ne uporablja: ali zanje ne vedo ali pa ne vedo, kako uporabljati, izvajati možnost dveletnega prilagojenega preverjanja in ocenjevanja znanja oziroma pedagoške pogodbe.

Na nekaterih šolah so sprejeli interne pravilnike (t. i. status tujca). Poimenovanje

posebnega dveletnega statusa je na jezikovni ravni diskriminatorno in izločevalno (a skladno s poimenovanji v zakonodaji). Predlagam: »za otroke priseljence«.

- 28. člen

V skladu z Zakonom o osnovni šoli, 72. člen (uspešno dokončanje devetega razreda), učenec uspešno konča 9. razred, če ima pozitivne ocene iz vseh predmetov 9. razreda – kar pomeni, da dveletno prilagojeno preverjanje in ocenjevanje ne more veljati za otroke priseljence. Če pridejo v 9. razred, morajo biti ocenjeni, saj le tako lahko zaključijo osnovno šolo.

Nekatere osnovne šole in učenci priseljenci se srečujejo z realno težavo, ko učenci priseljenci, ki so prišli v 8. razred, v skladu z 28. členom (neocenjenost in napredovanje učenca priseljenca iz druge države) Pravilnika o preverjanju in ocenjevanju znanja ter napredovanju učencev v osnovni šoli niso bili ocenjeni, kar povzroča težave pri vpisu v srednjo šolo (če je vpis omejen, se učence sprejema na podlagi točk, ki temeljijo na ocenah).

3.2.1.2.3 Predlogi izboljšav

- 15. člen

Dveletno prilagojeno preverjanje in ocenjevanje znanja se le redko izvaja. Uporaba enega samega vzorca verjetno ni najbolj smiselna, saj so si otroci priseljenci različni in dosegajo različne učne cilje različno hitro (nekateri se jezika naučijo hitreje, drugi počasneje; nekateri dosegajo minimalne učne cilje, drugi že zelo hitro najvišje). Kljub temu bi bilo treba pripraviti smernice in določila, kaj pomeni dveletno prilagojeno preverjanje in ocenjevanje znanja ter zbrati nekaj primerov dobrih praks, kako se to rešuje na posameznih šolah.

Pravilnik o dveletnem preverjanju in ocenjevanju znanja (2008) je najbolj učinkovit v kombinaciji z (elektronskim) individualnim programom. Tega izdelujejo učitelji za učence s posebnimi potrebami, kar pa učenci priseljenci skladno z zakonodajo niso. Vendar lahko pišejo učitelji individualni program tudi za otroke priseljence, saj jim to omogoča spremljanje napredka – upoštevajoč 12.a člen Zakona o osnovni šoli (izobraževanje učencev z učnimi težavami): Učenci z učnimi težavami so učenci, ki brez prilagoditev metod in oblik dela pri pouku težko dosegajo standarde znanja. Šole tem učencem prilagodijo metode in oblike dela pri pouku ter jim omogočijo vključitev v dopolnilni pouk in druge oblike individualne in skupinske pomoči.

Na srednjih šolah rešujejo prilagojeno ocenjevanje s pomočjo t. i. pedagoških pogodb (na podlagi Pravilnika o šolskem redu, 11. člen) – gre za individualno pogodbo med starši, dijakom in šolo, ki določa načine prilagoditve in ocenjevanja.

- 28. člen

Učencem priseljencem naj se omogoči vpis v srednjo šolo, četudi so bili v 8. razredu neocenjeni, upoštevajoč dejstvo, da niso bili ocenjeni, ker to dovoljuje 28. člen, prvi odstavek.

Staršem je treba pravočasno razložiti, da lahko v primeru omejitve vpisa neocenjenost v 8. razredu povzroča težave pri vpisu v srednjo šolo (kar je težko, saj imajo ljudje ob

preselitvi veliko drugih težav, tako z urejanjem dokumentacije kot z vključevanjem).

3.2.1.3 Zakon o gimnazijah

Ur. l. RS, št. 1/07 – uradno prečiščeno besedilo.

3.2.1.3.1 Določila, ki zadevajo izbrano področje

- 8. člen

(učni jezik)

Izobraževalni program gimnazije lahko šola za tujce izvaja v tujem jeziku. Šola mora zagotoviti možnost izbire slovenščine kot učnega predmeta.

- 9. člen

(izobraževanje pod enakimi pogoji)

Državljeni Republike Slovenije in državljani drugih držav, članic Evropske unije imajo pravico do izobraževanja v gimnazijah pod enakimi pogoji.

Slovinci brez slovenskega državljanstva se lahko izobražujejo v gimnazijah pod enakimi pogoji kot državljani Republike Slovenije.

Slovinci brez slovenskega državljanstva po tem zakonu so potomci staršev slovenske narodnosti do tretjega kolena v ravni črti.

Tuji državljani se lahko izobražujejo v gimnazijah pod enakimi pogoji kot državljani Republike Slovenije, kadar se izobražujejo po načelu vzajemnosti.

Podrobnejše pogoje v zvezi z obsegom financiranja in načinom izobraževanja oseb iz drugega in četrtega odstavka tega člena ter tujcev določi minister v skladu s tem zakonom in zakonom, ki ureja financiranje srednješolskega izobraževanja.

- 20. člen

(ponavljanje)

Dijak, ki do konca šolskega leta ni opravil obveznosti iz izobraževalnega programa, lahko enkrat ponavlja letnik v istem izobraževalnem programu.

Dijak zaključnega letnika, ki do konca šolskega leta ni opravil obveznosti iz tega letnika, lahko manjkajoče obveznosti opravi tudi z opravljanjem izpitov.

Ne glede na določbo prvega odstavka tega člena ima dijak s posebnimi potrebami in dijak iz 18. člena tega zakona ter dijak, ki zaradi starševstva, izjemnih socialnih in družinskih okoliščin ali zaradi bolezni in drugih utemeljenih razlogov ni izpolnil obveznosti iz izobraževalnega programa, pravico večkrat obiskovati isti letnik.

- 21. člen

(pogojno napredovanje)

Ravnatelj šole lahko odloči, da dijak, ki zaradi bolezni ali drugih opravičljivih razlogov iz tretjega odstavka 20. člena ni izpolnil obveznosti iz izobraževalnega programa, napreduje v naslednji letnik in mu določi pogoje, ki jih mora izpolniti.

- 23. člen

(podaljšanje statusa dijaka)

Dijakom iz tretjega odstavka 20. člena tega zakona se status dijaka lahko podaljša, vendar največ za dve leti.

O tem odloči ravnatelj šole.

- 36. člen

(prilagajanje izvajanja izobraževalnih programov)

Šola posebej nadarjenim dijakom in drugim dijakom s posebnimi potrebami prilagodi izvajanje in trajanje izobraževalnega programa.

Šola tem dijakom v skladu z normativi in standardi zagotavlja dodatno pomoč, organizira oddelke z manjšim številom dijakov in jim zagotavlja uporabo potrebne dodatne opreme in učnega gradiva.

3.2.1.3.2 Odstopanja dejanskih praks oziroma rab od predpisanih določb

Za dijake priseljence ni posebnih določb, lahko pa se v podporo pri njihovem vključevanju uporabijo drugi členi, npr. 20. člen, 3. odstavek, 21., 23., 36. člen.

3.2.1.3.3 Predlogi izboljšav

1. V navedene člene (v t. i. srednješolsko zakonodajo) vnesti besedno zvezo *dijaki priseljenci*, saj pedagoški delavci dijakov priseljencev ne prepoznavajo za možne uporabnike pedagoške pogodbe.

2. Določiti dveletno prilagojeno preverjanje in ocenjevanje znanja, ki spremlja napredek – podobno kot v osnovni šoli (to se zdaj nadomešča s t. i. pedagoškimi pogodbami, vendar je dejanska uporaba te možnosti redka).

3. Omogočiti opravljanje mature iz slovenščine kot drugega jezika, opravljena matura bi enakovredno omogočala vpis na univerzitetni študij.

4. Podobno kot v osnovni šoli uvesti trajno in sistemsko obliko začetnega intenzivnega učenja slovenščine za otroke priseljence (in begunce) po vpisu v šolo in razmisliti o začetnem obdobju intenzivnega učenja slovenščine. Ker MIZŠ RS zagovarja takojšnje vključitev v vzgojno-izobraževalni proces, bi bilo treba v začetnem obdobju nameniti večino časa učenju jezika okolja oziroma učnega jezika, npr. vsak dan zjutraj dve do tri prve šolske ure učenje slovenščine vsaj šest mesecev, potem pa po dveh do treh urah vključitev k rednemu pouku.

3.2.1.4 Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju

[Ur. l. RS, št. 79/06.](#)

3.2.1.4.1 Določila, ki zadevajo izbrano področje

- 7. člen

(izobraževanje pod enakimi pogoji)

Državljeni oziroma državljanke (v nadaljnjem besedilu: državljeni) Republike Slovenije in državljani drugih držav članic Evropske unije imajo pravico do poklicnega oziroma strokovnega izobraževanja pod enakimi pogoji.

Slovenci oziroma Slovenke (v nadaljnjem besedilu: Slovenci) brez slovenskega državljanstva se lahko poklicno oziroma strokovno izobražujejo pod enakimi pogoji kot državljani Republike Slovenije.

Slovenci brez slovenskega državljanstva po tem zakonu so potomci oziroma potomke staršev slovenske narodnosti do tretjega kolena v ravni črti.

Tuji državljani se lahko poklicno oziroma strokovno izobražujejo v Republiki Sloveniji pod enakimi pogoji kot državljani Republike Slovenije, kadar se izobražujejo po načelu vzajemnosti, sicer pa morajo plačati stroške izobraževanja.

V skladu z mednarodnimi pogodbami minister za vsako šolsko leto lahko določi število vpisnih mest za tuje državljane, ki se po načelu vzajemnosti poklicno oziroma strokovno izobražujejo.

▪ 27. člen

(razpis za vpis)

Šola si mora k razpisu za vpis pridobiti soglasje ministra.

Ministrstvo, pristojno za šolstvo, na predlog šol vsako leto objavi skupen razpis za vpis v začetni letnik, šest mesecev pred pričetkom šolskega leta. Število prostih mest mora zagotavljati vpis za vse, ki imajo sklenjeno individualno učno pogodbo.

▪ 30. člen

(merila za izbiro)

Pri izbiri kandidatov se upoštevajo njihovi učni uspehi v predhodnem izobraževanju, rezultati državnih tekmovanj v znanju ter znanja oziroma spretnosti, ki so pomembne za uspešno izobraževanje oziroma opravljanje določenega poklica.

Ob upoštevanju meril iz prejšnjega odstavka imajo prednost kandidati, ki imajo sklenjeno individualno učno pogodbo.

Merila za izbiro kandidatov določi minister na predlog pristojnega strokovnega sveta.

▪ 49. člen

(podaljšanje statusa dijaka)

Ne glede na določbi prve in druge alineje 48. člena tega zakona se lahko dijakom s posebnimi potrebami, dijakom vzporednega izobraževanja, perspektivnim in vrhunskim športnikom oziroma športnicam, dijakom, ki ne napredujejo ali ne končajo izobraževanja zaradi starševstva, izjemnih socialnih in družinskih okoliščin ali zaradi bolezni, podaljša status dijaka največ za dve leti.

O tem odloči ravnatelj šole.

▪ 52. člen

(ponavljanje)

Dijak, ki do konca šolskega leta ni opravil obveznosti iz izobraževalnega programa, lahko enkrat ponavlja letnik v istem izobraževalnem programu, nato pa lahko nadaljuje v izrednem izobraževanju.

V primeru iz prejšnjega odstavka lahko dijak v zaključnem letniku izpolni manjkajoče obveznosti tudi z opravljanjem izpitov.

▪ 53. člen

(večkratno obiskovanje)

Ne glede na določbo 52. člena tega zakona ima dijak pravico večkrat obiskovati isti letnik, če zaradi bolezni in drugih utemeljenih razlogov, določenih v 49. členu tega zakona, ni izpolnil obveznosti iz izobraževalnega programa.

Ravnatelj šole lahko odloči, da dijak iz prejšnjega odstavka napreduje v naslednji letnik in mu določi pogoje, ki jih mora izpolniti.

3.2.1.4.2 Odstopanja dejanskih praks oziroma rab od predpisanih določb – predlogi izboljšav

Podobno kot v predlogih Zakona o gimnazijah. Za dijake priseljence ni posebnih določb, lahko pa se v podporo pri njihovem vključevanju uporabijo drugi členi, npr. 49, 52., 53. člen.

Predlogi izboljšav:

- v omenjene člene vnesti tudi besedno zvezo dijaki priseljenci;
- določiti dveletno prilagojeno preverjanje in ocenjevanje znanja, ki spremlja napredek, podobno kot v osnovni šoli (to se zdaj nadomešča s t. i. pedagoškimi pogodbami, vendar je dejanska uporaba te možnosti redka);
- omogočiti opravljanje mature iz slovenščine kot drugega jezika, opravljena matura bi enakovredno omogočala vpis na univerzitetni študij;
- podobno kot v osnovni šoli uvesti trajno in sistemsko obliko začetnega intenzivnega učenja slovenščine za otroke priseljence (in begunce) po vpisu v šolo, razmisliti o začetnem obdobju intenzivnega učenja slovenščine (predlog: fleksibilno od šest mesecev do največ dveh šolskih let, odvisno od jezikovne zmožnosti posameznika). Ker MIZŠ RS zagovarja takojšnjo vključitev v vzgojno-izobraževalni proces, bi bilo treba v začetnem obdobju nameniti večino časa učenju jezika okolja oziroma učnega jezika, npr. vsak dan zjutraj dve do tri prve šolske ure učenje slovenščine vsaj šest mesecev, potem pa po dveh do treh urah vključitev k rednemu pouku.

3.2.1.5 Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja

[Ur. l. RS, št. 16/07 – uradno prečiščeno besedilo, 36/08, 58/09, 64/09 – popr., 65/09 – popr., 20/11, 40/12 – ZUJF, 57/12 – ZPCP-2D, 47/15, 46/16 in 49/16 – popr.](#)

3.2.1.5.1 Določila, ki zadevajo izbrano področje

▪ 81. člen

(obseg sredstev iz državnega proračuna)

Iz državnega proračuna se zagotavljajo tudi sredstva za dejavnosti in naloge, ki so potrebne za opravljanje dejavnosti vzgoje in izobraževanja:

- sredstva za učenje slovenščine za tujce, vključene v redno osnovnošolsko in srednješolsko izobraževanje,
- sredstva za poučevanje maternega jezika za tujce, vključene v redno osnovnošolsko in srednješolsko izobraževanje.

3.2.1.5.2 Odstopanja dejanskih praks oziroma rab od predpisanih določb – predlogi izboljšav

Kot je bilo že zapisano, bi bilo treba uvesti trajno in sistemsko obliko začetnega intenzivnega učenja slovenščine za otroke priseljence (in begunce) po vpisu v šolo in razmisliti o začetnem obdobju intenzivnega učenja slovenščine (predlog: fleksibilno od šest mesecev do največ dveh šolskih let, odvisno od jezikovne zmožnosti posameznika). Ker MIZŠ RS zagovarja takojšnjo vključitev v vzgojno-izobraževalni proces, bi bilo treba v začetnem obdobju nameniti večino časa učenju jezika okolja oziroma učnega jezika, npr. vsak dan zjutraj dve do tri prve šolske ure učenje slovenščine vsaj šest mesecev, potem pa po dveh oziroma treh urah vključitev k rednemu pouku – vsaj prvih šest mesecev takoj po vpisu.

Sistematizirati bi bilo treba pouk maternega jezika in kulture kot izbirni predmet v osnovni šoli in kot obvezno izbirno vsebino (OIV) v srednji šoli. Tako bi spodbudili otroke, da bi jih še več obiskovalo tovrstni pouk, hkrati pa bi bilo treba predmet ocenjevati in zapisati v spričevalo kot enakovreden izbirni oziroma obvezno izbirni (OIV) šolski predmet.

Ena ura je za poučevanje SDJ vedno premalo – predvsem če pedagoški delavci izhajajo iz predpostavke, da je to edina oblika podpore pri učenju slovenščine in vključevanju. Na nekaterih šolah tako počakajo, da MIZŠ (običajno) novembra ure za SDJ šele dodeli, kar pomeni, da se od septembra do novembra z otroki priseljenci nihče posebej ne ukvarja, pač pa ti le sedijo v razredu. Gre za povsem izgubljen čas. Po drugih osnovnih šolah, tudi na redkih srednjih šolah, medtem pouk maternih jezikov poteka, vendar je ta odločitev najpogosteje prepuščena otrokom priseljencem; le redke šole po Sloveniji se trudijo, da bi se na njihovi šoli organiziral pouk maternih jezikov.

Izboljšave je treba uvajati premišljeno, z ločitvijo med neustreznostjo predpisanega in neizvajanjem ustreznih predpisov.

3.2.1.6 Pravilnik o normativih in standardih za izvajanje izobraževalnih programov in vzgojnega programa na področju srednjega šolstva

[Ur. l. RS, št. 62/10 in 99/10.](#)

3.2.1.6.1 Določila, ki zadevajo izbrano področje

▪ 16. člen

(slovenščina za tujce)

Za dijake, ki zaradi neznanja oziroma pomanjkljivega znanja slovenskega jezika potrebujejo in si želijo pomoč, šola na podlagi strokovne ocene učitelja o stopnji njihovega znanja in razumevanja slovenskega jezika organizira tečaj slovenščine (v nadaljevanju: tečaj).

Kriterij za oblikovanje skupin je število prijavljenih dijakov iz prejšnjega odstavka tega člena ter strokovna ocena učitelja o stopnji njihovega znanja in razumevanja slovenskega jezika:

- do 6 dijakov, ne glede na njihovo znanje jezika: mešana skupina – intenzivni 35-urni tečaj,
- od 7 do 12 dijakov, ne glede na njihovo znanje jezika: mešana skupina – 70 urni tečaj,

– do 16 dijakov z enakim (pred)znanjem jezika: homogena skupina – 70 urni tečaj.

Za dijake iz prvega odstavka tega člena šola organizira tečaj samo za prvi dve leti njihovega izobraževanja v Republiki Sloveniji.

▪ 28. člen

(koordinacija dela z dijaki s posebnimi potrebami)

Za koordinacijo dela z dijaki s posebnimi potrebami ravnatelj šole ali dijaškega doma določi dodatno število strokovnih delavcev na delovnem mestu svetovalnega delavca, in sicer v odvisnosti od števila dijakov z odločbami o usmeritvi.

Na podlagi števila dijakov z odločbami o usmeritvi se določi število oddelkov, ki so merilo za sistemizacijo delovnega mesta svetovalnega delavca za koordinacijo dela z dijaki s posebnimi potrebami v šoli. Število oddelkov se določi tako, da se število dijakov z odločbami o usmeritvi pomnoži s 4, zmnožek pa deli s 26.

Če je na ta način izračunano skupno število oddelkov iz prejšnjega odstavka decimalno število, se pet in več desetink zaokroži navzgor do celega števila.

Za vsak oddelek, določen po kriterijih iz drugega in tretjega odstavka tega člena, ravnatelj šole določi za koordinacijo dela z dijaki s posebnimi potrebami dodatno 0,05 strokovnega delavca na delovnem mestu svetovalnega delavca.

▪ 61. člen

(vključevanje dijakov s posebnimi potrebami)

Če je v posamezni izobraževalni program vpisan dijak s posebnimi potrebami, ki ima ustrezno odločbo o usmeritvi, v kateri je določeno, da je treba upoštevati znižanje normativov (v nadaljevanju: dijak z odločbo o usmeritvi), se število dijakov v oddelku ustrezno zmanjša, in sicer:

a. v programu nižjega poklicnega izobraževanja:

- na praviloma največ 16 dijakov, če je vključen 1 dijak z odločbo o usmeritvi,
- na praviloma največ 14 dijakov, če sta vključena 2 dijaka z odločbo o usmeritvi,
- na praviloma največ 12 dijakov, če so vključeni 3 ali več dijakov z odločbo o usmeritvi,

b. v programu srednjega poklicnega izobraževanja:

- na praviloma največ 24 dijakov, če je vključen 1 dijak z odločbo o usmeritvi,
- na praviloma največ 22 dijakov, če sta vključena 2 dijaka z odločbo o usmeritvi,
- na praviloma največ 20 dijakov, če so vključeni 3 ali več dijakov z odločbo o usmeritvi,

c. v programu srednjega strokovnega izobraževanja in v gimnazijskem programu:

- na praviloma največ 26 dijakov, če je vključen 1 dijak z odločbo o usmeritvi,
- na praviloma največ 23 dijakov, če sta vključena 2 dijaka z odločbo o usmeritvi,
- na praviloma največ 20 dijakov, če so vključeni 3 ali več dijakov z odločbo o usmeritvi.

Šola je dolžna oblikovati oddelke v skladu s prejšnjim odstavkom tako, da zaradi vključevanja dijakov z odločbo o usmeritvi ne poveča števila oddelkov v posameznem programu.

Če bi vključitev dijakov z odločbo o usmeritvi pomenilo oblikovanje dodatnega oddelka ali skupine, mora šola k temu predhodno pridobiti soglasje ministrstva. Vlogo za pridobitev soglasja ministrstva mora šola ustrezno obrazložiti.

▪ 68. člen

(vključevanje dijakov s posebnimi potrebami v vzgojne skupine – prilagojene vzgojne skupine)

Prilagojena vzgojna skupina je vzgojna skupina, v katero so vključeni tudi dijaki s posebnimi

potrebami, ki ob vpisu v dijaški dom predložijo ustrezno odločbo o usmeritvi, v kateri je določeno, da je treba upoštevati znižanje normativa za vzgojno skupino iz prvega odstavka

67. člena tega pravilnika, in sicer:

- na praviloma največ 24 dijakov, če sta vključena 2 dijaka z odločbo o usmeritvi,*
- na praviloma največ 22 dijakov, če so vključeni 4 ali več dijakov z odločbo o usmeritvi.*

Če bi vključevanje dijakov z odločbo o usmeritvi pomenilo oblikovanje dodatnih vzgojnih ali prilagojenih vzgojnih skupin, mora dijaški dom k temu predhodno pridobiti soglasje ministrstva. Vlogo za pridobitev soglasja ministrstva mora dijaški dom ustrezno obrazložiti.

- 81.–88. člen, ure pouka za izbirne predmete

3.2.1.6.2 Vplivnost 16. člena

Vpliv 16. člena je velik, ker gre za predpis, žal pa je za SDJ na voljo premalo ur.

3.2.1.6.3 Uporaba

V srednjih šolah.

3.2.1.6.4 Odstopanja dejanskih praks oziroma rab od predpisanih določb – predlogi izboljšav

28., 61. in 68. člen se ne nanašajo na dijake priseljence, ampak na dijake s posebnimi potrebami – predlagam, da se v te člene vnese tudi besedna zveza dijaki priseljenci oziroma tujci in da se pedagoškemu delavcu omogoči zmanjšano število dijakov v posameznem razredu (na isti način, kot če so v razredu dijaki s posebnimi potrebami). Manjše število dijakov v razredu bi pedagoškemu delavcu omogočilo kakovostnejši pouk in lažje upoštevanje možnih prilagoditev, tudi t. i. pedagoške pogodbe.

81.–88. člen, ure pouka za izbirne predmete – realna je možnost, da se v srednjih šolah podpre pouk maternih jezikov in kultur za dijake priseljence, da se tovrstni pouk upošteva in ocenjuje kot izbirni predmet in vpiše v spričevalo. Pouk maternih jezikov in kultur naj bo organiziran na eni srednji šoli v določenem kraju, da ga bodo lahko obiskovali dijaki z različnih šol.

16. člen je izjemno pomemben, saj določa ure za tečaj SDJ. Dijaki priseljenci dobijo na šolsko leto od 35 do 70 ur tečaja SDJ (največ dve šolski leti), obenem so vključeni v učni proces – in ocenjevani, še posebej če na srednji šoli hkrati ne upoštevajo tudi 11. člena Pravilnika o šolskem redu v SŠ (2010).

Ur za SDJ je premalo, potreben bi bil intenzivni tečaj slovenščine, uvesti bi bilo treba trajno in sistemsko obliko začetnega intenzivnega učenja slovenščine za otroke priseljence (in begunce) po vpisu v šolo in razmisliti o začetnem obdobju intenzivnega učenja slovenščine (predlog: fleksibilno od šest mesecev do največ dveh šolskih let, odvisno od jezikovne zmožnosti posameznika). Ker MIZŠ RS zagovarja takojšnjo vključitev v vzgojno-izobraževalni proces, bi bilo treba v začetnem obdobju nameniti večino časa učenju jezika okolja oziroma učnega jezika, npr. vsak dan zjutraj dve do tri prve šolske ure učenje slovenščine vsaj šest mesecev, potem pa po dveh oziroma treh urah vključitev k rednemu pouku – vsaj prvih šest mesecev takoj po vpisu.

3.2.1.7 Pravilnik o šolskem redu v srednjih šolah

Ur. l. RS, št. 60/10, 23. 7. 2010.

3.2.1.7.1 Določila, ki zadevajo izbrano področje

▪ 11. člen

(prilagoditev pogojev dela)

Dijaku se v primeru dolgotrajne odsotnosti zaradi zdravstvenih razlogov s pedagoško pogodbo prilagodi izvedba pouka. Dijaku se v primeru športnih in kulturnih dejavnosti, prihoda iz tuje države in v drugih utemeljenih primerih s pedagoško pogodbo lahko prilagodi izvedba pouka, če bi s tem prispevali k njegovemu boljšemu uspehu.

O sklenitvi pedagoške pogodbe odloči ravnatelj, po predhodno pridobljenem mnenju oddelčnega učiteljskega zbora in svetovalne službe.

S pedagoško pogodbo, ki jo sklenejo ravnatelj, starši in dijak, se glede izvedbe pouka določijo:

- pravice in obveznosti dijaka in šole,*
- način in roki za ocenjevanje znanja dijaka,*
- obdobje, za katero se pedagoška pogodba sklene,*
- razlogi za mirovanje oziroma prenehanje pedagoške pogodbe.*

3.2.1.7.2 Vplivnost dokumenta

Vpliv dokumenta je velik, ker gre za predpis, se pa v srednjih šolah za dijake priseljence le redko uporablja.

3.2.1.7.3 Uporaba

V srednjih šolah.

3.2.1.7.4 Odstopanja dejanskih praks oziroma rab od predpisanih določb

Predpisano se ne izvaja. Izjemno pomemben je člen, ki omogoča prilagojeno preverjanje in ocenjevanje znanja (kot 15. člen Pravilnika v prilagojenem preverjanju in ocenjevanju znanja [...] v OŠ), a nihče ne preverja, ali se člen izvaja in kako se izvaja. Težava je, da predpisani člen upošteva in uporablja zelo malo srednjih šol – med potencialnimi uporabniki za pedagoško pogodbo pedagoški delavci ne prepoznavajo dijakov priseljencev – čeprav so ti dejansko v besedilu omenjeni:

Dijaku se v primeru [...] prihoda iz tuje države [...] s pedagoško pogodbo lahko prilagodi izvedba pouka, če bi s tem prispevali k njegovemu boljšemu uspehu.

Promocijo tega člena bi bilo treba okrepiti, in sicer s širjenjem vedenja, da obstaja in da je zelo uporaben pri vključevanju dijakov priseljencev.

3.2.2 Programski dokumenti

Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji, 2011 (ur. Krek, Janez, in Mira Metljak). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

[Povabilo osnovnim in srednjim šolam k oddaji prošenj za sofinanciranje dopolnilnega pouka maternih jezikov in kultur za otroke priseljencev v šolskem letu 2016/2017](#), 2. 9. 2016. Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport RS.

3.2.2.1 Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji, 2011

3.2.2.1.1 Določila, ki zadevajo izbrano področje

Slovenščina kot prvi jezik je ločena od slovenščine kot drugega jezika zaradi zavedanja, da slovenščina ni materni jezik vseh osnovnošolskih otrok in da je za uspešno vključevanje potrebno znanje jezika okolja:

Učinkovitejša in pravičnejša integracija učencev in dijakov priseljencev je v veliki meri odvisna od znanja slovenščine. Zato zanje predlagamo tako obliko učenja slovenščine, ki jih bo motivirala ter omogočila hitro in učinkovito jezikovno napredovanje, hkrati pa učencev in učenk ne bo izključevala ali jih marginalizirala. V primerjavi z današnjim stanjem to pomeni bistveno povečano število skupnih ur (do 240) in obvezno strnjeno začetno obliko jezikovnega tečaja. Strnjeno učenje v skupinah prinaša tudi integrativne prednosti, zagotoviti pa ga je mogoče tudi z regijskim medšolskim sodelovanjem. Nadaljevanje dodatnega učenja slovenščine je odvisno od potreb posameznega učenca in poteka v okvirih diferenciacije in individualizacije, hkrati pa naj bo kombinirano z oblikami tutorstva (pomoči že vključenih učencev s podobno izkušnjo). (Bela knjiga 2011: 33)

Za izvedbo sprememb je potrebno zagotavljanje izvedbenih okvirov, ki obsegajo ustrezno oceno oziroma presojo o potrebah posameznega učenca in njegovem napredovanju (to bi lahko izvajali ustrezno dodatno usposobljeni svetovalni delavci); ustrezno oblikovanje skupin po predznanju in starosti; dodatno usposabljanje učiteljev za poučevanje SDJ; razvijanje učnih načrtov in gradiv. K učenju slovenščine je treba pritegniti tudi starše priseljence.

Glede poučevanja drugih maternih jezikov učencev je predlagana možnost izbirnih predmetov:

Izvajanje pouka prvih jezikov priseljencev v slovenskih (osnovnih) šolah ni dovolj sistemsko urejeno in se, kolikor sploh, izvaja na različne načine (znotraj šole kot izbirni predmet, zunaj šole kot tečaj itd.). Na tem področju je potrebna sistematizacija, pravice do tega pa tudi ne kaže omejevat na mednarodne pogodbe oziroma je pogojevati z njimi.

Tako poudarja Bela knjiga (2011: 138) našo odgovornost za uresničevanje možnosti pouka maternega jezika in kulture, zapisane v 10. členu Zakona o osnovni šoli (1996). Vendar pa Zakon o osnovni šoli (2011, 10. člen) ravno tu uvaja spremembe in omogoča pouk maternega jezika in kulture otrok priseljencev »s sodelovanjem z državami izvora.«

Med predlaganimi rešitvami Bela knjiga (2011: 139) svetuje:

Šola samostojno ali v sodelovanju z drugimi šolami na določenem območju oblikuje skupine za učenje maternega jezika in kulture za učence, katerih materni jezik ni slovenščina, v obsegu ene ure na teden za skupino učencev,

zavedajoč se, da je dobro razvita jezikovna zmožnost v prvem jeziku

eden od temeljnih pogojev za razvoj jezikovne zmožnosti v vseh drugih jezikih. Zato predlagamo, da bi imeli priseljenci v osnovni šoli možnost učenja svojega prvega jezika/materinščine in kulture.

3.2.2.1.2 Vplivnost dokumenta

Vplivnost dokumenta je načeloma velika, a ne pravno, saj gre za priporočila in smernice.

3.2.2.1.3 Uporaba

Fakultete, raziskovalci (pedagoški delavci od vrtcev do osnovnih, srednjih šol, ljudskih univerz večinoma ne izhajajo iz tega dokumenta).

3.2.2.1.3.1 Prednosti

Smernice za nadaljnji razvoj v vzgojno-izobraževalnem procesu.

3.2.2.1.3.2 Slabosti

Gre zgolj za programski dokument, ki pa nima moči predpisa.

3.2.2.1.4 Programski dokument in dejanska raba oziroma prakse – predlogi izboljšav

Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju (2011) pri sistemski podpori pozitivno preseneča z večjo določnostjo tečaja slovenščine: za poučevanje SDJ predlaga do 240 ur in obvezno strnjeno začetno obliko jezikovnega tečaja. Priporoča dodatno usposabljanje učiteljev za poučevanje SDJ, učne načrte in učna gradiva, izpostavlja pomen medvrstniške pomoči, predvsem učencev s podobno izkušnjo. Dodatno razlaga prilagojeno preverjanje in ocenjevanje znanja, in sicer predlaga za otroke priseljence znotraj dveletnega obdobja prilagajanja prvo leto opisno ocenjevanje, drugo leto postopoma številčno ocenjevanje (ne glede na razred), pri nacionalnem preverjanju znanja pa možnost izbire (slovenščina kot prvi ali drugi jezik).

Pri učiteljih predvideva stalno usposabljanje za poučevanje SDJ in sodelovanje pri projektih.

Pozitivna je skrb za pouk maternih jezikov in kultur otrok priseljencev – to možnost bi bilo treba sistematizirati. Nasprotuje pa zakonodaji, ko meni, da pravice do pouka maternega jezika in kulture »ne kaže omejevat na mednarodne pogodbe oziroma je pogojevati z njimi«. Zavedajoč se, da je dobro razvita jezikovna zmožnost v prvem jeziku eden od temeljnih pogojev za razvoj jezikovne zmožnosti, predlaga sistematizacijo pouka maternega jezika in kulture na eno uro na teden in spodbudo za učenje maternih jezikov otrok priseljencev pri drugih učencih znotraj izbirnih predmetov. Drugih oblik razvoja medkulturnega dialoga ne predvideva.

Pri učenju slovenščine izpostavlja sodelovanje s starši priseljenci. Spodbuja sodelovanje šol z drugimi šolami, regijsko, mednarodno sodelovanje šol ter

»obogatitev ponudbe vzgojno-izobraževalnega dela z vključevanjem organizacij (kulturnih, športnih ...), društev in posameznikov iz širšega okolja«.

Med načeli in cilji nadaljnega razvoja osnovne šole sta načelo oblikovanja in širjenja nacionalne kulture in spodbujanja medkulturnosti zapisana vzporedno, kar pomeni, da si ne nasprotujeta, ampak se dopolnjujeta.

Negativno preseneča stališče, da Slovenija šele »bo postajala« večkulturna država – kot da to že ni (in je tako kot druge države vedno bila):

Z veliko verjetnostjo je mogoče predvidevati, da bo Slovenija postajala večkulturna država, ki bo zaznamovana z intenzivnejšimi medkulturnimi vplivi, zato je potrebno že danes misliti na prihodnje razmere in pripravljati sedanje generacije na življenje v spremenjenih razmerah. Predvidevamo lahko, da bo naša družba vse bolj odprta tudi za priseljevanje ljudi iz drugih kulturnih okolij, zato je pomembno vzgajati in izobraževati za medsebojno spoštovanje in dialog. (Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju 2011: 45)

Pohvalimo lahko skrb za pouk maternih jezikov in kultur otrok priseljencev ter predlog za 240 ur poučevanja SDJ, na začetku obvezno v strnjeni obliki.

3.3 ODRASLI PRISELJENCI

MARIJANCA AJŠA VIŽINTIN

3.3.1 Predpisi

[Ustava RS](#) (Ur. l. RS, št. 33/91-I, 42/97, 66/00, 24/03, 69/04, 68/06, 47/13 in 75/16)

[Uredba o integraciji tujcev](#) (Ur. l. RS, št. 65/08, 86/10, 50/11 – ZTuj-2 in 70/12)

[Zakon o mednarodni zaščiti](#) (Ur. l. RS, št. 11/11 – uradno prečiščeno besedilo, 98/11 – odl. US, 83/12, 111/13, 114/13 – odl. US, 82/15 – odl. US in 22/16 – ZMZ-1)

[Zakon o tujcih](#), X. poglavje, vključevanje tujcev (Ur. l. RS, št. 45/14 – uradno prečiščeno besedilo, 90/14, 19/15, 47/15 – ZZSDT in 5/17)

[Zakon o državljanstvu RS](#) (Ur. l. RS, št. 24/07 – uradno prečiščeno besedilo)

3.3.1.1 Uredba o integraciji tujcev

[Ur. l. RS, št. 65/08, 86/10, 50/11 – ZTuj-2 in 70/12](#)

3.3.1.1.1 Določila, ki zadevajo izbrano področje

▪ 1. člen

(vsebina)

Ta uredba določa načine in pogoje za vključitev tujcev, ki imajo v Republiki Sloveniji dovoljenje za prebivanje (v nadaljnjem besedilu: tujci), v kulturno, gospodarsko in družbeno življenje Republike Slovenije.

▪ 2. člen

(pomoč pri integraciji)

Tujci iz prejšnjega člena so upravičeni do programov, ki zagotavljajo hitrejše vključevanje v kulturno, gospodarsko in družbeno življenje Republike Slovenije, in sicer do:

- učenja slovenskega jezika in seznanjanja s slovensko zgodovino, kulturo in ustavno ureditvijo;*
- vključevanja v izobraževalni sistem za pridobitev javnoveljavne izobrazbe in v postopke pridobivanja certifikatov o nacionalni poklicni kvalifikaciji v skladu s predpisi, ki urejajo nacionalne poklicne kvalifikacije;*
- spodbujanja medsebojnega poznavanja in razumevanja s slovenskimi državljani;*
- informiranja v zvezi z njihovim vključevanjem v slovensko družbo, zlasti glede njihovih pravic in dolžnosti, možnosti zaposlitve, izobraževanja in osebnega razvoja.*

II. SKUPNE DOLOČBE PROGRAMOV UČENJA SLOVENSKEGA JEZIKA IN SEZNANJANJA S SLOVENSKO ZGODOVINO, KULTURO IN USTAVNO UREDITVIJO

▪ 3. člen

(upravičenost do brezplačne udeležbe)

(1) Do brezplačne udeležbe v programih učenja slovenskega jezika in seznanjanja s slovensko zgodovino, kulturo in ustavno ureditvijo so upravičeni državljani tretjih držav, ki v Republiki Sloveniji prebivajo na podlagi dovoljenja za stalno prebivanje, ter njihovi družinski člani, ki imajo v Republiki Sloveniji dovoljenje za začasno prebivanje zaradi združitve družine, ne glede na dolžino prebivanja v Republiki Sloveniji in veljavnost dovoljenja.

(2) Do brezplačne udeležbe v programih učenja slovenskega jezika in seznanjanja s slovensko zgodovino, kulturo in ustavno ureditvijo so upravičeni tudi državljani tretjih držav, ki v Republiki Sloveniji prebivajo na podlagi dovoljenja za začasno prebivanje, izdanega z veljavnostjo najmanj enega leta.

(3) Do brezplačne udeležbe v programih učenja slovenskega jezika in seznanjanja s slovensko zgodovino, kulturo in ustavno ureditvijo so upravičeni tudi državljani tretjih držav, ki so družinski člani slovenskih državljanov ali državljanov Evropskega gospodarskega prostora, ki v Republiki Sloveniji prebivajo na podlagi dovoljenja za prebivanje za družinskega člana, ne glede na dolžino prebivanja in veljavnost dovoljenja.

III. PROGRAMI UČENJA SLOVENSKEGA JEZIKA

▪ 10. člen

(udeležba in obseg programov)

(1) Tujci iz prvega odstavka 3. člena te uredbe se lahko udeležijo programov učenja slovenskega jezika v skupnem obsegu 180 ur.

(2) Tujci iz drugega odstavka 3. člena te uredbe so upravičeni do udeležbe v programu učenja slovenskega jezika v obsegu 60 ur.

(3) Tujci, ki v Republiki Sloveniji zadnje leto prebivajo na podlagi dovoljenja za začasno prebivanje in imajo dovoljenje za začasno prebivanje, izdano z veljavnostjo najmanj enega leta, njihovi družinski člani, ki imajo v Republiki Sloveniji izdano dovoljenje za začasno prebivanje zaradi združitve družine ne glede na dolžino prebivanja, in tujci iz tretjega odstavka 3. člena te uredbe se lahko udeležijo programov učenja slovenskega jezika v obsegu 180 ur.

(4) Tujci z dovoljenjem za začasno prebivanje, ki so se že udeležili programa učenja slovenskega jezika v obsegu iz drugega odstavka tega člena in izpolnjujejo pogoje iz prejšnjega odstavka oziroma so pridobili dovoljenje za stalno prebivanje, so upravičeni do ponovne udeležbe v programu učenja slovenskega jezika v obsegu 120 ur.

▪ 11. člen

(možnost enotnega programa)

(1) Programa iz prve alineje 2. člena te uredbe sta lahko vsebinsko združena in se izvajata v okviru enotnega programa.

(2) Če sta programa iz prve alineje 2. člena te uredbe vsebinsko združena, njun skupni obseg ne presega 180 ur za osebe iz prvega odstavka prejšnjega člena ter 60 ur za osebe iz drugega odstavka prejšnjega člena.

▪ 12. člen

(kritje stroškov)

(1) Tujci iz 10. člena te uredbe so upravičeni do brezplačnega programa učenja slovenskega jezika.

(2) Druge stroške obiskovanja programov, kot so učni pripomočki in učna gradiva, krijejo tujci sami, razen če jih izvajalec zagotavlja v okviru programa.

(3) Stroške prevoza, povezane z udeležbo v programu in z opravljanjem preizkusa znanja, krijejo tujci sami.

▪ 13. člen

(upravičenost do preizkusa znanja na osnovni ravni)

(1) Tujci iz prvega odstavka 10. člena te uredbe so upravičeni do brezplačnega prvega izpita iz znanja slovenskega jezika na osnovni ravni po javno veljavnem programu Slovenščina za tujce, če so se že udeležili programa učenja slovenskega jezika ali enotnega programa in so bili v programu udeleženi najmanj 80 % ur.

(2) Prvi brezplačni izpit iz prejšnjega odstavka lahko opravljajo tudi tujci iz tretjega in četrtega odstavka 10. člena te uredbe, če so se že udeležili programa učenja slovenskega jezika ali enotnega programa in so bili v programu prisotni najmanj 80 % ur.

(3) Prisotnost v programu učenja slovenskega jezika ali v enotnem programu se ugotavlja na podlagi evidence, ki jo vodi izvajalec programa učenja slovenskega jezika ali enotnega programa.

(4) Zahtevek za izdajo potrdila o izpolnjevanju pogojev za brezplačni prvi preizkus znanja iz slovenskega jezika na osnovni ravni se vloži pri pristojnem organu na obrazcu, ki je kot priloga 5 sestavni del te uredbe.

(5) O izpolnjevanju pogojev za brezplačni prvi preizkus znanja iz slovenskega jezika na osnovni ravni pristojni organ izda potrdilo, ki je kot priloga 6 sestavni del te uredbe.

3.3.1.1.2 Vplivnost, uporaba dokumenta

Uredba o integraciji tujcev je vpliven dokument, ki omogoča izvajanje brezplačnih tečajev slovenščine in pravico do brezplačnega opravljanja izpita iz znanja slovenščine na osnovni ravni, potrebnega za pridobitev državljanstva, za t. i. državljanke iz tretjih držav.

3.3.1.1.3 Uporabnost

Uredbo uporablja MNZ, ljudske univerze in druge organizacije, ki izvajajo brezplačne tečaje slovenščine za tujce, Center za slovenščino kot drugi in tuji jezik.

3.3.1.1.4 Odstopanja dejanskih praks oziroma rab od predpisanih določb – predlogi izboljšav

Dokument bi bilo treba posodobiti. Zdaj se namreč brezplačno skupaj izvajata tako začetni tečaj slovenščine (60-, 120- ali največ 180-urni programi učenja slovenskega jezika; 3., 10., 11. člen) kot tudi programi seznanjanja s slovensko zgodovino, kulturo in ustavno ureditvijo (17.–21. člen), in sicer po programu ZIP (začetna integracija priseljencev). Program omogoča priseljencem brezplačen tečaj slovenščine, ni pa nujno, da se slednji tega programa tudi udeležijo. Uredba o integraciji tujcev organizacijam, ki izvajajo ZIP, določa, kako ga izvajati in kdo je do tega programa upravičen.

3.3.1.1.5 Slabost sistema

Organizacije (ljudske univerze in druge) se morajo vsako leto ali na dve leti prijavljati na razpis Ministrstva za notranje zadeve RS (MNZ), da pridobijo pravico do brezplačnega izvajanja ZIP. V praksi to pomeni, da se prijavijo, imajo interesente,

ne vedo pa, ali bodo program ZIP naslednje leto še lahko izvajali ali ne. V primeru neizbora (o izboru ne odloča kakovost programa, ampak najnižja cena) to pomeni prekinitev izvajanja programa ZIP v določenem lokalnem okolju za (vsaj) eno leto. Posledica tega je, da priseljenci iz določenega lokalnega okolja v tistem letu največkrat ne obiskujejo programov (pogosto gre za nižje izobražene ženske, eno najbolj ranljivih skupin, ki nimajo vozniškega izpita in so vezane na javni prevoz, ki pa v Sloveniji zunaj večjih mestnih centrov ni najbolj učinkovit).

Poveden je npr. primer (izjemno vztrajne) gospe iz Cerknice, ki je hodila na ZIP v Postojno. To je bil zanjo celodnevni »projekt«, zdoma je bila od jutra do večera, saj je bila vezana na javni prevoz. To si je lahko privoščila le zato, ker ni imela otrok (mimogrede, Postojna v letu 2017 ni med izbranimi izvajalci ZIP, pri njih se izvajajo le izpiti iz slovenščine, program ZIP pa se izvaja v Ajdovščini).

Še en primer, kaj se dogaja v praksi: po enem letu oseba pridobi dovoljenje za program ZIP, a lokalna organizacija v tem letu ne izvaja programa, do druge organizacije pa je predaleč (s slabo delujočim javnim prevozom). Oseba sicer lahko ponovno poskusi čez eno leto (če je organizacija v lokalnem okolju tokrat izbrana), vendar mora počakati, da se nabere dovolj kandidatov. Ljudje tako lahko živijo v Sloveniji tudi po več let, preden do programa ZIP sploh pridejo – ali pa obupajo.

3.3.1.1.6 Predlogi izboljšav

Organizacijam, ki izvajajo ZIP, bi morala biti pravica do izvajanja programa zagotovljena 3–5 let. Če želimo priseljencem omogočiti, da obiskujejo program ZIP (tako bodo tudi lažje zaposljivi, hkrati pa postanejo davkoplačevalci), bi moral biti pomemben kriterij izbora izvajalcev programa ZIP lokalna pokritost po Sloveniji (vsaj po en večji center v vsaki od 12 statističnih regij) in ne zgolj najnižja cena.

Predlagamo:

- stalnost organizacij, ki so izbrane za izvajanje ZIP, stalna prisotnost v lokalnem okolju (vsaj po en večji center v vsaki od 12 statističnih regij);
- pravica do programa ZIP po 6 mesecih bivanja v Sloveniji, ne po enem letu;
- sofinanciranje (torej delno MNZ, delno ljudje sami) za nadaljnji pouk slovenskega jezika, z možnostjo opravljanja izpita iz znanja slovenščine na srednji stopnji.

3.3.1.2 Zakon o tujcih

[Ur. l. RS, št. 45/14 – uradno prečiščeno besedilo, 90/14, 19/15, 47/15 – ZZSDT in 5/17, X. poglavje, vključevanje tujcev.](#)

3.3.1.2.1 Določila, ki zadevajo izbrano področje

▪ 5. člen

(migracijska politika)

(1) Državni zbor Republike Slovenije na predlog Vlade Republike Slovenije sprejme resolucijo o migracijski politiki, s katero določi gospodarske, socialne in druge ukrepe ter dejavnosti, ki jih bo sprejela Republika Slovenija na tem področju, kakor tudi sodelovanje z drugimi državami in

mednarodnimi organizacijami na tem področju.

(2) Vlada Republike Slovenije lahko, v skladu z resolucijo iz prejšnjega odstavka, vsako leto določi število (kvoto) dovoljenj za prebivanje v Republiki Sloveniji, ki se jih lahko izda tujcem v tekočem letu. V kvoto se ne vštejejo dovoljenja za začasno prebivanje, izdana zaradi združevanja družine, dovoljenja za začasno prebivanje, izdana družinskim članom slovenskih državljanov ali državljanov EU, dovoljenja za začasno prebivanje, izdana akreditiranim novinarjem, dovoljenja za začasno prebivanje, izdana umetnikom, dovoljenja za začasno prebivanje, izdana zaradi opravljanja raziskovalnega dela, dovoljenja za začasno prebivanje, izdana zaradi visokokvalificirane zaposlitve, dovoljenja za začasno prebivanje, izdana žrtvam trgovine z ljudmi, dovoljenja za začasno prebivanje, izdana žrtvam nezakonitega zaposlovanja in dovoljenja za začasno prebivanje, izdana iz drugih utemeljenih razlogov in zaradi interesa Republike Slovenije.

Na podlagi tega člena dobijo delovno dovoljenje in dovoljenje za bivanje ljudje, ki prihajajo v Slovenijo kot t. i. delovni migranti, Slovenija jim izda delovno dovoljenje, ker jih potrebuje na delovnem trgu (to je mdr. najbolj pogost način, da pridejo delat v Slovenijo t. i. ekonomski migranti iz t. i. tretjih držav).

X. POGLAVJE

VKLJUČEVANJE TUJCEV

▪ 105. člen

(splošna določba)

(1) Republika Slovenija zagotavlja pogoje za vključitev tujcev, ki imajo v Republiki Sloveniji dovoljenje za prebivanje ali potrdilo o prijavi prebivanja, v kulturno, gospodarsko in družbeno življenje Republike Slovenije.

(2) Državni in drugi organi, organizacije in združenja s svojim delovanjem zagotavljajo zaščito pred kakršno koli diskriminacijo na podlagi rasnega, verskega, nacionalnega, etničnega ali drugega razlikovanja tujcev.

(3) Pristojna ministrstva pri izvajanju nalog vključevanja sodelujejo med seboj in z domačimi in mednarodnimi strokovnimi organizacijami, organi drugih držav in drugimi izvajalci nalog ter usklajujejo dejavnosti za hitrejše vključevanje tujcev, ki niso državljani EU, v kulturno, gospodarsko in družbeno življenje oziroma izobraževalni sistem Republike Slovenije. Za usklajevanje in koordinacijo nalog vključevanja tujcev je pristojno ministrstvo za notranje zadeve.

(4) Ministrstvo, pristojno za notranje zadeve, zagotavlja informacije, ki so potrebne tujcem za njihovo vključevanje v slovensko družbo, zlasti glede njihovih pravic in dolžnosti.

(5) Vključevanje tujcev v sistem vzgoje in izobraževanja Republike Slovenije se izvaja v skladu z zakoni, ki urejajo področje šolstva.

▪ 106. člen

(pomoč pri vključevanju tujcev, ki niso državljani EU)

(1) Tujci, ki niso državljani EU, so upravičeni do programov, ki zagotavljajo hitrejše vključevanje v kulturno, gospodarsko in družbeno življenje Republike Slovenije, in sicer do:

- programov učenja slovenskega jezika in seznanjanja s slovensko zgodovino, kulturo in ustavno ureditvijo (v nadaljnjem besedilu: spoznavanje slovenske družbe),
- programov medsebojnega poznavanja in razumevanja s slovenskimi državljani,
- informiranja v zvezi z njihovim vključevanjem v slovensko družbo.

(2) Do brezplačne udeležbe v programih učenja slovenskega jezika in spoznavanja slovenske družbe so upravičeni tujci, ki niso državljani EU in ki:

- v Republiki Sloveniji prebivajo na podlagi dovoljenja za stalno prebivanje, ter njihovi družinski člani, ki imajo v Republiki Sloveniji dovoljenje za začasno prebivanje zaradi združitve družine,

ne glede na dolžino prebivanja v Republiki Sloveniji in veljavnost dovoljenja;

- v Republiki Sloveniji prebivajo na podlagi dovoljenja za začasno prebivanje, izdanega z veljavnostjo najmanj enega leta;*
- so družinski člani slovenskih državljanov ali državljanov EU, ki v Republiki Sloveniji prebivajo na podlagi dovoljenja za prebivanje za družinskega člana, ne glede na dolžino prebivanja in veljavnost dovoljenja.*

(3) Do udeležbe v programu učenja slovenskega jezika niso upravičeni tujci, ki so končali šolanje na katerikoli stopnji v Republiki Sloveniji, so vključeni v redni izobraževalni program v Republiki Sloveniji, ki poteka v slovenskem jeziku, ali so že pridobili potrdilo o uspešno opravljenem izpitu iz znanja slovenskega jezika na vsaj osnovni ravni. Do programa spoznavanje slovenske družbe niso upravičeni tujci, ki so končali šolanje na katerikoli stopnji v Republiki Sloveniji.

(4) Vlada Republike Slovenije z uredbo določi načine in obseg zagotavljanja programov pomoči pri vključevanju tujcev, ki niso državljani EU.

▪ 107. člen

(pristojnost)

(1) Za izvajanje programov učenja slovenskega jezika, spoznavanja slovenske družbe in informiranja tujcev, ki niso državljani EU, je pristojno ministrstvo, pristojno za notranje zadeve.

(2) Za pripravo programov učenja slovenskega jezika in spoznavanja slovenske družbe je pristojno ministrstvo, pristojno za šolstvo.

(3) Ministrstvo, pristojno za notranje zadeve, v sodelovanju z ministrstvom, pristojnim za kulturo, zagotavlja programe za spodbujanje medsebojnega poznavanja in razumevanja.

(4) Za postopke v zvezi z vključevanjem tujcev v Republiki Sloveniji so na prvi stopnji pristojne upravne enote, na območju katerih tujec prebiva.

108. člen (zagotavljanje finančnih sredstev)

(1) Ministrstvo, pristojno za notranje zadeve, zagotavlja sredstva za izvajanje programov učenja slovenskega jezika, spoznavanja slovenske družbe in informiranje tujcev o programih vključevanja ter skrbi za usklajevanje ukrepov vključevanja.

(2) Ministrstvo, pristojno za šolstvo, zagotavlja sredstva za pripravo programov učenja slovenskega jezika in spoznavanja slovenske družbe.

(3) Ministrstvo, pristojno za kulturo, zagotavlja sredstva za izvajanje programov kulturnih dejavnosti, ki omogočajo medsebojno spoznavanje in razumevanje manjšinskih etničnih skupnosti in priseljencev z namenom, da se tudi tujcem omogoči sodelovanje v kulturnem življenju Republike Slovenije.

3.3.1.2.2 Vplivnost, uporaba dokumenta

Zakon o tujcih je zelo vpliven in obsežen zakon, ki določa pravice in dolžnosti tujcev, priseljenih v Slovenijo; pogoje za enotno dovoljenje za prebivanje in delo (37. člen); združitev družine (47. člen); pravico do bivanja (vizum, dovoljenje za začasno bivanje, stalno bivanje – po petih letih začasnega bivanja, 52. člen); prepoved bivanja, izгона; pravico do brezplačnih programov učenja slovenščine in kdo ima pravico do teh programov v X. poglavju idr.

3.3.1.2.3 Uporaba

Številne organizacije, ki sodelujejo pri vključevanju priseljencev, od vzgojno-izobraževalnih do upravnih enot, različnih ministrstev itd.

3.3.1.2.4 Odstopanja dejanskih praks oziroma rab od predpisanih določb – predlogi izboljšav

Obsežen in zapleten zakon, ki ni enostaven za razumevanje – za slednje je potrebna podpora in uradna razlaga. Kar pa je splošna težava in ne zgolj specifika tega zakona.

3.3.1.3 Zakon o državljanstvu Republike Slovenije

Ur. l. RS, št. 24/07 – uradno prečiščeno besedilo.

3.3.1.3.1 Določila, ki zadevajo izbrano področje

II. PRIDOBITEV DRŽAVLJANSTVA

▪ 3. člen

Državljanstvo Republike Slovenije se pridobi:

1. po rodu,
2. z rojstvom na območju Republike Slovenije,
3. z naturalizacijo, to je s sprejemom v državljanstvo na podlagi prošnje,
4. po mednarodni pogodbi.

1. Pridobitev državljanstva po rodu

▪ 4. člen

Po rodu pridobi državljanstvo Republike Slovenije otrok:

1. če sta ob njegovem rojstvu oče in mati državljana Republike Slovenije;
2. če je ob njegovem rojstvu eden od staršev državljan Republike Slovenije, otrok pa je rojen v Republiki Sloveniji;
3. če je ob njegovem rojstvu eden od staršev državljan Republike Slovenije, drugi pa je neznan ali je neznanega državljanstva ali je brez njega, otrok pa je rojen v tujini.

3. Pridobitev državljanstva z naturalizacijo

▪ 10. člen

Pristojni organ lahko osebo, ki prosi za naturalizacijo, po prostem preudarku sprejme v državljanstvo Republike Slovenije, če je to v skladu z nacionalnim interesom. Pri tem mora oseba izpolnjevati naslednje pogoje:

1. da je dopolnila 18 let;
2. da ima odpust iz dosedanjega državljanstva ali da izkaže, da ga bo dobila, če bo sprejeta v državljanstvo Republike Slovenije;
3. da dejansko živi v Sloveniji 10 let, od tega neprekinjeno zadnjih 5 let pred vložitvijo prošnje in ima urejen status tujca;
4. da ima zagotovljena sredstva, ki njej in osebam, ki jih mora preživljati, zagotavljajo materialno in socialno varnost;
5. da obvlada slovenski jezik za potrebe vsakdanjega sporazumevanja, kar dokaže s spričevalom o uspešno opravljenem izpitu iz znanja slovenščine na osnovni ravni;
6. da ni bila pravnomočno obsojena na nepogojno zaporno kazen, daljšo od treh mesecev, ali da ji ni bila izrečena pogojna obsodba na zaporno kazen s preizkusno dobo, daljšo od enega leta;

7. da ji ni bila izrečena odpoved prebivanja v Republiki Sloveniji;
8. da njen sprejem v državljanstvo Republike Slovenije ne predstavlja nevarnosti za javni red, varnost ali obrambo države;
9. da ima poravnane davčne obveznosti;
10. da priseže, da bo spoštovala svobodni demokratični ustavni red, utemeljen v Ustavi Republike Slovenije.

3.3.1.3.2 Odstopanja dejanskih praks oziroma rab od predpisanih določb – predlogi izboljšav

Zakon o državljanstvu RS je za priseljence v Sloveniji ključen – določa, da lahko oseba, priseljena iz tujine, za slovensko državljanstvo zaprosi šele po 10 letih bivanja v Sloveniji (največ, kar dovoljuje EU, do takrat pa mora pridobivati dovoljenje za začasno oziroma za stalno bivanje). Pri tem mora predložiti odpust iz dotakratnega državljanstva in se odpovedati svojemu prvotnemu državljanstvu; zakon namreč ne dovoljuje dvojnega državljanstva.

Predlogi izboljšav:

1. Možnost pridobitve državljanstva po 5–7 letih, za začasno bivanje po enem letu, za stalno bivanje po treh letih.
2. Dovoljeno dvojno državljanstvo. Tako se priseljenci ne bi časovno in finančno izčrpavali z urejanjem dokumentacije in zadostitvijo birokratskim postopkom, ampak bi svojo energijo vlagali v delo, učenje jezika in vključevanje v družbo ter s svojim znanjem in izkušnjami prispevali k razvoju družbe in gospodarstva ter tako prej in lažje postali del slovenske družbe, ki bi s tem potrdila svojo odprtost in (že obstoječo) raznolikost.
3. Otroci, rojeni v Sloveniji, naj pridobijo slovensko državljanstvo, ne glede na državljanstvo svojih staršev. Zdaj namreč zakon kljub rojstvu v Sloveniji ne omogoča pridobitve slovenskega državljanstva, če ni vsaj eden od njegovih staršev slovenski državljan, razen »če sta oče in mati neznana ali ni znano njuno državljanstvo ali pa sta brez državljanstva« (9. člen).
4. Osebe, zaposlene na t. i. okencih za tujce (na upravnih enotah po Sloveniji), na katerih se ureja dokumentacija za začasno in stalno bivanje ter pridobivanje državljanstva, naj govorijo vsaj dva tuja jezika, tako da bodo priseljencem, ki urejajo dokumentacijo, v podporo.

3.3.2 Programski dokumenti

[Resolucija o imigracijski politiki RS \(ReIPRS\)](#), Ur. l. RS, št. 40/99

[Resolucija o migracijski politiki RS \(ReMPRS\)](#), Ur. l. RS, št. 106/02

Drugo:

[Državljanji tretjih držav](#), Ministrstvo za notranje zadeve RS

[Informacije za tujce](#), Ministrstvo za notranje zadeve RS

[Integracija tujcev](#), Ministrstvo za notranje zadeve RS

3.3.2.1 Resolucija o migracijski politiki Republike Slovenije (ReMPRS)

Ur. l. RS, št. 106/02.

3.3.2.1.1 Določila, ki zadevajo izbrano področje

4. IZHODIŠČA STRATEGIJE ZA SKUPNO POLITIKO MIGRACIJ IN AZILA V EVROPSKI UNIJI, 3. alineja
– ukrepov za pravično obravnavanje državljanov tretjih držav, predvsem z odločnejšo integracijsko politiko in nediskriminacijo v ekonomskem, socialnem in kulturnem življenju, za preprečevanje diskriminacije, ksenofobije in rasizma ter za podeljevanje legalnega statusa priseljencem

5. TEMELJI MIGRACIJSKE POLITIKE

V skladu z določbami Ustave Republike Slovenije in načeli migracijske politike temelji migracijske politike opredeljujejo posamezne cilje komplementarnih delov te politike, ki so:

- svetovna solidarnost in dejavno delovanje na področju preprečevanja vzrokov množičnih migracij;
- aktivna slovenska politika v evropskem prostoru;
- aktivna slovenska politika s sosednjimi državami v srednji in jugovzhodni Evropi;
- zaščita in pomoč beguncem ter drugim iskalcem azila ter osredotočenje na možnost prostovoljnega vračanja;
- regulacija priseljevanja;
- preprečevanje nezakonitih migracij;
- integracija;
- stalno spremljanje razmer v Sloveniji in po svetu.

ELEMENTI MIGRACIJSKE POLITIKE, 5., 6., 7. alineja

- usklajenost z mednarodnimi standardi na področju varstva človekovih pravic in svoboščin, ki se odražajo med drugim tudi v doslednem spoštovanju načela nevračanja (*non-refoulement*) ter uveljavitvi in spoštovanju osnovnih načel pravice do združevanja družine
- vzpostavitev pogojev, v katerih lahko migracijski procesi predstavljajo vzpodbudo ekonomskemu in družbeno-kulturnemu razvoju
- omogočitev razmaha znanstvene in raziskovalne dejavnosti kot podpore za načrtovanje migracijske politike;
- preverjanje konsistentnosti in učinkovitosti sprejetih ukrepov, usklajenosti med cilji, mehanizmi in učinki politike s ciljem nenehnega prilagajanja okoliščinam in procesom
- integracijska politika oziroma v ožjem smislu priseljska politika do prisotnih in bodočih priseljencev, ki se nanaša na ukrepe države in družbe, ki zagotavljajo ugodne pogoje za kakovost življenja priseljenih, vključno z aktivnim preprečevanjem diskriminacije, ksenofobije in rasizma, spodbujajo integracijo in omogočajo, da priseljenci postanejo odgovorni udeleženci družbenega razvoja Slovenije. Za uporabo te resolucije se za priseljenca/priseljenko šteje vsakdo po preteku enega leta od prijave prebivališča v Republiki Sloveniji

AKTIVNOSTI, 3., 4., 10., 11. alineja

- uveljavitev azilne politike, katere cilji so: zagotovitev učinkovite zaščite in pomoči beguncem ob doslednem spoštovanju pravice do iskanja in uživanja azila ter načela nevračanja (*non refoulement*); posebna pozornost mora biti namenjena varstvu otrok, begunk in drugih občutljivih kategorij beguncev ter uveljavitvi programov njihovega prostovoljnega vračanja; vzpostavitev sodelovanja z drugimi državami ob množičnih begunskih krizah po načelu delitve bremen/ /odgovornosti ter aktivna vloga pri razreševanju begunske problematike in

odstranjevanju vzrokov množičnih begunskih tokov s političnimi, ekonomskimi in moralnimi sredstvi

- *usklajevanje priseljevanja z uravnavanjem potrebnega priliva v aktivno prebivalstvo Slovenije, določanjem meril in prednosti upoštevanje interese Republike Slovenije; razvojne načrte in programe ter povpraševanje na trgu dela; omogočanje priseljevanja družinskih članov, tako slovenskih državljanov kot tujih priseljencev, v skladu z ratificiranimi mednarodnimi pogodbami; spodbujanjem priseljevanja in vračanja slovenskih državljanov in tujcev slovenskega porekla; upoštevanje mednarodnih pogodb o prostem pretoku oseb ter drugih dvostranskih ali večstranskih sporazumov; upoštevanjem azila v skladu z Ženevsko konvencijo o statusu beguncev, iz humanitarnih razlogov in razlogov po zakonu o začasnem zatočišču kot integralno, čeprav vsebinsko drugačno obliko priseljevanja*
- *uvajanje integracijske politike, katere cilji so zasnovani na temeljnih načelih in vrednotah enakopravnosti, svobode in vzajemnega sodelovanja. V tem kontekstu enakopravnost pomeni zagotavljanje enakih socialnih, ekonomskih in civilnih pravic; svoboda pravice do izražanja kulturne identitete ob zagotovitvi spoštovanja integritete in dostojanstva vsakega posameznika in ohranjanja lastne kulture v skladu z zakoni in temeljnimi vrednotami Republike Slovenije; vzajemno sodelovanje pa pravico do udeleževanja in odgovornosti vseh v neprekinjenem procesu ustvarjanja skupne države*
- *sprejemanje ukrepov, s katerimi bi zagotovili nediskriminatorne postopke in ravnanja do priseljencev v ekonomskem, družbenem in kulturnem življenju ter dodeljevanje pravic in obveznosti, s katerimi bodo priseljenci v skladu z dolžino bivanja upravičeni do bolj enakopravnega statusa v razmerju do državljanov Republike Slovenije v smeri proti polnemu državljanstvu*

UKREPI ZA UVELJAVITEV MIGRACIJSKE POLITIKE, 4., 5., 6., 7. alineja

- *uvajanje izhodišč integracijske politike, kar zahteva določene pravne okvire in družbene ukrepe, tako v okviru splošne družbene politike kot tudi za posamezne skupine priseljencev usmerjene programe, ki bodo spodbujali integracijo priseljencev v slovensko družbo, preprečevali diskriminacijo in družbeno obrobnost in omogočali, da priseljenci izražajo in gojijo lastno kulturo in vrednote na podlagi spoštovanja osebne integritete in dostojanstva v skladu z zakoni Republike Slovenije*
- *pripravo programov za objektivno obveščanje javnosti o različnih vidikih, vzrokih in posledicah migracijskih gibanj, tudi kot predpostavke za preprečevanje morebitnega razraščanja ksenofobije in odklonilnega odnosa do priseljencev*
- *vzpostavitev institucij za funkcionalno in racionalno izvajanje upravnih postopkov, za usklajeno delovanje horizontalnih in vertikalnih ravni državnih organov in za vodenje celotne migracijske politike, kar predstavlja tudi sodelovanje s skupnostmi lokalne samouprave*
- *sodelovanje z znanstvenoraziskovalnimi in izobraževalnimi ustanovami ter nevladnimi organizacijami, ki delujejo na področju migracij*

3.3.2.1.2 Vplivnost, uporaba dokumenta

Vplivnost dokumenta je velika. Po sprejetju te resolucije so bili sprejeti trije zakoni (v kasnejših letih posodabljeni), ki vsebujejo eksplicitna določila o integraciji priseljencev in tujcev v RS: Zakon o začasnem zaščiti razseljenih oseb (2005), Zakon o azilu (2006) in Zakon o tujcih (2009, 2011); resolucija je načrtovala pluralistični (večkulturni) model slovenske integracijske politike.

3.3.2.1.3 Programski dokument in dejanska raba oziroma prakse – predlog izboljšav

Resolucija poudarja aktivno preprečevanje diskriminacije, ksenofobije in rasizma; na načelni ravni določa gospodarske, socialne in druge ukrepe ter dejavnosti, ki jih mora država sprejeti na področju migracijske politike, vendar pa ne predvideva konkretnih dejavnosti.

JEZIKOVNI OPIS
IN JEZIKOVNA
OPREMLJENOST
SLOVENŠČINE

(STANJE, POTREBE,
JEZIKOVNOTEHNOLOŠKI VIDIK,
DIGITALIZACIJA)

NINA LEDINEK, HELENA DOBROVOLJC, ERIKA KRŽIŠNIK,
MIRO ROMIH, VERA SMOLE, MOJCA ŠORLI, JERNEJA ŽGANEC GROS

4.1 PREDPISI

4.1.1 Zakon o javni rabi slovenščine (ZJRS)

ZJRS, uveljavitev dokumenta: 5. 8. 2004, dopolnitev: 5. 2. 2010 (datum objave v Ur. l. RS), pregled dokumenta: 3. 1. 2017.

4., 12., 13., 15., 19., 26., 27. in 28. člen.

4.1.1.1 Vplivnost dokumenta

Vplivnost dokumenta je velika, ker gre za krovni zakonski dokument, ki ureja javno rabo slovenščine na področju RS in določa vlogo države ter njenih akterjev pri urejanju njenega statusa in pri razvoju jezika sploh.

4.1.1.2 Organi, ki dokument v največji meri uporabljajo in se nanj sklicujejo

Ministrstvo za kulturo, druga ministrstva, inšpekcijske službe, Vlada RS in Državni zbor RS.

4.1.1.3 Odstopanja dejanskih rab oziroma rab od predpisanih določb: 4., 12., 13., 26., 27. in 28. člen

4.1.1.3.1 Problematika, povezana s 4., 26., 27. in 28. členom ZJRS

S 4. členom ZJRS kot krovnim dokumentom, s katerim je v RS urejena javna raba slovenščine, se država zavezuje k oblikovanju dejavne jezikovne politike, ki vključuje oblikovanje pravnih podlag za ohranjanje njenega statusa, k stalnemu znanstvenoraziskovalnemu spremljanju jezikovnega življenja, k širjenju jezikovne zmožnosti njenih govorcev ter k skrbi za razvoj slovenščine in za kulturo jezika sploh. Kako naj se navedene splošne oziroma načelne določbe 4. člena ZJRS izvajajo, za posamezno petletno obdobje natančneje določa nacionalni program za jezikovno politiko – v konkretnem primeru, tj. v času analize aktualnega stanja, Resolucija o Nacionalnem programu za jezikovno politiko 2014–2018 (ReNPJP14–18) in iz nje izhajajoča akcijska načrta, tj. Akcijski načrt za jezikovno izobraževanje (ANJI) in Akcijski načrt za jezikovno opremljenost (ANJO). Oba akcijska načrta naj bi splošne zaveze ZJRS operacionalizirala ter opredelila višino in način zagotavljanja sredstev, ki jih je za namene predvidenih nalog treba priskrbeti.

Za nadzor nad izvajanjem določb ZJRS je v skladu s 26. členom ZJRS zadolženo zlasti Ministrstvo za kulturo, za naloge na konkretnih področjih pa tudi druga ministrstva, ki so pristojna za posamezna področja, kjer so z zakonom določene obveznosti glede rabe slovenščine. Za nadzor nad izvajanjem Resolucije in akcijskih načrtov je, glede na 28. člen ZJRS, pristojna Vlada RS, ki o izvajanju nalog redno obvešča Državni zbor RS, ta pa izvajanje nacionalnega programa o jezikovni politiki redno spremlja.

Kljub temu da so pristojnosti glede izvajanja in nadzora nad izvajanjem ZJRS ter programskih dokumentov jasno določene, je v zvezi z določili 26. in 28. člena ZJRS treba

opozoriti, da Resolucija – kot dokument, ki operacionalizira določbe 4. člena ZJRS – ni predpis, zato sankcije v primeru njenega neizvajanja niso opredeljene. To omogoča, da kljub načelnim zavezam iz 4. člena ZJRS država predvidenih jezikovnopolitičnih in jezikovnonačrtovalnih nalog ne izvaja v ustreznem obsegu. In temeljna težava je, da se jezikovnopolitične naloge, določene v programskih dokumentih, ne izvajajo. Težava je tudi v tem, da so v programskih dokumentih, izhajajočih iz zakonodaje (tj. v ANJO in Resoluciji), različni akterji, pristojni oziroma zadolženi za izvajanje jezikovnopolitičnih in jezikovnonačrtovalnih nalog, mnogokrat pa tudi naloge opredeljeni preveč splošno in nenatančno. Stopnja prioritete in čas izvedbe naloge nista dovolj konkretno določena, zato sredstva za izvajanje nalog niso zagotovljena, naloge pa ostajajo neizvedene.

Veljavna pravna ureditev, določena s 4., 26. in 28. členom ZJRS omogoča bolj natančno definiranje jezikovnopolitičnih nalog, kot bi bilo to mogoče in običajno v okviru zakonskih določil, vendar pa izvrševanja nalog ne zagotavlja. Tako je temeljni problem obstoječe pravne ureditve, da dopušča, da se naloge in smernice, določene v programskih dokumentih, ne izvajajo – kar pomeni, da se v vsebinskem smislu ne izvršujejo niti naloge, določene s 4. členom ZJRS, zato osnovno pravno varstvo ni zagotovljeno. Zagotoviti je treba, da se bodo obstoječi predpisi in določbe programskih predpisov upoštevali, smiselno pa bi bilo v ZJRS dodati člen o tem, da RS sistematično spodbuja in skrbi za razvoj jezikovne infrastrukture.

Iz dikcije 26. in 27. člena ZJRS je mogoče sklepati tudi, da so jezikovnopolitične naloge, za izvajanje katerih je pristojno (zlasti) Ministrstvo za kulturo, vsaj v okviru, kot ga z vidika nadzora določa ZJRS, predvsem pa glede na 2. člen podzakonskega predpisa, izhajajočega iz 27. člena ZJRS, razumljene premalo obširno in celostno, saj so omejene zlasti na sistematično spremljanje izvajanja določb o slovenščini v javni rabi v vseh zakonih in izvršilnih predpisih. Sistematična in dejavna jezikovna politika zahteva obsežnejši in bolj celosten angažma.

4.1.1.3.2 Problematika, povezana z 12. členom ZJRS

Področni zakon, ki ureja rabo slovenščine kot učnega jezika na ravni visokega šolstva (ZViS), sicer ni v neskladju z določili ZJRS, zdi pa se, da je v nekaterih segmentih v nasprotju s celostnimi cilji, ki jih ZJRS skuša uresničevati.

4.1.1.3.3 Problematika, povezana s 13. členom ZJRS

ZJRS v 13. členu posebno pozornost namenja poučevanju slovenščine in njeni promociji. Za izvrševanje jezikovnopolitičnih nalog, povezanih z jezikovnim izobraževanjem, so zato sistemsko predvidena namenska proračunska sredstva. Ker v ZJRS infrastrukturna problematika ni posebej izpostavljena – na potrebo po celostni ureditvi področja je opozoril šele ANJO – tudi področje sistematičnega proračunskega financiranja razvoja jezikovnega opisa in jezikovne opremljenosti slovenščine ni urejeno. Tudi poročila o izvajanju nacionalnega programa o jezikovni politiki za leta 2014, 2015 in 2016 kažejo, da sta področji jezikovnega izobraževanja in jezikovne opremljenosti, ki jih operativno pokrivata ANJI in ANJO, financirani izrazito neenakovredno (dejavnost oblikovanja jezikovne infrastrukture je finančno

izjemno slabo podprta), predvsem pa se izvajajo le tiste naloge, ki so bile v okviru drugih rednih nalog posameznih ministrstev in drugih organov že načrtovane, ne glede na to, ali sta ANJO oziroma ANJI njihovo izvajanje opredelila kot prednostno.

4.1.1.4 Neustrezna veljavna pravna ureditev: 15. in 19. člen ZJRS

4.1.1.4.1 Problematika, povezana s 15. in 19. členom ZJRS

Neustrezno je, da ZJRS v 15. členu določa tudi korpus jezika – za zakonodajo nasploh namreč velja, da se v njenem okviru lahko določa le status jezika, ne pa tudi njegov korpus. Zakonodaja ne more oziroma ne sme določati vrste oziroma zvrsti jezika, ki se uporablja, temveč samo njegov status, zato odgovarja na vprašanje »kateri« jezika, ne pa tudi na vprašanje »kakšen« jezika.

19. člen ZJRS oziroma iz njega izhajajoči podzakonski predpis, tj. Navodilo o ugotavljanju jezikovne ustreznosti firme pravne osebe zasebnega prava oziroma imena fizične osebe, ki opravlja registrirano dejavnost, pri vpisu v sodni register ali drugo uradno evidenco (Ur. l. RS, št. 53/06), sta problematična, ker je več raziskav (prim. Marušič 2006, Gliha Komac in dr. 2016) opozorilo na dejstvo, da dovolj preprostih (da bi jih lahko uporabljali javni uradniki) in obenem objektivnih oziroma nedvoumnih meril za razmejevanje med slovenskimi in neslovenskimi poimenovanji oziroma jezikovnimi izrazi ni mogoče oblikovati. Pravna rešitev problema je nakazana v Gliha Komac in dr. 2016.

4.1.2 Zakon o visokem šolstvu (ZViS)

ZViS, uveljavitev dokumenta: 17. 12. 1993, zadnje dopnilo: 30. 11. 2016 (datum objave v Ur. l. RS), pregled dokumenta: 10. 1. 2017.

4.1.2.1 Vplivnost dokumenta

Vpliv dokumenta je velik, saj ureja rabo slovenščine kot jezika poučevanja v visokem šolstvu.

4.1.2.2 Organi, ki dokument v največji meri uporabljajo oziroma se nanj sklicujejo

Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, visokošolski zavodi.

4.1.2.3 Določila, ki zadevajo izbrano področje: 8., 32.(a), 72.(l)

▪ 8. člen

Učni jezik je slovenski.

Če visokošolski zavod opravlja javno službo, se lahko v tujem jeziku izvajajo:

študijski programi tujih jezikov,

deli študijskih programov, če pri njihovem izvajanju sodelujejo gostujoči visokošolski učitelji iz tujine ali je vanje vpisano večje število tujih študentov,

študijski programi, če se ti programi na visokošolskem zavodu izvajajo tudi v slovenskem jeziku.

*Visokošolski zavodi skrbijo za razvoj slovenščine kot strokovnega oziroma znanstvenega jezika.
Podrobnejši način skrbi za razvoj in učenje slovenščine določi minister, pristojen za visoko šolstvo.*

▪ 32.(a) člen

Sestavni del diplome je »Priloga k diplomi«. Visokošolski zavodi jo izdajajo v slovenščini in enem od uradnih jezikov Evropske unije.

▪ 72.(l) člen

Visokošolskim zavodom in drugim zavodom se ob upoštevanju letnega programa dela dodelijo sredstva za uresničevanje nacionalno pomembnih nalog, s katerimi se uresničuje javni interes na področju visokega šolstva, in sicer:

– visokošolska prijavno-informacijska služba,

– skrb za razvoj in učenje slovenščine,

– pisarne za študentske domove in

– druge naloge, opredeljene v strateških dokumentih, ki jih sprejema Vlada Republike Slovenije ali ministrstvo, pristojno za visoko šolstvo.

Kot skrb za razvoj in učenje slovenščine iz druge alineje prvega odstavka tega člena se štejejo zlasti lektorati slovenskega jezika na univerzah v tujini, učenje in izpopolnjevanje iz znanja slovenskega jezika za tujce in za Slovence brez slovenskega državljanstva ter seminarji, simpoziji in druga strokovna srečanja, ki so namenjena skrbi za razvoj in učenje slovenščine.

4.1.2.4 Neustrezna veljavna pravna ureditev in odstopanja dejanskih praks oziroma rab od predpisanih določb: 8. člen, 32.(a) člen, 72.(l) člen

4.1.2.4.1 Problematika, povezana z 8. členom ZViS

Določbe 2. alineje 2. odstavka 8. člena ZViS niso dovolj konkretne. Tako npr. ni jasno opredeljeno, kaj pomeni »večje število tujih študentov«, zato so mogoče različne interpretacije – tudi take, ki so v nasprotju s cilji 12. člena ZJRS.

Smiselno se zdi preveriti, ali in na kakšen način je minister, pristojen za visoko šolstvo, določil podrobnejši način skrbi za razvoj in učenje slovenščine. Z vidika jezikovnega opisa in opremljenosti slovenščine je celostno zanimivo zlasti področje urejanja terminologije za posamezna strokovna področja (oblikovanje terminoloških slovarjev za različna strokovna področja, oblikovanje jezikovnih portalov s terminološkimi slovarji in terminološkimi bazami ipd.).

4.1.2.4.2 Problematika, povezana z 72.(l) členom ZViS

Iz ubeseditve 72.(l) člena ZViS je mogoče sklepati, da je kot skrb za razvoj in učenje slovenščine razumljen predvsem razvoj slovenščine kot drugega ali/in tujega jezika. Ključnega pomena bi bilo razvijanje tudi oziroma zlasti strokovne in znanstvene slovenščine kot prvega jezika.

Zastavlja se tudi vprašanje, ali je kot del skrbi za razvoj in učenje slovenščine na visokošolski ravni razumljena tudi pokritost jezikovnih in jezikoslovnih področij na ravni univerzitetne (in raziskovalne) slovenistike v RS.

4.1.2.4.3 Problematika, povezana z 32.(a) členom ZViS

Dikcija 2. odstavka 32.(a) člena ZViS je nenavadna, saj slovenščina je eden od uradnih jezikov EU.

4.1.2.5 Komentar in predlog rešitev

Dejstvo, da področje rabe slovenščine kot jezika poučevanja na visokošolski ravni ni ustrezno urejeno, na kar kaže tudi odziv strokovnjakov ob predlogu novele zakona v letu 2016 (predlogi strokovne javnosti glede sprememb zakonodaje so zbrani na spletnem naslovu [Ministrstva za kulturo](#)), ima lahko za razvoj slovenščine izjemno negativne posledice. Morebitna izguba izraznih sredstev znanstvene oziroma strokovne slovenščine (terminologija posameznih strokovnih področij in strokovni oziroma znanstveni jezik kot zvrst sploh) bi lahko otežila rabo slovenskega jezika tudi na vseh stopnjah izobraževanja, torej vplivala na celostno izobraževalno vertikalno, kar bi lahko okrnilo polnofunkcionalnost slovenščine.

Da se to ne bi zgodilo, predlagamo, da se določbe 8. člena ZViS ponatančijo, in sicer tako, da bi zakon določal, da je jezik poučevanja na vseh ravneh visokošolskega izobraževanja slovenski. Hkrati predlagamo, da bi 8. člen določal izjemo glede splošnega določila, in sicer da se v tujem jeziku lahko izvajajo samo deli študijskih programov, ki jih izvajajo gostujoči visokošolski učitelji iz tujine in je vanje vpisanih vsaj polovica tujih študentov, in sicer le v primeru, da se ti programi na istem visokošolskem zavodu izvajajo tudi v slovenskem jeziku.

Smiselno bi bilo tudi, da bi se kot eden od načinov skrbi za razvoj in učenje slovenščine iz druge alineje prvega odstavka člena 72 (l) dojemal poseben predmet na visokošolskih zavodih, ki bi študente seznanjal z zakonitostmi urejanja terminologije ter znanstveno oziroma strokovno zvrstjo slovenščine.

4.1.3 Zakon o slovenski akademiji znanosti in umetnosti (ZSAZU)

[ZSAZU](#), uveljavitev dokumenta: 8. 12. 1980; zadnja sprememba 5. 8. 1994 (datum objave v Ur. l. RS), pregled dokumenta: 10. 1. 2017.

4.1.3.1 Organ, ki dokument v največji meri uporablja, se nanj sklicuje

SAZU.

4.1.3.2 Določila, ki zadevajo izbrano področje

- 3. člen

SAZU neguje, spodbuja in pospešuje znanost in umetnost ter s svojo dejavnostjo prispeva k razvoju znanstvene misli in umetniške ustvarjalnosti s tem, da: [...] organizira raziskovalno delo, tudi v sodelovanju z univerzami in drugimi raziskovalnimi organizacijami, zlasti na področjih, ki so pomembna za poznavanje naravne in kulturne dediščine slovenskega naroda, za razvoj njegovega jezika in kulture.

4.1.3.3 Komentar

ZSAZU v 3. členu zelo na splošno opredeljuje vlogo SAZU pri razvoju slovenskega jezika, kar je z vidika vloge konkretnega zakona običajno in pričakovano. Kot nosilca slovenske jezikovne politike SAZU opredeljuje tudi ANJO, in sicer v okviru programa *Naravna in kulturna dediščina slovenskega naroda*. A ker je finančni okvir, ki ga tako opredeljeno nosilstvo omogoča, zelo omejen, SAZU svojo zakonsko določeno vlogo (lahko) opravlja in uveljavlja, ker državljani spoštujejo njeno strokovno avtoriteto, torej na podlagi tradicije, se pa vedno pogosteje pojavljajo pozivi k zmanjšanju vloge SAZU na področju jezikovne politike in jezikovnega načrtovanja. Glede na dejstvo, da se v zadnjem času precejšen del jezikovne infrastrukture oblikuje projektno in torej priložnostno, utegne oslabitev vloge oziroma morebitna izguba še enega akterja, ki aktivno in kontinuirano soustvarja slovensko jezikovno politiko, dodatno negativno vplivati na razvoj jezika.

4.2 PROGRAMSKI DOKUMENTI

4.2.1 Resolucija o Nacionalnem programu za jezikovno politiko 2014–2018 (ReNPJP14–18)

ReNPJP14–18, uveljavitev dokumenta: 22. 7. 2013 (datum objave v Ur. l. RS), pregled dokumenta: 3. 1. 2017.

4.2.1.1 Vplivnost dokumenta

Vpliv dokumenta je velik, saj gre za temeljni jezikovnopolitični dokument o slovenščini in drugih jezikih, ki se uporabljajo v RS, ter za razvoj in status katerih RS dejavno skrbi.

4.2.1.2 Organi, ki dokument v največji meri uporabljajo oziroma se nanj sklicujejo

Ministrstvo za kulturo, druga ministrstva, Vlada RS, Državni zbor RS, Zavod RS za šolstvo idr.

4.2.1.3 Določila, ki zadevajo izbrano področje

Poglavje 1.2 Okvir nacionalnega programa za jezikovno politiko; poglavje 1.3 – Jezikovnopolitična vizija; poglavje 1.4 – Nosilci jezikovne politike.

4.2.1.4 Neustreznost oziroma neuresničevanje programskih dokumentov:

Poglavje 1.3 – Jezikovnopolitična vizija; poglavje 2.1 – Jezikovna opremljenost (Uvod).

4.2.1.4.1 Problematika, povezana s poglavjem 1.3 – Jezikovnopolitična vizija

Navedek iz Resolucije:

Osrednji cilj slovenske jezikovne politike je oblikovanje skupnosti samostojnih govork in govorcev z razvito jezikovno zmožnostjo v slovenščini, zadostnim znanjem drugih jezikov, z visoko stopnjo jezikovne samozavesti in ustrezno stopnjo pripravljenosti za sprejemanje jezikovne in kulturne različnosti. Za ta namen država zagotavlja zbiranje, obdelovanje in trajno dostopnost zanesljivih slovničnih, slovarskih in stilskih informacij o vseh pojavnih oblikah slovenščine, še posebej o knjižnem jeziku kot njeni standardni in povezovalni različici. Skrbi tudi za podatkovne jezikovne vire, ki jih govorce in govorce slovenščine potrebujejo pri učenju in rabi tujih jezikov, ter za tiste vire, ki jih potrebujejo govorce in govorce drugih jezikov pri učenju in rabi knjižne slovenščine (vključno s skrbjo za slovenski znakovni jezik in slovensko brajico).

Jezikovnopolitične naloge, ki so v Resoluciji jasno zastavljene (konkretizirane oziroma operacionalizirane pa v ANJI in ANJO), se dejansko ne izvajajo, vsaj ne vse in predvsem ne v zadostnem obsegu (prim. poročili o izvajanju nacionalnega programa za jezikovno politiko za leti 2014 in 2015). V določeni meri je za to krivo pomanjkanje sredstev, mnogo pa bi se, tako se zdi, dalo urediti z boljšo organizacijo dela. Poskrbeti bi bilo treba predvsem za to, da bi bile jezikovnopolitične naloge

v operativnih dokumentih, zlasti ANJO, jasno hierarhizirane glede na prioriteto izvedbe. Če zaradi različnih okoliščin ne bi bilo mogoče izvesti vseh predvidenih nalog, bi bilo tako jasno, kaj so prioritete oziroma katere naloge so prednostne.

Mnogokrat se zdi (prim. npr. ZViS, poročili o izvajanju nacionalnega programa za jezikovno politiko), da RS – zlasti v finančnem in organizacijskem smislu – več pozornosti namenja slovenščini kot drugemu ali tujemu jeziku kot pa slovenščini kot prvemu in maternemu jeziku oziroma da je več pozornosti kot slovenščini namenjeno neprvim jezikom, ki se rabijo na območju RS (kar je najbrž treba razumeti kot indikator, da je za sestavljalce predpisov in programskih besedil položaj slovenščine kot prvega jezika večine državljanov nekako samoumeven). Spodbujanje razvoja in ohranjanje ustreznega statusa drugih jezikov, ki se uporabljajo na območju RS, in slovenščine kot drugega in/ali tujega jezika je seveda zelo pomembno, zato se položaj v tem smislu ne bi smel slabšati, ampak bi se moral kvečjemu izboljševati. Kljub vsemu pa velja opozoriti, da bi morala biti slovenščini kot uradnemu jeziku v RS, hkrati pa tudi prvemu oziroma maternemu jeziku večine državljanov, namenjena večja in posebna pozornost. Okrepiti je treba zlasti razvijanje jezikovne infrastrukture, ki je finančno in organizacijsko izrazito podhranjeno ter finančno verjetno najslabše podprto področje slovenske jezikovne politike, na kar izrecno opozarja poročilo o izvajanju nacionalnega programa o jezikovni politiki za leto 2016. Okrepitev infrastrukturne dejavnosti je nujna tudi zato, ker je ustrezno razvita infrastruktura predpogoj za oblikovanje kakovostnih učnih gradiv tako za uporabnike slovenščine kot prvega jezika kot tudi za vse druge uporabnike slovenščine in drugih jezikov v RS.

4.2.1.4.2 Problematika, povezana s poglavjem 2.2 – Jezikovna opremljenost

Navedek iz Resolucije:

Opremljenost slovenščine in slovenske jezikovne skupnosti z jezikovnimi viri, priročniki, orodji in (svetovalnimi) storitvami je obravnavana kot eden ključnih dejavnikov, od katerega je odvisno uresničevanje večjega števila ciljev jezikovne politike. Analize dosedanjega jezikovnega načrtovanja so pokazale, da je ena od osrednjih težav opremljenosti jezika pomanjkanje sinteze potreb jezikovne skupnosti govorcev slovenščine in s tem povezano nadzorovano načrtovanje jezikovne infrastrukture s strani državnih organov, ki te dejavnosti financirajo. Cilj, ki je skupen vsem podpoglavjem v tem poglavju resolucije, je sprejetje temeljnih usmeritev glede razvoja sodobnih jezikovnih priročnikov, virov, orodij in storitev v obliki posebnega Akcijskega načrta za jezikovno opremljenost.

Kljub temu da je oblikovanje jezikov(slo)ne infrastrukture opredeljeno kot eno od prioritetnih področij, od katerega je odvisno uresničevanje velikega števila ciljev dejavne jezikovne politike, je področje gradnje jezikovne infrastrukture eno od finančno najslabše podprtih področij (prim. poročila o izvajanju nacionalnega programa o jezikovni politiki v letih 2014, 2015 in 2016). Infrastrukturne naloge, opredeljene v Resoluciji in konkretizirane v ANJO, zato v veliki meri ostajajo neizvedene. Kljub ugotovitvi, da je ena od ključnih težav na področju jezikovne opremljenosti slovenščine pomanjkanje sinteze potreb jezikovne skupnosti in s tem povezanega nadzorovanega načrtovanja infrastrukture, v ANJO naloge niso opredeljene z vidika prioritet. Zadrega je morda tudi v tem, da pred pripravo Resolucije ni bila opravljena celovita sociolingvistična razčlenitev jezikovnopoličnega stanja v RS, kar pa izpostavlja drug celostni problem, in sicer da tudi področje sistematičnega

in celovitega znanstvenoraziskovalnega spremljanja jezikovnega življenja ni urejeno dovolj dobro.

4.2.1.4.2.1 Predlog rešitev

V ANJO bi morale biti jezikovnopolitične naloge jasno hierarhizirane glede na prioriteto izvedbe, hierarhizacija pa bi morala temeljiti na sistematični in celoviti študiji potreb različnih ciljnih skupin jezikovnih uporabnikov v RS ter uporabnikov slovenskega jezika v sosednjih državah in po svetu ter podprta z znanstvenimi spoznanji. Tako bi prioriteto oblikovali predvsem tiste vire in tehnologije, ki so temeljnega pomena za uporabnike slovenskega jezika, za sistematičen razvoj slovenščine ter za jezikovne uporabnike na območju RS sploh.

Področji jezikovnega izobraževanja in oblikovanja jezikovne infrastrukture bi se morali razvijati vzporedno in biti finančno enako dobro podprti, saj druga drugo podpirata in osmišljata.

Ključnega pomena je vzpostaviti kontinuirano delo na znanstvenoraziskovalnem področju (jezikoslovna problematika mora biti raziskana celostno, sicer jezikovno izobraževanje in priprava jezikovnih priročnikov, drugih virov in tehnologij ne potekata tako uspešno, kot bi lahko). Poskrbeti je treba tudi za kontinuirano gradnjo in razvoj jezikovnih virov (zlasti jezikovnih korpusov), ki so temeljna podlaga za jezikoslovne raziskave.

4.2.1.4.3 Problematika, povezana z Resolucijo v celoti – slabosti, nevarnosti

Z vidika razvoja slovenske jezikovne infrastrukture je, celostno gledano, največja težava, da se smernice in naloge, zapisane v programskih dokumentih, ne upoštevajo oziroma ne izvajajo. Ključna naloga bi torej bila, da se s pravnimi ali drugimi mehanizmi poskrbi, da bodo pristojne ustanove jezikovno politiko dejavno izvajale.

4.2.1.4.4 Problematika, povezana s poglavjem 1.2 – Okvir nacionalnega programa za jezikovno politiko

Navedek iz Resolucije:

Program jezikovnega izobraževanja predvideva že Zakon o javni rabi slovenščine v 13. členu; potreba po drugem programu pa je utemeljena vsebinsko in izhaja iz strokovnih izkušenj pri spremljanju in usmerjanju slovenske jezikovne situacije.

4.2.1.4.4.1 Prednosti

Sestavljavci Resolucije so prepoznali potrebo po učinkovitejšem in kontinuiranem oblikovanju jezikovne infrastrukture ter povezovanju različnih akterjev. Gre za pomemben korak k izboljšanju stanja na področju jezikovne politike.

4.2.1.4.4.2 Slabosti, nevarnosti

Na dejstvo, da je kontinuirano delo na področju jezikovnega izobraževanja uporabnikov slovenščine (in drugih jezikov) na območju RS, v zamejstvu ipd. izjemnega pomena, opozarja že 13. člen ZJRS. Dokaj ustrezno je zato za to področje

urejeno tudi financiranje iz državnega proračuna. Potreba po kontinuirani gradnji jezikovne infrastrukture pa je bila prepoznana pozneje, zato sistematično financiranje tega področja ni urejeno, kar ima velike posledice ne samo za področje jezikovne opremljenosti slovenščine, ampak tudi za področje jezikovnega izobraževanja in razvoja slovenščine nasploh. Predlagamo torej, da se v ZJRS doda člen o tem, da RS sistematično spodbuja in skrbi za razvoj jezikovne infrastrukture.

V smislu financiranja ni sistematično urejeno niti področje znanstvenega raziskovanja tako zvrstno raznorodne slovenščine kot drugih jezikov, katerih položaj RS sistematično ureja oziroma je zanjo relevanten, čeprav so sistematično znanstvenoraziskovalno spremljanje jezikovne situacije v RS in v sosednjih državah ter razvoj slovenščine (in drugih jezikov) temeljnega pomena za ustrezno delovanje tako na področju jezikovnega izobraževanja kot tudi za oblikovanje jezikovne infrastrukture.

Bistveno torej je, da se za področje znanstvenoraziskovalnega spremljanja slovenščine v vseh njenih zvrsteh, h kateremu se RS zavezuje v 4. členu ZJRS in ki je ključnega pomena za to, da se oblikuje ustrezen opis jezika, posledično pa omogoči tudi oblikovanje sodobnega, aktualnega programa za jezikovno izobraževanje ter virov in tehnologij, ključnih za ustrezno jezikovno opremljenost slovenščine sploh, sistemsko zagotovijo proračunska sredstva. Sredstva naj se kontinuirano namenjajo tako za znanstvene raziskave jezika kot za oblikovanje jezikovnih virov, na podlagi katerih je raziskave mogoče izvajati (zlasti za razvoj korpusov slovenščine in podobnih virov), poleg tega pa tudi tako za oblikovanje temeljnih priročnikov za slovenski jezik kot za ključne jezikovne tehnologije za slovenščino. Vsa omenjena področja se morajo razvijati vzporedno, če želimo zagotoviti ustrezen razvoj slovenščine v naslednjih desetletjih.

4.2.1.4.5 Problematika, povezana s poglavjem 1.4 – Nosilci jezikovne politike

4.2.1.4.5.1 Slabosti, nevarnosti

Problematika oblikovanja in delovanja medresorske skupine, ki je bila imenovana s Sklepom o ustanovitvi, organizaciji in delovnem področju komisije Vlade RS za obravnavanje predlogov predpisov z vidika določb Zakona o javni rabi slovenščine ter ciljev jezikovne politike in jezikovnega načrtovanja leta 2006 je obravnavana v posebnem poglavju (prim. poglavje 4.2.4). Na tem mestu opozarjamo le na dejstvo, da se komisija od imenovanja do časa oblikovanja aktualne Resolucije ni sestala niti enkrat, torej dejavne jezikovne politike, h kateri se RS zavezuje v 4. členu ZJRS, ni soustvarjala.

Aktualna Resolucija je zaradi že omenjene neoperativnosti medresorske komisije predvidela ustanovitev novega telesa, ki naj bi koordiniralo izvajanje dejavne jezikovne politike, razumljene vsebinsko širše, kot so naloge, ki naj bi jih izvajala predhodna komisija. Novo komisijo sestavljajo javni uslužbenci tistih organov izvršilne oblasti in nosilcev javnih pooblastil, katerih dejavnost je najbolj neposredno povezana z jezikovnopoličnimi vprašanji. Ker je bilo na osnovi analize uresničevanja Resolucije o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2007–2011 mogoče sklepati, da so slovenski javni uslužbenci v povprečju slabo seznanjeni s temeljnimi

načeli jezikovnopolitičnega premisleka in delovanja ter da za jezikovnopolitične ukrepe ne prevzemajo ustrezne vsebinske, organizacijske in proračunske pobude, je v okviru aktualne Resolucije predvideno, da Ministrstvo za kulturo za uslužbence pripravi izobraževalno gradivo o jezikovnopolitičnih nalogah in načinih njihovega izvajanja. Posebno izobraževanje je predvideno tudi za člane novoustanovljene medresorske delovne skupine. Tako naj bi uslužbenci dobili znanje o temeljnih parametrih slovenske jezikovnopolitične situacije, okvirih jezikovnopolitičnega delovanja ter usmeritvah in ciljih novega jezikovnopolitičnega programa, s čimer naj bi bili zagotovljeni ustrezni temelji za nadaljnjo dejavno jezikovnopolitično dejavnost izvršilne veje oblasti.²⁵ Prav zato Resolucija tudi predvideva, da so nosilci nalog jezikovne politike, določeni z Resolucijo in iz nje izhajajočimi akcijskimi načrti, le državni organi in nekateri nosilci javnih pooblastil, ne pa tudi drugi javni in zasebni zavodi, ki po svojih ustanovnih aktih in delovnih programih opravljajo različne jezikovnonačrtovalne naloge. Javni organi za izvajanje konkretnih jezikovnopolitičnih nalog po veljavnih postopkih izberejo najprimernejšega izvajalca naloge in poskrbijo za ustrezno izvedbo.

Zastavlja se načelno vprašanje, ali javni uslužbenci s pomočjo v prejšnjem odstavku omenjenega izobraževalnega gradiva in ob morebitnem dodatnem izobraževanju res lahko pridobijo ustrezno raven znanja, da bi lahko prevzeli celostno, tj. vsebinsko, organizacijsko in finančno, pobudo za izvajanje jezikovnopolitičnih nalog. Težko je namreč verjeti, da bi uradniki jezikovno politiko lahko vsebinsko sooblikovali lahko enako dejavno kot strokovnjaki z izobraževalnih, raziskovalnih in drugih ustanov, ki se s problematiko jezikovne politike in jezikovnega načrtovanja strokovno ukvarjajo že dlje časa. Zato bi bilo smiselno, da bi bili (vsaj nestalni) člani medresorske komisije tudi jezikoslovci, pravniki in strokovnjaki drugih strok, ki se s problematiko jezikovne politike in jezikovnega načrtovanja ukvarjajo operativno in tudi raziskovalno. Bolj smotrno bi bilo tudi, če bi bili že sami nosilci jezikovnopolitičnih nalog tudi raziskovalne in druge institucije, ki se sistematično, ciljno in dolgoročno ukvarjajo z aktivnostmi na področju razvoja slovenščine in drugih področij, relevantnih za slovensko jezikovno politiko. Tudi dolgoročno opredeljeni izvajalci jezikovnopolitičnih nalog bi lahko bile institucije, ki po svojih ustanovnih aktih in delovnih programih opravljajo različne jezikovnopolitične naloge (ne nazadnje je mnoge javne ustanove s tem namenom država tudi ustanovila). Strokovnjaki za posamezna področja bi tako prevzeli zlasti vsebinsko pobudo za jezikovnopolitične naloge, (drugi) javni uslužbenci pa bi v skladu s svojimi pristojnostmi prevzeli zlasti organizacijske in finančne oziroma proračunske obveznosti za izvedbo nalog.

25 Poročilo o izvajanju nacionalnega programa za jezikovno politiko za leto 2014 sicer kaže na to, da zaradi pomanjkanja sredstev izobraževanja javnih uslužbencev, kot ga predvideva Resolucija, ni mogoče izvesti (NPJP 2014: 12).

4.2.2 Akcijski načrt za jezikovno opremljenost (ANJO)

ANJO, uveljavitev dokumenta: 13. 11. 2015, pregled dokumenta: 17. 1. 2017.

4.2.2.1 Vplivnost dokumenta

Vpliv dokumenta je velik, saj gre za dokument, ki jezikovnopolitične naloge, opredeljene v ZJRS in v Resoluciji o Nacionalnem programu za jezikovno politiko 2014–2018, operacionalizira, tj. določa, katere te naloge so in kdo je zadolžen za njihovo izvajanje.

4.2.2.2 Organi, ki dokument v največji meri uporabljajo oziroma se nanj sklicujejo

Vlada RS, Državni zbor RS, Ministrstvo za kulturo, druga ministrstva.

4.2.2.3 Problematika, povezana s poglavjem Uvod

Navedek iz ANJO, str. 4: »Izvajalci posameznih aktivnosti bodo, tako kot to določajo pravni akti, izbrani na javnem razpisu.«

Zastavlja se vprašanje o smiselnosti izbora izvajalcev vseh oziroma večine jezikovnopolitičnih nalog z vsakokratnim javnim razpisom. Bolj smiselno bi bilo delo na posameznih področjih, relevantnih za jezikovno politiko, zastaviti bolj dolgoročno in kot konkretne izvajalce jezikovnopolitičnih nalog pooblastiti institucije, ki po svojih ustanovnih aktih in delovnih programih opravljajo različne specializirane jezikovnopolitične naloge (ne nazadnje so bili vsaj javni zavodi s tem namenom tudi ustanovljeni), njihove rezultate pa ustrezno nadzorovati. Tako bi se lažje ustvarjala kontinuiteta dela na določenem področju, saj bi imeli za izvajanje konkretnih jezikovnopolitičnih nalog vedno na voljo izobražen in kompetenten specializiran kader. Predlagamo torej, da se področje izdelave jezikovne infrastrukture v vsebinskem, organizacijskem in finančnem smislu, kjer je to vsebinsko smiselno (npr. pri izvedbi nalog, za katere so potrebne bazične jezikoslovne raziskave) uredi bolj dolgoročno, na podoben način, kot je dolgoročno urejeno izvajanje programa jezikovnega izobraževanja.

Slabost obstoječega sistema je, da izvajalce sili k nenehnemu potegovanju za izvajanje vseh (vsebinsko še tako raznolikih) jezikovnopolitičnih nalog, saj lahko le tako zagotovijo sredstva za obstoj svojih ustanov. Tako so strokovnjaki za izvajanje konkretnih nalog potisnjeni v položaj, podoben prekarnemu, pri čemer je temeljna težava, da se na tak način kontinuiteta dela, ki je v veliki meri znanstvenoraziskovalno, na vseh področjih, relevantnih za jezikovno politiko, ruši. Poraba sredstev se hkrati povečuje, saj mora vsak izvajalec na novo izobraziti kader, pridobiti ustrezno tehnološko podporo za izvedbo nalog, vzpostaviti stike z raziskovalci iz tujine ipd. Hkrati obstaja nevarnost, da bodo ob takem načinu dela najboljši strokovnjaki delo poiskali v tujini.

Omeniti velja še, da obstoječi sistem povzroča, da se velik del javnega denarja, ki bi bil lahko porabljen namensko za izvajanje rednih jezikovnopolitičnih nalog, porablja za pripravo razpisnih prijav in izvedbo drugih del, nujnih za izvedbo razpisnega

postopka.

Projektno financiranje – za skoraj vse akcije v okviru ANJO je predvideno, da bi lahko bile izvedene v okviru ciljnih raziskovalnih projektov – torej za tako pomembno področje, kot je oblikovanje jezik(slo)ovne infrastrukture, ki je ključna za razvoj slovenščine in ohranjanje njenega statusa, ni najbolj primerno. Za financiranje te dejavnosti bi morala biti sistemsko namenjena sredstva iz državnega proračuna, dejavnost pa (za izvedbo velikega deleža nalog) urejena bolj dolgoročno, kot je to urejeno v večini ostalih evropskih držav (prim. Marušič in Žaucer 2013).

4.2.2.4 Problematika, povezana s poglavjem 2.3 – Opredelitev akcij ter njihova finančna ocena ter časovna umestitev

Navedek iz ANJO, str. 19:

Generalna pripomba: navedene akcije so finančno ovrednotene, njihova izvedba v predvidenih časovnih okvirih pa bo odvisna od uspešnosti prijav na javnih razpisih in razpoložljivosti proračunski sredstev v ta namen. Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport ter Ministrstvo za kulturo v proračunih za leto 2016 in 2017 nimata načrtovanih posebnih dodatnih sredstev za izvedbo navedenih akcij.

Brez zagotovljenih sredstev ni mogoče izvajati jezikovnopolitičnih nalog, kar pa je ključnega pomena za razvoj slovenščine in ohranjanje njenega statusa.

Glede na težave z zagotavljanjem sredstev za izvajanje jezikovnopolitičnih nalog na področju oblikovanja jezikovne infrastrukture bi bilo nujno, da bi bile v ANJO naloge jasno hierarhizirane glede na njihovo prioriteto.

4.2.3 Poročila o uspešnosti izvajanja nacionalnega programa za jezikovno politiko

4.2.3.1 Poročilo o uspešnosti izvajanja Nacionalnega programa za jezikovno politiko 2014–2018 za leto 2014 (NPJP 2014)

[NPJP 2014](#), uveljavitev dokumenta: 24. 6. 2015, pregled dokumenta: 20. 1. 2017.

4.2.3.2 Poročilo o uspešnosti izvajanja Nacionalnega programa za jezikovno politiko 2014–2018, Akcijskega načrta za jezikovno izobraževanje in Akcijskega načrta za jezikovno opremljenost za leto 2015 (NPJP 2015)

[NPJP 2015](#), uveljavitev dokumenta: 7. 7. 2016, pregled dokumenta: 20. 1. 2017.

4.2.3.3 Vplivnost dokumentov

Dokument je pomemben, saj gre za poročanje o izvajanju nalog, določenih z ZJRS, Vladi RS in Državnemu zboru RS.

4.2.3.4 Organi, ki dokumenta v največji meri uporabljajo oziroma se nanj sklicujejo

Vlada RS, Državni zbor RS.

4.2.3.5 Neustreznost oziroma neuresničevanje programskih dokumentov:

Poglavje 1 – Slovenska jezikovna politika 2014–2018; poglavje 2 – Ustanovitev Medresorske delovne skupine za spremljanje izvajanja jezikovne politike RS; poglavje 3 – Poročilo o izvajanju jezikovne politike.

4.2.3.5.1 Komentar k poglavju 1 – Slovenska jezikovna politika 2014–2018

V besedilu 1. poglavja poročila so na kratko povzete ključne zaveze iz Resolucije o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2014–2018, h katerim se država zavezuje. Razkorak med načelnimi zavezami Resolucije in dejanskim stanjem v zvezi z izvedbo akcij je, kot je razvidno iz poročila, res velik, zlasti na področju izvajanja nalog s področja oblikovanja jezikovne infrastrukture.

4.2.3.5.2 Komentar k poglavju 2 – Ustanovitev Medresorske delovne skupine za spremljanje izvajanja jezikovne politike Republike Slovenije ²⁶

Navedek iz NPJP 2014:

Po sklepu vlade o ustanovitvi medresorska delovna skupina za spremljanje izvajanja jezikovne politike:

- spremlja in spodbuja izvajanje ukrepov in doseganje ciljev iz nacionalnega programa,
- spremlja in spodbuja izvajanje ukrepov in doseganje ciljev akcijskih načrtov za jezikovno izobraževanje in jezikovno opremljenost,
- sprejema poročila o izvedenih ukrepih,
- po potrebi skrbi za koordinacijo izvajanja ukrepov, ki zahtevajo sodelovanje več vladnih organov ali nosilcev javnih pooblastil,
- daje pobude za spremembo zakonodaje s področja jezikovne politike,
- daje predloge in pobude v zvezi z nadaljnjim načrtovanjem jezikovne politike in
- skrbi za promocijo nacionalnega programa v javni upravi ter njegovo uveljavitev v javnosti.

Glede na naloge, ki naj bi jih medresorska komisija izvajala, bi bilo nujno k udeležbi v njej povabiti jezikoslovce, strokovnjake za jezikovnopolitična vprašanja, in strokovnjake drugih strok, relevantnih z vidika jezikovne politike. K razreševanju specifičnih vprašanj bi morali biti po potrebi pritegnjeni tudi strokovnjaki, ki sicer niso redni člani delovnega telesa.

4.2.3.5.3 Komentar k poglavju 3 – Poročilo o izvajanju jezikovne politike

Navedek iz NPJP 2014:

²⁶ Medresorska delovna skupina je bila ustanovljena s Sklepom Vlade RS št. 02401-6/2014/6 marca 2014, in sicer v skladu s predlogom Resolucije o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2014–2018 (prim. poglavje 1.4), po katerem naj bi zaradi njenih preozko zastavljenih nalog, zlasti pa zaradi njene neoperativnosti razpustili že obstoječo komisijo Vlade Republike Slovenije za obravnavanje predlogov predpisov z vidika določb Zakona o javni rabi slovenščine ter ciljev jezikovne politike in jezikovnega načrtovanja. Za opis nalog in pristojnosti obeh medresorskih delovnih skupin gl. poglavji 4.2.3.5.2 in 4.2.4.

Medresorska delovna skupina ugotavlja, da pristojna resorna ministrstva ter drugi pristojni organi ne namenijo zadostne pozornosti jezikovni politiki in uresničevanju ciljev ter ukrepov, h katerim jih zavezuje Resolucija. Prav tako ugotavlja, da vodstva ministrstev z Resolucijo in njenimi usmeritvami na področju jezikovne politike niso seznanjeni v zadostni meri, to pa posledično pomeni manjšo pozornost do vsebin, ki jih Resolucija obravnava. Zaradi tega bi bilo treba na ravni vlade sprejeti dogovor o posebni skrbi (tako finančni kot vsebinski) za področje jezikovne politike.

Zgornji navedek znova opozarja, da javni uslužbenci s parametri slovenske jezikovne politike in načrtovanja niso dobro seznanjeni,²⁷ zato nalog ne izpolnjujejo v skladu s potrebami. Treba je torej poskrbeti, da bo delo na področju jezikovnega načrtovanja in jezikovne politike nadzorovalo in usklajevalo delovno telo, sestavljeno tudi iz strokovnjakov za različna področja, relevantna za navedeno področje, torej iz jezikoslovcev, pravnikov, sociologov, strokovnjakov za šolstvo ipd. Šele tovrstno telo bo zares imelo ustrezne kompetence za izvajanje nalog, navedenih v sklepu vlade o ustanovitvi Medresorske delovne skupine za spremljanje izvajanja jezikovne politike RS. Navedek hkrati opozarja na dejstvo, da bi morali biti nosilci jezikovne politike tudi strokovnjaki za relevantna strokovna področja ter ključne raziskovalne, izobraževalne in druge ustanove, ki se z izvajanjem nalog jezikovne politike ukvarjajo dolgoročno in sistematično.

Navedek iz NPJP 2014:

Financiranje:

Resolucija pri vsakem posameznem cilju določa tudi okvirna sredstva, ki naj bi jih posamezni nosilci ciljev (in ukrepov znotraj njih) namenili za njihovo realizacijo. Medresorska delovna skupina ugotavlja, da pristojna ministrstva, čeprav jih Resolucija k temu zavezuje, ne namenijo posebnih sredstev znotraj lastnega proračuna oziroma ne namenijo zadostnih finančnih sredstev za realizacijo navedenih ciljev. Večina organov tako ugotavlja, da večina v Resoluciji predlaganih ciljev za leto 2014 ni bilo realiziranih, če pa so bila, so bila realizirana v okviru rednih delovnih nalog in obveznosti, ki jih izvajajo posamezna ministrstva in organi. Ker pa resolucija ne predpostavlja, katere naloge bodo realizirane v letu 2014, bo celostna ocena o njeni realizaciji možna šele po koncu programskega obdobja.

Z vidika financiranja nalog, ki jih opredeljuje Resolucija, se izkazuje, da so realizirane zlasti tiste naloge, ki so del rednih delovnih nalog in obveznosti, ki jih posamezna ministrstva in organi izvajajo že sicer in ki so praviloma sistemsko financirane iz državnega proračuna. Glede na navedeno se zdi smiselno, da bi tudi delo na različnih področjih, relevantnih z vidika jezikovne infrastrukture, organizirali bolj kontinuirano in dolgoročno, in sicer tako, da bi bila za naloge, ki jih je treba izvajati konstantno, sistematično na voljo proračunska sredstva, bolj konkretno in za daljše časovno obdobje pa bi morali biti določeni tudi izvajalci konkretnih vsebinskih nalog. To je smiselno tudi zato, ker naloge, ki jih predvidevajo ANJO, Resolucija in ANJI, pogosto niso izrazito raziskovalnega značaja, zato je zanje težko pridobiti sredstva

27 Ob tem je pomenljiv tudi navedek iz NPJP 2014, str. 12, poglavje 1.3.1 Ministrstvo za javno upravo – Upravna akademija:

Upravna akademija, pristojna za stalni in sistematični razvoj usposobljenosti in znanja in javnih uslužbencev, ugotavlja, da ne razpolaga z zadostnimi sredstvi, s katerimi bi lahko zagotavljala ustrezno izobraževanje javnih uslužbencev na področju jezikovne politike, kot to predvideva Resolucija.

iz razpisov Javne agencije za raziskovalno dejavnost, Ministrstvo za kulturo pa za zagotovitev njihovega izvajanja nima predvidene proračunske postavke.

Zgornji navedek opozarja še na eno težavo, in sicer da so roki za izvedbo konkretnih jezikovnopolitičnih nalog v akcijskih načrtih postavljeni premalo konkretno (večina nalog v ANJO ima npr. predviden časovni okvir izvedbe od 2015 do 2018, tj. od sprejetja ANJO do leta 2018, ko se izteče veljavnost Resolucije), zato lahko analizo o tem, ali so bile naloge izvedene, pogosto opravimo šele po koncu veljavnosti Resolucije. Takrat pa rezultati analize (v izvedbenem smislu) pravzaprav niso več relevantni, saj so konkretne naloge za naslednje obdobje določene spet z novo resolucijo. Tudi nedorečenost (oziroma neustrezna postavitve) časovnih okvirov izvedbe nalog v akcijskih načrtih prispeva k temu, da naloge ostajajo neizvedene.

4.2.3.5.4 Komentar k besedilu kot celoti

Večina izvedenih nalog, navedenih v poročilu, je omejena na jezikovnoizobraževalni kontekst, torej na področje, ki je (v veliki meri) sistematično in dolgoročno urejeno, financirano pa iz proračunskih sredstev.

Izvedenih nalog, ki sodijo na področje oblikovanja jezikovne infrastrukture, je razmeroma malo, na kar kaže spodnji navedek (NPJP 2015: 19).

Cilji ANJO se v letu 2015 še niso začeli realizirati, ker so bila raziskovalna in razvojna sredstva razdeljena že pred sprejetjem akcijskega načrta. Zato je navedena samo realizacija na podlagi resolucije.

Večkrat se dogaja, da so v okviru poročil o izvedbi oziroma uresničevanju infrastrukturnih ukrepov navedeni projekti, ki ukrepa vsebinsko ne uresničujejo. Za ponazoritev problematike glej (NPJP 2015: 57):

Cilj: Temeljni opis sodobne knjižne/standardne slovenščine, specializirani jezikovni opisi, dialektološki, zgodovinsko- in primerjalnojezikoslovni opisi (NPJP, str. 34)

Ukrep: oblikovanje prosto dostopnega spletnega portala s čim več dosegljivimi jezikoslovnimi podatki o slovenščini, namenjenega splošnim uporabnikom in strokovni javnosti. Portal mora biti vzpostavljen v enem letu od sprejema resolucije, pri čemer je treba zagotoviti financiranje za njegovo vzpostavitev in dolgoročno delovanje

Porabljena sredstva: 24.500,00 EUR.

Izvedba:

Ministrstvo za kulturo je marca 2014 objavilo Javni ciljni razpis za izbor izvajalcev projektov digitalizacije in informacijske dejavnosti na področju slovenskega jezika, ki jih bo v letu 2014–2017 sofinancirala Republika Slovenija iz proračuna, namenjenega za kulturo. Sofinanciran je bil projekt Vzpostavitev in vzdrževanje spletnega portala Jezikovna politika Republike Slovenije, in sicer v višini 24.500 evrov za posamezno proračunsko leto. Namen portala je spletna dostopnost čim več obstoječih podatkov o slovenščini, sodobnih priročnikov slovenskega standardnega jezika, učbenikov ter svetovalnih storitev, narečnih slovarjev in monografij o narečjih ter večjezičnih in terminoloških baz podatkov, dosegljivost podatkov o jezikovnih virih in tehnologijah in enostaven dostop do strokovnega svetovanja prek portala pri vseh jezikovnih vprašanjih.

Portal bo pokrival vsa poglavja iz Resolucije o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2014–2018.

Opozarjamo še na dejstvo, da država tudi na nivoju raziskovalne dejavnosti ne izkorišča dovolj možnosti, da bi prednostno financirala projekte, ki so zanjo

strateškega pomena, npr. tiste, ki uresničujejo cilje Resolucije. Na problematiko opozarja spodnji navedek (NPJP 2014: 32).

Javna agencija v postopku odločanja o prejemnikih raziskovalnih sredstev uporablja kriterije znanstvene odličnosti in družbene relevance v skladu z Resolucijo o raziskovalni in inovacijski strategiji Slovenije 2011–2020 (ReRIS11-20; Uradni list RS, št. 43/2011); dodatne strateške smernice, kot je mdr. tudi Resolucija o nacionalnem programu za jezikovno politiko, lahko upošteva prek mehanizmov: a) usmeritev od ministrstva, pristojnega za znanost, ter b) izvajanja ciljnih raziskovalnih programov v sodelovanju z drugimi ministrstvi, npr. Ministrstvom za kulturo. V odsotnosti tovrstnih pobud od omenjenih ministrstev je javna agencija v sofinanciranje izbrala znanstveno odlične in družbeno relevantne predloge projektov, ki so jih na razpise javne agencije prijavi slovenski raziskovalci na lastno pobudo in mednarodno priznani ekspertni recenzenti ocenili kot odlične; med temi projekti je vrsta takšnih, ki ustrezajo ciljem in ukrepom iz nacionalnega programa za jezikovno politiko.

4.2.4 Sklep o ustanovitvi, organizaciji in delovnem področju komisije Vlade Republike Slovenije za obravnavanje predlogov predpisov z vidika določb Zakona o javni rabi slovenščine ter ciljev jezikovne politike in jezikovnega načrtovanja (Sklep o ustanovitvi medresorske komisije)

Sklepo ustanovitvi medresorske komisije, uveljavitev dokumenta: 27. 2. 2006 (datum objave v Ur. l. RS), pregled dokumenta: 13. 1. 2017.

4.2.4.1 Vplivnost dokumenta

Gre za pomemben dokument, ki ureja ustanovitev medresorske komisije, ki naj bi preverjala ustreznost zakonodaje z vidika ciljev ZJRS ter slovenske jezikovne politike in načrtovanja sploh.

4.2.4.2 Organi, ki dokument v največji meri uporabljajo oziroma se nanj sklicujejo

Ministrstva RS, Vlada RS, Državni zbor RS.

4.2.4.3 Členi, ki zadevajo izbrano področje

2. člen, 3. člen.

4.2.4.4 Neustreznost oziroma neuresničevanje programskih dokumentov.

4.2.4.4.1 Problematika, povezana z 2. členom Sklepa o ustanovitvi medresorske komisije

Navedek iz Sklepa o ustanovitvi medresorske komisije:

Komisija opravlja naslednje naloge:

- obravnava predloge zakonov in izvršilnih predpisov z vidika določb Zakona o javni rabi slovenščine (Uradni list RS, št. 86/04), ciljev jezikovne politike in jezikovnega načrtovanja;
- predlagateljem sporoča svoja mnenja in stališča o predlogih iz prejšnje alineje z vidika določb Zakona o javni rabi slovenščine, ciljev jezikovne politike in jezikovnega načrtovanja (Uradni list RS, št. 86/04);
- spremlja letna poročila o uresničevanju predpisov o javni rabi slovenščine;

– o svojem delu letno poroča vladi.

Temeljna težava Sklepa o ustanovitvi medresorske komisije, na katero opozarja že ime dokumenta, še podrobneje pa njegov 2. člen, je, da je jezikovnopolitična dejavnost, ki naj bi jo izvajala s sklepom imenovana medresorska komisija, razumljena vsebinsko preozko. Delo komisije naj bi se omejevalo na obravnavo predlogov zakonov in izvršilnih predpisov z vidika določb Zakona o javni rabi slovenščine ter ciljev jezikovne politike in jezikovnega načrtovanja. Izvajanje dejavne jezikovne politike bi zahtevalo bistveno širši angažma, zlasti na ravni usklajevalnega posvetovalnega telesa, ki naj bi koordiniralo delo na področju jezikovne politike na najvišjem nivoju izvršilne oblasti.

4.2.4.4.2 Problematika, povezana s 3. členom Sklepa o ustanovitvi medresorske komisije

Navedek iz Sklepa o ustanovitvi medresorske komisije:

(1) Komisiji predseduje minister, pristojen za kulturo, njeni člani pa so predstavniki Službe Vlade Republike Slovenije za zakonodajo, Generalnega sekretariata Vlade Republike Slovenije ter ministrstev, pristojnih za šolstvo, za gospodarstvo, za znanost in tehnologijo ter za javno upravo. Člane imenujejo predstojniki omenjenih državnih organov.

(2) Tajnik komisije je po položaju vodja Sektorja za slovenski jezik na Ministrstvu za kulturo.

Zastavlja se vprašanje, zakaj med (vsaj nestalne) člane medresorske komisije niso bili imenovani jezikoslovci, pravniki, sociologi, tehnologi in drugi strokovnjaki, specialisti za razreševanje vprašanj s področja jezikovne politike, saj bi komisija tako bistveno lažje in učinkoviteje usklajevala zakonodajo, določala parametre slovenskega jezikovnopolitičnega delovanja ter oblikovala smernice za (nadaljnjo) učinkovito jezikovno politiko.²⁸

4.2.4.4.3 Problematika, povezana Sklepom o ustanovitvi medresorske komisije v celoti

S sklepom ustanovljena komisija se, sodeč po poročilu iz Resolucije o Nacionalnem programu za jezikovno politiko 2014–2018, ni sestala nikoli, s čimer je bil kršen 27. člen ZJRS. Smiselno bi bilo ugotoviti, zakaj se komisija ni sestajala. Glede na to, da je bil za predsednika komisije imenovan minister kulturo, njen tajnik pa je bil vodja Sektorja za slovenski jezik pri Ministrstvu za kulturo, pri čemer je Ministrstvo za kulturo skladno s 26. členom ZJRS pristojno za oblikovanje jezikovne politike in za zagotavljanje možnosti za njeno izvajanje, bi neoperativnost komisije morda lahko razumeli kot kazalec, da je bila RS pri oblikovanju jezikovne politike premalo dejavna.

28 Prim. Ferčič, Gliha Komac 2014, 68–69.

4.2.5 Digitalna Slovenija 2020 – Strategija razvoja informacijske družbe do 2020 (Digitalna Slovenija)

Digitalna Slovenija, uveljavitev dokumenta: marec 2016, pregled dokumenta: 20. 1. 2017.

4.2.5.1 Vplivnost dokumenta

Velika, ker so pri pripravi sodelovala vsa ministrstva (13) in Služba Vlade RS za razvoj in evropsko kohezijsko politiko.

4.2.5.2 Organi, ki dokument v največji meri uporabljajo oziroma se nanj sklicujejo

Ministrstva, zlasti ministrstvo, pristojno za informacijsko družbo in elektronske komunikacije, Vlada RS, Državni zbor RS.

4.2.5.3 Členi, ki zadevajo izbrano področje

- poglavje 6.2 – Inovativne podatkovno vodene storitve; poglavje 5.6 – Uporaba slovenskega jezika in ohranjanje kulturne identitete.

Navedek iz Digitalne Slovenije²⁹

Slovenija bo podprla in spodbujala razvoj in uporabo kakovostnih digitalnih vsebin in e-storitev v slovenskem jeziku, digitalizacijo kulturne dediščine, dolgoročno hrambo digitalnih gradiv ter čim širši razvoj digitalnih jezikovnih tehnologij in virov, kar bo prebivalstvu omogočalo njihovo uporabo in ga hkrati spodbujalo k uporabi interneta. (str. 23)

[...] Predvideni ukrepi [...]

Nadaljnji razvoj digitalnih vsebin (e-učbeniki, e-gradiva, slovenski izobraževalni portal).

Oblikovanje institucionalnega okvira za načrten in sistematičen dolgoročen razvoj jezikovnih tehnologij, virov in orodij za slovenski jezik ter izdelovanje le-teh. (str. 28–30)

Razvoj in uporaba kakovostnih digitalnih vsebin in storitev v slovenščini ter razvoj digitalnih jezikovnih tehnologij in virov v slovenščini.	2 mio EUR	2016–2020	30 novih digitalnih vsebin
---	-----------	-----------	----------------------------

4.2.5.4 Priložnosti

Zelo dobro je, da RS načrtuje, da bo namenila sredstva za razvoj digitalnih jezikovnih tehnologij, virov in orodij za slovenski jezik. Zagotoviti pa je treba, da bo hierarhija prioritet glede oblikovanja tehnologij in virov skladna z dejanskimi potrebami govorcev slovenščine.

²⁹ Del navedka je tudi vsebina v preglednici.

VIRI IN LITERATURA

GLIHA KOMAC, Nataša, Simona KLEMENČIČ, Jani KOZINA in Nina LEDINEK, 2016: Jezikovna krajina v Republiki Sloveniji in določbe veljavne zakonske ureditve: raba slovenščine pri izbiri firm oziroma imen pravnih oseb zasebnega prava ter fizičnih oseb, ki opravljajo registrirano dejavnost (sociolingvistični vidik). *Jezikoslovni zapiski* 22/1. 7–21.

FERČIČ, Aleš, Nataša GLIHA KOMAC, Simona KLEMENČIČ, Jani KOZINA, Rajko KNEZ, Nina LEDINEK, in Matjaž TRATNIK, 2014: *Izbrani vidiki jezikovne situacije v Republiki Sloveniji v vlogi presoje učinkovitosti njene veljavne zakonske ureditve*, raziskovalno poročilo za Ministrstvo za kulturo RS. Maribor: Pravna fakulteta, Inštitut za javno upravo in narodne skupnosti; Ljubljana: ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša – Geografski inštitut Antona Melika.

MARUŠIČ, Franc, in Rok ŽAUCER, 2013: *Pregled institucionaliziranih oblik izvajanja nacionalnih jezikovnih politik v Evropski uniji*, raziskovalno poročilo za Ministrstvo za kulturo RS. Nova Gorica: Univerza v Novi Gorici.

MARUŠIČ, Franc, 2006: *Merila za ugotavljanje/prepoznavanje slovenskosti ali neslovenskosti imen podjetij, zavodov, društev in drugih pravnih oseb zasebnega prava*, raziskovalno poročilo za Ministrstvo za kulturo RS. Nova Gorica: Univerza v Novi Gorici.

SKLEP

NATAŠA GLIHA KOMAC, POLONCA KOVAČ

Besedilo je skupinski rezultat dela strokovnjakov in poznavalcev različnih področij jezikovnih potreb in javne rabe slovenščine (ter drugih jezikov v RS), pri čemer so ključno usmerjevalno vlogo odigrali strokovnjaki in raziskovalci s področja prava. Podobno kot pri celotnem ciljnem raziskovalnem projektu *Jezikovna politika Republike Slovenije in potrebe uporabnikov* smo tako tudi pri pripravi *Pravne ureditve in programskih dokumentov o jezikovni rabi in praksah jezikovnih uporabnikov v Republiki Sloveniji ter uporabnikov slovenskega jezika v sosednjih državah in po svetu* smo ostali zvesti inter- in transdisciplinarnemu pristopu.

Poleg celostnega in celovitega pregleda – kolikor je bilo to v danih okoliščinah mogoče – zakonskih in vsebinskih podlag, ki usmerjajo ter določajo prakse in rabe jezikovnih uporabnikov, tj. naslovnikov slovenske jezikovne politike, ter analize bodisi njihove smiselnosti in konsistentnosti bodisi njihovega dejanskega uresničevanja je nastalo besedilo pomemben korak k vesplošnemu ozaveščanju in razgledanosti po predpisanih in programskih podlagah tako znotraj posamezne stroke kot tudi znotraj celotne nacionalne jezikovne politike. Pri tem velja posebej opozoriti na nujnost poznavanja temeljne pravne terminologije za njihovo interpretacijo.

Predmetno analizo je kljub avtonomnosti treba brati skupaj z raziskovalnim poročilom projekta, pri katerem so bila zbrana potrebna gradiva za pravno pogojene vidike raziskave, torej z raziskovalnim poročilom ciljnega raziskovalnega projekta *Jezikovna politika v Republiki Sloveniji in njeni uporabniki*. Ker analiza presega načrtovane rezultate projekta, je izdana kot samostojna publikacija.

Pravna analiza je kot samostojen in celovit del raziskovanja pokazala, da pravne podlage za ustrezno rabo jezikov v javnosti obstajajo, vendar neredko ostajajo neizkoriščene ali pa bi bile za doseg ciljev potrebne izboljšave.

Jezik je sicer predmet pravnega urejanja v več pogledih. Prek pravne natančnosti, določnosti jezika v predpisih in enotne razlage pravil se zagotavljajo predvidljivost, enakost in učinkovitost uveljavitve prava. Jezik ima v različnih razmerjih, še zlasti v razmerju do javnih institucij, poleg komunikacijske funkcije pravno determinirano funkcijo, saj se le z uporabo jezikovnih pravic lahko uresničujejo materialno pravo in pošteni postopki. Pravo in jezik sta tako dva koncepta, katerih presek smo po izbranih področjih analizirali z vsebinske, normativne in izvajalske ravni.

Ocenjujemo, da so slovenski predpisi večinoma sistemsko kvalitetni, primerjalno celo zelo dobri. Ob tem pa se na več mestih kaže njihova nedoslednost, naj bo nomotehnične narave ali celo vsebinske, saj področne predpise in programske dokumente navadno pripravljajo različni resorni nosilci s poudarkom na vsebinskih ciljih, medtem ko krovne akte pokrivajo zlasti strokovnjaki s površinskim uvidom in sistemskimi vrednostnimi smernicami. Predpisi so tako pretežno ustrezni, izboljšave in uskladitve pa so možne in mestoma celo nujne.

Na ravni izvajanja predpisov je slika pogosto drugačna. Čeprav so ponekod predpisi optimalni (npr. na področju opreme), sredstva za njihovo izvajanje niso zagotovljena ali pa iz drugih razlogov ostajajo delno neuresničeni. Po drugi strani se včasih zaradi političnih razlogov neupravičeno navaja nespoštovanje predpisanega (npr. glede pravic ustavno zaščitenih manjšin v RS), zato je treba biti pri kritikah pazljiv.

Sklepno ugotavljamo, da so posebej občutljiva področja, mdr. ranljive skupine oseb, na katere mora družba paziti tudi s pravnim okvirjem, razmeroma dobro varovani, saj se jim posveča pozornost tako s predpisi kot z ustreznim ozaveščanjem o načelih, pravilih, standardih in smernicah. A doseženo raven bi kazalo izboljševati, predvsem pa prenašati na druga področja in skupine jezikovnih uporabnikov (npr. tujce). Težave posameznih skupin ali področij odlikavajo širše družbene probleme, pretehtane rešitve za skupine jezikovnih uporabnikov s posebnimi potrebami, uporabnike manjšinskih in drugih jezikov v RS ter različne specializirane jezikovne uporabnike oziroma področja (recimo slovenščina in/ali angleščina v šolstvu) pa skoraj vedno pomenijo dodano vrednost za vse jezikovne uporabnike in družbo (npr. skrb za razumevanje med ljudmi, varstvo dediščine in upoštevanje globalizacije, poenostavitve nepotrebnih formalnosti).

Zato predlagamo, da se dobre jezikovne prakse za specializirane uporabnike ali na področjih, ki so lahko za zgled, sčasoma razširi sistemsko. Pri tem pa je treba glede na spremembe v družbi vedno znova iskati ravnotežje med varovanimi vrednotami in cilji, saj nobena skrajnostna ureditev ni niti življenjska niti legitimna.

PRILOGE

PRILOGA 1

Analiza predpisov in programskih dokumentov, ki določajo in usmerjajo jezikovne rabe in prakse jezikovnih uporabnikov v RS in uporabnikov slovenskega jezika zunaj RS – NAVEDBA SKUPINE

1. Navedba področja, teme.
*Delo po skupinah je med člani razdeljeno po posameznih (pod)področjih, temah. Najprej poročilo pripravi vsak posameznik oziroma ekspert za področje, vodja bo vsa vmesna delna poročila združil, pregled dokumentov boste medsebojno dopolnili, nato pa bo vodja končno različico poslal koordinatorici.
2. Navedba naziva predpisa ali programskega dokumenta:
 - a) ime dokumenta,
 - b) e-povezava,
 - c) datum uveljavitve dokumenta,
 - č) datum pregledovanja dokumenta.
3. Predpostavljena vplivnost dokumenta (označite stopnjo vpliva in svoj odgovor utemeljite):
 - a) velika, ker
 - b) srednja, ker
 - c) majhna, ker
4. Navedba organov, ki dokument v največji meri uporabljajo, se nanj sklicujejo (po potrebi svojo odločitev komentirajte).
5. Navedba določil, ki zadevajo izbrano področje, s podrobnejšim opisom:
 - a) zaporedna št. člena,
 - b) izpis dela člena, ki obravnava izpostavljeno tematiko,
 - c) kratka interpretacija.

* To rubriko izpolnite, če izpostavljene tematike obravnavajo zgolj posamezne določbe.
6. Opis odstopanj med predpisi in programskimi dokumenti ter dejanskimi rabami in praksami:
 - a) navedba določbe ipd.,
 - b) opis problema,
 - c) predlog morebitnih rešitev.

*Če je problematičnih členov, določb, več, jih navedete po številčnem vrstnem redu ter opišete težave, do katerih zaradi člena, določbe ipd. prihaja v praksi.
7. Komentar obstoječe pravne oziroma programske ureditve področja:
 - a) prednosti,
 - b) slabosti,
 - c) priložnosti,
 - d) nevarnosti.
8. Predlogi raziskovalnih vprašanj z identifikacijo naslovnika (z vidika pravne in programske ureditve tematike).
9. Seznam virov in literature.

PRILOGA 2

Izjava SAZU s predlogom sprememb in dopolnitev zakona o visokem šolstvu – učni jezik na visokošolskih zavodih

Slovenska akademija znanosti in umetnosti

Novi trg 3 | p.o. 310 | SI-1000 Ljubljana / Slovenija
T: +386 1 47 06 100 / F: +386 1 42 22 605 / E: sazu@saizu.si / www.sazu.si

IZJAVA SLOVENSKE AKADEMIJE ZNANOSTI IN UMETNOSTI V ZVEZI S PREDLOGOM SPREMENB IN DOPOLNITEV ZAKONA O VISOKEM ŠOLSTVU – UČNI JEZIK NA VISOKOŠOLSКИH ZAVODIH

Na Slovenski akademiji znanosti in umetnosti smo prepričani, da morajo študentje na slovenskih univerzah, financiranih iz javnih sredstev, obdržati pravico in imeti možnost opravljati študij v slovenskem jeziku.

Člani Slovenske akademije znanosti in umetnosti se zavzemamo za tako zakonsko rešitev vprašanja učnega jezika v javnem visokem šolstvu, ki bo ob spodbujanju mobilnosti visokošolskih učiteljev in študentov ter uporabe študijskih gradiv tudi v tujih jezikih vsakemu študentu v javnem visokošolskem sistemu omogočala, da svoje obveznosti v celoti opravi v slovenskem jeziku. Vzporedni programi v tujih jezikih naj se financirajo izključno iz neproračunskih sredstev, kot so npr. šolnine.

Taka ureditev po našem mnenju utrjuje državotvorno vlogo slovenskega jezika in spodbuja odpiranje visokošolskega izobraževanja v mednarodni prostor.

V imenu Slovenske akademije znanosti in umetnosti

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Tadej Bajd', with a stylized flourish at the end.

akad. Tadej Bajd, predsednik

V Ljubljani, 28. septembra 2016

PRILOGA 3

Javno zasedanje v Državnem svetu: Javna raba slovenščine: stanje, zakonodajne rešitve in strategija

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KULTURO

REPUBLIKA SLOVENIJA
DRŽAVNI SVET

Ljubljana, 1. 12. 2016

Vabimo vas na posvet z naslovom

Javna raba slovenščine: stanje, zakonodajne rešitve in strategija,

ki bo v četrtek, 8. decembra 2016, ob 9.00

v dvorani Državnega sveta na Šubičevi 4, Ljubljana.

Položaj nacionalnega jezika se ocenjuje z njegovimi družbenimi vlogami in se potrjuje s stalnim procesom kultiviranja in jezikovno kulturo sploh. Slovenščina nas je kot identitetno skupnost, narod in državotvorno nacijo združevala vse od srednjega veka prek habsburške monarhije, obeh Jugoslavij do samostojne Slovenije in sodobnih evropskih integracij. Po osamosvojitvi pa se upravičeno stopnjevano problematizira zlasti nujni stalni razvoj celovite funkcionalnosti slovenščine. Utrjevanje polnofunkcionalnosti jezika je namreč bistveno za utrjevanje jezikovne samozavesti v intenzivnih družbenih procesih, kot so globalizacija, individualizacija postmoderne družbe, populistična demokratičnost ipd. In kakšna je vloga slovenščine v tržni družbi s pogostim sloganom "uporabniku prijazno" in z že navajenim priseganjem na čim večjo vsečnost navzven? Je njena raba dovolj angažirana in proaktivna? Kakšna in kolikšna je torej dejanska družbenost oz. kompetentnost slovenščine? Se sicer uzakonjena raba slovenščine tudi dejansko upošteva? Ob že nekaj časa aktualnih razpravah o vlogi slovenščine v znanosti in šolstvu se torej sprašujemo še o današnjem stanju slovenščine v vsakdanjem javnem življenju, na ulici, na različnih srečanjih, na prireditvah, v uradih, v podjetjih. Sprašujemo se o tem, ali je jezikovna krajina v Sloveniji slovenska ali morda postaja t. i. mednarodna, kar je na jezikovni ravni danes sinonim za slabo angleščino. Jezik nas namreč določa. Ne samo nas, temveč tudi vse narode v naši bližnji in daljni okolici.

Akad. prof. dr. Tadej Bajd, l.r.
predsednik SAZU

Tone Peršak, l.r.
minister za kulturo

Mitja Bervar, mag. manag., l.r.
predsednik Državnega sveta

Prosimo vas, da svojo udeležbo potrdite na elektronsko pošto damijana.zelnik@ds-rs.si ali po telefonu 01 478 9929 do vključno 6. 12. 2016. Zaradi hitrejšje registracije na recepciji parlamenta prosimo, da ob prijavi navedete tudi naslov stalnega bivališča.

Monografija je rezultat faze raziskovalnega dela skupine, ki se ukvarja z raziskovanjem pravne regulacije vprašanj rabe jezika v Sloveniji in zamejstvu. Zasnovana je sistematično, tako da so v uvodu navedeni cilji in namen raziskovanja. Področja pravne regulacije so smiselno razdeljena na posamezna poglavja ter podpoglavja. Prvo poglavje obravnava pravna vprašanja rabe slovenščine v Sloveniji, drugo poglavje vprašanja rabe slovenščine v zamejstvu, tretje poglavje vprašanja rabe drugih jezikov v Sloveniji, četrto pa se ukvarja z vprašanji jezikovnega opisa in jezikovno opremljenostjo slovenščine.

Ravni obdelave je sorazmerno veliko, kar omogoča veliko preglednost vsebine. Avtorji analizirajo posamezna področja po ustrezno poenotenem metodološkem pristopu, kar omogoča mrežno preglednost vsebine in rezultatov. V monografiji je zajeta analiza mednarodnega in notranjega prava ter pravnih institutov, pri katerih je jezik posebno pomemben, in predmete pravnih razmerij. Iz predstavljenega dela je mogoče povzeti stanje rabe jezika doma in v tujini, slabosti te rabe in potrebe po spremembah, zlasti vprašanje zagotavljanja ustreznih tehničnih rešitev za kakovostno rabo jezika. V zaključkih avtorji posebej opozarjajo na občutljiva področja, kot so problemi ranljivih skupin oseb.

Red. prof. dr. Zvone Vodovnik

Celostni pregled številnih dokumentov, ki usmerjajo ter določajo prakse in rabe jezikovnih uporabnikov, je pomemben korak k vsesplošnemu ozaveščanju in razgledanosti po predpisanih in programskih podlagah (kar je tudi najpomembnejši prispevek tega dela), vendar se delo na tem področju tu ne sme zaključiti. Z upanjem ugotavljam, da prav ta »številčnost, raznolikost in raztresenost« nudi prostor za nove sistemske, medsebojno povezane in učinkujoče izboljšave.

Izr. prof. dr. Mirko Pečarič

